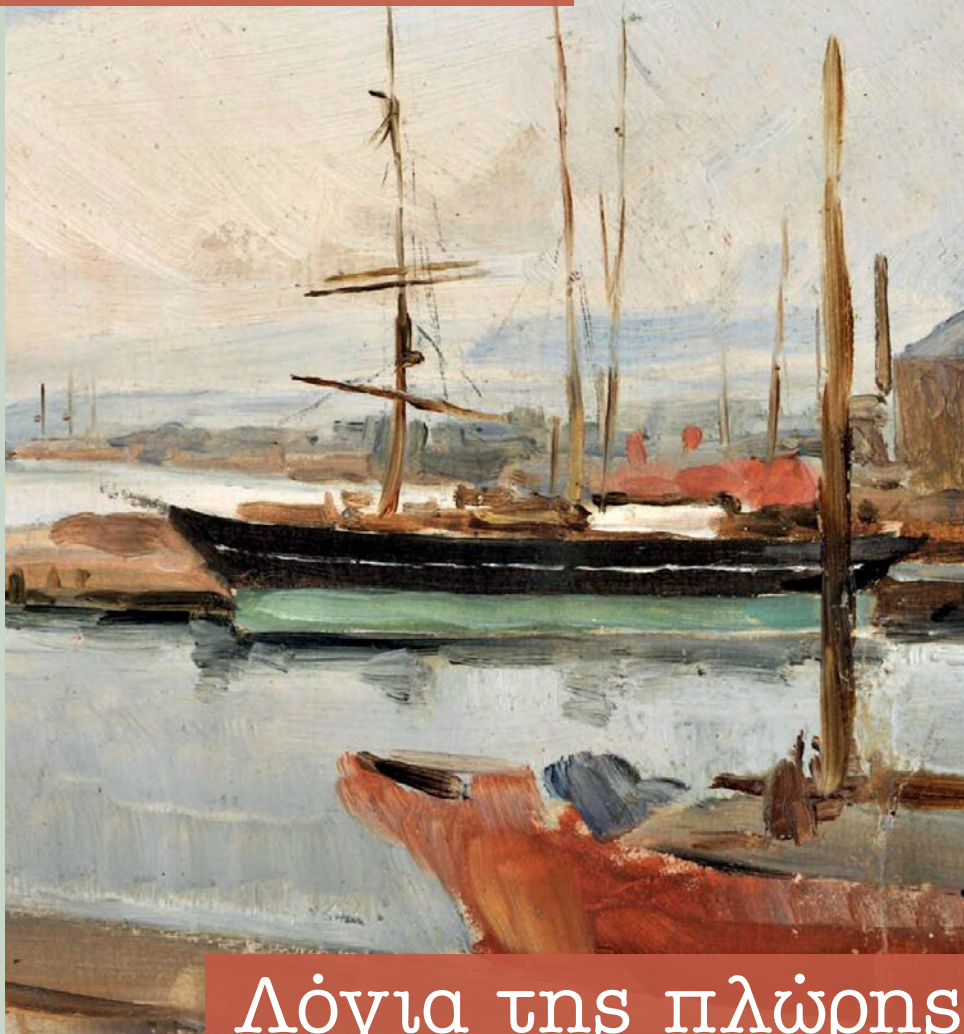

ΑΝΔΡΕΑΣ
ΚΑΡΚΑΒΙΤΣΑΣ

Λόγια της πλήρης

Λογοτεχνία
Α΄ Γυμνασίου

Λόγια της πλώρης

Τίτλος: Λόγια της πλώρης
Συγγραφέας: Ανδρέας Καρκαβίτσας

Ομάδα Εργασίας ΙΕΠ

Γιαννίκας Αθανάσιος, ΠΕ70, Σύμβουλος Α΄ (Συντονιστής και μέλος αρχικής και ανασυγκροτημένης ομάδας)
Βαρτζιώτη Βασιλική, ΠΕ02, Σύμβουλος Β΄ (μέλος ανασυγκροτημένης ομάδας)
Δούμα Ελπίδα, ΠΕ60, Σύμβουλος Β΄ (μέλος αρχικής ομάδας)
Καραγιάννη Σοφία, ΠΕ70, Σύμβουλος Β΄ (μέλος αρχικής και ανασυγκροτημένης ομάδας)
Λαμπροπούλου Ελένη, ΠΕ60, Σύμβουλος Β΄ (μέλος ανασυγκροτημένης ομάδας)
Μπίστα Πολυξένη, ΠΕ02, Σύμβουλος Α΄ (μέλος αρχικής ομάδας)
Τουρίμπαμπα Αγλαΐα, ΠΕ02, Σύμβουλος Β΄ (μέλος ανασυγκροτημένης ομάδας)

Επιμέλεια κειμένου: Βασιλεία Κερεσετζή
Σχεδιασμός εξώφυλλου: Βάνα Ρουσιώτη
Εικονογράφηση: -Κώστας Ζιώγκας
Επιμέλεια έκδοσης: Μαρία Καρβέλα, Πέτρος Παπαπέτρος

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ
Σπυρίδων Δουκάκης
Πρόεδρος του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Το παρόν εκπονήθηκε με ευθύνη των Επιστημονικών Μονάδων Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης και Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών, του Τμήματος Β΄: Προγραμμάτων Σπουδών και Εκπαιδευτικού Υλικού του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής σύμφωνα με υπ΄ αρ. πρωτ. 145275/ΓΔ4/04-12-2024 (ΑΔΑ: 66ΦΨ46ΝΚΠΔ-Χ7Ρ) Υπουργική Απόφαση

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΑΡΚΑΒΙΤΣΑΣ

Λόγια της πλώρης

Λογοτεχνία
Α΄ Γυμνασίου

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ
ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»

ΣΜΥΡΝΙΩΤΑΚΗΣ

Περιεχόμενα

Η θάλασσα	7
Οι φρεγάδες	26
Η δικαιοσύνη της θάλασσας	34
Το βασιλόπουλο	58
Βιοπαλαιστής	64
Ο εκδικητής	73
Οι σφουγγαράδες	77
Καβομαλιάς	94
Η καπετάνισσα	102
Θείον Όραμα	112
Κακότυχος	120
Ο Κάτω Κόσμος	133
Πειράγματα	140
Γέρακας	150
Κακοσημαδιά	156
Η γοργόνα	170
Ναυάγια	175
Οι κουρσάροι	179
Τελώνια	186
Το γιούσουρι	194
Για τον συγγραφέα	206

Η Θάλασσα

Ο πατέρας μου –μύρο το κύμα που τον τύλιξε– δεν είχε σκοπό να με κάμει ναυτικό.

«Μακριά», έλεγε, «μακριά, παιδί μου, απ' τ' άτιμο στοιχειό! Δεν έχει πίστη, δεν έχει έλεος. Λάτρεφέ την όσο θες, δόξασέ την· εκείνη τον σκοπό της. Μην κοιτάς που χαμογελά, που σου τάζει θησαυρούς. Αργά γρήγορα, θα σου σκάψει τον λάκκο ή θα σε ρίξει, πετσί και κόκαλο, άχρηστο στον κόσμο. Είπες θάλασσα, είπες γυναίκα, το ίδιο κάνει».

Και τα έλεγε αυτά άνθρωπος που έφαγε τη ζωή του στο καράβι· που ο πατέρας, ο πάππος, ο πρόπαππος, όλοι ως τη ρίζα της γενιάς ξεψύχησαν στο παλαμάρι¹. Μα δεν τα έλεγε μόνον αυτός, αλλά κι οι άλλοι γέροντες του νησιού, οι απόμαχοι των αρμένων² τώρα, και οι νιότεροι, που είχαν ακόμη τους κάλους στα χέρια, όταν κάθιζαν στον καφενέ να ρουφήξουν τον ναργιλέ, κουνούσαν το κεφάλι και στενάζοντας έλεγαν:

«Η θάλασσα δεν έχει πια φωμί. Ας είχα ένα κλήμα στη στεριά και μαύρη πέτρα να ρίξω πίσω μου».

Η αλήθεια είναι πως πολλοί τους όχι κλήμα, αλλά νησί ολάκερο μπορούσαν ν' αποχτήσουν με τα χρήματά τους. Μα όλα τα έριχαν στη θάλασσα. Παράβγαιναν ποιος να χτίσει μεγαλύτερο καράβι· ποιος να πρωτογίνει καπετάνιος. Και γω, που άκουα συχνά τα λόγια τους και τα έβλεπα τόσο ασύμφωνα με τα έργα τους, δεν μπορούσα να λύσω το μυστήριο. Κάτι, έλεγα, θεϊκό ερχόταν κι έσερνε όλες εκείνες τις ψυχές και τις γκρέμιζε άβουλες στα πέλαγα, όπως ο τρελοβοριάς τα στεερολίθαρα.

1. Χοντρό σκoinί, καραβόσκοινο.

2. Ξάρτια των πλοίων, αρματωσιές.

Αλλά το ίδιο «κάτι» μ' έσπρωχνε και μένα εκεί. Από μικρός την αγαπούσα τη θάλασσα. Τα πρώτα βήματά μου, να ειπείς, στο νερό τα έκαμα. Το πρώτο μου παιχνίδι ήταν ένα κουτί από λουμίνια³ μ' ένα ξυλάκι ορθό στη μέση για κατάρτι, με δυο κλωστές για παλαμάρια, ένα φύλλο χαρτί για πανάκι και με την πύρινη φαντασία μου, που το έκανε μπάρκο τρικούβερτο⁴. Πήγα και το έριξα στη θάλασσα με καρδιοχτύπι. Αν θέλεις, ήμουν και γω εκεί μέσα. Μόλις όμως το απίθωσα, και βούλιαξε στον πάτο. Μα δεν άργησα να κάμω άλλο μεγαλύτερο από σανίδια. Ο ταρσανάς⁵ για τούτο ήταν στο λιμανάκι του Αϊ-Νικόλα. Το έριξα στη θάλασσα και τ' ακολούθησα κολυμπώντας ως την εμπατή του λιμανιού, που το πήρε το ρέμα μακριά. Αργότερα έγινα πρώτος στο κουπί, στο κολύμπι πρώτος· τα λέπια μού έλειπαν.

«Μωρέ, γεια σου, και συ θα μας ντροπιάσεις όλους», έλεγαν οι γεροναύτες όταν μ' έβλεπαν να τσαλαβουτώ σαν δέλφινας.

Εγώ καμάρωνα και πίστευα να δείξω προφητικά τα λόγια τους. Τα βιβλία –πήγαινα στο Σχολαρχείο θυμούμαι– τα έκλεισα για πάντα. Τίποτα δεν έβρισκα μέσα να συμφωνεί με τον πόθο μου. Ενώ εκείνα που είχα γύρω μου, ψυχωμένα κι άψυχα, μου έλεγαν μύρια. Οι ναύτες με τα ηλιοκαμένα τους πρόσωπα και τα φανταχτερά ρούχα· οι γέροντες με τα διηγήματά τους· τα ξύλα με τη χτυπητή κορμοστασιά, οι λυγερές με τα τραγούδια τους:

*Όμορφος που 'ναι ο γεμιτζής⁶ όταν βραχεί κι αλλάξει
και βάλει τ' άσπρα ρούχα του και στο τιμόνι κάτσει.*

Το άκουα από την κούνια μου κι έλεγα πως ήταν φωνή του νησιού μας, που παρακινούσε τους άντρες στη θαλασσινή ζωή. Έλεγα τότε και γω να γίνω γεμιτζής και να κάτσω θαλασσοβρεμένος στο τιμόνι. Θα γινόμουν όμορφος τότε, παλίκαρος σωστός·

3. Μικρά φιλίλια για το καντήλι.

4. Ιστιοφόρο πλοίο, ιδίως με τρία κατάρτια, που έχει τρεις κουβέρτες, δηλαδή τρία καταστρώματα.

5. Μικρό ναυπηγείο.

6. Παλιός, έμπειρος ναύτης.

θα με καμάρωνε το νησί, θα με αγαπούσαν τα κορίτσια! Ναι· την αγαπούσα τη θάλασσα! Την έβλεπα να απλώνεται απ' τ' ακρωτήρι ως πέρα, πέρα μακριά, να χάνεται στα ουρανοθέμελα, σαν ζαφειρένια πλάκα στρωτή, βουβή, και πάσχιζα να μάθω το μυστικό της. Την έβλεπα, οργισμένη άλλοτε, να δέρνει με αφρούς τ' ακρογιαλί, να καρβαλικεύει τα χάλαρα⁷, να σκαλώνει στις σπηλιές, να βροντά και να ηχάει, λες και ζητούσε να φτάσει στην καρδιά της Γης για να σβήσει τις φωτιές της. Κι έτρεχα μεθυσμένος να παίξω μαζί της, να τη θυμώσω, να την αναγκάσω να με κυνηγήσει, να νιώσω τον αφρό της απάνω μου, όπως πειράζουμε αλυσοδεμένα τ' αγρίμια. Και όταν έβλεπα καράβι να σηκώνει την άγκυρα, να βγαίνει από το λιμάνι και ν' αρμενίζει στ' ανοιχτά· όταν άκουα τις φωνές των ναυτών που γύριζαν τον αργάτη⁸ και τα καταβοδώματα των γυναικών, η ψυχή μου πετούσε θλιβερό πουλάκι απάνω του. Τα σταχτόμαυρα πανιά, τα ολοφούσκωτα· τα σχοινιά τα κοντυλογραμμένα⁹· τα πόμολα¹⁰, που άφηναν φωτεινή γραμμή ψηλά, μ' έκραζαν να πάω μαζί τους, μου έταζαν άλλους τόπους, ανθρώπους άλλους, πλούτη, χαρές, φιλία. Και νυχτόμερα η ψυχή μου κατάντησε άλλον πόθο να μην έχει παρά το ταξίδι. Ακόμη και την ώρα που ερχόταν πικρό χαμπέρι στο νησί και ο πνιγμός πλάκωνε τις ψυχές όλων και χυνόταν βουβή η θλίψη από τα ζαρωμένα μέτωπα ως τ' άψυχα λιθάρια της ακρογιαλιάς· όταν έβλεπα τα ορφανοπαίδια στους δρόμους και τις γυναίκες μαυροφόρες, απαρηγόρητες τις αρρεβωνιαστικές· όταν άκουγα να διηγούνται ναυαγοί το μαρτύριό τους, πείσμα μ' έπιανε που δεν ήμουν και γω μέσα· πείσμα και σύγκρουο μαζί.

Δεν κρατήθηκα περισσότερο. Έλειπε ο πατέρας με τη σκούνα¹¹ στο ταξίδι. Μίσειε κι ο καπετάν Καλιγέρης, ο θείος μου, για τη Μαύρη Θάλασσα. Του έπεσα στον λαιμό· τον παρακάλεσε κι η μάνα μου από φόβο μην αρρωστήσω· με πήρε μαζί του.

7. Μεγάλες πέτρες και χαλίκια που ξεβράζει η θάλασσα.

8. Είδος βαρούλκου, τροχαλίας.

9. Καλλίγραμμα.

10. Εξάρτημα με μορφή πόμολου τοποθετημένο στην κορυφή των κονταριών της σημαίας και των ιστών.

11. Ιστιοφόρο με δύο κατάρτια.

«Θα σε πάρω», μου λέει, «μα θα δουλέψεις· το καράβι θέλει δουλειά. Δεν είναι ψαρότρωτα να 'χεις φαί και ύπνο».

Τον φοβόμουνά πάντα τον θείο μου. Ήταν άγριος και κακός σε μένα, όπως και στους ναύτες του. «Κάλλιο σκλάβος στ' Αλιτζέρι παρά με τον Καλιγέρη», έλεγαν για να δείξουν την απονιά του. Ό,τι παστό παλιοκρέατο, μουχλιασμένος μπακαλάος, αλεύρι πικρό, σκουληκιασμένη γαλέτα, τυρί-τεμπεσίρι¹², στην αποθήκη του Καλιγέρη βρισκότανε. Κι ο λόγος του πάντα προσταγή, αγριοβλαστήμια και βρισίδι. Μόνον απελπισμένοι πήγαιναν στη δούλεψή του. Μα ο μαγνήτης που έσερνε την ψυχή μου έκανε να τα λησμονήσω όλα. «Να πατήσω μια στην κουβέρτα», έλεγα, «και δουλειά όση θες».

Αληθινά, ρίχτηκα στη δουλειά με τα μούτρα. Έκαμα παιχνίδια τις ανεμόσκαλες. Όσο ψηλότερα η δουλειά, τόσο πρόθυμος εγώ. Μπορεί ο θείος μου να ήθελε να παιδευτώ από την αρχή για να μετανιώσω. Από την πλύση της κουβέρτας στο ξύσιμο· από το ράψιμο των πανιών στων σχοινιών το πλέξιμο· από το λύσιμο των αρμένων στο δέσιμο. Τώρα στην τρόμπα· τώρα στον αργάτη φόρτωμα-ξεφόρτωμα, καλαφάτισμα¹³, χρωμάτισμα, πρώτος εγώ. Πρώτος; Πρώτος· τι μ' έμελε; Μου έφτανε πως ανέβαινα ψηλά στη σταύρωση¹⁴ κι έβλεπα κάτω τη θάλασσα να σχίζεται και να πισωδρομεί υποταχτική μου. Τον άλλον κόσμο, τους στεριανούς, με θλίψη τούς έβλεπα.

«Ψέ!...» έλεγα με περιφρόνηση. «Ζούνε τάχα κι εκείνοι!...» Απάνω στο μεθύσι μου ακούω τη φωνή του καπετάνιου να βροντά δίπλα μου:

«Μάινα πανιά!... Μάινα και στίγκα¹⁵ πανιά!...»

Τρόμαξα και τρέχω πίσω από τους ναύτες. Πηδούν εκείνοι στους φλόκους¹⁶ κοντά και γω. Σκαρφαλώνουν στις σταύρωσες, απάνω και γω. Σε πέντε λεπτά το μπάροκο έμεινε ξυλάρμενο. Μα

12. Κιμωλία, άνοστο σαν κιμωλία.

13. Γέμισμα των ρωγμών στα ξύλινα πλοία με κατάλληλο υλικό και στεγανοποίηση με πίσσα.

14. Θέση ψηλά στο κατάρτι, που δημιουργείται σταυρός.

15. Πρόσταγμα να χαλαρώσουν τα σχοινιά και να κατέβουν τα πανιά.

16. Μεγάλο τριγωνικό πανί της πλήρους ιστιοφόρου.

ο καπετάνιος δεν έπαυε να φωνάζει, να βρίζει και να βλαστημά. Τον κοιτάζω, ανάθεμα και κατάλαβα τι έλεγε.

«Μωρέ, τι τρέχει;» ρωτάω τον διπλανό μου, εκεί που δέναμε τον παπαφίγκο¹⁷.

«Η τρόμπα, δεν βλέπεις; Ο σίφουνας!»

Σίφουνας! έφριξα. Ακουστά είχα τα θάματά του· πως σαρώνει ό,τι λάχει στο διάβα του· σχίζει πανιά, ρίχνει κατάρτια, γονατίζει πλεύμενα. Τώρα τον έβλεπα με τα μάτια μου. Δεν ήταν ένας· ήταν τρεις τέσσερες. Οι δύο κατά το Βατούμ· οι άλλοι δίπλα, στ' ανοιχτά. Κι εμπρός μας ο Καύκασος, σκουντούφλης, έδειχνε τα χαλαρόφραχτα περιγιάλια του. Ο ουρανός συγνεφωσκεπασμένος, η θάλασσα μαυριδερή, μ' ένα ελαφρό τρέμουλο, σαν να είχε ανατριχίλα. Πρώτη φορά που είδα φοβισμένη τη φιλενάδα μου.

Ο ένας σίφουνας, λιγνός, καμαρωτός σαν προβοσκίδα ελέφαντα, κρεμόταν στα νερά μαύρος και ακίνητος. Ο άλλος, χοντρός, ολόσιος, κόπηκε άξαφνα στη μέση σαν καπνοκολόνα, σκόρπισε η βάση του και απόμεινε γλωσσίδι κρεμάμενο από τα σύγνεφα. Είδα να τεντώνει τον λαιμό του εδώ και κει, να κινεί τις φούντες του σαν φιδόγλωσσες, λες και ζητούσε κάτι στα νερά, και άξαφνα να κουλουριάζεται και να φωλιάζει στα σύσκοτα. Ο τρίτος όμως, σταχτόμαυρος, σαν κορμός λεύκας, αφού ρούφηξε και πρήσθηκε καλά, δραμπαλίστη¹⁸ και βάδισε καταπάνω μας.

«Κάτου, μωρέ! Κάτου!» ακούω τη φωνή από το κάσαρο¹⁹. Γυρίζω· οι ναύτες είχαν κατεβεί. Εγώ, αγκαλιασμένος καλά στο κορζέτο²⁰, ξεχάστηκα κοιτάζοντας το θάμα. Γλίστρησα δίπλα στον καπετάνιο. Τον βλέπω με μάτια γουρλωμένα να κοιτάζει το στοιχειό. Στο δεξί χέρι κρατούσε ένα μαυρομάνικο λάζο²¹ κι έστεκε πίσω στο πρυμίο κατάρτι, σαν να το έβανε μετερίζι. Κοντά ο ναύκληρος γέμιζε βιαστικά το σκουριασμένο τρομπόνι

17. Το πανί του μεγάλου καταρτιού.

18. Κινήθηκε πέρα δώθε.

19. Υπόστεγο στην πρύμη.

20. Υδροροή στα πλάγια του καταστρώματος ενός πλοίου.

21. Είδος σουγιά.

και γύρω οι ναύτες κοίταζαν πότε τον ουρανό, πότε τη θάλασσα κερωμένοι.

Ο σίφουνας ωστόσο πλάκωνε φτεροπόδαρος, ρουφώντας το νερό και τινάζοντάς το στον ουρανό, μαύρη καταχνιά κι αντάρα. Τώρα έλεγες θα μας γδύσει το καράβι ή θα το σηκώσει σύσκαρμο ψηλά. Έτσι έφτασε δυο οργιές μακριά μας. Έφεγγε ολοστρόγγυλος, ξανθοπράσινος, σαν καπνισμένο κρύσταλλο, και μέσα του ανεβοκατέβαινε το έμβολο, λες και ήθελε να σβήσει μεγάλη πυρκαγιά στα επουράνια.

«Βάρα!» προστάζει ο καπετάνιος.

Ο ναύκληρος αδειάζει απάνω του το τρομπόνι. Παλιόκαρφα, μολύβια, στουπιά, όλα χώνεψαν στα πλευρά του. Φάνηκε να τρεμουλιάζει και σταμάτησε. Δοκίμασε πάλι να κινηθεί, έκαμε δυο κλωθογυρίσματα στον τόπο και στάθηκε πάλι σμίγοντας τη θάλασσα με τον ουρανό.

«Δεν κάναμε τίποτα», είπε πικραμένος ο καπετάνιος στον ναύκληρο.

«Το βλέπω και γω. Κάνε την πεντάλφα, καπετάνιε, και το κρίμα το παίρνω».

«Θεέ μου, ήμαρτον», ψιθύρισε αποφασιστικά εκείνος κάνοντας τον σταυρό του.

Και με το λάζο χάραξε μια πεντάλφα²² απάνω στο κατάρτι και είπε τρεις φορές:

«Εν αρχή ην ο Λόγος, και ο Λόγος ην προς τον Θεόν, και Θεός ην ο Λόγος».

Και κάρφωνε το μαχαίρι στη μέση της πεντάλφας, σαν να το κάρφωνε στα σπλάχνα του θεριού.

Βρόντος ακούστηκε, λες κι έσκασε κανόνι, και μέγα κύμα κύλησε επάνω στο κατάρτι. Σύγκαιρα ο Καύκασος άστραψε και βρυχήθη τρανολάλητα, δρόλαπας εξέσπασε κι η θάλασσα η φοβισμένη άφρισε τώρα και μάνιασε απ' άκρη σ' άκρη του πόντου.

22. Αστέρι με πέντε γωνίες που χρησιμοποιείται ως μαγικό ή αποκρυφιστικό σύμβολο.

«Ίσια πανιά!» πρόσταξε ο καπετάνιος γοργά. «Τις γάμπιες²³! Τους φλόκους! Τα τρέγα²⁴!... Κατσάρετε τις σκότες²⁵!»
Ανοιξαμε τα πανιά και το μπάρκο έπιασε πάλι τη γραμμή του.

Τρεις βδομάδες αργότερα κατεβήκαμε στην Πόλη φορτωμένοι. Εκεί έλαβα πρώτο γράμμα της μάνας μου. Πρώτο γράμμα, πρώτο μαχαίρι στην καρδιά μου.

«Παιδί μου, Γιάννη μου», έλεγε η γριά. «Όταν γυρίσεις πάλι στο νησί με τη βοήθεια του Αϊ-Νικόλα και την ευχή μου, δεν θα είσαι πια καπετάνιου παιδί. Πάει ο πατέρας σου, η όμορφη σκούνα πάει· πάνε οι δόξες μου! Τα ρούφηξε όλα η Μαύρη Θάλασσα. Τώρα δεν έχεις τίποτε, παρά το χαμόσπιτο, εμένα την άφτουρη²⁶ και τον Θεό. Γεια στα χέρια σου! Δούλεψε, παιδί μου, και τίμα τον θείο σου. Αν σου μένει κάποτε ξεδούλειο, στέλνε το ν' ανάβω το καντήλι του Άγιου για την ψυχή του πατέρα σου».

Σταύρωσα τα χέρια μου, κοίταξα με βουρκωμένα μάτια τη θάλασσα. Τα λόγια της γραφής μού φάνηκαν απόφωνο στα λόγια του πατέρα μου. Τόσα χρόνια καραβοκύρης και τώρα η χήρα του πρόσμενε το δικό μου ξεδούλειο για να κάμει τα κόλλυβά του! Και κείνου το κορμί, τα σιδερένια μπράτσα ποιος ξέρει τάχα σε τι χάλαρα δέρνονται, ποιος γλάρος τα πετσοκόβει, ποιο κύμα τα λευκαίνει τα φιλόλιγνα κόκαλα!

Οϊμέ! Ανταμώσαμε για ύστερη φορά μόλις μπήκε στη Θεοδοσία²⁷. Καθώς με είδε ψηλά να μαϊνάρω τον τρίγχο²⁸, έκαμε τον σταυρό του κι έμεινε άφων' άλαλος.

«Τι τον κοιτάς, καπετάν Αγγελή;» του φωνάζει ο Καλιγέρης. «Δεν τον αλλάζω με τον καλύτερο ναύτη σου».

Εγώ διπλοπαρακάλουν ν' ανοίξει η θάλασσα να με καταπιεί. Όσο ένιωθα απάνω μου το βλέμμα του, ησυχία δεν έβρισκα.

23. Τετράγωνο πανιά ιστιοφόρου πλοίου.

24. Μεγάλο τετράγωνο πανί ιστιοφόρου πλοίου.

25. Τεντώστε τα σκοινιά (για να ανοίξουν τα πανιά).

26. Φτωχιά, άπορη.

27. Αρχαία πόλη στην Κριμαία, ο Καφάς.

28. Ένα από τα πανιά του πλοίου.

Έτρεχα βιαστικός, από τη μια άκρη στην άλλη, κατέβαινα στην πλώρη, ανέβαινα στο κάσαρο, πέρανα στις στραλιέρες²⁹, έπιανα τον αργάτη, δούλευα την τρόμπα. Εκείνος κατάλαβε πως τα είχα σαστισμένα και δεν σηκώθηκε από τη θέση του· μόνο με ακολουθούσε με βλέμμα παραπονιάρικο, σαν να μ' έβλεπε στο νεκροκρέβατο.

Την άλλη μέρα μ' έμπλεξε που πήγαινα στην πόλη. Μόλις τον αγνάντεψα, θέλησα να κρυφτώ· αλλ' από μακριά τόσο προσταχτικό ήταν το νόημά του, που τα πόδια μου κόπηκαν.

«Βρε παιδί μου, τι έπαθες;» μου λέει. «Το σκέφτηκες καλά τι θα κάμεις;»

Πρώτη φορά γνώρισα τη γλύκα της φωνής του. Δεν σάστισα όμως.

«Πατέρα», του είπα· «το σκέφτηκα. Κακό και ψυχρό μπορεί να είναι το κίνημά μου, μα δεν δύναμαι να κάμω αλλιώς. Δεν μπορώ να ζήσω αλλιώς. Με κράζ' η θάλασσα. Μη θες να με ποιδίσεις. Άσε με κει που βρίσκομαι, γιατί θα πάρω τα μάτια μου και δεν με ξαναβλέπεις».

Έκαμε τον σταυρό του· στάθηκε λίγο, με κοίταξε κατάματα, κούνησε το κεφάλι.

«Καλά, παιδί μου», είπε· «κάνε ό,τι σε φωτίσει ο Θεός. Εγώ έκαμα το χρέος μου. Ούτε έξοδα λυπήθηκα ούτε λόγια· θυμήσου το, να μη με αναθεματάς αργότερα. Πήγαινε στην ευχή μου».

Ύστερή του ευχή, πρώτη μου θλίψη. Η θάλασσα στο πρώτο μου ταξίδι πλήρωσε την αγάπη μου. Έμεινα πια αναγκαστικός δουλευτής του καπετάν Καλιγέρη. Δουλευτής για το φωμάκι. Το φωμάκι το δικό μου και της καπετάνισσας. Αλλά, με όλη τη συμβουλή της, ούτε να τιμήσω ούτε να δουλέψω μπόρεσα περισσότερο τον θείο μου. *Αν είναι να δουλέψω ναύτης, σκέφτηκα, δόξα σοι ο Θεός, βρίσκονται κι άλλα καράβια. Από να δέχομαι τις βρисиές του συγγενή μου, καλύτερα ενός ξένου.* Αποφάσισα στο πρώτο λιμάνι να ξεμπαρκάρω με το καλό.

«Με το καλό, άσε και να ιδείς», λέει ο καπετάν Καλιγέρης όταν μάντεψε τον σκοπό μου.

29. Πανί ανάμεσα στα δύο κατάρτια που μοιάζει με φλόκο.

Πάω μια μέρα να του ζητήσω λάδι για το φαγί.

«Δεν έχει», μου λέει. «το τρώει κείνος που κάθεται στο τιμόνι».

Πάω δεύτερη· το ίδιο. Πάω τρίτη· πάλι το ίδιο. Φυλάω και γω μια μέρα που ήμουν στο τιμόνι, παίρνω τον Αϊ-Νικόλα, τον δένω στο δοιάκι³⁰ και το αφήνω μάρμαρο. Το καράβι άρχισε να γυρίζει σαν άμυαλο στη θάλασσα.

«Μπρε Γιάννη!» φωνάζει ο καπετάνιος. «Ποιον άφηγες στο τιμόνι;»

«Εκείνον που τρώει το λάδι».

Οι ναύτες σκάνε τα γέλια. Θυμώνει.

«Να φύγεις!» μου λέει. «Γρήγορα τα ρούχα σου κι όξω».

«Να φύγω· τον λογαριασμό».

Με παίρνει στην κάμαρα κι αρχίζει να στρώνει τον λογαριασμό κατά τη συνήθειά του.

«Την τάδε μέρα συμφωνήσαμε· την τάδε μπήκες μέσα· την άλλη έφερες τα ρούχα σου, την άλλη φύγαμε, την άλλη έπιασες δουλειά. Δεν είναι έτσι;»

Ούτε πολλές ούτε λίγες. Πέντε ημερών μισθό μου έτρωγε. Πάλι καλά.

«Έτσι», του απάντησα.

Και βγήκα με δύο σβάντσικες³¹ στη Μεσσήνα.

Άρχισε τώρα η ζωή του ναύτη με τα όλα της. Ζωή και τάξη. Μερμήγκι σωστό. Μερμήγκι στη δουλειά, ποτέ όμως και στο σύναγμα. Τι να έβρεις, τι να συνάξεις; Μεροδούλι μεροφάι. Ένα ζευγάρι ποδήματα, ένας μισθός. Ένας μουσαμάς, άλλος μισθός. Ένα γλέντι στο Κεμέρ-Αλτί, άλλος. Ένας μήνας άδουλος, έξι χρέος. Σύρε να κάμεις κομπόδεμα και να κυβερνήσεις σπίτι. Δόξα να έχει ο Χάρος, που μου το 'κλεισε γρήγορα· πέθανε η καπετάνισσα στον χρόνο απάνω κι έτσι ξενοιάσαμε. Από καράβι

30. Μοχλός με τον οποίο γίνεται ο χειρισμός του πηδαλίου, η λαγουδέρα.

31. Αυστριακό νόμισμα των 20 που κυκλοφόρησε στην Ελλάδα επί Καποδίστρια προς 95 χουσά λεπτά.

σε καράβι, από καπετάνιο σε καπετάνιο, από ταξίδι σε ταξίδι, δέκα χρόνια τα έκλεισα στη θάλασσα. Τα λόγια του πατέρα μου νυχτόμερα στ' αυτιά μου. Μα τι τ' όφελος; Βάρα του μαχαιριού γροθιά. Αν είχα και γω ένα κλήμα στη στεριά, πέτρα μαύρη θα έριχνα. Μα πού το κλήμα; Απόφαση το πήρα. Ή το κύμα θα με φάει ή θα με δώσει πετσί και κόκαλο στον κόσμο. Καλά λοιπόν· ζωή χαρισάμενη! Δουλειά και γλέντι. Μηγγάρις³² ήμουν μοναχός; Όλος ο ναυτόκοσμος έτσι δέρνηται. Έκαμα σε τόσα καράβια· είδα και τους ξένους, μα δεν ζήλεψα την τύχη τους. Παντού ίδια η ζωή του ναύτη. Βρισιές από τον καπετάνιο, από τον φορτωτή καταφρόνια, φοβέρες από τη θάλασσα, σπρωξίματ' από τη στεριά. Όπου και να γυρίσεις, στα κόντρα βρισκεσαι.

Μια φορά που ήρθα στον Πειραιά με την εγγλέζικη φρεγάδα είπα να πάω στην πατρίδα. Από τότε που έφυγα με τον καπετάν Καλιγέρη δεν γύρισα ποτέ. Η τύχη με άρπαξε στα φτερά της και μ' έφερε σβούρα στη γη. Πήγα, ήβρα το σπίτι χάρβαλο, τον τάφο της μάνας μου χορταριασμένο και μια μικρούλα μου αγαπητικιά σωστή αντρογυναίκα. Έκαμα τρισάγιο της μάνας μου, άναψα κερι στην ψυχή του πατέρα μου, έριξα και δυο ματιές στην παλιά μου αγάπη. Στη δεύτερη ματιά ανατρίχιασα.

Ποιος ξέρει, πικροσυλλογίστηκα, ποιος ξέρει αν άκουα του πατέρα μου τα λόγια, τάχα δεν θα ήμουν σήμερα ο άντρας της Μαριώς;

Ο πατέρας της, ο καπετάν Πάραρης, ήταν παλιός καραβοκύρης, συνομήλικος του δικού μου. Στάθηκε τυχερός στη θάλασσα, την τρύγησε καλά, ήβρε την περίσταση, πούλησε το μπάρκο, αγόρασε χωράφια και τα έκαμε περιβόλι. Μούτζωσε για πάντα το ταξίδι.

Την άλλη μέρα δεν έφυγα, όπως είχα σκοπό· ούτε την άλλη. Ούτε αποβδόμαδα. Δεν ξέρω τι με κράταγε κει· δουλειά δεν είχα. Μα κάθε στιγμή στον νου μου ερχόταν λυγνοσβήστης ο συλλογισμός:

Αν άκουα του πατέρα μου τα λόγια, τάχα δεν θα ήμουνα σήμερα ο άντρας της Μαριώς;

32. Μήπως.

Κι έκοβα βόλτες κάτω από το σπίτι της. Έπιανα κάθε κοντόβραδο τον δρόμο που πήγαινε στο πηγάδι για νερό, να πάρω μια ματιά. Τι τα θες, τι τα γυρεύεις; Την αγάπησα τη Μαριώ. Όταν την έβλεπα να διαβαίνει χαμηλοθώρα, λεβεντοπερπάτητη, με στήθη μεστωμένα και τα μαλλιά ανεμιστά στις πλάτες, ποθούσα να κολλήσω απάνω της. Ο μαγνήτης που μ' έσυρε άπραγο παιδί στη θάλασσα μ' έσερνε τώρα στη γυναίκα. Με το ίδιο πάθος ρίχτηκα στ' αγνάρια της πεντάμορφης. Εκεί έβαλα προξενητή τον καπετάν Καλιγέρη· εδώ τη γριά Καλομοίρα.

Δεν φεύγω αν δεν πάρω απόκριση, συλλογίστηκα.

Η προξενήτρα τα κατάφερε μια χαρά. Ζάχαρη έβαλε στα λόγια της και πλάνεσε κορίτσι και πατέρα ευθύς.

«Να σου ειπώ», μου λέει ο καπετάν Πάραρης ένα βράδυ παραμέρα. «Ο σκοπός σου καλός και τίμιο το φέρεσιμό σου. Δεν θέλω και καλύτερο να μπάσω σπίτι μου, παρά τον γιο του φίλου μου, του αδερφού μου. Το Μαριώ είναι δικό σου· με μια συμφωνία. Θ' αρνηθείς τη θάλασσα. Εκείνο που έλεγε ο πατέρας σου το λέω και γω. Δεν έχει πίστη, δεν έχει έλεος. Θα την αφήσεις λοιπόν τη θάλασσα».

«Μα τι να κάμω;» του είπα. «Πώς θα ζήσω; Ξέρεις καλά πως άλλη τέχνη δεν έμαθα».

«Το ξέρω. Μα το Μαριώ έχει το δικό του».

«Λοιπόν θα πάρω γυναίκα να με τρέφει;»

«Όχι, δεν θα σε τρέφει· μη θυμώνεις. Δεν θέλω να σε προσβάλω. Θα δουλέψεις· θα δουλέψετε κι οι δυο. Είναι το περιβόλι, είναι τ' αμπέλι, είναι το χωράφι. Δουλευτάδες καρτερούν».

Η αλήθεια είναι πως δεν ήθελα και τίποτε άλλο. Τη θάλασσα την αρνιόμουν και την απαρνιόμουν. Είχα καταντήσει σαν τον Αϊ-Λια, που πήρε στον ώμο το κουπί και ανέβη στα βουνά, ζητώντας κατοικία εκεί που οι άνθρωποι δεν ήξεραν τ' όνομά του. Παρόμοια και γω. Ούτε τ' όνομά της ούτε το χρώμα της. Τα κάλλη της δεν είχαν για μένα μυστικά, τα μάγια λύθηκαν.

«Σύμφωνοι», του είπα· «έχεις τον λόγο μου».

Τρία χρόνια έκαμα με το Μαριώ απάνω στο Τραπί, χωριό του πεθερού μου· τρία χρόνια ζωή αληθινή. Έμαθα την αξίνα και δούλευα μαζί της το περιβόλι, το αμπέλι, το χωράφι. Πώς πέρασε ο καιρός δεν το κατάλαβα. Δουλειά κι αγάπη. Τώρα σκάφταμε, τώρα τρέχαμε κάτω από τις κιτριές σαν πουλαράκια πρωτόβγαλτα. Έμαθα να σκαλίζω τις κιτριές, να κλαδεύω τ' αμπέλι, να οργώνω το χωράφι. Είχα πενήντα τάλιρα τον χρόνο από το κίτρο, είκοσι από το κρασί, από το σιτάρι σαράντα· χωριστά ο σπόρος και η φάκνα³³ του σπιτιού. Πρώτη φορά είδα ζωντανή στα χέρια μου την πληρωμή. Το άλαλο χώμα έκανε χίλιους τρόπους, χρώματα, σχήματα, μυρουδιές, καρπούς και άνθη για να λαλήσει, «ευχαριστώ» να μου ειπεί που το δούλευα. Άνοιγα τ' όργωμα και τ' όργωμα έμενε στη θέση του, δεχότανε τον σπόρο, τον έκρυβε από τα πετεινά, τον ζέσταινε και τον νότιζε, ώσπου τον έδειχνε πάλι στα μάτια μου ολόδροσο, χλωροπράσινο, χρυσαφένιο, σαν να μου έλεγε: «Κοίτα πώς τον ανάστησα!». Αλάφρωνα το κλήμα από το βάρος του και το κλήμα δακρύζοντας τινάζοταν χαρούμενο, τα μάτια του άνοιγε σαν πεταλούδα και άξαφνα πρόβαινε σταφυλοφορτωμένο. Καθάριζα την κιτριά κι εκείνη, βεργολυγερή, πανώρια, ψήλωνε φουντωτή καμαρωτή, μου χάριζε ίσικιο στα μεσημερινά κάματα και ύπνο αρωματισμένο τις νύχτες· το είναι μου όλο το δρόσιζε με τον χρυσόξανθο καρπό της. Α! ο Θεός ευλόγησε τη Γη που της έδωσε αίσθημα. Όχι εκείνο το αναίσθητο στοιχείο που το αυλακώνεις και τρέχει να σβήσει τ' αγνάρι· που το καλοπιάνεις, το παινεύεις, το τραγουδάς και κείνο σε σπρώχνει, σαν να σου λέει «Τι θες εδώ!», και βρουχιέται να σου ανοίξει τον λάκκο. Ο Κάης³⁴ θαλασσινός έπρεπε να πάει έπειτ' από το κακούργημα.

Κάθε ηλιοβασίλεμα ανεβαίναμε στο χωριό. Εμπρός εκείνη με τα κατσικάκια κουδουνοστόλιστα και παιγνιδιάρικα· πίσω εγώ με την αξίνα στον ώμο και τη μούλα φορτωμένη καψόξυλα. Άναβε τη φωτιά το Μαριώ να ετοιμάσει το δείπνο μας. Άναβα και γω την πίπα μου στο κατώφλι ξαπλωμένος, ανάμεσα στο ξανθό

33. Αποξηραμένη ζωτροφή, ο σανός.

34. Ο αδελφοκτόνος Κάιν.

αγιόκλημα, που σκάλωνε στους τοίχους, δίπλα στους βασιλικούς, τους δυόσμους, τις μαντζουράνες, που δεν ζητούσαν παρά λίγο σκάλισμα, κόμπο νεράκι, για να μας λούσουν με μόσκους.

«Καλησπέρα».

«Καλή σου 'σπέρα».

«Καληνύχτα».

«Καλό ξημέρωμα».

Άλλαζα καρδιοστάλαχτες ευχές με τους συντοπίτες μου. Δεν κοίταζα πια τον ουρανό, δεν ξέταζα του φεγγαριού τη θέση, το τρεμολάμπημα των άστρων, του ανέμου το φύσημα, της Πούλιας την ανατολή. Και όταν αργά στης γυναίκας μου άραζα την αγκαλιά, ποιος κόρφος και ποιο λιμάνι πλάνο μπορούσε να χαρίσει την ευτυχία μου!

Έτσι πέρασε ο δεύτερος χρόνος και μπήκαμε στον τρίτο. Μια Κυριακή του Φλεβάρη κατέβηκα με τη γυναίκα μου στον Αϊ-Νικόλα. Ο ξάδερφός της ο καπετάν Μαλάμος βάφτιζε το μπρίκι του και μας είχε καλεσμένους στη χαρά. Ήταν ωραία ημέρα – αρχή του πόθου μου. Ο ταρσανάς γεμάτος μαδέρια, κατάρτια, σανίδες, πελεκούδια, ροκανίδια. Ο αέρας παράμεστος από την άρμη του νερού, τη μυρουδιά του κατραμιού, της πίσσας, των σχοινιών. Λόφοι τα στουπιά, σωροί τα σίδερα. Και απ' άκρη σ' άκρη της ακρογιαλιάς βαρκούλες ομορφοβαμμένες, μπρίκια ανασκελωμένα, γολέτες ξαρμάτωτες, καρίνες αμακιασμένες³⁵ και στρειδοφόρτωτες· σκελετοί καϊκιών, σκούνας, τρεχαντηριού, άλλοι με το κοράκι³⁶ και τον σταυρό, άλλοι ντυμένοι ως την κουπαστή, μισοτελειωμένοι άλλοι. Όλα του ναυτόκοσμου τα σύνεργα, οι απλοί πόθοι και οι μεγάλες ελπίδες, ξυλόχτιστες έστεκαν στην αμμουδιά. Οι καλεσμένοι –όλο το νησί μας– γιορτινοντυμένοι γύριζαν στα σκαριά, πηδούσαν μέσα τα παιδιά, τα ψηλαφούσαν οι άντρες, τα καμάρωναν, τους μιλούσαν πολλές φορές· έλεγαν την αξία τους, λογάριαζαν τη γοργάδα τους, συμβούλευαν τον πρωτομάστορα για το καθετί.

Το μπρίκι τον καπετάν Μαλάμου απάνου στη σκάρα του, με

35. Σάπιες.

36. Η προσέκταση του μπροστινού μέρους της καρίνας του σκάφους προς τα πάνω.

την πλώρη σπαθωτή, στεφανοζωσμένη την πρύμη, με τα ποντίλια³⁷ του απλωτά ζερβόδεξα, έμοιαζε σαρανταποδαρούσα κοιμάμενη στην αμμουδιά. Ολογάλαζη η θάλασσα άστραφτε και παιγνίδιζε κι έφτανε γλώσσες γλωσσίτσες στα πόδια του, το ράντιζε με τον αφρό της, του κελαηδούσε μυστικά και μπιστεμένα:

«Έλα, έλα να σε πλαγιάσω στους κόρφους μου, να σ' αναστήσω μ' ένα μου φίλημα. Τι κάθεται άψυχο ξύλο και βάρυπνο; Δεν βαρέθηκες του δάσου τη νάρκη και την άβουλη ζωή; Ντροπή σου! Έβγα να παλέψεις με το κύμα· όρμησε στηθάτο να κουρελιάσεις τον άνεμο. Έλα να γίνεις ζήλια της φάλαινας, σύντροφος στο δελφίνι, του γλάρου ανάπαψη, τραγούδι των ναυτών, καύχημα του καπετάνιου σου. Έλα, χρυσό μου, έλα!».

Και κείνο το άπραγο άρχισε να τριζοβολεί, έτοιμο ν' αφήσει την κλίνη του.

Ο καπετάν Μαλάμος, φρεσκοξυρισμένος, γελαστός, με την τσόχνη βράκα και το πλατύ ζωνάρι· δίπλα του η καπετάνισσα ντυμένη στα μεταξωτά, άστραφταν κι οι δυο τους, σαν να έκαναν πάλι τον γάμο τους. Και το βιολί, το λαγούτο, το νάι³⁸ λάλαγαν τη χαρά στα τετραπέρατα.

Εγώ – τι να σου ειπώ; Δεν χαιρόμουνα καθόλου. Καθισμένος κατάνακρα, έβλεπα τη θάλασσα να φτάνει στα πόδια μου και κάποια θλίψη μου έσφιγγε την καρδιά. Έπειτ' από χρόνια έβλεπα την πρώτη μου αγάπη, γαλαζοντυμένη, γελαστή, χαρούμενη. Πίστεψα πως με κοίταζε κατάματα, πως μιλούσε θλιμμένα, πως μ' έβριζε παραπονιάρικα:

«Άπιστε, απατεώνα, δειλέ!...».

«Πίσω μου, διάτανε!» είπα κάνοντας τον σταυρό μου. Ηθέλησα να φύγω· αλλά δεν βάσταγαν τα πόδια μου. Μολύβι το σώμα κόλλησε στ' ορθολίθι, και τα μάτια μου, τ' αυτιά, η ψυχή μου, όλη παραδομένη στο κύμα, άκουε το παραπόνο:

«Άπιστε, απατεώνα, δειλέ!...».

Λίγο έλειψε ν' αρχίσω τα δάκρυα.

«Ε, πουλί μ', τι συλλογιέσαι;» ακούω δίπλα μου.

37 Στηρίγματα, γεφυράκια.

38. Πνευστό μουσικό όργανο των Αθίγγανων της Ρουμανίας.

Και βλέπω τη Μαριώ, πάντα όμορφη και γελαστή, με το λεβέντικο ανάστημά της. Σάσισα, λες και μ' έπιανε να κάνω απιστίες.

«Τίποτα», είπα, «τίποτα... Πιάσε με να σηκωθώ, γιατί ζαλίστηκα».

Και γαντζώθηκα απάνω της, σαν να φοβόμουν μη με συνεπάρει το κύμα. Ο παπάς, ντυμένος τ' άμφια, διάβαζε την ευχή στο πλευόμενο. Ο πρωτομάστορας άρχισε τα προστάγματα:

«Φόρα το πρυμιό ποντίλι!»

«Φόρα το πλωριό!»

«Φόρα σκόντρα και σκαρί!...»

Ένα με τ' άλλο τα στηρίγματα έφευγαν από τη σκάρα και το μπρίκι άρχισε να δραμπαλίζεται, μουδιασμένο, θαρρείς, από το καθισιό, άτολμο ακόμη στη νέα του ζωή. Τα παιδιά που ήταν ανεβασμένα στο κατάστρωμα έτρεχαν από πρύμη σε πλώρη, από πλευρό σε πλευρό, μαζί όλα, με την κουφή ποδοβολή κοπαδιού.

«Γιούρια!» έκραξε ο πρωτομάστορας.

Και με το σπρώξιμο των καλεσμένων, το πλοίο στέναξε και γλίστρησε στα νερά σαν πάπια, μαζί με το αμούστακο πλήρωμά του.

«Καλοτάξιδο, καπετάν Μαλάμο· καλοτάξιδο! και το καρφί του μάλαμα!» φώναξε ο ναυτόκοσμος βρέχοντας το αντρόγυνο με θάλασσα.

Μα κείνη την ώρα ένα παιδί χτύπησε κάπου και πλάτσασε λιπόθυμα στο νερό. Δεν χάνω καιρό, πηδώ μέσα με τα ρούχα μου. Δυο βουτιές κι έσυρα το παιδί από τη θάλασσα. Έσυρα εκείνο, μα μπλέχτηκα εγώ στα δίχτυα της. Από τότε έφυγε ο ύπνος, η χαρά από κοντά μου. Εκείνο το θαλασσοβούτημα, το χλιο³⁹ νερό που αγκάλιασε το κορμί μου, έσυρε την ψυχή σκλάβα κατόπι του. Το θυμόμουν και νόμιζα πως κάτι ζωντανό έσερνε στη ραχοκοχαλιά μου φιλήματα.

Δεν έπιασα πια δουλειά. Δοκίμασα να πάω στο περβόλι, στο χωράφι, στ' αμπέλι· όλα στενόχωρα. Γύριζα ολημερίς στ' ακρογιάλι, βούταγα στο νερό, ρουφούσα την αρμύρα, κυλιόμουν στα

39. Χλιαρό.

φύκια· κυνηγούσα αχινούς και καβούρια. Συχνά κατέβαινα στο λιμάνι και δειλά πλησίαζα στις συντροφικές των ναυτικών ν' ακούσω κουβέντα για τ' άρμενα, για ταξίδια, για τρικυμίες και ναυάγια. Εκείνοι όμως δεν γύριζαν καθόλου να με ιδούν. Χωριάτης, βλέπεις, εγώ, παλιογεωργός· εκείνοι ναυτικοί, αγριοδέλφινοι! Τα ναυτόπουλα με κοίταζαν σαν να έλεγαν:

«Μωρέ, πού βρέθηκε αυτό το ξωτικό!».

Οι παλαιότεροι αξίωναν να μου λένε κάποτε:

«Εσύ, Γιάννη, την έδεσες για καλά την μπαρούμα⁴⁰ σου. Ουδ' άνεμο ουδέ θάλασσα φοβάσαι πια. Άραξες. Που θα ειπεί: Πάει, πέθανες, δεν ζεις στον κόσμο!».

Κι έφευγα πάλι στ' ακρογιαλί, να ειπώ τη θλίψη μου στα κύματα. Τέλος, έκανα καραβάκια και καραβάκια περίτεχνα, με κατάρτια πριναρίσια, με παλαμάρια και πανιά και με την πύρινη φαντασία μου, που τα έκανε μπάροκο τρικούβεργο.

Η Μαριώ μ' έβλεπε κι έκανε τον σταυρό της.

«Παναγία μου, παλάβωσε ο άντρας μου!» έλεγε.

Κι έταζε λαμπάδες στην Τηνιακιά, πήγαινε ξυπόλυτη στα ξωκλήσια, διάβαζε τα ρούχα μου και στηθοχτυπιόταν μερόνουχτα για να πείσει τους άγιους να με φέρουν στα λογικά μου.

«Τι τα πας, τι τα γυρεύεις, Μαριώ», της λέω μια μέρα. «Ούτε τάματα ούτε οι άγιοι ωφελούν στην αρρώστια μου. Εγώ είμαι παιδί της θάλασσας. Με κράζει και θα πάω. Θεσ τώρα, θεσ αργότερα, θα γυρίσω πάλι στην τέχνη μου».

Καθώς το άκουσε, ντύθηκε στα μαύρα.

«Την τέχνη σου!» λέει. «Ναύτης θα πας να γένεις! Θα καταστήσεις ναύτης πάλι!»

«Ναι· ναύτης· δεν μπορώ. Με κράζ' η θάλασσα!...»

Μα πού εκείνη! Να μην το ιδεί, να μην τ' ακούσει. Άρχισε τα δάκρυα, τα παρακάλια· ριχνόταν απάνω μου, μ' έσερνε στους κόρφους της, με σκέπαζε με φιλιά. Έβριζε τη θάλασσα, την ψεγάδιαζε, την καταριόταν. Του κάκου! Ούτε οι κόρφοι ούτε τα φιλιά της μ' έδεναν πια. Όλα μού φαίνονταν άνοστα, και το κρεβάτι ακόμα.

40. Σκοινί με το οποίο δένεται το πλοίο από την πλώρη.

Ένα ηλιοβασίλεμα, που καθόμουν στο ακρωτήριο, βλέπω μια φρεγάδα με γιομάτα πανιά. Θεόρατη πέτρα έμοιαζε στη θάλασσα. Όλα της τα ξάρτια ξεχώριζαν. Είδα τους φλόκους, τις μαϊστρες, τους παπαφίγκους, τις γάμπιες, τους τρίγκους, τα πόμολα. Ακόμα και το σωτρόπι⁴¹ μπορώ να ειπώ πως είδα. Είδα την κάμαρη του καπετάνιου, με τον Αϊ-Νικόλα ψηλά και το καντήλι του ακοίμητο. Είδα των ναυτών τα κλινάρια, άκουσα τις κουβέντες, οσμίσθηκα την ξυλεία τους. Είδα το μαγερειό, τα νεροβάρελα, την τρόμπα, τον αργάτη. Η ψυχή μου μελαγχολικό πουλάκι κάθισε απάνω της. Άκουσα τον αέρα να σχίζεται στα ξάρτια και να τραγουδεί του ναύτη τη ζωή. Πέρασαν εμπρός μου παρθένες ξανθές, μελαχρινές, μαυρομάτες, ανθοστολισμένες και γυμνόστηθες να μου χαρίζουν φιλήματα. Είδα λιμάνια πολυθόρυβα, ταβέρνες γεμάτες από καπνούς και κρασοπόττηρα, σαντούρια και λαγούτα γλυκόφωνα. Εκεί άκουσα έναν ναύτη να με δείξει στους συντρόφους του και να ειπεί:

«Να κι ένας που αρνήθηκε τα καλά της θάλασσας από φόβο!».

Τινάχτηκα απάνω. Όχι από φόβο, ποτέ! Τρέχω στο σπίτι· η Μαριώ έλειπε στο ρέμα. Κόβω⁴² τα ρούχα στον ώμο, πιάνω το κομπόδεμα κάτω από το προσκέφαλο και χάνομαι σαν κλέφτης. Σκοτεινά έφτασα στον Αϊ-Νικόλα, λύνω μια βάρκα και φτάνω στη φρεγάδα.

Από τότε φάντασμα η ζωή. Θα μου ειπείς· δεν μετάνιωσα; Και γω δεν ξέρω. Αλλά και να γυρίσω τώρα στο νησί, πάλι δεν θα ησυχάσω.

Με κράζει η θάλασσα.

41. Ξύλινη ή σιδερένια μακριά δοκός στα πλοία.

42. Παίρνω.

Οι φρεγάδες

Με το πρώτο ανάβλεμμα του ήλιου φάνηκαν οι τέσσερες φρεγάδες αντίκρυ στον Καβομαλιά. Πούθ' ερχόντανε; Για πού πήγαιναν; Ούτε άκουσε ούτε έμαθε κανείς. Μα πρέπει να ήταν βασιλικές φρεγάδες. Κι οι τέσσερες, λέει, το ίδιο είχαν χτίσιμο· χυτές πρύμη-πλώρη. Κι είχαν τις αρματωσιές τους βασιλικές και κείνες. Τα κατάρτια τους ατόφια μπρούτζινα, από κάτω στη σκάτσα¹ ως απάνω στη γαλέτα²· τις αντένες ατσάλενιες· σχοινιά και ξάρτια από καμηλότριχα και τα πανιά τους ολομέταξα. Αν ρωτάς για τις κουπαστές και τις μπαταρίες τους, στο σύρμα ήταν ντυμένες. Κι είχαν στην πλώρη για θαλασσομάχο έναν διαμαντοκόλλητο σταυρό, τρόμο των στοιχειών και φρίκη του κυμάτου. Στην πρύμη, απάνω στο τιμόνι, είχαν το Άγιο το Βαγγέλιο και στο μεσιανό κατάρτι, ψηλά σ' έναν δικέφαλο αϊτό, την Παναγιά, που έλαμπε –προσκυνώ τη χάρη της– σαν Αυγερινός. Για τούτο βέβαια ήταν βασιλικές φρεγάδες, του δικού μας του βασιλιά, που όριζε στην Πόλη. Εκείνη τότε ήταν η κιβωτός της Χριστιανοσύνης. Ποιος ξέρει τι αλλόφουλος πήγαιναν πάλι να χτυπήσουν, να στήσουν παντοδύναμο σε Ανατολή και Δύση τον τίμιο Σταυρό!

Ήταν η αυγή ανοιξιάτικη· χαρά Θεού! Φύλλο δεν σειόταν ουδέ πούπουλο. Η θάλασσα πήχτρα. Στον διάφανο ουρανό πρόσμενες να ιδείς καθρεφτισμένα τα νησιά και τ' ακρογιαλίες με την πρασινάδα τους. Αριστερά φαίνονταν της Κρήτης τα βουνά· πίσω τα Δωδεκάνησα έδειχναν γαλανά τα ριζοβούνια τους κάτω απ' την καταχνιά, που τα έδενε σαν πουπουλένιο γεφύρι· και δεξιά

1. Βάση.

2. Ξύλινος δίσκος στην κορυφή των καταρτιών.

κατέβαιναν τ' ακρωτήρια και οι κόρφοι του Μοριά, ως τον Καβομαλιά και το Τσιρίγο. Και καθώς χτυπούσεν ο ήλιος, έβλεπες τις στεριές να χύνουν λογιών λογιών χρώματα και τις φρεγάδες ν' αστραποβολούν, ανάμεσα ουρανού και θάλασσας.

Είχαν απλωμένα όλα τα πανιά. Φλόκοι και κοντραφλόκοι, γάμπιες και παπαφίγκοι και παρουκέτα³ και τρίγκοι, όλα στη θέση τους. Μα κρέμονταν όλα παραλυμένα και μόνο τα μπρούλια⁴ τους ανάδευαν καμιά φορά, σαν φιδάκια έτοιμα να φάνε τα κεφάλια τους. Οι σκότες⁵ κρέμονταν και κείνες παράλυτες στα χέρια των ναυτών, που άδικα προσμένουν προσταγή να γυρίσουν τα πανιά στον άνεμο. Κοιμήθηκε απάνω στο χρυσοσκάλιστο δοιάκι ο τιμονιέρης· η βάρδια στο ξάγναντο⁶ της πλώρης ψηλά κοιμήθηκε και κείνη, τηρώντας πάντα εμπρός της. Οι καπετάνιοι, στα χρυσά και τα βελουδένια, νυστάζουν ξαπλωμένοι σε πουπουλένια προσκέφαλα, κάτω από την πρασινορόδινη τέντα της πρύμης, και μόλις ακούνε το λεβέντικο τραγούδι που παίζει το σκλαβάκι με τον ταμπουρά⁷. Κάτω στο αμπάρι οι σκλάβοι, με τα μεγάλα τους μαλλιά, τα κίτρινα πρόσωπα, τα μεστωμένα μπράτσα, κοιμήθηκαν και κείνοι μέσα στις βαριές αλυσίδες, απάνω στους πάγκους. Μα ποιος θα ειπεί πως κοιμήθηκαν! Τα κουρασμένα κορμιά τους ναι· όχι όμως κι η ψυχή τους. Εκείνη τρέχει και χαμοπατά στ' άσπρα τους σπιτάκια, στις θλιμμένες γυναίκες και τ' αρφανά τους τα παιδιά· στα κλήματα τα σταφυλοφορτωμένα και τα γλυκόχυμα βοτάνια, στ' αφράτα χώματα και τα κρυσταλλένια νερά, στα λούλουδα και τα πούλουδα⁸ γλυκιάς πατρίδας, που δεν ελπίζουν να την ιδούν ποτέ.

Άξαφνα όμως ξύπνησαν οι θαλασσινοί.

«Παιδιά! τη βάρκα στη θάλασσα», φωνάζει ο καπετάνιος της πρώτης φρεγάδας. «Άλα⁹ τα χέρια στα κουπιά· βγείτε έξω στα

3. Το μέρος της πλώρης που τοποθετούν τα δολώματα.

4. Σχοινιά για το κατέβασμα των ιστίων.

5. Σχοινιά στα κάτω άκρα του πανιού, που συγχρατούν και ρυθμίζουν τη θέση του προς τη φορά του ανέμου.

6. Σημείο απ' όπου μπορεί να αγναντέψει κανείς τα γύρω μέρη.

7. Είδος έγχορδου οργάνου.

8. Άνθη.

9. Επιφώνημα ενθουσιασμού που προτρέπει σε ζωηρή κίνηση· εμπρός.

σπηλάδια¹⁰, καμακίστε χταπόδια στα θαλάμια τους, καλαμώστε αχινούς, συνάχτε καβούρους, ξεκολλήστε στρείδια αγνά, ό,τι βρείτε!»

Το είπε κι έγινε ευθύς. Έριξαν τα παιδιά τη βάρκα στη θάλασσα· άλα τα χέρια στα κουπιά, βγήκαν έξω στα σπηλάδια, καμακίζουν χταπόδια στα θαλάμια τους, καλαμώνουν αχινούς, συνάζουν καβούρους, ξεκολλούν στρείδια αγνά, ό,τι βρίσκουν. Μα το ναυτόπουλο, ένας κασιδιάρης και κακομοίρης, που τον είχαν για ψυχικό, ξεκόβει από τ' άλλα τα παιδιά. Ούτε καμακίζει χταπόδια στα θαλάμια τους ούτε καλαμώνει αχινούς ούτε συνάζει καβούρους ούτε ξεκολλά στρείδια αγνά, ό,τι έβρει. Γυρίζει μόνον απάνω κάτω στις μαυρισμένες πέτρες και τα χορταριασμένα σπηλάδια, σαν κάτι να ζητεί. Τι είχε; Τι έχασε; Τίποτα. Μα κάθε άνθρωπος, μικρός μεγάλος, πλούσιος φτωχός, έχει και τον οδηγό του. Έχει να κάμει κατιτί; Ο οδηγός του πηγαίνει και του το θυμίζει. Βουλήθηκε να πάει πουθενά; Ο οδηγός του έρχεται και τον ξυπνάει. Έτσι τώρα και τον κασιδιάρη ανάγκαζε να πηγαίνει ζητώντας πράμα που δεν έχασε. Τέλος, είδε ο κασιδιάρης στον βράχο μια σπηλιά. Βλέπει τη σπηλιά, μπαίνει μέσα. Μπαίνει μέσα, τι να ιδεί; Τοίχους γυμνούς περίγυρα. Πάει βαθιά· σκοτάδια, πίσσα. Αυτιάζεται¹¹ καλά· ακούει τικ τακ, τικ τακ, σαν ν' αργοστάλαζε νερό. Ζυγώνει· ξανοίγει χάμου μία λακκούλα που δεχότανε του βράχου τη διαμαντένια σταλαματιά. Του ήρθε σαν κάμα. Παίρνει από το νερό και νίβεται· δροσολογιέται. Αστόχαστα βγάνει κι ένα φαράκι που ήβρε νεκρό στις πέτρες και το ρίχνει μέσα. Μα το φαράκι ζωντάνεψε και αρχίζει να τριγυροφέρει μέσα στο νερό.

«Μπρε!» λέει κάνοντας τον σταυρό του.

Άλλά την ίδια ώρα νιώθει και κείνος το αρρωστημένο του κορμί να θρέφεται, σαν στέλεχος πλατάνου που παίρνει νερό στις ρίζες του. Τα λέπια πέφτουν και δείχνεται το δέρμα ολομέταξο. Αίμα πύρινο κουφοδρομεί¹² στις φλέβες του· ψυχή με άλλη ψυχή σταυρώνονται στα φυλλοκάρδια του· φτερά έκαμε να πετάξει στα επουράνια. Κουφάρι ήταν, περιστέρι έγινε.

10. Μικρές σπηλιές.

11. Στήνει αυτή, προσπαθεί να ακούσει τι λένε.

12. Τρέχει ήσυχα, σε λανθάνουσα μορφή.

«Μπρε!» ξαναλέει. «Έλα, Χριστέ και Παναγιά, κοντά μου!» Τρέχει έξω· κράζει τους συντρόφους του. Γυρίζουν εκείνοι στις φωνές, κοιτάζουν και σταυροκοπιούνται. Άγγελος είναι, άνθρωπος είναι, δεν ξέρουν.

«Μωρέ, ποιος είσαι συ;»

«Εγώ, ο κασιδιάρης· κουφάρι ήμουν, περιστέρι γίνηκα· φτερά έχω να πετάξω στα επουράνια».

Τρέχουν κοντά, τον κοιτάζουν αποδώ, τον φέρνουν αποκεί, τον καλογνωρίζουν.

«Αμ ποιος σ' έκαμ' έτσι;»

«Το και το, ήβρα τ' αθάνατο νερό».

«Πώς; Πού;»

«Μέσα στη σπηλιά».

Ακούνε και θαμάζουν, ρίχνουν ό,τι είχαν στα χέρια τους και τρέχουν στη σπηλιά. Φτάνουν έξω από τη σπηλιά, πιάνουν φιλονικία.

«Όχι, εγώ θα μπω πρώτος».

«Όχι, εγώ».

Λόγο προς λόγο, πιάνονται στα χέρια. Πιάνονται στα χέρια, τραβούν τα στιλέτα· μακελοκόβονται¹³. Να τι θα ειπεί παλιόκοσμος! Για να έβρουν την αθανασία, ήβραν όλοι τον θάνατο εμπρός στην πηγή της!

Το ναυτόπουλο, καθώς είδε αυτά, πηδάει στ' ορθολίθι και βάνει τις φωνές. Ακούνε από τις φρεγάδες, ρίχνουν βάρκες στη θάλασσα, άλα τα χέρια στα κουπιά, βγαίνουν έξω. Μαθαίνουν και κείνοι το θάμα, ρίχνονται όλοι στη σπηλιά· μα, αντί να χωρίσουν, πιάνουν τη φιλονικία.

«Όχι, εγώ θα μπω πρώτος».

«Όχι, εγώ».

Λόγο προς λόγο, πιάνονται στα χέρια, τραβούν τα στιλέτα, μακελοκόβονται και κείνοι.

Το ναυτόπουλο, βλέποντας έτσι, πηδάει πάλι στ' ορθολίθι και βάνει τις φωνές. Βάνει τις φωνές, ακούνε από τις φρεγάδες, ρίχνουν και τις επίλοιπες βάρκες στη θάλασσα, βάνουν όλο το τσούρμιο μέσα και βγαίνουν έξω οι καπετάνιοι. Βγαίνουν έξω,

13. Σκοτώνονται.

ρίχνονται αποδώ, τρέχουν αποκεί, φωνάζουν, βρίζουν, φοβερίζουν· μα ποιος τους ακούει; Όλοι οι άντρες είναι πιασμένοι στα χέρια. Μανία σκοτωμού κι αιμάτου δίψα κυρίευε καθέναν που πλησίαζε σε κείνη τη σπηλιά, λες και άχνιζε γύρω του Κάη ο θυμός. Οι ναύτες, με τα στιλέτα, θρήγο έκαναν· οι σκλάβοι, που δεν είχαν στιλέτα, σήκωναν τις αλυσίδες και με την πρώτη άνοιγαν τον τάφο του εχθρού. Όσοι δεν είχαν αλυσίδες, πέτρες σήκωναν· κι όσοι δεν είχαν πέτρες, είχαν τα δόντια και τα νύχια τους, που κατέβαζαν λουρίδες το κρέας. Το αίμα έβαφε τις πλάκες περίγυρα. Οι σάρκες σπαρτάριζαν, κοψίδια στα μαύρα χώματα. Οι σκοτωμένοι έφραζαν την πόρτα της σπηλιάς κι οι λαβωμένοι βαρυβογκούσαν. Ωστόσο δεν έπαυε ο σκοτωμός. Η δίψα του αιμάτου όσο πήγαινε όλο μεγάλωνε. Οι ίδιοι καπετάνιοι άρχισαν να νιώθουν κάποιο άφαντο χέρι να τους σπρώχνει στον χαμό, και δυο τρεις φορές έφεραν το χέρι στο στιλέτο και γλυκόσυραν τη μισή λάμα έξω από το θηκάρι της. Μα κρατήθηκαν.

«Μωρέ σκυλιά, τι κάνουμε!» είπαν αναμεταξύ τους. «Τούτο είναι θεϊκή κατάρα!... Σε τι κριματίσαμε κι ήρθαμε να σφαγούμε συνατοί¹⁴ μας εδώ στον έρμο βράχο!...»

Ρίχνονται αμέσως στα γόνατα, κλαίνε, μύρονται¹⁵, σταυροκοπιούνται.

«Αμάν, Θεέ μου! Σώσε μας από το κακό και ταζόμαστε όλοι στη χάρη σου. Ξεχνούμε τον κόσμο και τα καλά του· παρατούμε γυναίκες και παιδιά· έλεος!»

Μόλις τάχτηκαν οι καπετάνιοι, αμέσως έπαψε το κακό. Μεμιάς συνήρθε το τσούρμο. Σαν να μην ήξεραν τι έκαναν ως τώρα, είδαν με φρίκη τον σκοτωμό και τα αίματα εμπρός τους. Πέταξαν στη θάλασσα τα στιλέτα και άρχισαν να κλαίνε τους συντρόφους που σκότωσαν με τα ίδια τους τα χέρια. Οι καπετάνιοι πήραν τότε το ναυτόπουλο να τους δείξει τη σπηλιά για να έβρουν το αθάνατο νερό. Άμα το έβρουν, σκέφτηκαν, ανασταίνουν εύκολα τους σκοτωμένους. Πάνε μέσα στη σπηλιά, φάχνουν αποδώ, γυρεύουν αποκεί· σταλιά νερό. Ο φόνος το μόλεψε¹⁶ κι

14. Μεταξύ μας.

15. Χύνουν δάκρυα, κλαίνε.

16. Μόλυψε.

έφυγε από το μάτι του ανθρώπου· μαζί χάθηκε και το φαράκι. Φαρμακωμένοι βγήκαν έξω οι καπετάνιοι. Αλλ' ώσπου να έβγουν, ακούνε που φρεσκάριζε ο καιρός. Ζωντανά τα κύματα άρχισαν να δέρονται στα ριζιμιιά σπηλιάδια¹⁷.

«Τις βάρκες, μωρέ παιδιά!» φωνάζουν δυνατά.

Ώστε να το ειπούν, οι βάρκες βρίσκονται καρφωμένες στα δόντια του βράχου και ροκανίζονται αργά και άσφαλτα¹⁸ με τον αφρό του κυμάτου. Απελπισμένοι πηδάνε στ' ορθολίθι ν' αγναντέψουν τις φρεγάδες. Μα πού φρεγάδες; Το κύμα που ερχότανε δυναμωμένο από του Τσιρίγου το στενό κι ο άνεμος, άξιοι κι οι δυο γεμιτζήδες, πόδισαν¹⁹ τα καμαρωτά πλεύόμενα και τους έδωκαν δρόμο στ' ανοιχτά.

Οι καπετάνιοι πέφτουν στα γόνατα. Φως φανερά έβλεπαν πως ήταν θέλημα Θεού ν' απομείνουν στο φοβερό ακρωτήριο. Ένα με το άλλο, έχτισαν εκεί τα είκοσι τέσσερα μοναστήρια. Μα το αθάνατο νερό δεν ξαναφάνηκε. Μόνο δυο φορές τον χρόνο, στην πρώτη Ανάσταση και του Σωτήρος, την ώρα που ανοίγουν τα Επουράνια, ο βράχος ρίχνει από μια στάλα στη γη. Πολλοί πηγαίνουν και ξενυχτούν μέσα στη σπηλιά, καλόγεροι και λαϊκοί, άντρες και γυναίκες, με τα μαντίλια στο χέρι και τα μάτια κολλημένα στου βράχου το μακαριστό²⁰ μαστάρ²¹.

Όμως άδικα ξενυχτούν. Ο βράχος το βγάζει κι η γη ζηλιάρια το αναρουφά ευθύς. Φοβάται, λες, μην τ' αποχτήσει ο μαύρος άνθρωπος και γλιτώσει από το φοβερό της χωνευτήρι. Κι οι ξενυχτισμένοι φεύγουν κάθε χρόνο με την ίδια πίκρα στην ψυχή, χωρίς να ιδούν άλλο, παρά τα κάτασπρα κόκαλα, που κείτονται βωμός ακόμη στη μέση της σπηλιάς.

Εγώ είδα τα κόκαλα και γω άκουσα για τις φρεγάδες τις βασιλικές. Αφού παράδειραν για χρόνια στ' ανοιχτά, κατέβηκαν σύξυλες στον άμμο του βυθού. Η μία βρίσκεται στις Κρήτης τα νερά· η άλλη κάπου στη Ρόδο, κι οι άλλες δυο ανάμεσα στα

17. Σπηλιές που είναι στη ρίζα του βουνού.

18. Σταθερά, αλάνθαστα.

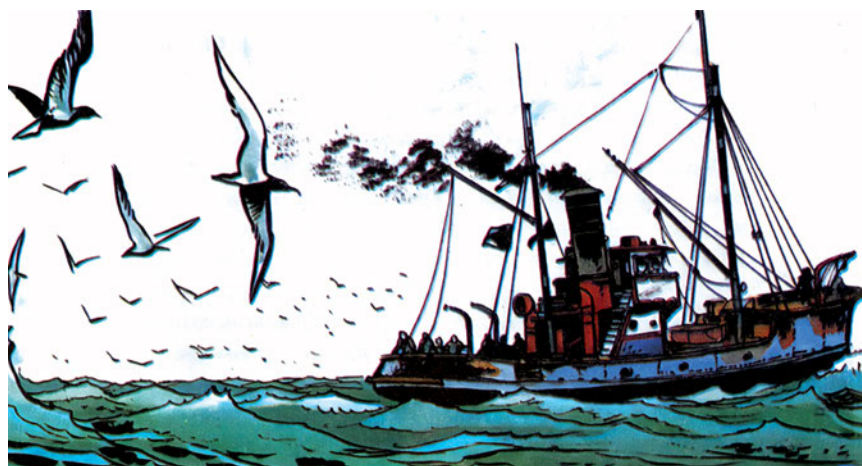
19. Έστριψαν την πλώρη από τη φορά του ανέμου, έφυγαν γρήγορα.

20. Ευλογημένο.

21. Μαστός, εδώ εξόγκωμα του βράχου.

Λόγια της πλώρης

Δωδεκάνησα. Είναι ακόμα ίδιες κι απaráλλαχτες, όπως πρωτοφάνηκαν στα νερά του Καβομαλιά. Είναι χυτές πρύμη-πλώρη κι έχουν τις αρματωσιές τους βασιλικές και κείνες. Τα κατάρτια τους ατόφια μπρούτζινα, από κάτω στη σκάτσα ως απάνω στη γαλέτα. Τις αντένες όλες ατσαλένιες, σχοιινιά και ξάρτια από καμηλότριχα και τα πανιά τους ολομέταξα. Αν ρωτάς για τις κουπαστές και τις μπαταρίες τους, στο σύρμα είναι ντυμένες. Κι έχουν στην πλώρη για θαλασσομάχο έναν διαμαντοκόλλητο σταυρό, τρόμο των στοιχειών και φρίκη του κυμάτου. Στην πρύμη, επάνω στο τιμόνι, έχουν το Άγιο Βαγγέλιο και στο μεσιανό κατάρτι, ψηλά σ' έναν δικέφαλο αϊτό, την Παναγιά, που λάμπει –προσκυνώ τη χάρη της– σαν Αυγερινός. Κάθε αυγή, με το πρώτο ανάβλεμμα του ήλιου, οι φρεγάδες αστραποβολούν στα γαλανά νερά. Τώρα ψυχή δεν έχουν· έρμες είναι από ναύτες κι από καπετάνιους. Όμως θα έρθει η ώρα που ψυχή θα πάρουν και γοργόνες καστρορίχτισσες θα σμίξουν και θα σύρουν πάλι στον δρόμο τους. Και θα γυρίσουν νικηφόρες πίσω στα πατρογονικά μας τα λιμάνια, στον δοξασμένο θρόνο του αναστημένου μας του Βασιλιά.

Η δικαιοσύνη της θάλασσας

Τον μπαρμπα-Καληώρα τον υποναύκληρο συχνά θέλουν να τον πειράζουν οι σύντροφοί του. Και για να τον πειράξουν, δεν χρειάζονται παρά να του ειπούν τον συνηθισμένο λόγο τους:

«Έλα, πες μας, μπαρμπα-Καληώρα, πόσες φορές ναυάγησες;».

Στο άκακο το ρώτημα ο γεροναυτικός ανάβει σαν δαδί. Το σκεβρωμένο από τα χρόνια κορμί του ορθώνεται αλύγιστο· το γελαστό και άδολο πρόσωπό του συγνεφιάζει σαν μαρτιάτικος ουρανός· τα μάτια του σπιθοβολούν από θυμούς και φοβερίσματα και με την αρβανίτικη προφορά του, κομματιαστή και βαριά και συρμένη, γυρίζει και τους λέει:

«Μωρέ, άιντε πορρρ!... Εσείς να πάτε να βυζάχτε γάλα κι ύστερα να 'ρθείτε να μιλήστε μετά μένα. Αμή!... τον καιρό που γω αρμένιζα τα πέλαγα, εσείς δεν ήσαστε μουδέ σπόρος στ' αχαμνά του πατέρα σας!...»

Το τσούρμο τότε γελά, σκαστά και τρανταχτά γέλια, και γελά μαζί του ο μπαρμπα-Καληώρας ο υποναύκληρος. Έτσι κι ένα μεσημέρι, που η πρώτη βάρδια έραφτε κάποιο πανί στην πλώρη και η δεύτερη γιομάτιζε με σκύλινη όρεξη, θέλησαν πάλι να τον πειράξουν. Τώρα όμως δεν θύμωσε. Έμεινε ήσυχος εκεί που καθόταν, και μόνο τη σακοράφα¹ παραίτησε μισοπερασμένη στο πανί και στύλωσε τα μάτια στη θάλασσα, με κάποιο χαμόγελο στα χείλη. Έβλεπε τάχα το κύμα ή τον ίσκιο του πλοίου, που, με τη σκάφη ψηλή, τ' αγέρωχα κατάρτια, την κοντραγέφυρα και τον ψηλό καπνοδόχο, γλιστρούσε απάνω στα νερά; Ποιος ξέρει!

1. Μεγάλη και χοντρή βελόνα.

Μα αφού για κάμποση ώρα έμειν' έτσι, γύρισε αργά τα μάτια περίγυρα και βλέποντας κοντά τον ναύκληρο, που έστριψε τα έμπολα² μιας γούμενας³, είπε με τόνο προφητικό:

«Να ξέρεις καλά, μπαρμπα-Γιώργη, που η θάλασσα έχει την κρίση της όπως κι η στεριά. Και την έχει καλύτερη από τη στεριά. Εδώ δεν έχει λόγια· έκαμες – έλαβες· σου το τίναξε απάνω σαν αστραπόβολο!... Μα το κακό που είδα σε κείνο το καταραμένο καράβι!... Δεν πολυκαίρισε ούτε μήνα. Τι λέω ούτε μήνα; Ούτε δεκαπέντε μέρες· μωρ', ούτε δέκα! Μονοβδόμαδα έκαμ' – έλαβε. Και να σου ειπώ, έτσι είναι σωστό. Γιατί ό,τι γίνεται στη θάλασσα γρήγορα λησμονιέται. Έγινε – πέρασε· πάει με τ' αγέρι, με το κύμα, με τον αφρό, με του καιρού τα διάβατα. Για τούτο πρέπει κείνο που θα έρθει, να έρθει σύγκαιρα.

»Ημouνα, θυμούμαι, άνεργος στην Πόλη. Δεν ξέρω πώς μου ήρθε κι αποφάσισα να κατεβώ στην Ύδρα, να στεφανωθώ. Μα μέρα με τη μέρα να βρω καράβι γνώριμο, έφαγα τα λεφτά που είχα για τον γάμο. Από τον σιφνέικο καφενέ στη σαντορινιά ταβέρνα· από τη σαντορινιά ταβέρνα στο Κεμέρ-Αλτί. Χαρτιά, κρασί, γυναίκες νυχτόμερα! Σε δεκαπέντε μέρες έβαλα και χρέος τρία τάλιρα στον καφενέ και δεκατρία φράγκα στην ταβέρνα. Όσο για το Κεμέρ-Αλτί, μη ρωτάς· λίγο έλειψε να μου φορέσουν το φεσάκι και να με βάλουν να παίζω τη λατέρινα στην πόρτα.

»Μα τον δουλευτή όσο είναι γερός μην τον φοβερίζεις. Εκείνες τις μέρες βγήκε λόγος στην Κρασόσκαλα πως ένας Σπετσώτης τσουρμάρει⁴ για τη Μαύρη Θάλασσα. Η αλήθεια είναι πως το άκουσα τελευταίος. Ο ταβερνιάρης που με πίστωνε ήρθ' ένα βράδυ και μου λέει στ' αυτί:

»“Πάρε το καρτάκι⁵ και τράβα στο Μπουγιούκδερε. Γύρεψε το μπαρκομπέστια⁶ του καπετάν Μπισμάνη κι έμπα μέσα. Αυγή χαράματα σαλπάρετε για τη Μαύρη Θάλασσα”.

2. Σύνολο κλωστών που κάνουν σκοινί.

3. Χοντρό παραβόσκοινο.

4. Ναυτολογεί, παίρνει ναύτες για το πλοίο.

5. Το τέταρτο αργυρού τουρκικού νομίσματος, μεταφορικά το τέταρτο της οκάς.

6. Είδος ιστιοφόρου.

»Ήπιαμε το καρτάκι στο πόδι με τον καλοθελητή μου, πήρα τα ρούχα στον ώμο και γραμμή για το Μπουγιούκδερε. Αυγή χαράματα πήραμε την άγκυρα. Μα ο καπετάνιος ξεκολλημό δεν είχε από τις κουμπάρες. Ξέρεις τι πιπεράτες σου είναι! Τέλος, βγήκαμε από τα Μπουγάζια. Ήβραμε νοτιά τον καιρό· σε τέσσερες μέρες περάσαμε στο Κέρτζι.

»Αρχές Νοέμβρη έτοιμοι πάλι για ταξίδι. Πλάκωσε όμως η Πεντέχτη. «Στη χάση πιάσει αρμένιζε, Πεντέχτη στον λιμιώνα»⁷, έλεγαν οι παλαιοί. Ο καπετάν Μπισμάνης ήταν φρόνιμος· αν δεν έβλεπε καλοσυνάτα τα σημάδια του καιρού, δεν έλυνε πρυμόσχοινο. Μα τι να φέρει ο διάβολος για τις αμαρτίες μας; Ο καπετάνιος είχε μία κάσα γλυκά σπιτίσια να φιλέψει τον έμπορο. Για να μην πληρώσει τελωνείο, τα δίνει μια νύχτα σε φίλους να τα βγάλουν λαθραία. Την αυγή μαθαίνει από τον έμπορο πως την κάσα την πιάσανε οι τελωνοφυλάκοι. Ακούοντας έτσι, τρέχει στο καράβι. Οι Ρούσοι δεν χωρατεύουν. Δεν τους κόστιζε τίποτα να πάρουν το πράμα, να κατασχέσουν το καράβι και όλους να μας στείλουν αλυσοδεμένους στη Σιβηρία. Ούτε καιρό κοίταξε ούτε τίποτα, μόνο πάρσιμο την άγκυρα κι εμπρός. Και να ιδείς που συνεπήρε κι άλλους το κίνημά του. Πολλά καράβια ήταν έτοιμα να φύγουν, μα έμεναν βλέποντας συλλογισμένο τον καιρό· τώρα όμως βγήκαν και κείνα στα πανιά.

»Μα η Πεντέχτη έδειχνε πως δεν θα παίξει. Γύρω τα ουρανοθέμελα ήταν κατάσκουρα· ο ήλιος, άσπρος και λερωμένος σαν άπλυτο караβόπανο, στριφογύριζε γοργά, λες και βιαζότανε να κρυφτεί στα κύματα. Τα δελφίνια έτρεχαν κοπαδιαστά επάνω στον καιρό και πηδούσαν έξω από τα νερά, σαν να τα κυνηγούσε καμιά φάλαινα. Οι γλάροι, με τον λαιμό χωμένο, χαμοπετώντας και σκούζοντας, έφευγαν κατά τις στεριές. Ο καπετάνιος, βλαστημώντας τους Ρούσους και τον έμπορο και τα γλυκά, ετοιμάστηκε να παλέψει παλικαρίσια.

»«Άλα, παιδιά», φώναξε κοιτάζοντας περίγυρα σαν αγριόγα-

7. «Στη χάση του φεγγαριού, που συνήθως η θάλασσα είναι γαλήνια, ξεκίνα ν' αρμενίζεις, όμως την πέμπτη ή έκτη μέρα μετά τη νέα Σελλήνη να είσαι στο λιμάνι».

τος· “μάινα πανιά! Ούτε φούσκα να μείνει στις σταύρωσες ούτε σχοινί στα ξάρτια ούτε χαραμάδα στην κουβέρτα!...”

»Σε μισή ώρα το είπε κι έγινε: Ούτε φούσκα έμεινε στις σταύρωσες ούτε σχοινί στα ξάρτια ούτε χαραμάδα στην κουβέρτα. Τ’ αμπάρια, η πλώρη, η κάμαρη του καπετάνιου, το μαγερειό καρφώθηκαν, που δεν πέραγαε τρίχα. Πλάκωσε, τέλος, η νύχτα και μαζί πλάκωσε το ψυχοβάσανο.

»“Ε, και να μας τον έφερε τραμουντάνα⁸!”

»“Ας τον πάρει πρώτα στην όστρια⁹, οστριασορόκο¹⁰, και βλέρπουμε”.

»“Σιγά, παιδιά, και πλακώνει το πουνεντομαΐστρο¹¹, στη βόλτα βρίσκονται σιγόντοι¹² καιροί. Σωπάτε και άβρεχοι θα πάμε στα Μπουγάζια”.

»Και ο σκύλος ακόμη, ο Καψάλης, στην άκρη του μπαστουιού¹³ καθισμένος, τέντωνε τον λαιμό, γύριζε ολούθε και μυριζόταν τον άνεμο. Μόνον ο καπετάνιος, ορθός εμπρός στην κάμαρή του, τραβούσε την πίπα ακίνητος, λες κι ήταν από μάρμαρο.

»Απάνω στα μεσάνυχτα ήρθε το πρώτο φύλλο. Δεύτερο φύλλο και ξέσπασε ο γερολεβάντες¹⁴. Ο χειρότερος καιρός της Μαύρης Θάλασσας μας άρπαξε στα φτερά του. Αλίμονο στο σιταρόσπυρο που πέσει στου μύλου τα δόντια!

»Εφτά είμαστε στο μπαρκομπέστια κι ο καπετάνιος οχτώ. Κι οι οχτώ μάτι δεν κλείσαμε, τσιγάρο δεν στρίψαμε όλη τη νύχτα. Ζωντανή θάλασσα έμπαινε απ’ όλες τις μεριές και πελάγωνε. Τα μπούνια¹⁵ ορθάνοιχτα και δεν μπορούσαν να την κεφαλώσουν. Ένα κύμα έφευγε, δυο ερχόνταν. Τυχερό που το καράβι

8. Βόρειος άνεμος, ο βοριάς.

9. Νότιος άνεμος, ο νοτιάς.

10. Νοτιοανατολικός άνεμος.

11. Βορειοδυτικός άνεμος.

12. Ήσυχοι.

13. Ο πρόβολος, δοκάρι που προεξέχει από την πλώρη του σκάφους και πάνω του στερεώνεται ο φλόκος.

14. Άνεμος μεταξύ βορειοανατολικού και ανατολικού ανέμου, αλλιώς μεταπηλιώτης.

15. Ανοίγματα στο κατάστρωμα, που επιτρέπουν στο νερό που μαζεύεται εκεί να επιστρέψει στη θάλασσα.

ήταν καλοθάλασσο κι ο καπετάνιος σωστό θαλασσοπούλι. Με το ρέκασμα¹⁶ που έκανε το κύμα μακριά, γύριζε την πλώρη και το δεχότανε στα πλάγια· αλλιώς θα παθαίναμε μεγάλη ζημιά. Κι έτσι όμως η ζημιά δεν έλειψε. Ένα κύμα ήρθε και μας άρπαξε τη μικρή βάρκα από τους μούρσους και τη χόρευε στην κουβέρτα σαν καρυδόφλουδο. Ρίχτηκαν δυο τρία παιδιά να την αρπάξουν, μα πού να κρατήσουν αρκούδα λυσσασμένη; Χέρια είναι, δεν είναι ατσαλοσίδηρο. Την ώρα που άπλωναν κατά την πλώρη, εκείνη στην πρύμη βρισκότανε. Και την ώρα που άπλωναν κατά την πρύμη, στην πλώρη έφτανε. Αν την βλέπατε, μωρές παιδιά, πώς πηδούσε, αν την ακούατε πώς μούγκριζε κι αγχομαχούσε, πώς έκοβε τα σχοινιά κι έσπαζε τα σίδηρα, θα πιστεύατε πως ήταν ο διάβολος σωστός.

»“Το Κόνισμα, παιδιά· το Κόνισμα!” φωνάζει ο ναύκληρος υποφιασμένος.

»Καθώς άκουσε “το Κόνισμα”, λύσσαξε ο τρισκατάρατος! Έκανε ολάκερο ξύλο να τρέμει σαν το φυλλοκάλαμο. Και την ώρα που έφερναν το Κόνισμα πήδηξε στα κύματα με τον Γιώργη το Σπετσωτάκι, που αντιμαχόταν μαζί της. Για μια στιγμή, τον είδα κάτω σε βαθιά και θεοσκότεινη λαγκαδιά ν’ αντρομάχεται απελπισμένα. Και άξαφνα είδα κύμα θεόρατο, με χίλια νύχια και μύριους απλοκαμούς¹⁷, να τον παίζει στ’ αφρισμένο στόμα του και να μας τον πετά με βρισιά και φοβέρα. Ρίχνομαι να τον αρπάξω· αλλά σύγκαιρα πισωπάτησα. Ο δύστυχος κρεμόταν στην κουपाστή με το κεφάλι ανοιγμένο και σκόρπια τα μυαλά. Δεν πρόφτασα να συνέρθω από τη φρίκη, και το κύμα, το ίδιο κύμα που μας τον έριξε πριν, ήρθε πάλι και τον άρπαξε για πάντα. Κακόμοιρο παιδί! Ήταν ο καλύτερος της συντροφιάς μας!

»Ήρθε τέλος η αυγή. Καλύτερα όμως να μην ερχότανε! Είδες το καλοκαίρι που βάνουν φωτιά στις καλαμιές πώς σηκώνονται κολόνες οι καπνοί; Έτσι κολόνες ανέβαιναν κλωθογύριστοι από τη θάλασσα στον ουρανό. Και τι ουρανό; Πυκνό και βρόμικο

16. Σκούξιμο, άγριος παφλασμός των κυμάτων.

17. Πλοκάμια.

σαν από ξαντό¹⁸ κουρελιών, χαμηλότερο από την αμπασογάμπια¹⁹ του καταρτιού μας. Η γαλέτα, ο κοντραπαπαφίγκος κι ο παπαφίγκος χώνευαν μέσα του. Μου φάνηκε πως βρέθηκα στο χτίσιμο του κόσμου, όταν ο ουρανός ήταν τόσο χαμηλά, που τον έγλειφαν τα βόδια· πως οι καπνοί δεν ήταν παρά της μεγάλης φωτιάς που άναψε το φίδι για να τον κάψει. Και απ' ώρα σ' ώρα περίμενα την καλόγνωμη γουστερίτσα²⁰ να φέρει το νερό για να σβήσει τη φωτιά· ο ουρανός να ψηλώσει γαλανός, ο ήλιος να διώξει τους καπνούς, να φανεί η γη πλουτοδότρα, να λάμψ' η θάλασσα και τα πετούμενα στ' ανθισμένα κλαδιά να δοξολογούν τον Δημιουργό.

»Όνειρο ήταν η ελπίδα μου! Οι καπνοί όλο και πυκνότεροι μας έζωναν περίγυρα και δεν ξεχώριζες παρά καμιά φορά άσπρο τον αφρό θεόρατου κυμάτου, πράσινου σαν αλογόπετρα²¹. Κατά το μεσημέρι κάπως άριεψαν²² και είδα μακριά τον ίσκιο ενός μπάρκου που κατέβαινε με τα πανιά του τρίγκου και της αμπασογάμπιας. Πιάσαμε και μεις τραβέρσο²³ απάνου στον καιρό με τα κάτω πανιά. Μα ώστε να το καλοϊδώ, το έχασα το μπάρκο. Οι κολόνες άρχισαν πάλι ν' ανεβαίνουν, κλωθογυρίζοντας τις άπιαστες τουλούπες²⁴ τους, άλλες χαμηλές, άλλες ψηλότερες, άλλες συμμαζεμένες, άλλες φυτεμένες στη γραμμή, άλλες κλαδεμένες στις κορφές, εδώ αδερφωμένες, εκεί αριοφύτευτες. Και εμείς εκεί μέσα, θαμμένοι, καταμόναχοι, μισοπαγωμένοι και θεονήστικοι, έλεγα πως είμαστε σε κανένα δάσος από κείνα τα μαγεμένα, που έχουν δέντρα και πατουλιές²⁵, κρεβατωσιές και καμάρες αεροϋφαντες· που άνθρωπος δεν διαβαίνει και πουλί

18. Νήματα ξεφτισμένου λινού υφάσματος που έβαζαν στα τραύματα αντί για γάζα.

19. Το χαμηλότερο πανί του μεγάλου καταρτιού.

20. Σαύρα.

21. Θεϊκός χαλκός, γαλαζόπετρα.

22. Αραιώσαν.

23. Στρίψιμο του πλοίου έτσι που να δέχεται τα χτυπήματα των κυμάτων στα πλάγια.

24. Τούφα από μαλλί ή βαμβάκι για γνέσιμο, οτιδήποτε έχει στρογγυλή και αραιή μάζα.

25. Φράχτες από αγκαθωτούς θάμνους.

δεν λαλεί και θεριά δεν μονιάζουν, παρά βασιλεύει ερημιά και σκοτάδι κυβερνά κι η παγωνιά καταλεί²⁶ αργά κι ασφαλτα τους δύστυχους που πλάνεψε η τύχη στα μονοπάτια του!

»Και όμως, ούτε τ' αγριεμένα κύματα ούτε οι καπνοί ούτε η παγωνιά, που έπηξε το αίμα στις φλέβες, μας βασάνιζε τόσο, όσο η λάμια²⁷ που είχαμε μέσα μας. Θεόστραβη, μωρέ, η πείνα μάς θέριζε τα σωθικά! Ήρθε ώρα που αφήσαμε κάθε δουλειά και ρίξαμε όλοι τέτοια φωνή, που τα θεριά της θάλασσας τρόμαξαν ακουοντάς την. Είπαμε να ξηλώσουμε τ' αμπάρια, να σπάσουμε την πλώρη, κι ας ήταν ο θάνατός μας. Ο καπετάνιος είδε τη στιγμή κι έβγαλε από την κάμαρή του ένα κουτί γαλέτες κι ένα μπουτιλάκι ρούμι. Γαλέτα με βούτυρο και ρούμι ζαμάικα! Θεριέψαμε. Πλάκωσε η νύχτα θεοσκοτεινή κι άγρια. Άγριοι και μεις τοιμαστήκαμε να μετρηθούμε με τον Χάρο.

»Άξαφν' ακούω στην πλώρη στριγκιά τη φωνή του σκοπού και την καμπάνα, που χτύπαε διαβολεμένα. Την ίδια ώρα, άλλη παρόμοια φωνή κι άλλη καμπάνα ακούστηκε να βγαίνει απ' το τρισκόταδο. Όποιος δεν άκουσε στη ζωή του τέτοια φωνή και τέτοια καμπάνα, χίλιες φορές καλότυχος! Ο κίνδυνος της θάλασσας δεν έχει γλώσσα φοβερότερη απ' αυτή. Την ακούς μια στιγμή και τη θυμάσαι ώσπου να πεθάνεις. Γιατί πίσω ακολουθάει πάντα ένας χτύπος που θυμίζει το χώμα και το νεκροκρέβατο.

»Και να τοξ! ακούστηκε ο αναθεματισμένος χτύπος κι ένιωσα το καράβι να σπαράζει, σαν να το πιάσανε σπασμοί. Πηδάω στην πλώρη· ένα θεόρατο μπάρκο με τα πανιά του τρίγκου και της αμπασογάμπιας ήταν μάσκα με μάσκα²⁸ στο δικό μας. Εκεί ν' ακούς φωνές και καχό! Ο καπετάνιος του μπάρκου έβριζε τον δικό μας και τον έλεγε “τσοπάνο”. ο δικός μας του απαντούσε: “παπλωματά”! Οι βάρδιες πιάστηκαν μαλλιά με μαλλιά. Οι ναύτες έτρεχαν από πρύμνη σε πλώρη, μην ξέροντας τι γυρεύουν,

26. Καταστρέφει.

27. Τέρας της μυθολογίας.

28. Πρόσωπο με πρόσωπο.

βλαστημώντας χωρίς να ξέρουν γιατί. Άλλοι γύρευαν τις βάρκες να ρίξουν στη θάλασσα και για βάρκες έπιαναν τις κουπαστές. Ο Κράπας γύριζε σαν το άλογο στ' αλώνι, σέρνοντας πίσω του μια γούμενα, θαρρώντας πως ήταν το σεντούκι του. Ο Κουτρούφης ο Σιφνιός τραβούσε τα μακριά του τα γένια, πιστεύοντας πως τραβούσε τη σκότα του παπαφίγκου! Ο μπαρμπα-Τρίγκας ο Μυκονιάτης λούφαξε πίσω από τον αργάτη λυνοδένοντας τα βρακιά του. Ούτε οι σκύλοι δεν έμειναν ήσυχοι. Ο Καψάλης και ο άλλος του μπάρκου, σκαρφαλωμένοι στα παραπέτα, άφριζαν δαγκώνοντας ξύλα και σχοινιά κι αλυχτούσαν, λες κι έβριζαν ο ένας "τσοπάνο" κι ο άλλος "παπλωματά"! Έβριζαν οι καπετάνιοι, φώναζαν οι ναύτες, αλυχτούσαν τα σκυλιά, η θάλασσα ρέκαζε²⁹, τα καράβια ανεβοκατέβαιναν και τριζοκοπούσαν, σαν δυο θεριά που πάσχουν να γονατίσει το ένα το άλλο! Και ψηλά τα φανάρια της γραμμής έχυναν το χρωματιστό φως τους σιωπηλά.

»Δεν ξέρω πώς βρέθηκα στην πλώρη. Σκύφτω, τι να ιδώ; Όλη η δεξιά μάσκα φαγωμένη και το κύμα χυνότανε στ' αμπάρι κι ένιωσα την κουβέρτα να φεύγει από τα πόδια μου. Δεν χάνω καιρό, πηδάω στο μπάρκο.

»«Παιδιά, εδώ!» φωνάζω.

»Γιατί πήδησα στο μπάρκο; Γιατί φώναξα "Παιδιά, εδώ!"; Και γω δεν ξέρω. Μου το είπε ο άγγελός μου. Στη φωνή μου, πήδησαν κι οι άλλοι στο μπάρκο κι ο καπετάνιος στερνός. Απάνω στην ώρα· πέντε λεφτά αργότερα όλοι θα πηγαίναμε στο φούντο. Γιατί από το τίναγμα ήρθε στιγμή και χωρίστηκαν τα καράβια. Το μπαρκομπέστια στέναξε βαθιά, βούτησε με την πλώρη, έγειρε στο δεξί πλευρό, ανατινάχτηκε μια, ώσπου άνοιξε η θάλασσα και το έκλεισε αφροκοπώντας στην αγκαλιά της. Μα ιδές τι Θεού συνέργεια! Το μπαρκομπέστια κατεβαίνοντας συνεπήρε μαζί το μπαστούνι του μπάρκου με όλα τα σχοινιά και τους φλόκους και τα σίδερα. Την ίδια στιγμή έρχεται ένα φύλλο δυνατό και ρίχνει κάτω και το πλωριό κατάρτι με όλες του τις σταύρωσες. Αλάφρωσε το ξύλο· αντρειεύτηκε και τινάχτηκε με την πλώρη

29. Έβγαζε άναρθρη και άγρια φωνή.

ολόρθη. Στο ξαφνικό ορθοπλώρισμα, κυλήσαμε όλοι στην πρύμη σαν ασκιά.

»«Άλα, παιδιά, στις τρόμπες!» φωνάζει ο καπετάνιος. «Οι τρόμπες είναι η σωτηρία μας!»

»Ξημέρωσε, τέλος, ο Θεός την ημέρα. Μα τι μέρα! Ουρανός και θάλασσα είχαν μια θολωμάρα που έσφιγγε την καρδιά. Πιο σιχαμένη αυγή δεν θυμούμαι ν' απάντησα στη ζωή μου!

»Άξαφνα, εκεί που τρομπάριζα, ακούω τον ναύκληρο κάτι να σφυρίζει στ' αυτί του καπετάνιου. Αυτιάζομαι· οι ναύτες του καραβιού έλειπαν όλοι! Ακόμη έμαθα πως το μπάρκο ήταν ιταλικό. Οι ναύτες πήδηξαν βέβαια στο καράβι μας, όπως εμείς στο δικό τους· και μαζί τούς ρούφηξε η θάλασσα. Έλειπε όμως η μεγάλη βάρκα και μπορεί σε κείνη να ζήτησαν τη σωτηρία τους. Κοιτάζω γύρω· τίποτα. Τους συχώρεσα και τους ξέχασα. Ήβρε ωστόσο τον κόχουλα³⁰ και φύσηξε ο ναύκληρος δυο τρεις φορές. Αλλά μονάχα η φωνάρα του ακούστηκε βαριά και στριμμένη, σαν ανάμπαιγμα³¹ που έστελνε το άσπλαγχο το πέλαγο.

»Κατά το μεσημέρι ο ήλιος έσχισε τα σύγνεφα κι έριξε μιαν αχτίνα του μακριά. Τα βουνά της Θεοδοσίας, χιονισμένα, έβγαιναν σαν κρυσταλλένια παλάτια μέσ' από τα θολά νερά. Είμαστε κάτω από την Κριμαία. Αν ήταν τρόπος να πλησιάζαμε κει, θα είχαμε ελπίδα. Αλλά το μπάρκο, στην κατάσταση που βρισκότανε, ήταν ακυβέρνητο. Και μην είχε σκοπό να λιγοστέφει η χιονιά; Όσο πήγαινε, Τούρκος γινότανε. Φύλλο στο φύλλο ερχόνταν οι ανέμοι, άρπαξαν την παγωμένη άχνη στα φτερά τους, τη στριφογυρίζαν σαν κουρνιαχτό στα τρίστρατα. Ήταν σαραντάημερο, βλέπεις, κι όλα τα συντάγματα των διαβόλων ήταν πεσμένα στον γιאלό. Κι ο Βασιλιάς τους, ακούς, που είχε θρόνο του τη Σαντορίνη, μέσα ήταν και κείνος και οδηγούσε τα φοβερά φουσατά του στον χαλασμό του κόσμου. Η θάλασσα αφροκοπούσε απ' άκρη σ' άκρη και κυνηγούσαν ένα το άλλο τα κύματα και ψήλωναν και δέρονταν και βαρυβογκούσαν γκαστρωμένα τον χαμό. Δεν πίστευες πως ήταν νερό παρά θεριά ανήμερα· λύ-

30. Ναυτικός τηλεβόας, η μπουρού.

31. Κοροΐδια.

κοι και λέοντες και τίγρεις και ύαινες· αρκούδες ασπρόμαλλες, που κοπάδια πεινασμένα έβγαιναν από τα ουρανοθέμελα και χύνονταν στο άμοιρο καράβι μας. Ένα κύμα εδώ πλάκωνε με το στήθος πλατύ, τρίζοντας τα δόντια του και φοβερίζοντας, σαν να ζητούσε να δώσει το τελειωτικό χτύπημα. Άλλο εκεί γλιστρούσε ταπεινό, σαν την τίγρη που σέρνεται της κοιλιάς να πλακώσει κοιμάμενο τον οχτρό της καθώς έφτανε κοντά, ψήλωνε γιαμιιάς, καβαλίκευε το κατάστρωμα, σάρωνε ό,τι έβρισκε, ξύλα και σχοινιά και σίδερα, και περνούσε αντίπερα γρούζοντας³² ακόμη κι αλυχτώντας πεισμωμένα, γιατί δεν μπόρεσε να κάμει περισσότερο κακό. Άλλο ερχόταν από μακριά ψηλό και φουσκωμένο, ανεμοκυκλοπόδης³³ πολεμιστής με φαρμακερές σαγίτες, ανυπόμονος να κάμει και να δείξει. Έσκαε όμως πριν να φτάσει στον σκοπό του και μανιασμένο έστελνε τους αφρούς καταπάνω μας. Και άλλα μύρια σπρώχονταν ολόγυρα βιαστικά ποιο να χτυπήσει πρώτο, ποιο να δώσει τη δυνατότερη πληγή, διαλέγοντας το μέρος που θα σκαλώσουν απάνω, σαν ασκέρι άγριο πολιορκητών γύρω σε άπαρτο κάστρο. Ένα εδώ λάγγευε³⁴ κι άρπαζε με αφρισμένα δόντια την κουπαστή, άλλο εκεί με το παίξιμο της ουράς του έκανε τρίμματα τη σκάλα· άλλο με μύτη φοβερή σούβλιζε τα παραπέτα κι άλλο έπιανε από την πρύμη και τάραζε σύξυλο το πλεούμενο, σαν κουρέλι. Και άλλα, κοπάδι ολάκερο, γλιστρούσαν κάτω από την καρίνα και γιαμιιάς πηδούσαν ορθά, πάσχοντας να το αναποδογυρίσουν. Και κείνο το δόλιο έγερνε αποδώ, διπλάρωνε αποκεί, βουτούσε με την πρύμη, σηκωνόταν με την πλώρη, δερνόταν και βογκούσε αργά και πονετικά, σαν αισθαντικό πράμα. Ήρθε στιγμή που το συμπόνεσα. Ξέχασα τον δικό μου κίνδυνο και γύρισα σε κείνο την έννοια μου, μην μπορώντας να φαντασθώ τι τάχα τους έφταιξε και ήταν τόσο ενάντιά του τα κύματα.

»Το μπάροκο είχε δυο τρόμπες· μια στην πρύμη και μια στην πλώρη. Για να κινηθούν, ήθελαν από τρεις ανθρώπους καθεμιά.

32. Κάνοντας θόρυβο σαν φωνή χοίρου.

33. Αυτός που τρέχει γρήγορα σαν τον άνεμο.

34. Πηδούσε.

Στην αρχή δεν άφηναν τον καπετάνιο να καταπιαστεί με τις τρόμπες. Μα έπειτα έγινε· πήγαινε πότε στη μία, πότε στην άλλη κι έτσι έβγαινε ο ναύτης κι έπαιρνε λίγη ανάσα. Από την ώρα που τρακάρουμε ως την αυγή δουλέψαμε καλά. Αν δεν λιγόστεψε το νερό, δεν μπόρεσε όμως να μας κεφαλώσει.

»Δεν ξέρω γιατί η νύχτα αγριεύει τόσο τον άνθρωπο. Θηρίο γίνεται χωρίς να θέλει, αφρίζει χωρίς να σκεφτεί, δίνει σώμα στον κίνδυνο. Τον φαντάζεται άνθρωπο, δράκο και γυρευεί να μετρηθεί μαζί του. Νομίζει πως τον έχει εμπρός του· πως τον αρπάζει από τη μέση και τον βροντά χάμου. Τον βρίζει· και βλέπει τη βρисиά να του κάθεται μυλόπετρα στην ψυχή. Τον φτει· και βλέπει το ρόχαλό του κακή παρασαρκίδα³⁵ στο πρόσωπο. Δίνει γροθιά στη γροθιά, κλοτσιά στην κλοτσιά, δάγκωμα στο δάγκωμα. Παλεύει με τα χέρια, με τα πόδια, με τα γόνατα, με το κεφάλι, με τα δόντια, με τα νύχια. Γύρω στο σώμα του νιώθει να φυτρώνουν τόσες δυνάμεις, που απορεί πως δεν τις ήξερε πριν. Τον σπρώχνει αποδώ, αποκεί τον ξεσχιίζει, αλλού τον στραγγαλίζει. Αισθάνεται να τον περιχύνει το αίμα του, τα κοψίδια να κρέμονται στα δάχτυλά του σπαρταριστά και κείνος όλο φυσά κι όλο θυμώνει και αντρειεύεται.

»Σε τέτοια θέση τώρα ήμουν και γω. Οληνύχτα πάλευα με τις τρόμπες και ούτε κόπο κατάλαβα ούτε κρύο ούτε νύστα ούτε τίποτα. Πείσμα μόνο φοβερό. Πατούσα την τρόμπα και νόμιζα πως έβγαινε άμπουλας³⁶ το νερό. Μόλις όμως πλάκωσε η μέρα, κόπηκαν τα ήπατά μου. Ο καπετάν Πήλιουρης, που λένε οι Κρανιδιώτες πως βγήκε από τον τάφο και γυρίζει στον κόσμο, δεν έχει ποτέ τη δική μας κατάντια. Φουσκώσαμε και μαυρίσαμε, που δεν γνώριζε ο ένας τον άλλο! Τα μαλλιιά μας, τα μουστάκια, τα γένια σκλήρυναν σαν αγκάθια. Τα μάτια, χωμένα στα πυκνά ματόφρυδα, έχασκαν σαν άσπρα σαλιγκάρια. Όσο για το μπάρο, το μισό απόμενε. Ούτε παραπέτα ούτε κουπαστές ούτε ξάρτια ούτε πανιά ακέρια. Και το άνοιγμα κάτω από το όκιο³⁷

35. Αφύσικο εξόγκωμα στον κορμό γέριου δέντρου.

36. Αυλάκι.

37. Τρόμπα του πλοίου απ' όπου περνάει η αλυσίδα της άγκυρας.

έχασκε πάντα να καταπιεί τα πέλαγα. Πρώτος ο Δημήτρης ο Σκοπελίτης, ο αξιότερος και πιο χεροδύναμος της συντροφιάς, δίνει ένα φάσκελο της τρόμπας και ξαπλώνεται τ' ανάσκελα στην κουβέρτα.

»“Μωρέ σκυλί!” του φωνάζει ο καπετάν Μπισμάνης, “τι κάνεις;”.

»“Δεν μπορώ πια”.

»“Μωρέ, θα χαθούμε! Εδώ έχουμε τσ' ελπίδες μας”.

»“Ας χαθούμε! Έτσι κι έτσι θα μας φάει που θα μας φάει το κύμα· κάλλιο μια ώρα αρχύτερα. Λύθηκα...”

»Αλήθεια· όλοι είμαστε λυμένοι. Τα γόνατά μου έτρεμαν· τα δάχτυλά μου, όπως ήταν κλεισμένα στο σίδερο, έτσι έμεναν· ούτε ν' ανοίξουν ούτε να κλείσουν περισσότερο μπορούσαν. Είχα έναν πόνο στα νεφρά· καθώς έσκυφτα να πατήσω την τρόμππα, ήθελα άλλον να με τραβά από πίσω για να σηκωθώ. Έτοιμος ήμουν και γω να την παρατήσω. Αλλά στην ώρα ακούω τον ναύκληρο να φωνάζει από την πλώρη:

»“Πανί, παιδιά! Ένα πανί!”.

»“Ένα πανί!” φωνάζω χωρίς να ιδώ τίποτα.

»Είδαμε, τέλος, μακριά ένα μικρό χαμηλό πανάκι που αρμενίζε τον μαΐστρο. Μεμιάς ζωντάνεψα. Όχι εγώ· όλοι μας. Κι ο Σκοπελίτης ακόμα πήδηξε και ρίχτηκε στην τρόμππα, που έκαμε να τρίξουν όλα της τα χάρβαλα³⁸. Δένουμε αμέσως τη σημαία κόμπο στο χαϊμαλί ψηλά κι αρχίζουμε να φωνάζουμε, να φυσάμε τον κόχυλα και να κινούμε τις σκούφιες μας. Μόλις σαν χελιδονάκι που σιγοπετά προμηνώνοντας την άνοιξη φαινόταν το καράβι ασώματο μακριά. Και όμως πίστεψα πως μας είδε, πως άκουσε τις φωνές, γνώρισε τον κίνδυνο κι ερχόταν βόλι καταπάνω μας. Ήρθε μάλιστα στιγμή που αφήσαμε τις τρόμπες κι έτρεξε καθένας στην πλώρη για να έβρει τίποτα να πάρει μαζί του.

»“Μωρέ παιδιά, βουλιάζουμε!” ακούω άξαφνα τη φωνή του καπετάνιου.

»Πηδάω έξω. Για πέντε λεφτά, το νερό μάς κεφάλωσε. Ριχτήκαμε πάλι ν' αρχίσουμε τον αγώνα. Αλλά τώρα δεν μας φαινόταν

38. Τα σαραβαλιασμένα μέρη.

βαρύς. Το καράβι όλο και πλάκωνε. Σε λιγάκι φάνηκε ολάκερο το σκαφίδι. Αλλά δεν ξέρω γιατί, στοίχειωσε η απελπισία στην φυγή μου και δούλευα ακόμη την τρόμπα.

»«Ρε Καληώρα, δεν παρατάς πια την έρμη!» γυρίζει και μου λέει ο καπετάνιος. “Να το, πλάκωσε· τι παιδεύεσαι άδικο;”

»“Δεν πειράζει”.

»Δεν ήθελα να ξεστομίσω την υποψία, γιατί θα μ’ έπαιρναν για παλαβό. Το μπάρκο πλησίαζε· διάβαζα μάλιστα και τ’ όνομά του στις κουλούρες· το έλεγαν “Σωτήρα”.

»“Α! α! α!...” έβαλαν όλοι χαρούμενες φωνές.

Από κείνους ούτε κινήθηκε ούτε φώναξε κανείς. Είδα καλά τον τιμονιέρη στο τιμόνι, τον καπετάνιο ορθό στην πρύμη· τον ναύκληρο και πέντ’ έξι ναύτες με τις σκότες στα χέρια. Όλοι έστεκαν και μας κοίταζαν, μα ούτε σχοινιά τοίμαζαν ούτε τίποτα. Μόνον ο σκύλος τους, ένας σκύλος μαλλιάρός, κατάμαυρος, με κεφάλι ολοστρόγγυλο σαν μπόμπα κανονιού, μας έστελνε το άγριό του αλύχτημα.

»“Τους άτιμους!” ψιθύρισα.

»“Για ποιους λες;” με ρώτησε ο καπετάνιος.

»“Για τους σκύλους”.

»Και ρίχτηκα πάλι με τα δυνατά μου στην τρόμπα.

»“Ορεξη που την έχει ο Καληώρας”, είπε ο καπετάνιος γελώντας. “Θαρρείς και θέλει να την ξαραθυμίσει³⁹”.

»Ωστόσο το μπάρκο ήρθε μια βόλτα κι έπεσε δίπλα μας, δεκαπέντε οργιές μακριά. Μα βλέπω άξαφνα τον καπετάνιο να γυρίζει στον τιμονιέρη. Μια τιμονιά και το παίρνει σταβέντο⁴⁰. Βάνουμε τις φωνές:

»“Μωρ’ αδέρφια, πνιγόμαστε! Πού μας αφήνετε; Σωτηρία!... Αδέρφια, πνιγόμαστε!... Σωτηρία!...”.

»Ακούστηκε κάποια φωνή και πάψαμε βουλώνοντας ο ένας του άλλου το στόμα. Και μέσα στο ρέκασμα του κυμάτου και το ανεμοφύσημα, ακούστηκε χαρόσταλτο ανάμπαιγμα η φωνή:

39. Το νόημα είναι «Σαν να θέλει να διώξει από πάνω της την τεμπελιά, τη ραθυμία».

40. Πλέω απάνεμα, από τη μεριά που δεν φυσάει, προσπερνώ άλλο πλοίο.

»“Στην άλλη ζωή!... Στην άλλη ζωή!...”.

»Δεν το πίστευαν τ’ αυτιά μου! Είπα πως ο καπετάνιος ήθελε να παίξει με τη θέση μας και άρχισα να πεισμώνω περισσότερο για τα άνοστα χωρατά παρά για τη σκληρή του πράξη. Ο “Σωτήρας” όμως πάντα μάκραινε. Βάνουμε πάλι τις άγριες φωνές:

»“Μωρ’ αδέρφια, πνιγόμαστε! Πού μας αφήνετε; Σωτηρία! Πνιγόμαστε, σωτηρία!...”.

»Βουλώσαμε πάλι το στόμα· κρατήσαμε την ανάσα μας. Και η φωνή από το μπάρκο, συντροφιασμένη με το ρέκασμα του κυμάτου και το ανεμοβόγκημα, πιο δυνατή και αναμπαίχτρα, ξαναδευτέρωσε:

»“Στην άλλη ζωή!... Στην άλλη ζωή!...”.

»Έμεινε όπου βρέθηκε καθένας για πολλή ώρα. Άξαφνα, σκορπίσαμε τρελοί, σκαλώσαμε στα κατάρτια και μονόγνωμοι αρχίσαμε να φασκελώνουμε και να φωνάζουμε:

»“Της μάνας σου το κέρατο!...”.

»Όταν άφησα το κατάρτι, το μπάρκο έμοιαζε με νυχτερίδα. Κάπου άρχισαν να ξανοίγουν τα θεμέλια τ’ ουρανού, αργά όμως, σαν να πάλευαν συνατοί τους οι καιροί. Έγερνε να βασιλέψει ο ήλιος, και το κύμα, καθώς έσκαζε ψηλά, σπιθοβολούσε πολύχρωμο και βροντερό, σαν να κυλούσε συντριμμια από λόγχες και γυμνά σπαθιά, δίκοππους μπαλντάδες και μαχαίρια και κράνη χάλκινα, σπρώχνοντας να τα ρίξει πέρα στην ακρογιαλιά, μαζί με τα γυμνά κορμιά. Και μέσα στην υγρή άχνη, που ανεμόπτερη έτρεχε κατά τη νοτιά, το Τόξο⁴¹ έλαμπε υφασμένο από νεράιδας χέρι απάνω σε αεροκάμωτο διασίδι⁴². Μα τι κατάρια που την πήραμε και μεις! Το θεόσταλτο σημάδι, που προλέγει πάντα την καλοσύνη του καιρού στους ναυτικούς, γράφτηκε να προλέγει θαλασσοταραχές και αγριοκαίρια:

*Είδες Τόξο την αυγή;
Καλοσύνη το βραδύ!*

41. Ο αστερισμός του Τοξότη.

42. Νήμα στον αργαλειό που χρησιμεύει για στημόνι.

*Είδες Τόξο το βραδύ;
Καχοσύνη την αυγή!*

»Άρχισα να πιστεύω πως ξεγραφήκαμε από του κόσμου το βιβλίο· πως οι άνθρωποι τράβηξαν χέρι μη συνεπάρει και κείνους του Θεού η κατάρρα. “Και άλλοι αν μας απαντήσουν⁴³”, έλεγα, “έτσι θα μας φερθούν”. Όμως από τις πολλές φωνές του καπετάνιου, που δεν έχανε το θάρρος του, πιάσαμε πάλι τις τρόμπες. Τρομπάραμε καμιά ώρα· έπειτα ένας ένας τις αφήσαμε. Πλάκωσε ωστόσο η νύχτα. Και τι νύχτα! Κόλαση σωστή. Ούτε άστρο στον ουρανό ούτε φανός στη θάλασσα! Είπε μια στιγμή να φυσήξει πονεντογάρμπι⁴⁴, αλλά πάλι το γύρισε γρεγοτραμουντάνα⁴⁵. Χιόνι άρχισε να μας σκεπάζει· θυμήθηκε, βλέπεις, ο ουρανός πως χρειαζόμαστε σάβανο! Νέκρα έπεσε στο καράβι και νόμιζες πως ήταν παντέρημο στα κύματα. Μόνο στην πλώρη αγουριόταν⁴⁶ το σκυλί, και η τρόμπα στην πρύμη έβγαζε αργά και ρυθμικά το θρηνητικό της σκούξιμο, κάτω από του καπετάνιου τα χέρια.

»“Μωρέ, ναύτες που τους διάλεξα!” μουρμούριζε. “Ένας κι ένας! Να χαθούν, δεν βρίσκονται σ’ όλη τη γη!... Αμ δεν πάτε, καημένοι μου, να φορέσετε φουστάνια!”

»“Μα τι θες να κάνουμε;” του λέει ο Κράπας.

»“Τι να κάνετε; Να παλέψετε, μωρέ· να παλέψετε! Σ’ άρπαξε από τα πόδια ο Χάρος; Πιάσ’ τον από τον λαιμό... Θα σε πάρει – να σε πάρει παλικαρίσια. Όχι να σταυρώσεις τα χέρια και να παραδοθείς!”

»“Μα δεν βλέπεις που χάσκει το κύμα να μας καταπιεί!”

»“Ωσπου να με καταπιεί κείνο, το ρουφάω γω!...”

»Ο καπετάν Μπισμάνης γύρευε να μας κεντήσει το φιλότιμο. Αλλά ποιος μπορούσε να κινηθεί; Το χιόνι πλάκωνε μία πήχη στο κατάστρωμα. Στα σχοινιά, στα κατάρτια, στα σίδερα, στα κουρέλια των πανιών απλωνόταν κι ασπρογάλιαζε σαν κουλου-

43. Συναντήσουν.

44. Νοτιοδυτικός άνεμος.

45. Άνεμος μεταξύ βόρειου και βορειοανατολικού ανέμου.

46. Ακουγόταν.

ριασμένα φίδια. Από στιγμή σε στιγμή ερχόταν το κύμα και μου έδερνε το πρόσωπο. Μα δεν είχα δύναμη να σηκωθώ. Άρχισε να με πιάνει αποκαρωμάρα⁴⁷, και κει που ήμουν ακόμη ζωντανός νόμιζα πως ήμουν κουφάρι, πως με κυλούσαν τα κύματα. Έλεγα πως ήμουν πρησμένος ταβούλι⁴⁸. πως το κεφάλι μου ήταν όμοιο μ' ένα ρουμοβάρελο· πως τα πόδια μου ζύγιζαν καθένα από πεντακόσια καντάρια! Άξαφνα, λέει, τα θεριά της θάλασσας, τα σκυλόψαρα και οι φάλαινες, οι ξιφιοί και τα δελφίνια τριγύρισαν λαίμαργα το κουφάρι μου και πιάσανε διαβολικόν καβγά με τα όρνια τ' ουρανού για τα κοφίδια μου. Εγώ τα κοίταζα και γελούσα σκαστά και τρανταχτά γέλια, βλέποντας να λαχταρούν τ' αρρωστημένα κρέατά μου. Κι έπειτα, λέει, το κεφάλι μου αργοκυλώντας, πάντα μαύρο και παρόμοιο μ' ένα ρουμοβάρελο, βρέθηκε στο λιμάνι της Ύδρας. Ήταν ανήμερα Λαμπρή κι η χώρα έλαμπε κατάσπρη, σαν μαρμαρόχτιστη, και μοσχοβολούσε σαν εκκλησιά. Τρομπόνια βροντούσαν και βαρούσαν παιγνίδια κι έπαιζε ρουμπίνι στο ποτήρι το κρασί κι έλαμπαν στα χέρια κατακόκκινα τ' αυγά κι έτρεμε το “Χριστός Ανέστη” σε κοραλλένια χείλη. Το κεφάλι μου, αργοκυλώντας μέσ' από τα σημαιοστόλιστα πλεούμενα, ήρθε κι άραξε στην ακρογιαλιά και βγήκαν οι νιες, περδικοστήθες, με τα κίτρινα φακιόλια⁴⁹ και τα λαμπρά γκόλφια⁵⁰ τους, ήρθαν τα λεβεντόπαιδα με τα τσόχινα βρακιά και τα πλατιά ζωνάρια τους, με κοίταζαν κι έλεγαν μ' απορία: “Τίνοσ είναι τούτο το κεφάλι;”. Ήρθαν μαζί οι φίλοι και συγγενείς, μ' έβλεπαν και κείνοι, ρωτούσαν κι έλεγαν: “Τάχα τίνος είναι τούτο το κεφάλι;”. Εγώ τους άκουα και στενοχωριόμουν που δεν με γνώριζαν, κι ήθελα να τους φωνάξω: “Δικό μου είναι, του Καληώρα, του βλάμη σας· και πώς δεν το γνωρίζετε; Εμένα με γνωρίζουν οι στράτες και τα διάβατα, με τρέμουν τα βαγένια⁵¹ και τα καπηλειά. Ο Μπαταριάς, σαν αρχίσω τους σκοπούς μου,

47. Υπνηλία, λήθαργος από κούραση.

48. Τύμπανο.

49. Είδος καλύματος του κεφαλιού που φορούν οι γυναίκες σε τοπικές ενδυμασίες.

50. Εγκόλπια, φυλαχτά.

51. Βαρέλια.

σπάει τις κόρδες του λαγούτου του κι ο Σουλειμάνης απαιρεί⁵² το νάι του στη φωνή μου. Εγώ, αν σηκώσω μάτι στα ψηλά τα παραθύρια, αρνιέται κάθε γυναίκα τον άντρα της· κι αν σύρω το χέρι στη μέση μου, το αίμα κατουρεί κάθε μάνας γέννα. Εγώ φάρεψα πρώτος το μελάτι⁵³ στους βυθούς της Μπαρμπαριάς και ξερίζωσα το στοιχειωμένο γιούσουρι⁵⁴ μ' ένα μου τίναγμα. Οι Καλυμνιώτες είδαν το βούτημά μου και θάμασαν. Μ' είδε το σκυλόψαρο –μοβόρικο ψάρι!– κι ήρθε μπρος στο γυαλί της περικεφαλαίας μου, θέλοντας να γνωρίσει το νέο θεριό που συνεμπήκε στα νερά του. Με είδαν οι Αράπηδες της Βεγγάζης και με τίμησαν ως βασιλέα· μου άφησαν ελεύθερο το πηγάδι που θα πίνω νερό και το κοπάδι που θα τρώγω το κρέας. Εμένα μ' έμαθαν από μικρό παιδί όλ' οι ανέμοι, από λεβάντε⁵⁵ σε πονέντε⁵⁶ και από βοριά σε όστρια· και συντρόφεψαν το νυχτοπερπάτημά μου όλα τ' αστέρια τ' ουρανού. Εγώ είμαι ο Καληώρας ο βλάμης σας, που με γνωρίζουν τα πόρτα⁵⁷ της Μαύρης Θάλασσας και της Άσπρης τα λιμάνια, πέρα και πέρα, και πώς εσείς δεν με γνωρίζετε;”.

»Αυτά και άλλα ήθελα να τους ειπώ· μα δεν μπορούσα να βγάλω λέξη από το στόμα μου. Ώσπου μ' άρπαξαν τα παλικάρια και οι λυγερές και βγήκαν πέρα στο Βλυχό να παίξουν κλοτσοσκούφι. Εδώ μ' έριχναν, εκεί με πετούσαν ολημερίς. Γελούσαν οι λυγερές δυνατά και στο γέλιο τους μάντευα της καρδιάς τη λαχτάρα. Τραγουδούσαν τα παλικάρια κι έλεγαν με το τραγούδι και με το παίξιμο των ματιών τον πόθο και τον καημό τους. Και γω που έβλεπα εκείνο το γοργοπαίξιμο, που άκουα εκείνα τ' ασημένια γέλια, σε Κόλαση ήμουν απ' τη ζήλια, γιατί δεν ήμουν σε κείνη την Παράδεισο!

»Το βάσανό μου βάσταξε, λέει, ως το ηλιοβασίλεμα. Και τότε όλοι μαζί έφεραν το κεφάλι μου και το έθαψαν πίσω από της

52. Αφήνει, εγκαταλείπει.

53. Είδος σφουγγαριού, πολύ απαλού, πρώτης ποιότητας.

54. Είδος μαύρου κοραλλιού.

55. Ανατολικός άνεμος.

56. Δυτικός άνεμος, ο ζέφυρος.

57. Άλλη λέξη για τα λιμάνια.

Παπαντῆς το Ἅγιο Βῆμα· και θάφτοντας τραγουδούσαν και μου ἔλεγαν:

»“Στην ἄλλη ζωή!... Στην ἄλλη ζωή!...”.

»Μέσα στο καταφώνιασμα, ακούω μια φωνή να μου φέρνει το αέρι:

»“Ε, από το μπάρκο!... Ε!...”.

»Τόσο ἤμουν απελπισμένος, που δεν ἤθελα να πιστέψω τα ἴδια μου τ’ αυτιά. Και ὅταν πάλι δυνατότερη και πιο κοντά ξαναδευτέρωσε, εἶπα πως ἦταν κάποιος ἀπό τους συντρόφους μου που ἀγγελοκρουόταν⁵⁸. Μα, δόξα να ἔχει ο Θεός, δεν ἦταν ἀπό τους συντρόφους μου· ἦταν ἀπό τη γολέτα⁵⁹ που μας ἔσωσε.

»Ὅλοι σωθήκαμε, ἕνας ἀπόμεινε, ο σκύλος μας. Κανέναν δεν ἄφηγε να τον ζυγώσει. Του καπετάνιου, που τόλμησε να τον πιάσει, του ἔκαμε κουρέλια τον μουσαμά. Και τα χαράματα, που βολταζάροντας να βρούμε τον καιρό περάσαμε πάλι ἀποκεῖ, εἶδα το μπάρκο να κατεβαίνει στα νερά ἤσυχο, σαν καλόγνωμη ψυχή που ἔκαμε στον κόσμο την ἀποστολή της· και ἀκουσα για ὕστερη φορά τη φωνή του σκύλου να γαργαρίζει και να σβῆνει μέσα στο ρέκασμα του κυμάτου και του ἀνέμου τον βόγχο, σαν να μας ἔλεγε κείνος με παράπονο:

»“Στην ἄλλη ζωή!... Στην ἄλλη ζωή!...”.

»Δεν ξέρω πόσον καιρό κοιμήθηκα μέσα στη γολέτα. Μόλις πατήσαμε κει, μας ἐγδυσαν οι ναύτες ἀπό τα ρούχα, που ἐβγαῖναν μαζί με το πετσί, μας πότισαν τσάι με το ρούμι και μας ξάπλωσαν στα ξεστά κρεβατοστρώσια. Ὅταν ἀνοιξα τα μάτια, εἶμαστε μπρος στα Μπουγάζια. Ο ουρανός χρυσογάλανος και η θάλασσα στρωτό κρυστάλλι. Οι μύριες της γλώσσης φιλούσαν ἀπαλά τις στεριές. Ανατολή και Ρούμελη, κάτασπρες ἀπό το χιόνι, ἀστραποβολούσαν στο λιοπύρι και καθρεφτίζονταν στα νερά. Ψάρόβαρακες, με τ’ ἄσπρα και τα κόκκινα πανάκια τους,

58. Ἐβλεπε τον ἄγγελο του θανάτου καθὼς ψυχορραγούσε.

59. Ιστιοφόρο πλοῖο με δύο κατάρτια, η σκούνα.

αρμένιζαν στις ακρογιαλιές, σαν θαλασσοπούλια που σκύφτουν να παιγνιδίσουν με το κύμα. Καράβια κάθε λογής κατέβαιναν βαρυφορτωμένα· ανέβαιναν άλλα αδειανά από τα Μπουγάζια. Απάνω από το κεφάλι μας πετούσαν σύγνεφα πουλιά.

»Γύρω στα κάστρα ανέμιζαν οι κόκκινες σημαίες και άστραφτε των κανονιών το ατσάλι, ηχολογούσαν οι σάλπιγγες και κοκκίνιζαν δασοφυτρωμένες παπαρούνες τα φέσια. Όλα φαίνονταν πασίχαρα και γελαστά. Έπεσα στα γόνατα και με πήραν τα δάκρυα. Αχ, ναι, τ' αδέρφι· δεν φαίνεται τόσο όμορφος ο κόσμος στον άνθρωπο παρά όταν κινδυνέψει να τον χάσει!

»Η γολέτα ήταν γαλαξιδιώτικη, του καπετάν Καρέλη. Ερχόταν από τον Σουλινά, φορτωμένη σιτάρι, για την Πάτρα. Ήταν όμως χολέρα στον Ποταμό και θα πήγαινε πρώτα να κάνει καραντίνα στις Δήλες. Ο καπετάν Καρέλης μάς ρώτησε αν ήθελε κανείς να βγει στην Πόλη· μα όλοι μονόγνωμοι ζητήσαμε να μας πάρει στην Ελλάδα. Δεν ξέρω γιατί, όταν κανείς κινδυνέψει, πιθυμάει τόσο την πατρίδα και τους συγγενείς του. Πολλές φορές μού έτυχε να κινδυνέψω στη θάλασσα. Μία φορά πήγα να φοφήσω από πλευρίτη στο γερμανικό νοσοκομείο της Πόλης. Άλλη μία φορά στην καραντίνα της Σινώπης έκαμα δυο μήνες από χολέρα. Στο Ταϊγάνι, έναν χειμώνα, έπεσα από το κατάρτι κατακέφαλα κι έκαμα εφτά μήνες στο στρώμα. Μα πάντα, μόλις έπαιρνα την καλύτερη, μονοφύσημα τραβούσα για την πατρίδα. Και, στη θάλασσα που αρμενίζω, γλυκύτερες ώρες από κείνες δεν γνώρισε ακόμα η ψυχή μου. Με τα δάκρυα στα μάτια έτρεχα κι αγκάλιαζα όχι μονάχα τους συγγενείς μα και κάθε συντοπίτη μου. Όλοι φαίνονταν άγγελοι στα μάτια μου. Και οι πέτρες ακόμη πίστευα πως με χαιρετούσαν και μου έλεγαν: “Καλώς όρισες! Καλώς όρισες!”

»Οι άλλοι βέβαια είχαν περισσότερο δίκιο να ζητήσουν την πατρίδα. Καθένας είχε τους γονέους, τους συγγενείς, τους φίλους του. Εγώ τίποτα δεν περίμενα. Από μικρός ορφάνεψα κι από μικρός ξενιτεύθηκα με τα καράβια. Πέντ' έξι μήνες πριν με κατάφεραν κι αρρεβωνιάστηκα με μια φτωχούλα. Δεν τη συλλογιζόμουν όμως παρά σαν έβλεπα τον αρρεβώνα στο δά-

χτυλό μου. Μα τώρα, από τη στιγμή που βρέθηκα στη γολέτα, εκείνη πρώτη έλαμψε μπρος μου, με τη φτωχή της φορεσιά, δακρυσμένη να δέρνεται απάνω στο εύκαιρο μνήμα μου. Δεν ξέρω γιατί ανάτειλε στον νου μου άξαφνα πως η τύχη εκείνης ήταν να σωθώ· πως ο Θεός θέλησε να μη μαραθούν παράωρα⁶⁰ τα νιάτα της, να μη μαυρίσει η καρδούλα της, πριν ανοίξει σαν τριαντάφυλλο στου γάμου τη δροσιά· να μη γίνει χήρα πριν νύφη γίνει η ορφανούλα! Και η αγάπη σε μια ώρα φύτρωσε μέσα μου και ρίζιασε σαν τον κισσό, που πιάνει κάθε κούφωμα και κάθε χαραμάδα και πρασινίζει και ανθοστολίζει τους τοίχους του ερμόσπιτου! Την είχα μπρος μου και ομορφιές τής έβρισκα· γελούσε κι οι άγριοι κάμποι άνθιζαν και πεντοβολούσαν⁶¹. Δεν έβλεπα την ώρα να φτάσω στην Ελλάδα. Έστειλα γράμμα της θειας της από την Πόλη και της έλεγα να τοιμασθούν για τον γάμο και πλακώνω. Το σπιτάκι μου, που σφάλισε αφότου πέθαναν τα γονικά μου και σκούριασαν οι κλειδωνιές, χορτάριασαν οι πόρτες κι έπνιξε η αγριαγκαθιά και το μαμούδι⁶² την αυλή του, θα το στολίζει, έλεγα, εκείνη σαν νεράιδα· θα φυτέψει μηλιά στην πόρτα και κλήμα στην αυλή· θα κρεμάσει μοσχομύριστ' αφροκύδωνα πάνω απ' το κρεβάτι και ρόιδα πολύκλωνα ψηλά στο πατερό⁶³!

»Οι σύντροφοί μου άρχισαν να διηγούνται τον κίνδυνό μας με περιφρόνηση και να παιζογελά ο ένας τον άλλο για τον φόβο του. Έπλαθε καθένας ό,τι του κατέβαινε και παρουσίαζε τον εαυτό του για ήρωα. Σε μένα μάλιστα, που ήμουν σαν αφαιρεμένος, ρίχτηκαν όλοι και με πείραζαν στα γερά. Ο καπετάν Μπισμάνης δεν ήταν ώρα να φανώ μπρος του και να μη μου φωνάξει γελώντας:

«Έ, Καληώρα· δεν πας λίγο να δουλέψεις την τρόμπα;».

»Τέλος, κατεβήκαμε στις Δήλες. Ο Θεός να το κάμει λιμάνι! Όσο τον έχει στον σορόκο, καλά, άμα όμως τον πάρει τραμου-

60. Πριν την ώρα τους.

61. Μοσχοβολούσαν.

62. Μαμούνι, ζωύφιο.

63. Μεγάλο δοκάρι.

ντάνα και κατεβάσει ο Τσικνιάς⁶⁴, ουδέ βάρκα δεν μένει μέσα. Γυρεύαμε τόπο ν' αράξουμε· πού ν' αράξουμε; Εβδομήντα κομμάτια καράβια, μικρά μεγάλα, ήταν εκεί· χωριστά πέντ' έξι βαπόρια. Από τα κατάρτια και τα σχοινιά πίστεψα πως έμπαινα σε πυκνοντυμένο δάσος χειμώνα καιρό. Ωστόσο, ήρθε ο πιλότος και μας άραξε κατά τα Κοκκινάδια. Δεν αράξαμε ακόμη και βλέπω τον καπετάν Μπισμάνη κατακόκκινο, ξεσκούφωτο, αναμαλλιασμένο να τρέχει στην πλώρη, να καβαλάει το μπαστούνι, ν' αρπάζει τον έξω φλόκο και χτυπώντας το στήθος του να βρίζει και να καταριέται και να θεορίχνει⁶⁵. Κοιτάζω καλά· το καταραμένο μπάρκο έστεκε δίπλα μας!”

»“Παλιοτσόπανε!... Παπλωματά! Καραβανά!...” αλυχτούσε ο καπετάνιος μας. “Δεν φοβήθηκες, μωρέ, τον Θεό! Τη θάλασσα δεν φοβήθηκες! Μα έχω τις ελπίδες μου! Θάλασσα, μωρέ, αν είναι, θαν το δείξει, αργά γλήγορα!...”

»Είδα κι έπαθα να τον ησυχάσω. Τέλος, πήρε να νυχτώνει και κακά σημάδια έδειχνε ο καιρός. Ο ήλιος βασίλειψε μαραμένος πίσω από τη Σίφνο. Τα ουρανοθέμελα σκούραναν κι οι χαμηλές στεριές άσπρισαν γύρω σαν κιμωλία. Της Τήνου το βουνό έβαλε τη σκούφια του και ο Τσικνιάς σκοτεινιάσε. Ασυνήθιστη κίνηση άρχισε στις Δήλες, σαν σε μερμηγγοφωλιά τα πρωτοβρόχια. Στο πόδι, μαρινάροι⁶⁶! Άλλοι στα σχοινιά, άλλοι στις άγκυρες, άλλοι στις βάρκες, άλλοι στα κατάρτια! Χέρια, πόδια, νύχια, δόντια σε κίνηση. Ένα καράβι εδώ μάζωνε την άγκυρα· παρέκει άλλο έριχνε και τη σπεράντσα⁶⁷. άλλο κατέβαζε τις σταύρωσες· εδώ έπαιρναν πρυμόσχοινα, και τα βαπόρια κάπνιζαν. Πλάκωνε, νομίζεις, επίβουλος εχθρός, και καθένας τοιμαζόταν να τον αντικρίσει με όλα του τα σύνεργα.

»Και αλήθεια, σε λίγο πλάκωσε ο εχθρός. Μαύρος, θεοσκοτεινος, πέταξε από τον Τσικνιά ο χιονιάς με άγριες φωνές και φτεροκοπήματα κι έκαμε το λιμάνι μαλλιιά κουβάρια. Εκεί ν'

64. Βουνό της Τήνου, Γύρας ή Τσικνιάς.

65. Να τα βάζει με τον Θεό.

66. Ναύτες πληρώματος.

67. Μεγάλη άγκυρα βοηθητική.

ακούσεις τη σαλαλοή⁶⁸ και τον θρήνο. Σίδερα βροντούσαν, ξύλα τρίζανε, φωνές αντηχούσαν κι αλυχτήματα. Έκανες εδώ· τοίχους γκρεμιζόταν. Άκουες εκεί· λεύκες έγερναν ξεριζωμένες. Εδώ τριζοβολούσαν οξιές θεόρατες, εκεί βροντούσαν χιλιόχρονες βελανιές δεξιά· χούγιαζαν⁶⁹ πεύκα φουντωτά, αριστερά στέναζαν λυγερά κυπαρίσσια. Σ' ένα μυκονιάτικο καράβι, φορτωμένο ξυλεία, πετούσαν τα σανίδια σαν πούπουλα και σκέπασαν τη θάλασσα ως πέρα στο νησί! Ένα τσερνίκι⁷⁰ συμυρνέικο, κάρβουνα φορτωμένο, το άδειασε τέλεια. Μία σφουγγαράδικη μηχανή την έγδυσε, σαν να την πάτησαν κουρσάροι. Τα βαπόρια πήραν τις άγκυρες τους και αγριοσφυρίζοντας ρίχτηκαν στραβά πάνω στα πλευόμενα. Εμείς είμαστε στην άκρη κι εύκολα, αμολώντας την άγκυρα, βγήκαμε πέρα, κάτω από τις Μικρές Δήλες.

»Όλη τη νύχτα βάσταξε ο θρήνος. Και όταν έφεξε η ημέρα, είδα το κακό που έγινε. Άλλα καράβια ήταν μισοσπασμένα, άλλα γδυμνά από ξάρτια· ένα εδώ είχε τη μισή πρύμη φαγωμένη· άλλο ήταν δίχως μπαστούνι και φλόκους. Το Βασιλικό έγερνε και κρατούσε καρφωμένο στην άγκυρά του ένα σαμιώτικο τρεχαντήρι. Δεν ξέρω πώς πήγα στην πρύμη και βλέπω τον καπετάν Μπισμάνη, γονατιστόν πίσω στο τιμόνι, να κλαίει και να μύρεται σαν γυναίκα.

»“Τ' έχεις, καπετάνιε, τ' έπαθες;” τον ρωτάω.

»“ Αχ, μωρέ παιδί!” λέει στενάζοντας, “μ' οργίστηκε ο Θεός!... Ο κακομοίρης χάθηκε, φτωχός άνθρωπος!...”

»Γυρίζω κατά τα Κοκκινάδια· ο “Σωτήρας” μαδέρια βρισκότανε στις πέτρες και κοντά οι ναύτες του, βρεμένοι ως το κόκαλο, τουρτούρίζαν γύρω στη φωτιά. Κι ακόμη κοντά ο καπετάνιος του, αναμαλλιασμένος και αγριομάτης, κοίταζε τα ναυάγια σαν να κοίταζε των παιδιών του τα σκέλεθρα. Μωρέ, μονοβδόμαδα έκαμ' έλαβε. Το τίναξε απάνω του σαν αστραπόβολο! Αλήθεια, λυπήθηκα και γω το μπάροκο. Μα η θάλασσα έκαμε την κρίση της!...»

68. Μεγάλος θόρυβος.

69. Φώναζαν δυνατά, έκαναν θόρυβο.

70. Είδος μονόστηλου ιστιοφόρου.

Ο μπαρμπα-Καληώρας σώπασε τέλος. Αλλά το τσούρμο έμεινε άφωνο για πολλή ώρα. Δεν συλλογιζόταν κανείς τον κίνδυνο του σπετσιώτικου μπάρκου ούτε το φριχτό δράμα της Μαύρης Θάλασσας ούτε τις παλικαριές κι αισθηματολογίες του γεροναυτικού. Ποιος λίγο, ποιος πολύ, τα έχουν όλοι περάσει, όλοι τα έχουν αισθανθεί. Εκείνο που τους έκαμε εντύπωση ήταν το πάθημα του «Σωτήρα». Καθένας φανταζότανε τη θεική οργή μαύρο πουλί ν' ακολουθεί από ψηλά το καράβι και, τέλος, να του ρίχνεται και να το πετσοκόβει με ασπλαχνιά. Τρόμος τούς είχε κυριέψει. Και όταν ακούστηκε η καμπάνα της βάρδιας, σηκώθηκε καθένας και πήγε να πιάσει τη δουλειά του, δίχως χωρατά και πειράγματα. Μόνον ο Κώστας ο Θερμαστής, πάντα ο ίδιος, ηθέλησε πάλι να κεντήσει τον γέροντα:

“Έλα, πες μας, μπαρμπα-Καληώρα, πόσες φορές εναυάγησες;”».

Ο υποναύκληρος τώρα σηκώθηκε πάλι αλύγιστος, τα μάτια του σπιθοβόλησαν θυμούς και φοβερίσματα και με την αρβανίτικη προφορά του, κομματιαστή και βαριά και συρμένη, γύρισε και είπε:

«Μωρέ, άιντε πορρο!... Εσείς να πάτε να βυζάχτε γάλα κι ύστερα να 'ρθείτε να μιλήστε μετά μένα. Αμήγη!... τον καιρό που γω αρμένιζα τα πέλαγα, εσείς δεν είσαστε μουδέ σπόρος στ' αχαμνά του πατέρα σας!»

Το βασιλόπουλο

Γεροντομπασμένος ο βασιλιάς του Λιβόρνου δεν έχει όρεξη για τιμές, δεν έχει χέρι για σκήπτρο. Σάρακας¹ τα χρόνια τον ρίξανε στα γηρατειά, τα γηρατειά σαπίλα, του νέκρωσαν τις φιλοδοξίες. Χιόνι ρίχνει στον Όλυμπο! Άσπρα κατάσπρα τα μαλλιά, τρεμάμενα τα πόδια, στείρα ταφόπλακα η καρδιά. Η νέα ζωή, πολυθόρυβη, μεγαλοφάνταστη, αντρειωμένη, σκορπά τριγύρω του, φεύγει και χάνεται σαν γάργαρο νερό, που τρέχει κάτω από ρουπάκι² κατάξερο. Πώς να την αισθανθεί και πού να την ακολουθήσει; Αδύνατο! Κράζει τον γιο του, μονάκριβο βλαστό, παρακαλεί και λέγει του με σβησμένη φωνή, με θλωμένα μάτια:

«Καλέ μου και χρυσέ μου, έλα και πάρε τα. Ντύσου χλαμύδα το σιδεροπουκάμισο· βάλε το Στέμμα στεφάνι αγκαθερό· κράτει το Σκήπτρο κεντρί του έθνους σου, δέσποζε και κυβέρνα. Κυβέρνα σαν πατέρας και σαν βασιλιάς».

Το βασιλόπουλο πεισματικά του απαντά:

«Πατέρα σε ονομάζω και βασιλιά σε προσκυνώ. Δεν θέλω τίποτα· δεν πιάνω τίποτα. Κακότροπη Γοργόνα στέκεται δίπλα σου. Βασίλειο δεν ορίζεις· λαό δεν κυβερνάς. Ή τη Γοργόνα διώχνω ή εγώ χάνομαι».

Και παίρνει μια μπρατσέρα³ με κόκκινο πανί, καλά την αρματώνει, βγαίνει στο πέλαγο. Δεν έχει χάρη μόνο την παλικαριά, μα σμίγει και τη γνώση το βασιλόπουλο. Δεν παίρνει μόνον

1. Το σαράκι.

2. Βελανιδιά.

3. Είδος καϊκιού.

άρματα φονικά, δοξάρια και σαγίτες, σπαθιά και απελατίκια⁴· μα και τροφές, βρώση⁵ και πόση για ξεγέλασμα. Παίρνει κρέατα – βόδια ολάκερα· παίρνει ψωμιά – φούρνους αδαπάνητους⁶· παίρνει κρασιά – βαρέλια χιλιοστέφανα. Και βάνει πλώρη ίσα για το νησί.

«Η σώνω τον λαό μου ή εγώ χάνομαι», λέει αποφασιστικά.

Γοργόνα τη λένε οι ναύτες, αλλά μοιάζει με σαλαμάντρα⁷· σαλαμάντρα κυματιστή, ολογάλαζη, πέτρινο ξερονήσι ανάμεσα στα διάφανα νερά του Λιβόρνου. Εκεί πάνω φώλιαζαν οι Αράπηδες, τέσσεροι Αράπηδες αιμοβόροι και απάνθρωποι, στοιχειά του κόσμου, τρόμος των θαλασσινών. Ένας πατέρας ήταν, δυο του παιδιά κι ένας ανιψιός. Σκληρός ο πατέρας, άκαρδα τα παιδιά, ο ανιψιός θεριόψυχος. Ούτε νόμο ξέραν ούτε Θεό. Μόνο μια τράτα είχαν καλαρματωμένη και γοργοκίνητη. Φωλιασμένοι εκεί παραμόνευαν νυχτόμερα τα πέλαγα. Και μόλις έβλεπαν κακότυχο πλεύμενο, απάνω του! Ποιος μπορούσε να γλιτώσει; Ποιος τολμούσε ν' αντισταθεί; Κούρσευαν το πράμα, έτρωγαν τους ανθρώπους, βύθιζαν τα πλεύμενα. Λάμιες της θάλασσας κακόγνωμες.

Πολλά παλικάρια κίνησαν και πήγαν να τους πολεμήσουν· πολλά βασιλόπουλα ηθέλησαν να δοξασθούν με τον θάνατό τους. Μα όσοι κι αν πήγαν, κανείς δεν πρόφθασε να μετανιώσει για το κίνημά του. Το άχαρο νησί, σαν να ήταν δασοφυτρωμένο με λησμοβότανο, τους κοίμιζε παντοτινά, έδειχνε στο λιοπύρι βωμούς τα κόκαλα. Και οι Αράπηδες, θεριακωμένοι⁸, πάντα πικροί κι αδάμαστοι, κάθονταν εκεί φοβέρα του ναυτόκοσμου.

Μα του Λιβόρνου το βασιλόπουλο τρέχει γοργά τώρα, ελπιδοφορτωμένο και πολυκάτεχο. Η ευχή του λαού γίνεται αέρι και φουσκώνει το κόκκινο πανί· των θαλασσών τα δάκρυα σμίγουν με το γαλάζιο κύμα και λαχτίζουν⁹ εμπρός το σκαφίδι

4. Όπλα των Απελατών.

5. Φαγητό.

6. Που δεν τους έχουν τελειώσει τα ψωμιά.

7. Είδος ερπετού.

8. Εξαγριωμένοι.

9. Σπρώχνουν ορμητικά.

του. Έφτασε νύχτα στων κακούργων τη μονιά¹⁰. Έβγαλε τις προμήθειες όλες. Βγάζει τα κρέατα – βόδια ολάκερα· βγάζει τα καρβέλια – φούρνους αδαπάνητους· βγάζει το κρασί – βαρέλια χιλιοστέφανα. Βγάζει και τ' απλώνει όλα στην ακρογιαλιά και κείνο κρύβεται με την μπρατσέρα σ' ένα απόσκεπο¹¹ λιμανάκι. Τάχα θα χορτάσουν τ' αχόρταγα στοιχειά με τις προμήθειές του;

Την αυγή, με το σύθαμπο¹², κατεβαίνουν οι Αράπηδες στην ακρογιαλιά, βλέπουν τα κρέατα και τα ψωμιά. Τα βλέπουν και ρωτάν ποιος τάχα να τα 'στείλε. Βέβαια κάποιος που τρομάζει τ' όνομά τους, τρέμει στον ίσκιο τους. Μα τα ρέγονται¹³ περισσότερο παρά ν' απορούν. Κάθονται, τρώνε και παραχορταίνουν. Βλέπουν και το κρασί· το μυρίζονται. Περισσότερο διψούν παρά ξαφνίζονται. Ρίχνονται και ρουφούν· πάσχουν να ξεδιψάσουν.

«Μην το πίνουμε το δόλιο, μπάρμπα, και δεν ξέρουμε το τι μας βρίσκει», λέει μια στιγμή ο ανιψιός στον θείο του. Χασονούσης¹⁴ εκείνος δίνει του μια μπάτσα και στραβώνει τη σαγόνα του. Και ρίχνεται πάλι στο κρασί ο γέρος· ρίχνονται τα δυο παιδιά· ρίχνεται κι ο ανιψιός, για να ξεχάσει τον πόνο του. Ρούφα ρούφα τ' αδειάζουν τα βαγένια. Αδειάζουν τα βαγένια, τυλώνουν¹⁵ τα στομάχια τους, σκοτίζουν τον νου τους. Αρχίζουν τα τραγούδια· πιάνουν τον χορό. Χορεύουν και χορεύουν, ώσπου ξαπλώνονται στον άμμο αναίσθητα κορμιά. Πάγανα¹⁶ τώρα οι μαύροι δαίμονες!

Τότε αφήνει τον κρυφώνα του το βασιλόπουλο· κοιτάζει άφοβα τους Αράπηδες και χαμογελά. Δεν χάνει καιρό, δένει τους καλά, με βαριές αλυσίδες, τους φορτώνει, σαβούρα¹⁷ ρίχνει στην μπρατσέρα· φτάνει γοργά στο Λιβόρνο.

Ο λαός μου σώθηκε, συλλογιέται πασίχαρος σε όλο το ταξίδι.

10. Φωλιά, κρησφύγετο.

11. Καλυμμένο, κρυφό.

12. Μισοσκόταδο.

13. Επιθυμούν.

14. Απερίσκεπτος.

15. Γεμίζουν.

16. Καλικάντζαροι.

17. Πρόσθετο βάρος στο κύτος του πλοίου για διατήρηση της ευστάθειάς του.

Ο γέροντας βασιλιάς, απάνω στον ολόχρυσο θρόνο του, παραλυμένος κείτεται από φόβο και απελπισία. Ερημιά τριγύρω και θλίψη μέσα του. Η Δωδεκάδα τον παραστέκει χλομή και τ' άρματα λαμπρά προστατεύουν την ακριβή ζωή του. Μα εκείνος ανήσυχος ένα άρμα προσμένει κι έναν σύμβουλο· το παιδί του. Εμπρός, το άψεγο κρύσταλλο του παραμυθιού δείχνει το κάτω λιμάνι πολυθόρυβο· πανιά και άρμενα πλήθος, απέραντη θάλασσα που οργώνεται από σκαφίδια χίλια. Τα σκαφίδια όμως δεν έχουν γλώσσα γι' αυτόν· οι βίγλες¹⁸ δεν του δίνουν το ποθητό σημάδι. Η Γοργόνα, λέει, του κράτησε τον ακριβογιό· έρημος θα μείνει και άβλαστος ο δοξασμένος θρόνος του στον αιώνα!

Άξαφνα διάπλατη ανοίγει η πόρτα και ξανθή αχτίνα μπαίνει μέσα το βασιλόπουλο.

«Πατέρα σε ονομάζω και βασιλιά σε προσκυνώ», λέει γονατίζοντας. «Όλα τα παίρνω τώρα και σ' αλαφρώνω τη ζωή. Ντύνομαι τη χλαμύδα, το σιδεροπουκάμισο· βάνω το Στέμμα, στεφάνι αγκαθερό· παίρνω το Σκήπτρο, κεντρί του έθνους μου. Κυβερνώ σαν πατέρας και σαν βασιλιάς».

Δεν πρόφτασε ν' αγκαλιάσει το παιδί του ο γέροντας κι έξω ακούστηκε φωνή τρανολάλητη, άγρια και κακή, λες και το ξερονήσι κοσμοχαλαστής κύκλωσε το παλάτι.

«Εκδίκηση! Εκδίκηση!» διπλοτριπλώνει στα μεσουράνα η φωνή.

Ο λαός ξαρματώνει τους φρουρούς, ανοίγει με τα τσεκούρια τις πόρτες, ανεβαίνει τις ταπητοστρωμένες σκάλες, σχίζει κουρέλια τις μεταξωτές κουρτίνες, συντρίβει τα βάζα, φτάνει αγριόθυμος εμπρός στον βασιλιά.

«Να σε ρωτήσω, πατέρα μου δικαιοκρίτη», του λέει. «Με τι πληρώνει εκείνος που πατάει την καραντίνα¹⁹;»

«Με θάνατο».

«Υπόγραψε».

Πατάει πρόθυμα τη χρυσή βούλα του ο βασιλιάς στη θανατική απόφαση. Τότε του διηγείται ο λαός το κάμωμα του βασιλόπου-

18. Τα παρατηρητήρια.

19. Απομόνωση.

λου. Κακή χολέρα θέριζε τα περίχωρα και είχε καραντίνα η πόλη. Όμως το βασιλόπουλο δεν πρόσμενε πρώτα να καθαρισθεί· ήρθε γραμμή στο παλάτι. Μπορεί να ήφερε την αρρώστια και μέσα στα σπίτια του.

«Ευχαριστώ!» λέει ο βασιλιάς δακρύζοντας. «Παιδί μου το βασιλόπουλο, παιδί μου κι ο νόμος. Το βασιλόπουλο αδίκησε τον νόμο· εκείνος θα χάσει το βασιλόπουλο».

Πήραν τον μονάκριβο βλαστό, στ' άνθη τον έντυσαν και το άσπλαγχο λεπίδι του λαού έκοψε το βασιλικό δεντρί από τη ρίζα του.

Τώρα, καταμεσής του Λιβόρνου, οι Αραπάδες στέκουν μαρμαρωμένοι, με τις αλυσίδες στον λαιμό βαριές. Ο γέροντας πρώτος, απλωμένος μπρούμυτα στην πλάκα, τα χοντρά χείλη του ανοίγει φάραγγας, δείχνει τα δόντια του, σαν να θέλει να χάψει τα πέλαγα. Τα δυο του παιδιά ανασκελωμένα σηκώνουν τα μάτια με πόνο στον ουρανό, λες και γυρεύουν το έλεος. Δίπλα ο ανιψιός, με τη σαγόνα ξεκλειδωμένη, μορφάζει απαίσια, σαν να νιώθει ακόμη τον πόνο του. Κι επάνω απ' όλους, ολόρθο το βασιλόπουλο, ο νικητής και μάρτυρας, δείχνει χαρά και λύπη στο αγένιο πρόσωπο.

Το τρισεύγενο θύμα έχει κακούργους για θρόνο του. Η νέα ζωή, πολυθόρυβη, μεγαλοφάνταστη, αντρειωμένη, σκορπά τριγύρω του ακόμη, φεύγει και χάνεται σαν γάργαρο νερό, που τρέχει κάτω από ρουπάκι κατάξερο. Και κάπου κάπου φωνή τρεμάμενη, του λαού ίσως, ίσως του γεροντομπασμένου βασιλιά, θρήνος γίνεται και κράζει το βασιλόπουλο:

«Καλέ μου και χρυσέ μου, έλα και πάρε τα. Ντύσου χλαμύδα το σιδεροπουκάμισο· βάλε το Στέμμα στεφάνι αγκαθερό· κράτει το Σκήπτρο κεντρί του έθνους σου· δέσποζε και κυβέρνα. Κυβέρνα σαν πατέρας και σαν βασιλιάς!».

Βιοπαλαιστής

«**Ν**α σου ειπώ, καπετάν Σταμάτη· εκείν' η γάμπια δεν μου φαίνεται γερή».

«Δίκιο έχεις, καπετάν Βασίλη· και ο τρίγκος θέλει άλαγμα. Μαράζι το 'χω να περάσω τον Καβοντόρο χωρίς ζημιά. Πότε φλόκο θα μου σχίσει, πότε κορζέτο θα μου κόψει, πότε θα μου σηκώσει μπαλόνι το φλις¹. Στο τελευταίο καβατζάρισμα² μου 'σπασε τον τρίγκο στη βόλτα.

«Χοντρός κάβος, πανάθεμά τον!...»

Οι δυο μας στο κάσαρο του «Αϊ-Νικόλα» κουτσοπίναμε χιώτικη μαστίχα και ρουφούσαμε το τσιμπούκι προσμένοντας ανυπόμονα το φαγί. Τρεις μέρες τώρα μας έδενε κει τον «Ταξιάρχη», το μπρίκι μου, και το μπαρκομπέστια του καπετάν Τραγούδα κάλμα-μπουνάτσα³. Αλλά δεν είμαστε μοναχοί. Μπάρακα, γολέτες, σκούνες, μπρίκια, τρεχαντήρια, νάβες⁴ έστεκαν σκόρπια μπρος στην Τρωάδα. Κάπου τριάντα κομμάτια ολάρμενα. Και καθένα με τον δρόμο του. Μα τι δρόμο! Ούτε τρίχα δεν σάλευαν από τη θέση τους. Όλα, με το τσιμπούκι⁵ στη δύση, κοιτάζαν, λες, μαρμαρωμένα κάποιο φοβερό φάντασμα να προβάλλει από τα ουρανοθέμελα.

Η θάλασσα έμοιαζε λαπά χρυσογάλαζο. Εδώ και κει μολύβιζε από τον ίσκιο διαβατάρικου σύγνεφου. Αλωνάκια κροσσωτά,

1. Ιστίο του πλοίου.

2. Παράκαμψη ακρωτηρίου.

3. Άπνοια.

4. Τρίστηλα ιστιοφόρα.

5. Ιστός στην πλώρη, στο κατάστρωμα του σκάφους, που προεξέχει προς τα εμπρός. Αλλιώς μπαστούνι ή πρόβολος.

μακρυλαρίκια⁶ κρυσταλλόστρωτα, ριγωτά οργώματα έδειχναν απάνω κάτω τα ρέματα. Και παντού ολόγυρα οι αρμενιστάδες πλήθος, με το μικρούτσικο πανάκι και τον κυβερνήτη τους, αρμένιζαν κι αρμένιζαν, της γαλήνης αλάθευτα σημάδια.

Ο ουρανός σταχτογάλαζος άχνιζε από το λιοπύρι. Ο τρωαδίτικος κάμπος, κυματιστός, χαμηλόγερνε από της Ίδης τα ριζά ως τη θάλασσα. Χωριαδάκια δενδροφυτεμένα πρόβαιναν εδώ και κει στα ψηλώματα, κοκκίνιζαν οργωμένες οι πλαγιές και τα λακκώματα, γαλαζοπράσινη καταχνιά, καθισμένη πέρα, τα λιοστάσια και τις πουρναριές σημάδευε. Η ζωή έπλεκε τον πλοκό της τώρα παντού ήμερο και ποθητό, δίχως σάλαγο πολέμου και αρμάτων λαμποκοπήματα. Δίπλα η Τένεδος φύτρωνε από το κύμα κατάξερη, κοκκινόμαυρη, με τις φτερωτές των μύλων χασκισμένες⁷, σαν να ζητούσαν ελεημοσύνη τον άνεμο. Και κάτω στο μελαφό ακρωτήριο του Καραμπαμπά μαύριζε ίσκιος πελώριος, σαν να ήταν του Αχιλλέα ο ίσκιος και ζητούσε βασιλοπούλας αίμα στον τάφο του.

Αν δεν δούλευε το πανάκι, δούλευαν όμως τα κουπιά. Οι πιο ανυπόμονοι καπετάνιοι έβαλαν τις βάρκες να σύρουνε ρυμούλκιο· οι άλλοι έκαναν βίζιτες. Ποιος είχε να χαιρετήσει αδερφό, ποιος πατέρα, ποιος συγγενείς, φίλους, πατριώτες. Πολλοί να ξεκαθαρίσουν παλιούς λογαριασμούς· άλλοι για να τελειώσουν συμπεθεριά· άλλοι να μιλήσουν για τα οικογενειακά τους. Τα έχει αυτά η θάλασσα. Χωρίζει για χρόνια και σμίγει μια στιγμή. Δεν έχεις πάντα στο χέρι τον καιρό, και, σαν τον έβρεις, τρέχεις μαζί του θέλοντας και μη.

Έκαμα και γω κάμποσες βίζιτες. Είχα τα δικά μου, τις ληψοδοσίες⁸ μου. Το πρωί που γύριζα στο μπρίκι από ένα γαλαξιδιώτικο κάνω έτσι και βλέπω τον «Αϊ-Νικόλα» του καπετάν Τραγουόδα. Μπρε, σαν τα χιόνια! Καιρούς και χρόνια είχα ν' ανταμώσω τον φίλο μου. Δεκαπέντε κλειστά, όταν μίσεψε από το νησί μας και πήγε να σμίξει με μια πιπεροχήρα στην Αττάλεια. Έλεγαν πως το ήβρε καλά με τη χήρα· παρά με ουρά!

6. Μακριά.

7. Ανοιγμένες.

8. Συναλλαγές, δοσοληψίες.

Έχτισε το μπαρκομπέστια και φόρτωνε για λογαριασμό του. Είχε σπίτια, μαγαζιά, ταβέρνες, αποθήκες· χοντροκαραβοκύρης σωστός!

Πηδάω στη σκάλα, σκαρφαλώνω απάνω. «Μπρε, καλώς τον! Μπρε, καλώς τον!» Ματς μουτς! Μας παίρνουν τα δάκρυα. Από τα δάκρυα πέσαμε στο τσιμπούκι και τη μαστίχα ώστε να γίνει το φαγί.

«Ξέρεις;» μου λέει ο καπετάν Τραγούδας. «Έχω μέσα και τον ανιψιό μου τον Μανολιό, το παιδί της Ζαφειρένιας!...»

«Μπα! Πού 'ναι το;»

Γνώριζα καλά τον Μανολιό. Ήταν παιδί μάλαμα, κάστρο καρδιά· δουλευτής τίμιος. Έκαμε χρόνο στο μπρίκι μου και λόγο δεν άλλαξα μαζί του. Η ματιά μου προσταγή· ο λόγος μου δουλειά του. Ήταν και κείνος απ' τ' αποπαίδια της τύχης. Μόλις γεννήθηκε, ήβρε τα βάσανα μπρος του. Λάμια τον καρτέραγε η δουλειά, σίδερο η ανάγκη, θολό ποτάμι του γονιού το αμάρτημα. Ο πατέρας του ήταν καλός караβοκύρης, αλλά κάποια Κοντοσκαλιώτισσα του σήκωσε τα μυαλά. Και αν ήταν τα μυαλά, μικρό το κακό· του σήκωσε όμως και το φωμί των παιδιών του. Άφησε τέσσερα κορίτσια, τη γυναίκα του και τον Μανολιό μικρό και κόλλησε μαζί της. Ούτε γράμμα ούτε λεφτά έστελνε σπίτι του. Πού να χορτάσει ο ρούφουλας! Τον μάδησε καλά, του έφαγε και το καράβι, έπειτα μια κλοτσιά κι όξω ο καπετάν Μαθιός. Όξω φτωχός και σακατεμένος. Γυρίζει στο νησί, βρίσκει το σπίτι πουλημένο, τις κόρες του ξενοδουλεύτρες, τον Μανολιό ναυτόπουλο. Θέλησε να πιάσει δουλειά, να πληρώσει τις ανοησίες του, μα ήταν αργά. Θεσ από το πιωτό, θεσ από κατάχρησες, δεν ήταν άξιος ούτε φύλλο να σηκώσει. Τον μάζωξαν τα κορίτσια του και τον διατήρησαν ώσπου έκλεισε τα μάτια.

Ο Μανολιός όμως δεν ακολούθησε τον πατέρα του. Ρίχτηκε σύψυχος στη δουλειά και την οικονομία. Γυναίκες δεν ήταν γι' αυτόν, ταβέρνες, παιγνίδια, καβγάδες, τίποτα. Ίσα στον δρόμο του. Έτσι κατάφερε να παντρέψει ως τώρα τις τρεις αδερφές του, να συγγενέψει με τα καλύτερα σπίτια.

«Ε», του λέω, «Μανολιό», μόλις τον είδα. «Τώρα που έβγαλες αποπάνω σου το βάρος, να κοιτάξουμε να παντρευτείς και συ».

«Εγώ;» λέει με πικρό χαμόγελο. «Εγώ παντρεύτηκα. Πήρα τέσσερες γυναίκες».

«Τις αδερφάδες σου λες; Εκείνες με τη δόξα του Θεού τις ξέκαμες. Μένει ακόμα η Ρούσα· μα και κείνη, καθώς άκουσα, την έχεις αρρεβωνιασμένη. Θα μάσεις και κείνης τα λίγα πολλά της κι έπειτα να σκεφτείς για λόγου σου.

«Τα μάζεψα και κείνης· τα μάζεψα και τα 'δωκα. Προχτές, στην Πόλη, έλαβα γράμμα και μου έλεγε πως έκαμαν τον γάμο στις δεκαπέντε του Μαρτιού. Ήπιαν, λέει, και στις χαρές μου· τις δικές μου χαρές!...»

Είπε τα τελευταία λόγια του με τέτοιο ανάμπαιγμα, που ανατρίχιασα. Νομίζεις πως του ευχήθηκαν να πιάσει τον ουρανό με τα χέρια.

«Γιατί όχι!» του είπα. «Ήρθε η αράδα σου».

«Η αράδα μου για ταξίδι», αποκρίθηκε με το ίδιο χαμόγελο.

«Για ταξίδι! Α, τον φιλαράκο!» γυρίζω και λέω του καπετάν Τραγουδά. «Την έχει, βλέπω, και σημαδεμένη. Δεν μου λες, κατά πού; Απάνω ή κάτω;»

Δεν έδειξε ούτε την Άσπρη ούτε τη Μαύρη Θάλασσα. «Κάτω», μου κάνει δίνοντας μπηχτή.

Δεν υποψιάστηκα και άρχισα να τον πειράζω. Η μαστίχα μού κέντησε για καλά την όρεξη και μυριζόμουν λιμασμένος την τσίκνα του μαγερειού. Εκεί έβραζε το αθάνατο φαγί μας. Και φαίνεται δεν ήμουν εγώ μονάχα που πεινούσα· ήταν όλο το πλήρωμα. Τι τα θες, ο ναύτης δεν είναι πλασμένος για το καθισιό. Ζωή του είναι η φουρτούνα, το πέλαγο· θάνατός του η γαλήνη. Μην τον αφήνεις να συλλογιέται, γιατί τον έχασες. Τους έβλεπα όλους τώρα νευρικούς, ανήσυχους, με κατεβασμένα μούτρα να γυρίζουν στο μαγερειό. Ήθελαν να έβρουν δουλειά με το φαγί. Μερικοί, καθισμένοι στην κουπαστή, έπαιζαν πέρα δώθε τα γυμνά ποδάρια τους με τόση δύναμη, λες κι ήθελαν να τα ξεκλειδώσουν. Άλλοι, αγκαλιασμένοι στο κατάρτι, έσφιγγαν ζουλώντας άπονα το στήθος τους. Δύο τρεις, σκυμμένοι κάτω, έβλεπαν το

στεκόμενο νερό και βλαστημούσαν, έφτυναν απάνω του με θυμό. Ένας ερέθιζε το μαύρο καραβόσκυλο να ριχθεί στη γάτα. Ο υποναύκληρος με άλλους δυο μπάλωναν στην πλώρη ένα πανί· και οι λοιποί, ορθοστεκόμενοι, με τα χέρια σταυρωμένα, την πίπα στο στόμα, σήκωναν τα μάτια στα πανιά με αγωνία. Τι τα κοίταζαν; Ψόφια έστεκαν στη θέση τους, αφούσκωτα, νυσταγμένα, και τους ίσκιους έριχναν συγχυσμένους με τους ίσκιους των καταρτιών, των μακαράδων⁹, των σχοινιών, έναν απάνω στον άλλον, ως κάτω στο πενταπάστρικο¹⁰ κατάστρωμα.

Για μένα, για την πείνα μου, ήβρεμα ήταν η κουβέντα του Μανολιού και εξακολούθουσα να τον πειράζω αλύπητα.

«Έχει γρόσια;»

«Ου! άμετρα.»

«Έχει γλώσσα;»

«Κατά τον καιρό. Τώρα είναι άλαλη· μα σαν θυμώσει, κουφαίνεσαι να την ακούς».

Κι όλο χαμογέλαε. Εγώ επίμενα:

«Ξέρει τραγούδια;»

«Θάλασσα.»

«Είναι άσπρη, μαύρη, γαλανή, μελαχρινή;»

«Γαλανή».

Το είπε σοβαρά· στύλωσε τα μάτια του στο κουφό κύμα με τόση τρυφεράδα, που πάγωσα. Δεν κοιτάζει αγαπητικός με τόσον πόθο την αγαπητική του. Αλλά και κείνο, ανάθεμά το –ναι, το νερό, που ήταν πήχτρα μπρος μας–, έκαμε άξαφνα κάτι σούφρες και πάφλασε εδεκεί, τινάζοντας διαμαντένιο αφρόδροσο, σαν ν' ανατρίχιαζε στο βλέμμα του.

«Μπρε!»

Με το πόδι κούνησα τον καπετάν Τραγούδα. Αλλά κείνος ρουφούσε μακάριος το τσιμπούκι με τον κεχριμπαρένιο λουλά, με τη φέσα ορθή στο κεφάλι, με τη βράκα χυμένη λόξες στο κεντητό πεύκι¹¹, λες κι αναπαυόταν απάνω στα πλούτη του. Δεν έδινε

9. Τροχαλίες.

10. Πεντακάθαρο.

11. Χαλάκι προσευχής.

πεντάρα για τις κουβέντες των φτωχών και των δυστυχημένων. Ήθελε να είναι σκληρός και άπονος. Μόνο το εγώ του γνώριζε. Όταν έμαθε την κακομυαλιά του γαμπρού του, τη δυστυχία της αδερφής του, των ανιψιών του τη δύσκολη ζωή, δεν άπλωσε χέρι να τους βοηθήσει. Πήγαν πολλοί να του παραστήσουν την ανάγκη τους, να του ζητήσουν συνδρομή· εκείνος τον κουφό.

«Καθένας», έλεγε, «κάνει την τύχη μοναχός του. Αλί σε κείνον που περιμένει από ξένο χέρι! Αλί στον κούκο που γεννά σε ξένη φωλιά! Εγώ, να! Εγώ –και δεν έλεγε πως αυτός ήταν πρώτος κούκος– μόνος μου ήβρα την τύχη μου. Την έπιασα από τα μαλλιά και την έσυρα υποταχτική μου. Ας το κάμουν κι άλλοι. Εγώ μην περιμένουν να τους δώσω τίποτα!»

Είπα πως πήγαν όλοι και του μίλησαν Ένας μοναχά δεν πήγε· ο Μανολιός. Φιλότιμο παιδί. Δεν πλησίασε τον θείο του, παρά σαν αρρεβώνιασε και τη Ρούσα. Και τότε όχι σαν συγγενής, αλλά ναύτης. Και ο καπετάν Τραγούδας τον είχε όπως και τους άλλους ναύτες του· τίποτα περισσότερο. Αν θες μάλιστα, κάτι λιγότερο από τους άλλους.

Δεν κάνει, συλλογίστηκε, να του δώσω θάρρος, γιατί τεμπελιάζει. Κι η τεμπελιά μπορεί να τον φέρει ίσα στον δρόμο του πατέρα του.

Γύρισα πάλι στον Μανολιό.

«Βρε παιδί μου, του λέω· τι κουβέντες είν' αυτές;»

«Καθώς μου βαρείς, χορεύω, καπετάν Βασίλη. Τι θες να σου ειπώ; Μου μιλάς για παντρεία σαν να λες να σηκώσω ένα σακί στον ώμο. Καλά, το σήκωσα· κι έπειτα; Να σου ξεμολογηθώ λοιπόν σαν πατέρα μου νέτα σκέτα. Όρεξη δεν έχω να ζήσω πια. Δεν ξέρω γιατί· μα δεν έχω. Γνωρίζεις πώς δουλέψα από τα μικρά μου χρόνια. Όσο είχα μπρος μου κείνα τα κορίτσια, ήθελα να ζήσω και να δουλέψω. Όχι να ζήσω, μα και τρομάρα είχα μη χάσω άξαφνα τη ζωή και τ' αφήσω έρημα στο έλεος και την καταφρόνια του κόσμου. Έκανα τη νύχτα μέρα. Όσο στέκει τ' αλόγου η ουρά, και γω στάθηκα. Σε πολλά η τύχη μου ήρθε κόντρα· κόντρα τής βγήκα και γω με τα όλα μου. Δεν είχα σκοπό να πισωπατήσω μηδέ τρίχα. Έμοιαζα μ' ένα γερό βαπόρι που έχει τους φούρνους αναμμένους, τα λεβέτια ζεστά, γεμάτο τον ατμό και δεν τολμά

μηδέ κύμα μηδ' άνεμος να του κόψει τον δρόμο. Ως τα προχτές που έλαβα το τελευταίο γράμμα στην Πόλη. Μόλις διάβασα πως έγινε και της Ρούσας ο γάμος, λύθησαν τα ήπατά μου. Θεσ ήταν ανέλπιστα χαρά, θεσ το θέλημα του Θεού, άμα τέλειωσα, κάτι ανάλαφρο και κάτι ζεστό ένιωσα να φεύγει από την καρδιά μου κι έπεσα αναίσθητος. Από τότε δεν έχω πια όρεξη για δουλειά· ούτε για ζωή. Με φωνάζει ακαμάτη ο θείος μου, κι έχει δίκιο, το καταλαβαίνω πως έχει δίκιο. Μα τι να κάνω; Ως εδώ ήταν η συρμή μου¹². Έσωσα, πες, το κάρβουνό μου, έσβησαν οι φωτιές, κρύωσαν τα λεβέτια και στάθηκα. Και καλά που έφτασα ως εδώ! Φαντάσου αν έμενα καταμεσής του δρόμου, ν' αφήσω την αδερφούλα μου παραπονεμένη... Τώρα – ώρα μου· δεν δίνω μια πεντάρα. Άσπρος άγγελος μονάχα, κι ας έρθει το γρηγορότερο».

Κι έλεγε τα λόγια του τόσο μετρημένα, τόσο απαλά, που πίστεψα πως ήθελε να πείσει όχι εμέ, αλλά τον ίδιο τον εαυτό του. Το μελαχρινό πρόσωπο, τα μεγάλα θαλασσιά μάτια του, τα γενάκια του τα καστανά και τα σγουρά μαλλιά του έδιναν τόση σοβαρότητα στα λόγια του, που μ' έπιανε σεβασμός. Δεν τολμούσα να τον αντισκόψω. Τίποτα απάνω του δεν έδειχνε την απελπισία. Όλα του ήσυχα σαν τη θάλασσα, που μας κρυφάκουε. Μόνο τα χείλη του μια δυο φορές σπαρτάρησαν άξαφνα, λες και φλόγα ο λόγος έβγαινε από τα φυλλοκάρδια του.

Τόλμησα τέλος κάτι να του ειπώ, να του αλλάξω τον νου.

«Μα, παιδί μου...»

Αλλά μόλις άρχισα, και βλέπω τον καπετάν Τραγούδα να πηδάει απάνω.

«Στα πόστα σας!» προστάζει με άγρια φωνή. «Βάλε το τιμόνι στην μπάντα! Άλα, μόλα γάμπια!... Μπούκα τουρκέτο¹³!...»

Τρέχουν οι ναύτες απάνω κάτω. Άλλοι στα μπράτσα¹⁴, άλλοι στις σκότες¹⁵, άλλοι στα στράλια¹⁶. Το βάρυπνο ξύλο ξύπνησε, φυχωμένη κι αράθυμη Γοργόνα.

12. Αυλάκι, νεροσυρμή.

13. Το πρώτο από την πλώρη κατάρτι, ο ακάτιος ιστός.

14. Είδος σχοινιού.

15. Σχοινιά στα κάτω άκρα του πανιού, που συγκρατούν και ρυθμίζουν τη θέση του προς τη φορά του ανέμου.

16. Τεντωμένο σχοινί αντιστήριξης μεταξύ πλώρης και ιστίων.

«Στη βάρκα σου, καπετάν Βασίλη!» γυρίζει σε μένα. «Στη βάρκα σου και μας σήκωσε. Το φαγί το φυλάω γι' άλλη φορά, σαν ξανανταμωθούμε με το καλό».

Άνεμο μας έβγαλε ο Καράμπαμπας. Σφύριζε άγριος κι ανατάραζε απ' άκρη σε άκρη τη θάλασσα. Τα ξύλα, ξένοιαστα, τ' άρπαξε στην τρελή του δύναμη και τα σκόρπισε φτερά σ' όλο το πέλαγο. Άλλα έριξε στον άμμο της Τρωάδας, άλλα έχωσε στο λιμάνι της Τένεδος, άλλα διπλόρωσε στο Σίγκρι, άλλα ξόρισε κάτω για το κανάλι της Μάλτας. Άλλο δρόμο είχαν, αλλού τα 'στειλε.

Πηδάω στη βάρκα και τρέχω στο μπρίκι. Ο γραμματικός μου κατάφερε να κρατήσει τον «Ταξιάρχη» κι έπεσα μέσα. Σοβράνο¹⁷ ήρθα στο μπαρκομπέστια του καπετάν Τραγουδά για να πιάσω τη γραμμή μου. Αλλά βλέπω εκεί μεγάλη ταραχή. Ναύτες έτρεχαν, βάρκες έριχναν στη θάλασσα, φωνές κακό, σαν να βούλιαξε άξαφνα το πλεούμενο. Ο καπετάνιος, ορθός στο κάσαρο, ξεσκούφωτος, κατακόκκινος, βλαστημούσε κι έβριζε, κινώντας τα χέρια σαν φτερωτές.

Ορθοπλωρίζω δύσκολα και ρωτάω:

«Τ' είναι, μωρέ; Τι πάθατε; Βοήθεια θέλετε;».

«Ο Μανολιός μας πνίγηκε!... Ο Μανολιός μας χάθηκε!...» θρηνολογεί ο καπετάν Τραγουδάς.

Η καταστροφή έλιωσε το χιόνι της καρδιάς του... Κακόμοιρο παιδί! Νερό πήγε να σύρει με τον κουβά, παραπάτησε στο ξύλο, έπεσε, πάει. Όσο κι αν γύρεψαν οι βάρκες, πουθενά δεν τον ήβραν. Το κύμα ζηλιάρικο τον σφιχτόδεσε στην αγκαλιά του, για πάντα τον κράτησε. Τάχα έκαμε την υπόσχεσή του; Ποιος ξέρει. Μα ο βιοπαλαιστής αναπαύθηκε.

17. Από τη μεριά που φυσά ο άνεμος, πάνω στον καιρό.

Ο εκδικητής

«**Ε**ίμαστε άντρες εμείς· ό,τι και να ειπείς, είμαστε άντρες!»
είπε ο υποναύκληρος καθισμένος ανάμεσα στο πλήρωμα.
«Έλληνας!, σου λέει ο άλλος· δεν είναι παίξε γέλασε. Έχουμε
τα κακά μας – δεν λέω· πήραμε δρόμο στραβό, σαν το κακο-
κυβερνημένο πλεούμενο· μα δεν είμαστε και ντιπ για πέταμα.
Και να είμαστε για πέταμα, πάλι δεν θα χαθούμε. Θέλουμε δεν
θέλουμε, θα ζήσουμε. Θα ζήσουμε και θα θεριέψουμε και θα
δοξαστούμε, όπως και πρώτα. Το σιδερόξυλο σιδερόξυλο είναι,
όσο κι αν το κουτσορέψεις, όσο κι αν του μαδήσεις την κορφή,
αν του ζεματίσεις τα φύλλα, αν του προιονίσεις τα κλαδιά. Ο λέ-
οντας λέοντας λέγεται, όσο κι αν του ψαλιδίσεις τη χήτη, αν του
κόψεις την ουρά, αν του βγάλεις τα νύχια, αν του ξεριζώσεις τα
δόντια. Φτάνει το βρούχημά του να σε πάει ριπιτί¹. Το έχει το
σκαρί μας, ναι· το θέλ' η τύχη μας να είμαστε πάντα μεγάλοι.
Όπου κι αν γυρίσεις, σε στεριές και θάλασσες, σε νότο και βοριά,
σ' ανατολή και δύση, θα το ιδείς γραμμένο. Και γραμμένο όχι με
ανθρώπινο κοντύλι, αλλά με το ίδιο χέρι, το παντοδύναμο χέρι
του Δημιουργού. Είμαστε άντρες, σου λέω!

»Να, κοίταξε στην Ανατολή. Εκεί βγαίνει ο ήλιος, ήλιος λα-
μπρός και αβασίλευτος – ο ήλιος του Γένους μας. Όποιος δεν έχει
μάτια, εκείνος δεν βλέπει τη χαραυγή· εθνική χαραυγή, πόθος και
καημός αιώνων όλων – όχι κουραφέξαλα.

»Κοίταξε γύρω μας: Θάλασσα φουρτουνιασμένη, ουρανός κα-
τασκότεινος, στεριές σκουντουφλιασμένες, φορτωμένες δάκρυα
και φαρμάκι. Θεριά τα κύματα χτυπάνε το καράβι μας. Λύσσα

1. Να σε φοβήσει πολύ.

και χολή μάς πολεμά. Το νερό δέρνει τη στεριά, την τρώει, την ξεσχίζει, την πετσοκόβει άπονα, όσο να κάμει τα πάντα θάλασσα και ν' απλωθεί αχόρταγος ρούφουλας στον παράνομο κόσμο.

»Μα γύρισε κατά την Ηρακλειά. Καιρός διαμάντι· νερό τρισάγιο. Το μάτι του Θεού εκεί έπεσε. Έχεις αρρώστια; Πήγαινε να γιατρευτείς. Έχεις πονόματο; Άλειψε τα ματόφυλλά σου ν' αγναντέψεις κόσμους. Είσαι κουφός; Θ' ακούσεις αρμονίες. Βερέμης² είσαι; Διγενής έγινες. Η κολυμπήθρα του Σιλιάμ εκεί βρίσκεται για μας. Κολυμπήθρα σωματική, κολυμπήθρα ψυχική, εθνική πρώτ' απ' όλα. Είναι η Άγια Τράπεζα της Αγιασοφιάς, το προσκυνητάρι του Γένους μας.

»Την άπαρτη Πόλη μας ξένου πόδι την πάτησε – ποδάρι Βενετσάνου. Ο τυφλός Δάνδολος, με ξεμωραμένου πιθυμιά, έκλεισε στην άσαρκα αγκαλιά την παρθένα μας· μάρανε τα ρόδα του προσώπου της με το βρομερό του χνότο· ρούφηξε το τρισάγιο αίμα της με τα σαλιαριστά φιλήματά του. Εννιακοσίων χρόνων ένδοξη ζωή την έσβησε μ' ένα του σφιχταγκάλιασμα. Ο Λάσκαρης, φαρμακωμένης ώρας βασιλιάς, φεύγει μακριά, συνεπαίροντας του Γένους την ελπίδα, την αθάνατη σπορά, που θα γυρίσει πάλι μια μέρα θεριεμένος εκδικητής. Και ο καταχτητής, Φράγκοι και Βενετσάνοι και Γερμανοί αδέσποτοι, σαν το αφύ πουλάρι, που τσαλαπατεί με τα πέταλά του τ' αβρά λούλουδα, χύνονται απάνω της αχόρταγοι. Με τον σταυρό τους συντρίβουν τον σταυρό μας· με τη θρησκεία τους πελεκούν τη θρησκεία μας. Γκρεμίζουν εκκλησίες, ποδοπατούν καλλιτεχνήματα, μολύνουν αγιάσματα, αποτεφρώνουν πνευματικά αριστουργήματα. Και σφάζουν γέροντες, ατιμάζουν παρθένες, πατούν αρχόντων μέγα-ρα, ξαπλώνονται σε βασιλικά κλινάρια· νεκρούς γυμνώνουν ένδοξους, ποδοκυλούνε στέμματα θαυμαστά. Στενάζει η Βασιλεύουσα· μοιρολογά η Σιών μας! Και ο Δάνδαλος, γιος κουρσάρων, δεν λησμονεί την τέχνη των πατέρων του. Κουρσεύει και θέλει με ξένα και αταίριαστα στολίδια να στολίσει τη λιμνογέννητη πατρίδα του.

2. Ασθενικός, καχεκτικός.

»Γαλέρες φεύγουν και γαλέρες έρχονται. Παίρνουν τον πλούτο μας τον αδαπάνητο, τη δόξα μας, την αβασίλευτη τη λάμψη, τη σοφία, τα ιερά μας. Η Βενετιά τα δέχεται περίχαρη, στολίζεται και καμαρώνει σαν ξιπασμένη και άμυαλη Τσιγγάνα. Ζώνεται το σπαθί του Κωνσταντίνου μας το βλογημένο, που έχει στο θηκάρι του τον ουρανό με τ' άστρα, τη θάλασσα με τα καράβια, τη γη με τα κάστρα της – ιστορία χρυσόγλυπτη του απέραντου Κράτους μας. Παίρνει την κολυμπήθρα που τόσοι βαφτιστήκαν πορφυρογέννητοι και βαφτίζει μέσα των εμπόρων τα παιδιά. Με τις χρυσόπορτες του ναού μας στολίζει τον Άγιο Πέτρο της· στήνει στους πύργους της το Ρολόγι, θαύμα του κόσμου, με τους Μάγους που χαιρετούν ταπεινοί του Χριστού μας τη Γέννηση· στήνει στις πλατείες της τ' άλογα τ' ανεμοπόδαρα, ακράτητου λαού συμβολική παράσταση.

»Γαλέρες φεύγουν και γαλέρες έρχονται. Παίρνουν τα πλούτη μας, τη δόξα, τα ιερά μας. Αλλού τα πάνε, στη Δύση την τρισβάρβαρη, να ημερέφουν και κείνης τους λαούς, να δοξάσουν και κείνης τα χώματα.

»Η Αγιατράπεζα όμως δεν ακολουθεί. Η πλάκα η πολύτιμη, που την έστησε ο Ιουστινιανός στη μέση του Ναού, λαμπρό ζαφείρι στη χρυσή σφεντόνα του· η πλάκα που άκουσε τόσα Νικητήρια και θυσίασε απάνω της ο Φώτιος δεν πάει να κλειστεί σκλάβα στα δολερά τείχη, στ' αρπαχτικά χέρια του Ιννοκέντιου. Όχι· δεν πάει. Άνοιξε η καρίνα στα δυο και γλίστρησε η Αγιατράπεζα στα νερά του Μαρμαρά. Ο βούρκος έφυγε από κοντά της, όπως φεύγει η αμαρτία στον Σταυρό, και ο χρυσός άμμος στρώθηκε, κλίνη πάναγνη, από κάτω της. Και του Θεού το μάτι, του δικαιοκρίτη και παντοδύναμου, στάθηκε απάνω της άγρυπνο, όπως μάνας μάτι στην κούνια του μονάκριβου παιδιού της.

»Και από τότε είναι εκεί καιρός διαμάντι, ήλιος κατάργυρος, νερό τρισάγιο. Μύρο ανεβαίνει από τον βυθό και απλώνεται στο πρόσωπο της θάλασσας και κάθετα χρίσμα σωματικό, χρίσμα ψυχικό, εθνικό πρώτ' απ' όλα! Όπως από το Δισκοπότηρο βγαίνει η σωτηρία του χριστιανού, θα έβγει αποκεί και η δική μας απολύτρωση. Η χαραυγή του γένους μας εκεί θ' ανατείλει· ναι,

εκεί θ' ανατείλει. Προβαίνει ολοένα η Αγιατράπεζα και βούλεται να πιάσει τη στεριά. Αργά ή γρήγορα, θα την πιάσει τη στεριά. Και τότε σ' όλη την ελληνική γη, από άκρη σ' άκρη, από νότο και βοριά, χαρούμενος ο ήλιος θα πυρώσει τους δούλους, καμπάνα θα σημάνει σε κάθε μιναρέ και τα τζαμιά θα ηχολογήσουν τη χριστιανική, την εθνική μας λειτουργία. Και τότε πάλι η Χρυσόπορτα θα στολίζει Ελλήνων βασιλιάδων τα τρόπαια.

»Τότε θα πάρουμε και τα κουρσεμένα πίσω. Τα πλούτη μας, τις δόξες, τα ιερά μας. Θα πάρουμε το σπαθί του Κωνσταντίνου και την κολυμπήθρα του Πορφυρογέννητου· τις πόρτες του Ναού μας, το Ρολόγι των Μάγων, τ' άλογα τ' αράθυμα. Και θα μείνει πάλι φτωχή και ταπεινή ψαρούδισσα η Βενετιά, και η Πόλη μας θα γίνει καύχημα και στόλος της οικουμένης, όπως ήταν πριν τη μαράνει του Βενετσάνου το αγκάλιασμα και το βάρβαρο ποδάρι του Τούρκου.

»Ναι· θα ζήσουμε και θα θεριέψουμε και θα δοξαστούμε πάλι. Είμαστε άντρες εμείς· μωρ', είμαστ' Έλληνες!...»

Και ορθός τώρα έριξε τα μάτια φλογερά στις σκοτεινές στεριές, σαν προφήτης του Ισραήλ, υμνώντας τη γη της Επαγγελίας, ο υποναύκληρος. Και δεν ήταν, όχι, ο ναύτης ο ταπεινός. Ήταν ο Ελληνισμός ολόκληρος, με την ακλόνητη πίστη στις παραδόσεις και τους θρύλους του.

Οι σφουγγαράδες

Ποτέ δεν ζήλεψα την τέχνη του σφουγγαρά· ποτέ στη ζωή μου! Αγάπησα τη θάλασσα, τους κόρφους, τα νησιά, τους θυμούς και τη γαλήνη της· μα τους θησαυρούς της όχι, ποτέ! Από μικρός αισθανόμουν αηδία εμπρός σε μια μηχανή. Δεν ξέρω πώς μου φαινόταν, δεν θυμούμαι πώς την παρόμοιαζα· όχι όμως ποτέ με πλεούμενο, ευχή του Θεού και καμάρι της θάλασσας. Κάτι σιχαμερό, του Σατανά χειροτέχνημα, φάνταζε πάντα στα μάτια μου. Όταν κάθε χρόνο, τη βδομάδα του Θωμά, το νησί μας βούρκωνε από το καρδιοχτύπι μανάδων και στεφανωτικών ή βούιζε από το γλέντι των βουτηχτάδων, εγώ δεν έβλεπα μπρος μου παρά Λάμια την Μπαρμπαριά να στρώνει τα κρυσταλλένια κρεβάτια της για να πλαγιάσει αξύπνητα εκείνους που ζηλεύουν τα πλούτη της. Και όταν πάλι το χινόπωρο έβγαιναν όλοι στο ακρωτήριο να χαίρετήσουν τον γυρισμό τους, εγώ με κακή περιέργεια έτρεχα να μετρήσω πόσοι γύριζαν παράλυτοι, κουρέλια της ζωής, και πόσοι απόμειναν στο Ασπρονήσι, των Αραπάδων βρώση και μπαίγνιο¹.

Μια χρονιά όμως λίγο έλειψε να τους ακολουθήσω και γω. Οι συνομήλικοί μου πήγαν όλοι και πήραν προκαταβολή από τον γέρο Μορφονιό, τον μεγαλέμπορο. Πήραν τα λεφτά με τη συμφωνία να τους κατεβάσει με παιγνίδια στο καράβι όταν θα μαρκαάρουν. Με μέθυσε η κακή παρακίνηση, πήγα μαζί τους. Ο μεγαλέμπορος μου μέτρησε δυο «άγκουρες» κι έναν «παππού»· μου έδωκε ακόμη και «νι φεούκ²» για τρατάρισμα. Όλα μαζί

1. Αντικείμενο κοροϊδίας.

2. Δύο «άγκουρες» ήταν χαρτονομίσματα των 500 δρχ., «παππούς» ήταν χαρτονόμισμα των 100 δρχ. και «νι φεούκ» ήταν 25 δρχ. σε κέρμα.

χίλιες εκατόν είκοσι πέντε δραχμές. Δεν πήγα όμως να τα ρίξω στην ταβέρνα.

«Να, μάνα», της λέω· «σου 'φερα τα πλάτικα³. Μεθαύριο μισεύω με τους σφουγγαράδες».

«Φεύγεις με τους σφουγγαράδες!» λέει εκείνη. «Δεν πας καλύτερα να πέσεις στο Μαντράκι! Γλήγορα να δώσεις πίσω τα λεφτά. Ευχή και κατάρρα μου άφηκε ο συχωρεμένος ο πατέρας σου, σφουγγαράς να μη γένει κανείς απ' τη γενιά του».

«Ευχή και κατάρρα!»

«Ναι· τρέξε γρήγορα να δώσεις πίσω τα πλάτικα».

«Μωρέ μάνα· δεν βλέπεις που δεν βρίσκω δουλειά; Πώς θα ζήσουμε όλον τον καιρό; Τι θα φάμε;»

«Τίποτα να μη φάμε· τίποτα. Να φοφήσουμε στην ψάθα! Ο πατέρας σου το είπε ρητά: “Κάλλιο ζητιάνος παρά σφουγγαράς!”».

Την άκουσα τη μάνα μου· έδωκα πίσω την προκαταβολή. Όχι τάχα πως ήμουν και τόσο υπάκουος. Αλλά η αντιπάθεια που έτρεφα στην τέχνη ξύπνησε μέσα μου με τον πρώτο λόγο της γριάς. Δεν μπορούσα όμως και να ξηγήσω τι ήταν εκείνο που έδενε το θέλημα του πατέρα μου τόσο σφιχτά με το αίσθημά μου. Τι διάβολο, κληρονομιά το είχαμε πάππου προς πάππου! Εγνώριζα πως ο πάππος μου ήταν ο καλύτερος βουτηχτής του καιρού του και συχνά παράβγαινε με τους Καλυμνιώτες. Κι ο πατέρας μου ήξερα πως έκανε την ίδια τέχνη ως τη χρονιά που χάθηκε ο αδερφός του.

«Δεν μου λες, μάνα», της λέω το βράδυ που γύρισα στο σπίτι, θυμωμένος από τα πειράγματα των συντρόφων μου. «Γιατί ο πατέρας μου άφησε τέτοια ευχή στα παιδιά του;»

«Να σου ειπώ», απάντησε η γριά πρόθυμη· «να σου ειπώ αμέσως. Και τήραξε⁴ να το φυλάξεις καλά στον νου σου. Εγώ δεν θα είμαι πάντα δίπλα σου να σε εμποδίζω. Μα τη χειρότερη δυστυχία να βρεις, σφουγγαράς να μη γένεις».

»Εσύ δεν τους πρόφτασες τους Ραφαλιάδες, της Ύδρας δυο στοιχειά και δυο λαχτάρες της θάλασσας. Και όμως ο μικρότε-

3. Προκαταβολή για εργασία στο σφουγγαράδικο.

4. Κοίταξε.

ρος, ο Πέτρος Ραφαλιάς, ήταν πατέρας σου, κι ο μεγαλύτερος, ο Νικολός, ήταν αρρεβωνιαστικός μου. Θα ειπείς πώς γίνεται; Να που έγινε. Οι δυο μαζί, μεγαλόκορμοι, χεροδύναμοι, άτρομοι, λέγονταν οι καλύτεροι βουτηχτάδες του νησιού μας. Κάθε έμπορος διπλή τριπλή τούς έδινε την προκαταβολή για να τους πάρει στη δούλεψή του. Αυτοί όμως είχαν τον Καλέμη και δεν τον άλλαζαν ποτέ. Μα κείνη τη χρονιά η αμαρτία το έφερε να χωρίσουν. Ο πατέρας σου μπήκε σε μια αιγινήτικη μηχανή. Ο αρρεβωνιαστικός μου έμεινε με τον Καλέμη. Μόλις πήρε την προκαταβολή, έτρεξε κοντά μου.

»«Πάρ' τα, Χρυσούλα», μου λέει, «και φύλαξέ τα κόμπο. Αν γυρίσω πίσω, να κάνουμε τον γάμο και ν' ανοίξουμε το σπίτι. Αν με κρατήσει άντρα της η Μπαρμπαριά, κάμε τα προικιά να τα χαρείς με άλλον τυχερότερο».

»Είδες τι γίνεται όταν μισεύουν τα σφουγγαράδικα! Έτσι και καλύτερα γινότανε στον καιρό μας. Όλο το νησί έτρεχε στο ακρωτήρι να τους καταβодώσει. Τρομπόνια, καμπάνες, βιολιά, τραγούδια πλάνταζαν τον αέρα. Γλέντι μαζί και σύγκρουο. Άλλος κανέννας χωρισμός δεν αναγκάζει τόσο την καρδιά να δείχνεται χαϊράμενη εκεί που λιώνει από το φαρμάκι της. Πού να κλάψεις!

»Έφτασαν, τέλος, στη Βεγγάζη. Έφτασαν δυο, έφτασαν πέντε, δέκα, είκοσι, ντεπόζιτα⁵. Έφτασαν κι έριξαν κάτω σαν παιδιά τους τις μηχανές, δυο και τέσσερες το καθένα. Η έρμη θάλασσα της Αφρικής βούιζε πάλι από γέλια και τραγούδια· οι κόρφοι της ανοίχτηκαν ν' αγκαλιάσουν πάλι τη λεβεντιά της Ύδρας, της Αίγινας, του Πόρου και της Κάλυμνος. Πάσα ημέρα, με την κονταυγή, τα πανάκια φύτερωναν στη γαλανή απλωσιά, τριάντα μίλια, σαράντα, πέρα στο πέλαγο, κι άρχιζε το κιντυνεμένο έργο. Ένας ανέβαινε, άλλος κατέβαινε. Κατέβαινε φτωχός κι ανέβαινε πλούσιος.

»Ο πατέρας σου όμως ήταν ο ατυχότερος εκείνη τη χρονιά. Μόλις έφτανε κάτω, έφευγε το σφουγγάρι από τα μάτια του. Καθότανε ώρα, έφερνε γύρα παντού, φαχούλευε και τα θαλάμια ακόμη, ώσπου τον ανέβαζαν με τη βία. Με όλη του όμως την

5. Σκάφη του σπογγαλιευτικού στόλου στα οποία συγκεντρώνονταν τα αλιευμένα σφουγγάρια.

επιμονή, δεν κατόρθωνε να ρίξει στο δίχτυ παρά καμιά κιμούχα, κανέναν σφόγγο⁶. Πού και πού ν' ανεβάσει και κανένα μελάτι. Πείσμωνε τότε ο μηχανικός⁷ κι άρχιζε το βρισολούσι:

»«Άμ και στον Περαία να βούταγες, καημένε, κάτι περισσό-τερο θα 'βγαζες. Ή μην είδες το φάρι και βιάστηκες ν' ανεβείς; Μωρέ, το παλικάρι της φακής!».

»Ο Ραφαλιάς φουρκίζοτανε· μα και τι να κάμει! Οι μηχανικοί όλοι τους είναι μια πάστα. Όταν θέλουν να τσουρμάρουν⁸, τάζουν λαγούς και πετραχήλια· γλυκομιλούν, δίνουν παράδες, κεράσματα, όσο να τους ξεγελάσουν. Μια και τους έβαλαν στο καϊκι, αλλάζουν πρόσωπο και κουβέντα. Είναι αφέντες κι είσαι δούλος τους. Ο Πέτρος Πίπιζας όμως, ο μηχανικός του πατέρα σου, είχε και δίκιο περισσότερο. Δυο του βουτηχτάδες πάθανε. Τρεις λαμνοκόποι⁹ ήταν άχρηστοι από τις πληγές των Αράπηδων. Η τύχη, λες για ισοζύγισμα, έφερε έτσι τα πράματα, ώστε την εποχή που κατεβαίνουν οι ναύτες μας, να κατεβαίνουν και οι Αραπάδες από τα χειμαδιά τους. Η θάλασσα γεμίζει άρμενα, γεμίζει και η στεριά κουδούνια, γκλίτσες, πρόβατα και καλύβες. Ναύτες ηλιοκαμένοι εδώ· τσοπαναραίοι εκεί χαλκοπρόσωποι. Ο αρχιτσέλιγκας, ασπροφλόκατος, αρματοζωσμένος, με το καριοφίλι στον ώμο και τοτσιμπούκι στο χέρι, κάθεται σταυροπόδι στον άμμο και δεν αφήνει να γεμίσει νεροβάρελο· θα πληρωθεί πρώτα.

»«Μπισμάτ!... Μπισμάτ!...» φωνάζει αγριόθυμος ζητώντας με λιμασμένα μάτια φωμί από τους ναύτες μας.

»Πόσα και πόσα δεν γίνονται για το νερό εκεί κάτω! Πολλές φορές –αχούς!– ανοίγει πόλεμος κι έρχονται με τις βάρκες να πάρουν την πηγή και τρέχουν οι ασπροφλόκατοι, παίζοντας τα γιαταγάνια και χτυπώντας τα σκουροντούφεκα, να τους ρίξουν πάλι στη θάλασσα. Όχι μια, όχι δυο, μα δέκα, είκοσι φορές τον χρόνο το νερό στολίζεται με το αίμα των παιδιών μας και η πύρινη αμμουδιά δαγκώνεται από τα κεφάλια των Αραπάδων και

6. Είδη σφουγγαριού.

7. Χειριζόταν το μηχανήμα που τροδοτούσε με αέρα το σάφανδρο, την «καταδυτική μηχανή» του σφουγγαρά.

8. Ναυτολογούν ναύτες για πλήρωμα του πλοίου.

9. Κωπηλάτες.

το ακρογιάλι αναστατώνεται από πατήματα και άρματα σπασμένα και κορμιά, σαν να πάλεψαν δράκοι. Έτσι έγινε και φέτος και πολλοί καπετάνιοι έκλαιγαν τους ναύτες τους. Τους ναύτες

όχι· μήπως εκείνοι τους γέννησαν; Τα χαμένα χρήματά τους έκλαιγαν. Και τα περισσότερα είχε χαμένα ο Πέτρος Πίπιζας. Κάπου δεκαπέντε χιλιάδες δραχμές. Άφησε τη ζημιά· δεν είχε κι ανθρώπους να κάμει τη δουλειά του. Δώσ' του λοιπόν βουτιά στη βουτιά· ατμός η μηχανή! Κι έτσι όμως δεν έμεινε ευχαριστημένος· όλο γκρίνια και φωνές:

»“Διαβολόσπορε!... Δούλευε, το σταυρό σου!... Μέσα,

το Θεό σου, κεραταΐμ-κερατά! Αμή!... Τα κατοστάρικα ήξερες να τα πετάς σαν παλιόπανα στους βιολιτζήδες!”

»Ο πατέρας σου έσκυβε το κεφάλι και δεν έβγαζε μιλιά. Ήρθε και γάτιασε¹⁰ από το κακό του. Πρώτη φορά ο Ραφαλιάς άκουε στ' όνομά του τέτοια γλώσσα.

»“Τ' έχεις, μωρέ αδερφέ, κι έγινες έτσι;” τον ρωτά μια Κυριακή που σμίξανε ο δικός μου. “Μπας κι έμαθες κακό χαμπέρι από το σπίτι; Μην πέθανε η μάνα μας; Μην αρρώστησε η Χρυσούλα;”

10. Ζάρωσε, έγινε ισχνός.

»“Τι να σου ειπώ”, του απάντησε κείνος· “δεν μπορείς να φανταστείς το κακό μου. Διάργυρος¹¹ γίνεται το σφουγγάρι μπροστά μου! Άσε τα λόγια του μηχανικού, άσε και τη ζημιά. Μα το ’χω για προσβολή. Ακούς ο Γρίτης, ψεσινό παιδί, και να βγαίνει με το δίχτυ γεμάτο! Και τι; Όλο μελάτι! Και γω, που γέρασα στην τέχνη, να μην μπορώ να πιάσω εκατό δράμια! Μα το σταυρό· θα κατεβώ καμιά ώρα και κει θα μείνω από το κακό μου!”

»“Σώπα, καημένε”, του είπε ο άφτουρος¹² γελώντας. “Έτσι είναι το σφουγγάρι· θέλει τύχη”.

»“Μα τι τύχη και ξετύχη! Βλέπεις, πολλές φορές γυρίζω απάνου κάτω και δεν βρίσκω τίποτα. Και άξαφνα, εκεί που ξεχωρίζω κανένα και ρίχνομαι να τ’ αδράξω, χαπ! κι άλλος μού τ’ αρπάξει”.

»“Τ’ αρπάξει άλλος!”

»“Ναι· ώστε να σκύψω, άλλος φανερώνεται και το παίρνει από τα χέρια μου”.

»“Και τον αφήνεις;”

»“Τον αφήνω! Μα τι να κάμω;”

»“Οχ, αδερφέ! δεν μου λες έτσι παρά κάθεσαι και κλαις την τύχη σου! Τι σου φται’ η τύχη σαν δεν είσαι άξιος να ζήσεις;”

»“Μα τι, καβγά να πιάσω;”

»“Καβγά βέβαια! Να ’ρθει άλλος να πάρει το δικό μου ήβρεμα και δεν θα πιάσω καβγά! Μωρέ, θα χυθώ απάνω του σαν το φάρι. Τάχα γιατί κινδυνεύω εκεί κάτω· για γλέντι;”

»“Μα πώς θα μαλώσεις;” επιμένει ο πατέρας σου. “Η θάλασσα είναι για όλους”.

»“Δεν ξέρω γω για όλους για ξόλους. Είμαι γω εδώ· είναι δικό μου το λιβάδι. Άμα φύγω, ας έρθει άλλος να κάμει ό,τι θέλει”.

»“Μα πώς;”

»“Πάψε πια”, τον έκοψε ο Νικολός· “δεν έχεις δίκιο· δεν σου φται’ η τύχη, μόνος σου φταις. Θα πάρεις στον λαιμό σου τον καχομοίρη τον Πίπιζα!...”

»Εφυγε ξαναμμένος ο πατέρας σου από κοντά του. Και ολη-

11. Ο υδράργυρος. Το νόημα εδώ είναι ότι το σφουγγάρι γίνεται άφαντο. Πρβλ. την κατάρα «Στάχτη και διάργυρος».

12. Ο ανεπρόκοπος.

νύχτα δεν μπόρεσε να κλείσει μάτι. Δεν έβλεπε την ώρα να βάλει σε πράξη τις συμβουλές του αδερφού. Στον ύπνο του είδε πως ήταν κάτω στον βυθό και πάλευε και κονταροχτυπιόταν για ένα ψίχαλο σφουγγαριού. Το άδραχνε τέλος στα χέρια του, έβγαине απάνω γελαστός και το έδινε στον καπετάνιο, ελπίζοντας ν' ακούσει τον γλυκό λόγο του. Μα κείνος δεν έβγαζε από τα χείλη του παρά χολή το βρισίδι:

»“Κεραταίμ-κερατά!”.

»Κι ο πατέρας σου απελπισμένος ριχνόταν πάλι και άρχιζε νέο φαχούλεμα, έβλεπε πάλι αίματα και ξεσκλίδια γύρω του.

»Τέλος, έφεξε η αυγή και τα πρύμισε¹³ η μηχανή του Πίπιζα.

Ο Γρίτης είδε μια θέση γεμάτη από μελάτι· καθαρό μελάτι· λιβάδι ατρύγητο. Το είπε κρυφά του μηχανικού και κείνος διάταξε να τραβήξουν ανοιχτά, για να πλανέψουν τις άλλες μηχανές. Ανοιχτηκαν κάπου είκοσι μίλια. Οι άλλοι άρχισαν να υποψιάζονται. “Κάτι σχοινί θα μας πλέξει το αιγινήτικο κουρούπι¹⁴”, έλεγαν. Ωστόσο, έριξαν τους βουτηχτάδες και άρχισε το ψάρεμα. Παρατιμονιά τότε ο μηχανικός και βρέθηκε πάλι το καΐκι στα νερά του.

»“Έλα, Ραφαλιά, ετοιμάσου”, λέει ο καπετάνιος. “Σε φέρνω σε βλησίδι¹⁵. Αν δεν βγάλεις και τώρα το δίχτυ γεμάτο, καλά θα κάμεις να ταχτείς καλόγερος. Μην ντροπιάζεις άδικα τ' όνομά σου”.

»Εκείνη την ώρα πέρασε δίπλα και η μηχανή του Καλέμη με τον δικό μου. Και κείνος καθόταν στην κουπαστή λαστιχοντυμένος και σφούγγιζε με το μαντίλι το πρόσωπό του για να φορέσει την περικεφαλαία.

»“Τον νου σου, Πέτρο!” φώναξε γελώντας, καθώς είδε τον πατέρα σου. “Άσε την τύχη να κάνει ρόκα της και θυμού τα λόγια μου¹⁶. Σφυρί στ' αμόνι! Σφυρί στ' αμόνι!...”

»Εκείνος δεν είπε τίποτα. Δεν ήθελε πια συμβουλές. Το πήρε απόφαση: δεν θα καταντήσει ανάμπαιγμα στους σφουγγαράδες!

»Ωστόσο, τον έντυναν οι άλλοι σαν γαμπρό. Σαν γαμπρό

13. Έφυγε γρήγορα.

14. Πήλινο αποθηκευτικό αγγείο.

15. Στολίδι, ωραίο μέρος.

16. «Άσε την τύχη να κάνει τη δουλειά της και θυμήσου τα λόγια μου».

και μαζί σαν λείψανο. Ζωντανός έμπαινε, μα ποιος ξέρει αν θα 'βγαινε ζωντανός; Ο βουτηχτής παίζει πασέτα¹⁷ τη ζωή του. Το γνωρίζουν όλοι· το καλογνωρίζει πρώτος αυτός. Για τούτο μεταλαβαίνουν πριν φύγουν από το νησί· για τούτο οι καπετάνιοι παίρνουν σάβανα, κεριά και λιβάνι μαζί με τη γαλέτα και τ' άλλα χρειαζόμενα. Τέλος, τον έντυσαν το λάστιχο, του φόρεσαν την ατσαλένια περικεφαλαία, του έζωσαν τη ζώνη με τα γαντζούδια¹⁸, κρέμασαν τα μολύβια στην τραχηλιά· λαστιχένια βραχιόλια στα χέρια, παπούτσια μολυβοπάτητα στα πόδια. Μόλις κατόρθωνε να κινηθεί από το βάρος. Πάτησε τέλος τη σκάλα, κλείσανε καλά τον φεγγίτη κι ο Πέτρος Ραφαλιάς, αγνώριστος, ασούσουμος¹⁹, άπλωσε απάνω στα νερά σαν ν' άπλωνε στα βामπάκια. Αμέσως φούσκες πρασινόγλαυκες πήδηξαν μια κατόπι της άλλης, λες και νεραίδα κάτω έπαιζε κρυσταλλένια πεντόβολα. Τέλος, δεντρί φήλωσε σαν κυπαρίσσι λυγερό, συμμαζωχτό, με σιντεφένιες²⁰ χάντρες κινούμενες από τη ρίζα ως την κορφή. Ο πατέρας σου στάθηκε στον πάτο σαν να μπήκε σπίτι του. Γύρισε τα μάτια ζερβόδεξα κι αναγάλλιασε. Ο γεωργός έτσι δεν χαίρεται που βλέπει πολύκαρπο το χωράφι του. Τώρα, συλλογιέται, θα ψαρέψω για καλά. Όχι το δίχτυ μου, μα κι απόχη θα γεμίσω! Και αρχίζει το θέρισμα.

»Απάνω, μαύρο σύγνεφο του καΐκιού η καρίνα. Ολόγυρα το νερό, πηχτό, σταχτοπράσινο, σαν θαμπό κρύσταλλο, τον ψηλαφούσε από παντού, τον έδενε σε μεταξένια βρόχια και σύγκαιρα του έδειχνε χιλίομορφο κόσμο. Αναγέλες τα ψάρια, χρυσόφτερα, ασημωμένα, διάβαιναν ολόγυρά του με φουσκωμένα τα λαιμά, τα σπάραρχα²¹ κατακόκκινα, φιλό μαργαριτάρι τα δόντια στις δυνατές σαγονίτσες τους, τιμόνι την φαλιδωτή ουρά τους. Πολλά έπεφταν απάνω του, τυφλά προσόχτιζαν²² σαν ακυβέρονητα ξύλα στην περικεφαλαία του· άλλα διάβαιναν σαγίτες αργυρές από τα σκέλια του.

17. Τυχερό παιχνίδι με τράπουλα, κορόνα γράμματα.

18. Μικρά βάρη από μολύβι.

19. Χωρίς χαρακτηριστικά που να τον κάνουν αναγνωρίσιμο.

20. Φτιαγμένες από σεντέφι, σκληρή και γυαλιστερή ουσία οστράκων.

21. Τα βράγχια.

22. Προσκολλώνταν.

»Κάτω, φυκοστρωμένος ο βυθός άνοιγε πλατύς και μαλακός σαν βελούδο. Εδώ ακαλήφες²³ βαθυγάλαζες έβγαιναν από την αμμουδιά· άλλες ανοιχτές σαν κούπες και σαν αρχαία κύπελλα· μερικές σαν κρίνα μεγάλα, κι άλλες έφευγαν ψηλά, κρεμώντας κάτω μυριόχρωμο κομπολόγι τ' απαυτά τους. Παρέκει τερηδόνες²⁴, ντυμένες στο καστανό χνούδι τους, ανάδευαν ανυπόμονες να κολλήσουν στο πλεούμενο. Αλλού της Αφροδίτης ο κεστός²⁵, μακρύς, κλωθογυριστός, ολομέταξος, άπλωνε τις κορδέλες του, σαν να ζητούσε κάτω εκεί το πανόμορφο κορμί της θεάς. Και παντού περίγυρα ξανθοπράσινα μαρούλια, τρανά χρυσόμηλα, χαμόκλαδα τριχοφορτωμένα, μούσκλια σγουρά, φυτά χιλιόπλουμα κι αισθαντικά έκαναν κήπο ονειροφάνταστο. Και κόσμος μυστικός, οστρακοφόρος και λεπιδοντυμένος και αγκαθόφραχτος, γύριζε απάνω κάτω, μέγας και αρειμάνιος²⁶ σαν Γολιάθ, και άλλος ταπεινός, φοβητσάρης, τροφή ο ένας τ' αλλουνού. Κάπου άνοιγε σαν αντένες τα πόδια του κι έτρεχε να συλλάβει τη σουπιά ο αστακός, πνιγμένος στο μελάني της. Κάπου μια καβουρομάνα έπαιζε λόγγες τα πόδια της, ανασκελωμένη για να προφυλάξει τ' αυγά της. Παραπέρα η φώκια έριχνε βρομερό τ' αέρι του πισινού της, για να σκάσει το χταπόδι στο θαλάμι του· μα ξαφνικά της άρπαζε ο φοβερός απλοκαμός το μουσούδι της κι έσκαε εκείνη. Και πέρα δώθε βράχοι και άβυσσοι, λαγκαδιές και όρη με κάλλη μύρια, με θησαυρούς αμάλαγους, με κατοίκους και πετρώματα άγνωστα. Αλλά για κείνα δεν φρόντιζε ο πατέρας σου. Ο σπόγγος ήταν εμπρός του κι έριχνε αδιάκοπα στο δίχτυ του. Τώρα σε τι θα παραπονεθεί ο Πίπιζας;

»Άξαφνα σηκώνει γύρω τα μάτια του και βλέπει μακριά του έναν βράχο ψηλό, με δύο δεντράκια μονόκλαδα στην κορφή. Φάνταζε μέσα στο νερό σαν δράκος με ανοιχτά χέρια. Και κοντά στη ρίζα του, απάνω στην ξανθή αμμουδιά, είχε μια τούφα μελάτι διαλεχτό. Μαύριζε σαν κατακαίνουργος κατιφές. Δεν

23. Τσούχτρες.

24. Μικροσκοπικά μαλάκια που τρυπούν τα ξύλα των πλοίων και μένουν μέσα.

25. Κεντητός μάντας ή κορδόνι με μαγικές ιδιότητες που φορούσε η Αφροδίτη στο στήθος της.

26. Πολεμόχαρος, αγριωπός.

χάνει καιρό και τρέχει να το αδράξει. Δεν ήθελε παρά δυο δρασκελιές ακόμη. Τότε, από την κόχη του βράχου πρόβαλε άλλος βουτηχτής. Έτρεχε και κείνος ίσα στο μελάτι. Δρασκελιά ο ένας, δρασκελιά ο άλλος, σμίξανε. Ο πατέρας σου πρόφτασε κι έβαλε το πόδι απάνω του.

»“Τι θες εδώ;” ρωτάει τον άλλο με νοήματα. “Είναι δικό μου· εγώ το πρωτόειδα”.

»“Μπα, κάνει ο άλλος· είναι δικό μου· το φύλαγα από προχτές. Κάμε πέρα”.

»“Δεν με κουνάς αποδώ ούτε με φουρνέλο. Τράβα δρόμο σου”.

»Εκείνος ηθέλησε να τον σπρώξει. Ο πατέρας σου άναψε· τα λόγια του Νικολού, διαβόλοι, του σήκωσαν τα μυαλά. “Δεν το παίρνεις”, λέει, “που να χαλάσει ο κόσμος. Ή θ’ ανεβώ με το μελάτι ή αφήνω τα κόκαλά μου!”. Καθώς έκαμε να σπρώξει δεύτερη ο βουτηχτής, σηκώνει γροθιά ο πατέρας σου και του δίνει στο στομάχι. Εκείνος πέφτει στα γόνατα σφίγγοντας την κοιλιά του. Άξαφνα πηδά στα νύχια, σηκώνει το καμάκι και χύνεται ξιφιός απάνω του.

»“Η μ’ αφήνεις το μελάτι ή σου έφαγα την καρδιά!”

»“Α! όχι· εδώ σφαζόμαστε”.

»Και τραβά ο Ραφαλιάς το λάζο από τη ζώνη του. Τσιμπάει σύγκαιρα το σκοινί δυο φορές ζητώντας αέρα. Απάνω η θάλασσα άρχισε να σιγοτρέμει και να κυματίζει σκοτεινογάλαζη, κάπου με αφρούς πλατείς, κάπου με ηχούς παράξενους. Σείσμα και τάραχο έβγαζε το μεγαθήριο, λες κι ήθελε να κρύψει το πικρό δράμα που άρχιζε στους κόρφους του. Το σκαφίδι, με την αντένα ορθόγυρτη στο κατάρτι, σάλευε ζερβόδεξα και κοντυλόγραφε ξόρκια ψηλά. Και όλο το τσούρμο, ο κολαουζέρης²⁷, με το σχοινάκι του βουτηχτή στα δάχτυλα, ο μαρκουτσέρης στο μαρκούτσι²⁸, οι ροδάδες, από δυο στη μηχανή, οι λαμνοκόποι στα κουπιά γυμνοτράχηλοι· δύο άλλοι βουτηχτάδες, ξαπλωμένοι καταηλιακού, με χαλκοπράσινη όψη και μάτια βουρκωμένα, ακολουθούσαν του ξύλου το κύλημα. Στην πλώρη καθισμένος ο μηχανικός, με το

27. Ναύτης που χρησιμοποιεί το σκοινί καθοδήγησης του δύτη (κολαούζος).

28. Λάστιχο που τροφοδοτούσε με αέρα τον σφουγγαρά.

τσιμπούκι αναμμένο, κουβέντιαζε με τον Καλέμη σαν να ήταν στο τραπέζι ταβέρνας.

»Ο Αιγινήτης πήγε μακριά κι έριξε τον βουτηχτή του· μα δεν έβρισκε τίποτα, και τραβώντας έσυρε το καΐκι δίπλα στο καΐκι του Πίπιζα. Και άλλα πέντ' έξι φάρεuan ολόγυρα και κουβέντιαζαν από μηχανή σε μηχανή, μετρούσαν οι καπετάνιοι τις ζημιές τους, λογάριαζαν τους μήνες, έλεγαν για τη σοδειά της χρονιάς, για την τιμή που θα πουληθεί στην Αγγλία και στην Αμερική.

»“Τι τα θες; Μ' έφαγαν τα πλάτικα φέτος”, είπε στενάζοντας ο Πίπιζας. “Κοντεύει να μας πάρει ο Σεπτέμβρης και γω δεν έχω ούτε χίλιες οκάδες στο ντεπόζιτο”.

»“Μα και γω έχω κάτι χαραμήδες!” είπε ο Καλέμης. “Άλλη χρονιά δεν μου 'τυχαν τέτοιοι. Φοβούνται από τον ίσκιο τους. Δέκα δώδεκα οργιές, δεν βουτούν παρακάτω”.

»“Στις τριάντα βρίσκεται”, είπε ο μαρκουτσέρης κείνη τη στιγμή”, βλέποντας καλά το μανόμετρο.

»Εκείνος έκαμε πως δεν άκουσε και ξεακολούθησε με τον Αιγινήτη. Είπαν για το κόντρα ντεπόζιτο που μένει αραγμένο στη Βεγγάζη· για το ξελιμπάρισμα²⁹ του σπόγγου και για το σκυλόφαρο που φάνηκε. Ο ήλιος, κόκκινος και γοργογύριστος, σκάλωνε στα μεσούρανα χύνοντας λαύρα ολούθε. Μακριά, γραμμή κάτασπρη, σαν κιμωλίας χάραμα, πρόβαινε η αμμουδιά της Αφρικής αχνοσκέπαστη, κι ακόμα μακρύτερα το Χαψίνι έδειχνε την πυρωμένη χήτη του, σαν θεριό αναμαλλιασμένο. Απέραντο χώνευε στα διάφανα ουρανοθέμελα το πέλαγο με κάποιο τρέμουλο, λες κι ανάσαινε δύσκολα. Πού και πού, σαν φελλοί παραγαδιού, μαύριζαν τα σφουγγαράδικα, δυο και τρία μαζί, άλλα μοναχικά, και ίδρωναν τα δύστυχα κορμιά, νιάτα γέραζαν, κινδύνευαν ζωές για το άκαρπο χάρισμα της θάλασσας. Και κοντά στου Πίπιζα το καΐκι ένας με τον άλλον οι δουλευτές, γνώριμοι και φίλοι, δούλευαν μεστά και σύγκαιρα φρόντιζαν να μάθουν τα νέα της πατρίδας και πειράζονταν πολλές φορές συναμεταξύ τους. Του ενός έλεγαν πως παντρεύτηκε η αρρεβωνιαστική του· άλλου πως τον αγαπούσε το Μαριωρή, ασχημομούρα κι αλαφρόμυαλη στρι-

29. Ξεκόλλημα.

γκλόγρια· τρίτου πως τον αποπαίδισε ο πατέρας του. Δυο παιδιά από το αιγινήτικο καΐκι άρχισαν ν' αναμπαίζουν τους Ύδραίους για τον εγωισμό και τη βάρβαρη προφορά τους. Απαντήθηκαν, έλεγαν, δυο καπετάνιοι στο πέλαγο και ρώτησε ο ένας τον άλλο πούθε ερχόνταν. “Από το Ύδρ’, από το Σπέτσα, απ’ το χοντρό το θάλασσα”, του αποκρίθηκε ο ένας. “Και τι χαμπάρια;” “Τι χαμπάρια; Καλά. Απάν’ από τον Αγιολιά έπεσε μια φυλλάδα· και η φυλλάδα έγραφε: Όλος ο κόσμος να χαθεί, το Ύδρα-Σπέτσα γιοκ”. “Μαγάρι, Παναγία μου, να μείνουμε σπορίτες^{30!}...” Και σύριζε το ρ τόσο ατελειώτο, που έσκασαν όλοι τα γέλια και οι καπετάνιοι έκοψαν τη σοβαρή κουβέντα τους. Αλλά του Ξακουστή, που γύριζε τη ρόδα, δεν του άρεσε καθόλου η προσβολή και ρίχτηκε στην πρύμη, έτοιμος να πηδήσει στο αιγινήτικο, να δείξει αυτός πώς αναμπαίζουν τους Ύδραίους. Ο αναμπαίχτης, έτοιμος και κείνος, στάθηκε ολόρθος και τον περίμενε να τον σφηνώσει στα δυνατά μπράτσα του.

»“Ε, μωρέ!” φωνάζει στην ώρα ο Πίπιζας, “τσιμπάει ο βουτηχτής· στη θέση σου!”.

»Άδραξε τη λάμα ο Αιγινήτης και το λάστιχο έχυσε άνεμο μέσα στην περικεφαλαία του πατέρα σου. Ανάσανε βαθιά, πήρε δύναμη και, βαστώντας ψηλά το λάζο, ρίχτηκε να ξετοπίσει τον άλλο. Μα ο άλλος τον περίμενε άφοβα, τρίχα δεν σάλευε από τη θέση του. Και καθώς τον είδε να πλησιάζει αρκετά, μια έδωξε με το κεφάλι του στη βαλβίδα και σφεντόνισε σίφουνα νερού στο φεγγίτη απάνω. Ο Ραφαλιάς τα έχασε. Το κλωθογύριστο κύμα κάθισε απάνω του σύγνεφο και τον έκλεισε στα σκοτεινά. Ούτε βουτηχτή έβλεπε πια ούτε τίποτα. Πάει, σκέφτηκε, τώρα θα με φάει! Αλλά για να μη χαθεί άδικα, χαμήλωσε γοργά κι έδωσε με το λάζο του μπηχτή στα τυφλά. Στα τυφλά, μα δεν έσφαλε. Ένα πορτοκάλι κατακόκκινο φάνηκε στο ξανθοπράσινο νερό. Ο βουτηχτής έσφιξε το πλευρό του, έκλεισε τη βαλβίδα κι ο αέρας τον σήκωσε μπαλόνη απάνω.

»“Α σιχτίρ!” είπε ο πατέρας σου. “Έλα τώρα να μου πάρεις το μελάτι”.

30. Όριμος καρπός που οι σπόροι του είναι κατάλληλοι για σπορά.

»Εσκυψε σύνταχα και άρχισε να ξεριζώνει το σφουγγάρι. Δεν ήταν και μικρό πράμα... Όλο το γάλα του να έστυβες, να έβγαζες όλη του την πέτσα, πάλι θα ζύγιζε τις δυο οκάδες. Δεν πρόφτασε όμως να ξεριζώσει και σηκώθηκε ορθός, σαν να τον κέντησε δράκαινα. Απόμακρα ερχόταν όγκος θεότρομος, μαύρος και γυαλιστερός. Το σκυλόφαρο μυρίστηκε το αίμα. Σαν πλώρη καραβιού αναποδογυρισμένη σφήνωνε η σαγόνα του κι από κάτω έχασκε κατακόκκινος ο φάρυγγάς του και τα τριγωνικά δόντια του άσπριζαν φοβερά. Στα πλάγια του λαιμού πέντε γραμμές μεγάλες, κατάμαυρες, χόχλαζαν το νερό σαν σιφούνι αδιάκοπα. Και πίσω το κορμί, μελαψό, με τα φτερούγια του ανοιχτά πέρα δώθε, με την ουρά γοργογύριστη σαν έλικας βαποριού, έφευγε μπρος κι αφροκοπούσαν τα νερά δαρτά και σκοτωμένα στο διάβα του. Τα ψάρια έτρεχαν κοπάδι, με τρελά πηδήματα, γιατί ένιωθαν τον κίνδυνο. Όσα όμως τύχαιναν κοντά του πήγαιναν ίσα στο αχόρταγο στομάχι του.

»Όταν το κήτος είδε τον πατέρα σου, η παράξενη φορεσιά του φαίνεται πως το τρόμαξε· στάθηκε δίβουλο. Ποιος ξέρει για τι τον πήρε; Τα μάτια του στυλώθηκαν απάνω του ακίνητα. Έπειτ' άρχισε να φέρνει βόλτες γύρω του, να θέλει μια να πλησιάσει και πάλι ναπισωδρομεί. Ο δικός μας, σκυφτός στα νύχια, με το σταλίκι³¹ στον άμμο, ακολουθούσε τα κλωθογυρίσματά του, γύριζε σαν ξόανο στη θέση του, απάνω στο μελάτι, και το κοίταζε κατάματα.

»Από πάνωτσιμπούσαν το σκοινί κάθε λίγο.

»“Έλα! Τι κάνεις τόση ώρα, καιρός να βγεις. Έτοιμος;”

»“Περιμένετε!” τουςτσιμπούσε κείνος.

»Πού να βγει; Μόλις έκανε να τραβήξει απάνω, θα τον έκοβε στα δυο.

»Τέλος, σαν να κουράστηκε το θηρίο, αργά πήγε, πλάγιασε στον βράχο κι άρχισε να ξυέται. Έξυνε την κοιλιά για να κοιμίσει την πείνα του. Ο βράχος με τα δεντράκια έτρεμε συθέμελα, σαν να τον έπιασε σύγκρουο.

»*Τώρα κακά τα μπλέξαμε!* σκέφτηκε ο πατέρας σου. *Εδώ θα μας πάρει η νύχτα.*

31. Κοντάρι με το οποίο στηρίζονταν στον βυθό.

»Αλλά με το σκοτάδι θα κινδύνευε περισσότερο.

»Πήρε θάρρος κι αποφάσισε με κάθε τρόπο να το διώξει από κοντά του.

»“Το ψάρι κοντά μου”, τσιμπάει απάνω. “Έτοιμοι;”

»“Έτοιμοι”.

»Τραβά τότε καταπάνω του με το καμάκι ψηλά, με την ξανθοκόκκινη περικεφαλαία του θυσανοσκέπαστη από το χοχλαστό νερό της βαλβίδας. Το μολυβοφορτωμένο στήθος του αστράφτει· τα γαντζούδια της πλατιάς ζώνης τρεμολάμπουν απάνω στο σκοτεινό του λάστιχο. Το θηρίο σάστισε. *Μωρέ, τ' είναι τούτο!* κοντοσυλλογίστηκε. Έκαμε δυο τρεις φορές να σταθεί και ν' αντικρίσει τον εχθρό του, μα δεν το κατάφερε. Μια έδωσε με την ουρά του αφροκοπώντας τα νερά και χάθηκε πίσω τους. Ο δικός μας έμεινε στη θέση ώσπου καθάρισαν τα νερά. Τότε ψαχούλεψε τον βράχο· είδε πέρα δώθε να μη λούφαξε πουθενά το ψάρι. Τίποτα. Τ' απονέρια του του έδειχναν ακόμη το διάβα του.

»*Πάει στον άνεμο το κουτόπραμα*, συλλογίστηκε γελώντας με τον φόβο του.

»Άδραξε ευθύς το μελάτι, μια στο σκοινί κι έφτασε απάνω. Βρόντοι, φωνές, σφυρίγματα, πέτρες και ξύλα πλαταγιστά στη θάλασσα δέχτηκαν τον βουτηχτή, σαν να τον χαιρετούσαν για το σφουγγάρι που έφερνε. Δεν ήταν για το σφουγγάρι. Ήθελαν να τρομάξουν τον καρχαρία, για να φτάσει στο καΐκι άβλαβος ο πατέρας σου. Τέλος, τον άρπαξαν τα παιδιά, του βγάλανε την περικεφαλαία, τον ξάπλωσαν στο κατάστρωμα κι άρχισαν να του γδύνουν το λάστιχο. Νόημα τότε ο Πίπιζας και το καΐκι έβαλε πλώρη για το Ασπρονήσι.

»“Μη φεύγεις, καπετάνιε”, είπε ο Ραφαλιάς, “έχει κάτω πολύ σφουγγάρι”.

»“Δεν πειράζει· μας φτάνει για σήμερα”, απάντησε κοιτάζοντας αλλού εκείνος.

»Υποψιάστηκε ο δικός μας και σήκωσε το κεφάλι. Βλέπει μία με την άλλη τις μηχανές να τραβούν όλες κατά τη στεριά.

»“Μην έπαθε κανένας;” ρωτάει τον μαρκουτσέρη.

»“Ναι· κάποιος έπαθε”.

»“Από ποια;”

»«Δεν ξέρω· μακριά είδαμε τη σημαία του μετζάστρα³².

»Έφτασαν όλες οι μηχανές στο Ασπρονήσι· πήδηξαν έξω τα πληρώματα. Καθένας είχε καρδιοχτύπι ώστε να ιδεί τον νεκρό. Τέλος, έφτασε κι η μηχανή του Πίπιζα· πρώτος πήδηξε στην αμμουδιά ο πατέρας σου. Οϊμέ! Ο Νικόλας Ραφαλιάς ήταν νεκρός στον άμμο, με μια πληγή ορθάνοιχτη στο αριστερό πλευρό.

»Ακούς! Για το μελάτι ο πατέρας σου σκότωσε τον αδερφό του. Τον έθαψαν εκεί στο έρημο νησί, δίπλα σε χιλιάδες άλλους άτυχους σαν αυτόν και πανέρμους, και στον ξύλινο σταυρό του έγραψε:

Αδερφοσκοτωμένος σφουγγαράς, 1876

»Από τότε δεν βούτηξε πια στη θάλασσα, δεν πάτησε μηχανή. Εκεί κάθισε, στο άκαρπο νησί, διώχτης των γλάρων και φύλακας του νεκρού. Τέλος, με το πρώτο ντεπόζιτο γύρισε πίσω. Ήρθε ίσα στο σπίτι μου.

»«Χρυσούλα”, μου είπε κλαίοντας, “κι οι δύο μια την έχουμε την πληγή. Εσύ έχασες τον αρρεβωνιαστικό σου και γω τον αδερφό μου. Το κακό που έκανα σε κείνον ήρθα να το πληρώσω σε σένα. Θα γίνω άντρας σου”.

»Έτσι έγινε άντρας μου ο αντράδελφος κι έγινε πατέρας σου. Μα δεν έζησε ούτε να σε γνωρίσει. Νυχτόημερα τον τυραννούσε το κρίμα και πέθανε μονοχρονίς. Αλλά την ώρα που ξεψύχαε δεν είχε άλλη κληρονομιά ν’ αφήσει παρά τον ίδιο λόγο: να μη σ’ αφήσω να γίνεις σφουγγαράς!»

Φύλαξα την εντολή του πατέρα μου και δεν έγινα σφουγγαράς. Μα και τώρα που γέρασα στ’ άρμενα, την ίδια αισθάνομαι αηδία μπρος σε μια μηχανή. Δεν ξέρω πώς μου φαίνεται· μα όχι ποτέ σαν πλεούμενο, ευχή του Θεού και καμάρι της θάλασσας. Του Σατανά χειροτέγνημα φαντάζει ακόμα στα μάτια μου.

32. Μεσίστια.

Καβομαλιάς

«**Τ**ι βοριάς και θρακιάς¹ μού λέτε μένα!... Τι βοριάς και θρακιάς!...» είπε ο Χούρχουλας κινώντας σοβαρά το κεφάλι. «Άκου που σας λέω. Τις φουρτούνες του Καβομαλιά δεν τις κάνουν ανέμοι.»

«Αμ ποιοι τις κάνουν;»

«Ποιοι τις κάνουν; Εγώ να σας πω. Όχι, σου λέει, είναι χοντρός κάβος και χύνει το βουνό αέρα κι έρχεται ο θρακιάς από πάνω και βγάζουν αφάδα² οι Βελανιδιώτισσες. Κολοκύθια! Μωρέ, τις φουρτούνες του Καβομαλιά δεν τις κάνουν ανέμοι...»

«Μα ποιοι τις κάνουν, διάολε; Πες μας το λοιπόν!» φώναξε ανυπόμονα ο Αλέξης ο Σκιαθίτης, πάντα αράθυμος.

«Τις φουρτούνες του Καβομαλιά; Εγώ να σας πω· εγώ το ξέρω... Τις φουρτούνες του Καβομαλιά δεν τις κάνουν ανέμοι· εγώ να σας πω...»

«Όχι· να μη μας πεις!» τον έκοψε ξαφνικά ο Κώστας ο θερμαστής. «Διάολε! Κοντεύεις να μας βγάλεις την ψυχή με τον Καβομαλιά σου! Για κάβο τάχα θα τον περάσεις κι αυτόν, που τον κατάντησαν πουτάνα οι φαρόβαρκες... Δεν θέλουμε να μας πεις τίποτα!»

Και γύρισε αλλού το πρόσωπο, δυσαρεστημένος τάχα, κι άρχισε να ψιθυρίζει κάτι στ' αυτί του συντρόφου του με αγανάχτηση, σαν να του έλεγε: «Δεν υποφέρεται, βρε αδερφέ! Δεν υποφέρεται!...». Ο Χούρχουλας πήρε το πράμα στα σοβαρά, κοίταξε τους άλλους, ηθέλησε να χαμογελάσει και, μη βρίσκοντας θαρρετή απάντηση, αναψοκοκκίνισε σαν παπαρούνα.

1. Βόρειος άνεμος που φυσάει από τη Θράκη.

2. Νευριάζουν.

«Γιατί, ρε παιδί;» τόλμησε μόλις να ρωτήσει τον θερμαστή.

Ο Γιαννιός ο Χούρχουλας είχε τη μανία να διηγείται. Μόλις παρουσιαζόταν η παραμικρή ευκαιρία να καθίσει το πλήρωμα, έτοιμος ν' αρχίσει τη διήγηση. Ποια διήγηση; Οποιαδήποτε. Δεν τον έμελε ούτε για την υπόθεση ούτε για το μάκρος της. Ούτε αν ήταν αστεία ούτε αν ήταν τραγική. Ούτε αν έβγαινε από τα ξάστερα νερά της αλήθειας ή από την ελεφαντένια πύλη των ονείρων και το χρυσόθρονο αίσθημα. Ούτε κι αν ήταν της ώρας φρόντιζε. Είχε πεποίτηση στον εαυτό του κι είχε τη δύναμη να βαμπακοστρώνει τον δρόμο και να σέρνει σιγά κι ανάλαφρα τα πιο περασμένα στα τωρινά, ή και να μεταφέρει τους ακροατές του στις μουχλιασμένες θήκες των περασμένων. Κι είχε την τέχνη απάνω στην αλήθεια ν' απλώνει τη μεταξωτή σκέπη του όνειρου και κάτω από τ' όνειρο να θεμελιώνει την ύλη την αληθινή, τεχνίτης θαυμαστός, όπως ο μέγας ήλιος, που σύγκαιρα ιδανικεύει το πέτρινο βουνό και το ανεμόπλεχτο σύγνεφο. Κι έβρισκε πάντα τον τρόπο, κατά την περίπτωση, να μακραίνει ή να πλαταίνει την υπόθεσή του, χωρίς ποτέ να την αφήνει τέρας των άλλων και σίχαμα. Όλα τα ήθελε ισόμετρα, ξάστερα και αρμονικά. Κι ήθελε μόνο να τον ακούει το πλήρωμα.

Οι ναύτες τον ήξεραν και διασκέδαζαν με τις αδυναμίες του. Πότε τον έδιωχναν τάχα από κοντά τους, πότε στην ώρα που εδιηγόταν άρχιζαν όλοι ομόφωνοι τον βήχα· πότε έπιαναν φιλονικία και τον εσύγχυζαν και κάποτε έφευγαν ένας ένας και τον άφηναν ολομόναχο να λέει και να ακούει. Ο Γιαννιός φουρκίζοταν κι έβανε όρκο στις μάνας του τα κόκαλα, στη θάλασσα που αρμενίζει, να μη διηγηθεί πια τίποτα. Όχι μόνο να μην τους διηγηθεί, αλλ' ούτε και να τους μιλήσει· ούτε να τους κάμει συντροφιά ποτέ! Κι ήταν βέβαιος πως, άμα χάσουν τη συντροφιά του, τα διηγήματά του μάλιστα άμα στερηθούν, πάει, θα σκάσουν από το κακό τους. Δεν ήταν καταλαχάρης³ άνθρωπος ο Γιαννιός ούτε έλεγε λόγια του ανέμου...

Μπορεί αυτή του η πεποίθηση να μην ήταν και καθόλου άδικη. Γιατί το πλήρωμα, μόλις τον έφερε σε κείνη τη θέση, έπεφτε

3. Ξένος που περνά τυχαία.

πάλι και τον προσκαλούσε κοντά του και τον παρακαλούσε να ξαναρχίσει, δίνοντάς του υπόσχεση πως θα τον ακούσει με προσοχή.

Κι ο Γιαννιός, ασυνέριστος, ξέχανε τους όρκους και άρχιζε τη διήγηση δίχως χρονοτριβή. Συνήθιζε όμως πρώτα, με λόγια μισοκομμένα, να συσταίνει στους ακροατές του εκείνο που θα διηγηθεί. Τώρα, με τις πρώτες φωνές του θερμαστή και τον κρύο τρόπο των άλλων, ο Γιαννιός έχασε το θάρρος του. Οι συμφωνίες άργησαν να έρθουν κι αυτό τον απέλπιζε. Μα ξαφνικά πλησίασε ο Μπαρμπαγιώργης ο ναύκληρος, είδε την ψεύτικη κατσούφια που έδειχναν οι ναύτες, τη στεναχώρια του Γιαννιού και μάντεψε όλα.

«Σώπα, ρε συ», είπε στον Κώστα με αυστηρή φωνή. «Άσε τον Γιαννιό να μας πει τίποτα».

«Ναι, έλα, Γιαννιέ, πες μας!» είπαν παρακαλεστικά κι οι άλλοι ναύτες.

«Εγώ να σας πω, ναι», άρχισε αμέσως εκείνος ξαναβρίσκοντας την ευθυμία του, «κι αν δεν σας λέω αλήθεια, να τον έχω αντίδικο. Τις φουρτούνες του Καβομαλιά δεν τις κάνουν ανέμοι· τις κάνουν τα στοιχειά».

«Τα στοιχειά! Μωρέ λόγο που μας είπες!» φώναξε αναμπαιχτικά ο θερμαστής. «Κι οι ανέμοι τάχα δεν είναι στοιχειά; Ο βοριάς δεν είναι στοιχειό, που καταλεί πέντε στο φαγί και δέκα στην καθισιά του, και αν δεν γεράσει, δεν ταξιδεύεται! Η νοτιά δεν είναι σαν πουτάνα, που όσο γεράζει τόσο και ξετσιπώνεται! Ο σορόκος, ο γαρμπής, ο γρέγος, ο πουνέντες τι άλλο είναι παρά στοιχειά, που αναταράζουν τη θάλασσα και καταντούν σανίδια τα καμαρωτά πλεύόμενα; Μωρέ λόγο που μας τον είπε κι ο Γιαννιός!»

Εκείνος γύρισε και τον είδε με βλέμμα παθιασμένο κι αδύνατο.

«Μα τι πειραχτήριο είσαι συ, δεν μου λες;» του είπε με παράπονο. «Ποιος διάολος σ' έφερε εδώ μέσα για τις αμαρτίες μου; Άσε ν' ακούσεις, πρώτα, μωρέ παλιόγυφτα! Τα στοιχειά του Καβομαλιά είναι ξωτικά. Όποιον ρωτήσεις στα Βάτικα, την

ίδια ιστορία θα σου ειπεί. Είναι χρόνια τώρα· πάππου προς πάππου! Είδες, όταν φτάνουμε ανάμεσα Τσιρίγου κι Αλαφονησιού, που φαίνονται κρεμασμένα στο βουνό τέσσερα πέντε χωριά; Είναι τα χωριά των Βατίκων. Κι από αυτά το Φαρακλό είναι μεγαλύτερο. Εκείνα τα χρόνια ο πλουσιότερος και δυνατότερος μπέης των Βατίκων ήταν ο μπέης του Φαρακλού. Ο κάμπος κάτω ως την Πεζούλα –τη Νεάπολη να ειπούμε– ήταν δικός του. Το Καστράκι στο ρίζωμα εκείνος τ' όριζε. Ακόμη και τα είκοσι τέσσερα μοναστήρια του Καβομαλιά πλήρωναν φόρο σε κείνον. Οι πύργοι του ακόμη σώζονται, σπαρμένοι εδώ και κει σ' όλα τα κορφοβούνια, από τον Αρχάγγελο ως τη Μονοβάσια. Μα καμιά φορά τα πλούτη και η δύναμη δεν φέρνουν τη χαρά και την ανάπαυξη.

»Ο μπέης κι η μπίσσα είχαν οχιά τη λύπη που δεν αποχτούσαν ένα παιδί. Όσο μετρούσε το βιος του κείνος και το έβλεπε αμέτρητο, τόσο θλιβότανε που δεν ήξερε τον κληρονόμο του. Όσο έβλεπε κείνη τα ρούχα της, σαμούρια⁴ και λαχούρια⁵, τα ολόχρυσα στολίδια της, τόσο στέναζε που δεν είχε μια κόρη να τα χαρεί και να τα ξανανιώσει. Κι όταν βράδυ έσμιγαν οι δυο τους στην κρεβάτα, πόσοι πόθοι και τι καημοί σεμνοφτέρωτοι γοργοπετούσαν γύρω στο πικραμένο το αντρόγυνο!

»Τέλος, θες από τον Θεό, θες από τα μαγικά της μπίσσας, απόκτησαν ένα παιδί· μια μπεοπούλα παρόμοια της Ηλιογέννητης. Οι γονείς της δεν είχαν πια πού να κρύψουν τη χαρά τους, πώς να προφυλάξουν από κάθε κακό την ακριβή τους. Δεν πρόφτασε να γίνει δέκα χρονών κι άρχισαν τα προξενιά. Από τον Μοριά, από τη Ρούμελη, την Έγριπο και την Αθήνα οι πλουσιότεροι κι αντρεϊότεροι μπέηδες κι αγάδες έστειλαν πλούσια κανίσκια ν' αρρεβωνιάσουν την Γκιουλχανούμ. Αλλά ο μπέης, όταν αποφάσισε να την παντρέψει, δεν ήβρε καλύτερο από τον Μωσά Μπαρδούνια, τον ξακουσμένο μπέη των Μπαρδουνοχωριών. Με κείνον την αρρεβώνιασε.

»Αχ! κακό μάτι παράστεκε στη χαρά της άμοιρης. Δεν πέρα-

4. Από δέρμα σαμουριού (ζιμπελίνα, είδος κουνάβιου).

5. Λεπτά μεταξωτά υφάσματα.

σαν τρεις μέρες κι έπεσε στο κρεβάτι χτυπημένη από κρυφή και άσχημη αρρώστια. Τρέχουν αμέσως οι διαλαλητάδες ολούθε, σε Μοριά και Ρούμελη, στα Δωδεκάνησα και τα Φραγκονήσια, στην Πόλη και τη Βενετιά, διαλαλούν και λένε:

»“Όποιος βρεθεί και γιατρέψει την μπεοπούλα του Φαρακλού, θα τον ντύσει στο μάλαμα ο μπέης ο αφέντης της και στ’ ασημάριμα ο Μωσά Μπαρδούνιας ο άντρας της...”

»Το ακούν και τρέχουν οι γιατροί με τα γιατροσόφια, οι γιάτρισσες με τα βότανα, οι δερβισάδες με τα ξόρκια, οι παπάδες με τα τετραβάγγελα και τα θαυματουργά εικονίσματα. Μα όλα τίποτα δεν μπορούν να κάμουν στην πικρή αρρώστια της πεντάμορφης! Λιώνει και σβήνει σαν τον ανθό στο ανθογυάλι του. Πάνε τα κάλλη, πάνε και τ’ αρώματα. Μέσα στο απόμερο δωμάτιο του πύργου, το στρωμένο με χνουδωτούς τάπητες, στο απαλό κρεβατοστρώσι απάνω, δράκοι παλεύουν δυνατά η ψυχή και το σώμα της. Απάνω της σκυμμένοι, αφνοί⁶ κι άλλοι, παραστέκουν οι γονείς, ανίκανοι να βοηθήσουν την κόρη στο χαροπάλεμα. Και δεν ακούεται άλλο μέσα στο θλιμμένο δωμάτιο παρά το ανάλαφρο αγκομαχητό της μπεοπούλας, σαν φτεροκόπημα ψυχής.

»Εκείνη την ώρα μπαίνει ένας και κράζει τον μπέη παράμερα:

»“Ένας γέροντας”, λέει, “φάνηκε στην πεζούλα ερχάμενος από τη θάλασσα. Έρχεται να γιατρέψει την μπεοπούλα”.

»Καθώς τ’ ακούει εκείνος, αναγάλλιασε.

»“Τρέξτε γλήγορα!” λέει στους ανθρώπους του. “γλήγορα να μου φέрте τον γέροντα!”

»Τρέχουν, βρίσκουν ένα κοντό και κακοτράχαλο⁷ γεροντάκι καβάλα σε μια κασέλα. Ήταν κασέλα κι έμοιαζε σαν χελώνα· ήταν χελώνα κι έμοιαζε σαν κασέλα. Τρέχει ο μπέης, κατεβαίνει τη σκάλα και του πέφτει στα πόδια.

»“Αμάν, γέροντά μου· σώσε μου το χανουμάκι, κι ό,τι θες από μένα”.

»“Μη φοβάσαι, μπρε!” του φωνάζει εκείνος άγρια. “Όσο εί-

6. Αιφνιδιασμένοι, ξαφνιασμένοι.

7. Αγριωπό στην όψη.

μαι δω, μη φοβάσαι! Μόνο ένα πράμα θα κάμεις· να πάρεις την μπέισσα και να φύγετε από τον πύργο. Και να διαλαλήσεις στο χωριό με το ηλιόγυρμα οι χωριανοί να κλειδώνται στα σπίτια τους συφάμελοι για τρεις μέρες”.

»Ο μπέης κι η μπέισσα στην αρχή δεν ήθελαν να φύγουν και ν’ αφήσουν μοναχή τη θυγατέρα τους. Μα ο γέροντας επίμενε στον λόγο του.

»“Αν δεν θέλετε”, είπε, “αφήστε τη να πεθάνει”.

»Τέλος, έφυγαν οι γονέοι κι ο γέροντας έμεινε ολομόναχος με την ομορφονιά.

Ο γέροντας ήταν μάγος, από κείνους τους μάγους που με τον λόγο

μπορούν να μαρμαρώσουν τη θάλασσα και να θαλασσωσουν τις στεριές. Η δύναμή του όλη και τα μάτια του ήταν σε κείνη την κασέλα·

την έκανε όπως ήθελε:

γοργοπόδαρο άλογο

στη στεριά, τρεχαντήρι

άφταστο στη θάλασσα και πουλί

πετούμενο στον αγέρα. Είχε κλεισμένα

μέσα της εφτά φουστάτα

ξωτικών· το ένα φουστάτο

φοβερότερο από το άλλο. Και με κείνα έλεγε

να γιατρέψει την Γκιουλιανούμ.

Πιάνει γοργά κι ανοίγει

την κασέλα· χύνει έξω όλα τα

ξωτικά. Καθώς τα έχυσε, κάποιο

βαθύ βογκητό ακούστηκε και τα

όρη γύρω άρχισαν να χτυπιούνται

σαν δαιμονισμένα.

»Πέρασαν, τέλος, τα τρία μερόνυχτα, έγινε καλά η μπεοπούλα.

Όχι μόνον έγινε καλά, μα και πιο όμορφη και γλυκιά και δροσερή από πρωύτερα. Οι δύστυχοι γονείς κατάντησαν τρελοί από τη χαρά τους· δεν ήξεραν με τι τρόπο ν' αντιπληρώσουν τον γέροντα. Μα εκείνος δεν φρόντιζε για τέτοια. Έτσι ήρθε· ήθελ' έτσι και να φύγει. Άρχισε να μαυλίζει⁸ τα φουσάτα⁹ για να τα κλείσει πάλι στην κασέλα. Μα κείνα δεν θέλουν να τον ακούσουν. Μαυλίζει, ξαναμαυλίζει· τίποτα! Κάπως θύμωσαν με τα λόγια του και ρίχτηκαν λυσσασμένα, κάνοντας άνω κάτω τον τόπο περίγυρα. Άκουες φωνές, κλάματα, βρισιές, βλαστήμιες, δοντοτριξίματα, μουγκρίσματα, τραγούδια, τούμπανα, βιολιά και λαγούτα, συγκρατητά σφυρίγματα. Ο αέρας γέμισε από γλώσσες αόρατες, που καθεμιά είχε και τον σκοπό της.

»Έκανες εδώ, άκουες τ' όνομά σου· έκανες εκεί, έχανες τη σκούφια σου. Έσκυφτες χάμω κι ένωθες άξαφνα φοβερή σφήνα να σου χωρίζει τα μηριά. Βρέθηκαν άνθρωποι που γύρισαν μέρα μεσημέρι θεόγυμνοι στα σπίτια τους. Τα χωριά ρήμαξαν· οι κάτοικοι σφιχτομανταλώθηκαν· τα ζωντανά δεν έτρωγαν το χόρτο τους· τ' αγρίμια κλείστηκαν στις μονιές τους· άδειασαν τα βουκολιά¹⁰ και τα βαλμαδιά¹¹· και τα γιδοπρόβατα του Σαρίγκαλου, του πλούσιου αρχιτσέλιγκα του Καβομαλιά, συνεπήραν τα μαντριά και γκρεμοτσακίστηκαν στη θάλασσα.

»Ο γέροντας πήγε να σκάσει από τον θυμό του. Όλα τα ξόρκια είπε, μα κανένα δεν πιτύχαινε. Τα ξωτικά, που άλλοτε έτρεχαν συμμαζωχτά σαν σκυλιά στα πόδια του, τώρα γύριζαν και τον περιγελούσαν, του τραβούσαν τα γένια κι έπλεκαν πλεξίδες άλυτες τα μακριά του τα μαλλιά. Και κείνος δεν μπορούσε να καταλάβει τι έτρεχε τάχα, γιατί τα μάγια του έχαναν τόσο τη δύναμή τους. Έπεσε στη σκέψη κι άρχισε ν' ανασκαλίζει με τον νου τα περασμένα.

»“Μπρε!” είπε άξαφνα χτυπώντας το μέτωπό του.

»Τώρα φωτίστηκε. Ναι, τώρα θυμήθηκε πως μια στιγμή, όταν

8. Καλεί με διάφορες φωνές.

9. Στρατεύματα.

10. Μαντριά.

11. Βουστάσια.

η μπεοπούλα έμενε ακίνητη εμπρός του, βλέποντας το χυτό κορμί, έκραξε αστόχαστα:

»«Μωρέ μήλο για δάγκωμα!».

»Κι έσυρε το τρεμάμενο χέρι του γλυκά κι ανάλαφρα απάνω της. Με τούτο όμως ο γέροντας μολεύτηκε, και μολεμένου ανθρώπου δεν πιάνουν τα μάγια ποτέ!

»Άρχισε τώρα να κλαίει και να μύρεται. Τέλος, δεήθηκε στον Θεό, ακόμη μια φορά, να πιάσουν τα μάγια του για να σώσει τον τόπο από τα ξωτικά. Ο Θεός τον άκουσε και μ' έναν λόγο συνάζει ο μάγος τα φουσάτα και, σαν να έριχνε θανάσιμους οχτρούς, τα διασκορπίζει περίγυρα. Τρία ρίχνει στις Νεραϊδοσπηλιές, κάτι σταχτιές πέτρες, που κρέμονται απάνω από τη χούνη¹² του Λαχιού· άλλα τρία ρίχνει στον Κούννο, ψηλά στο Παραδείσι· και το φοβερότερο, με βρισιές κι αναθέματα, γυρίζει και το ρίχνει στον πάτο της θάλασσας αντίκρυ στο Τσιρίγο.

»Για τούτο σας λέω τις φουρτούνες του Καβομαλιά δεν τις κάνουν ανέμοι! Ακούτε μένα· τις κάνουν τα στοιχειά!...»

Ο Γιαννιός ο Χούρχουλας, όταν τελείωσε, γύρισε περήφανο βλέμμα να ιδεί τους συντρόφους του. Πριν, αφαιρεμένος στη διήγησή του, δεν είδε τα χαμόγελα ούτε τα κρυφονοήματά τους. Μα τώρα τους βλέπει όλους γύρω να κοιμούνται και να ροχαλίζουν. Δρόλαπας τον πλάκωσε ο θυμός. Με τους ίσκιους λοιπόν μιλούσε τόσην ώρα! Αναφοκοκκίνισε, τινάχτηκε ορθός κι αρπάζοντας τη σκάλα θέλησε ν' ανεβεί βρίζοντας θεούς και ανθρώπους. Αλλά οι ναύτες ξύπνησαν μεμιάς, έσκασαν δυνατά γέλια κι ο θερμαστής, το πειραχτήριο του Γιαννιού, τον ακολουθούσε φωνάζοντάς του:

«Άλλο ένα, Γιαννιέ!... Άλλο ένα και σώνει σου!...».

12. Φαράγγι.

Η καπετάνισσα

Τον καπετάνιο μας όλοι τον εμακάριζαν για την καλή καρδιά, τη γρήγορη γολέτα και την όμορφη γυναίκα του. Οι προξενήτρες στο νησί, για να παινέψουν τον γαμπρό, έλεγαν: «Καλόγνωμος σαν τον καπετάν Παλούμπα».

Οι ναυτικοί, όταν ήθελαν να συστήσουν κάποιο καράβι:

«Καλοτάξιδο σαν τη γολέτα του καπετάν Παλούμπα». Κι οι νέοι, όταν μιλούσαν για την αγαπητικιά τους: «Όμορφη σαν τη γυναίκα του καπετάν Παλούμπα». Ήταν φημισμένος σε όλα τα Δωδεκάνησα αυτός και το έχει του.

«Τήρα καλά, καχομοίρη, την καπετάνισσα και τα μάτια σου!» μου είπε όταν την έφερε στη γολέτα νύφη. «Δεν ξέρεις, καλό παιδί, πόσο την αγαπώ!... Τρέμω να την αφήσω μοναχή και να φύγω».

Ε, καλά! Και ποιος δεν το ήξερε; Απάνω στα εξήντα χρόνια του ο καπετάν Παλούμπας αποφάσισε να παντρευτεί. Το αποφάσισε, όχι· ψέματα είπα. Η τύχη το έφερε. Εκεί που γύριζε σε κάποιο νησί, είδε άξαφνα τη Λενιώ να κολυμπά κι ανατρίχιασε σύψυχος. Μια πάνα σηκώθηκε από τα μάτια του και είδε τη ζωή αλλιώς κι αλλιώς. Η ματιά της κόρης χτύπησε την πέτρινη καρδιά του ναυτικού και πήδηξε κεφαλόβρυσσο το αίσθημα. Το λυγερό κορμί, που έφευγε λαβράκι στα νερά, ξάφνισε τα νεύρα του και το γέλιο, που απέμενε οκνό στον αέρα, τον τύλιξε σε πόθους και σε όνειρα.

Δεν χασομερίζει· βάνει τα γιορτινά του, τη φουφουλοβράκα τσακιστή ανεμιστή, γαλάζες κάλτσες, μυτερά παπούτσια· ζώνει στη μέση κοκκινομέταξο ζωνάρι, περνά το κεντητό γιλέκο· λεβέ-

ντικα τσακίζει στο πλευρό το τουνεζίνικο¹ φέσι και τρέχει στο σπίτι της Λενιώς. Πριν όμως πατήσει στη βάρκα, πισωγυρίζει και κρεμά στην αριστερή μασχάλη χρωματιστό μεταξομάντιλο και παίρνει στο χέρι γαρουφαλοκέντητο πορτοκάλι. Το ένα γάμου κάλεσμα, το άλλο συμπεθεριάς σημάδι.

«Γεια σας κι ήρθα», λέει της γριάς. «Είμαι ο καπετάνιος της “Κυραδέσποινας”, που άραξε προχτές στο νησί σας. Τ’ όμορφο καράβι θέλει κι όμορφη καπετάνισσα. Ήρθα να πάρω το Λενιώ γυναιίκα μου. Αν είναι με το θέλημα του Θεού και την ευχή σου, αύριο τη στεφανώνω».

«Καλώς ήρθατε και καλώς κοπιάσατε, σαν τον καλό τον χρόνο», απάντησε η γριά γλυκομίλητη. «Ο λόγος απ’ το στόμα σου και στου Θεού τ’ αυτί».

Ήταν έξυπνη η μάνα της Λενιώς, ψημένη στη ζωή, από τα μικρά της χρόνια χήρα. Βουτηχτής ο άντρας της, καθώς ανέβαινε με το δίχτυ του γεμάτο, τον έκοψε το σκυλόφαρο στα δύο, σαν πράσο. Άφησε πεντάρφανο το κορίτσι του. Εκείνη πάλεψε με τον κόσμο, ανάθρεψε γαρουφαλίτσα πρόσχαρη τη Λενιώ. Δεν έλεγε όμως ποτέ να της δώσει άντρα γέροντα. Ούτε και διάβαινε στον νου της τέτοιο κακό. Όταν συχνά πυκνά συλλογιζόταν τον γαμπρό, έβλεπε πάντα ένα μεστωμένο και γερό παλικάρι χρόνων είκοσι, με μουστάκι μαύρο, δυνατά μπράτσα και στήθος πλατύ, απaráλλαχτο σαν τον Μακεδόνα που βάζουν στην πλώρη τους πολλά καράβια. Αλλά τώρα, μόλις είδε τον καπετάν Παλούμπα, καλοδέματο αληθινά, πάντα όμως φαρομάλλη, ταμπακορούφη, σαλιάρη και, τέλος, γέροντα, δεν δίστασε να δώσει αμέσως τον λόγο της. Γέροντας, σου λέει, μα καπετάνιος· και καπετάνιοι δεν βρίσκονται κάθε μέρα στο νησί!

Ο καπετάν Παλούμπας στεφανώθηκε τη Λενιώ και, μόλις έφτασε στη Σύρα, ολάκερο βιο ξόδεψε για τα στολίδια της.

«Γυναιίκα μου, κυρά μου, αφέντρα μου! Να τα φορείς να χαίρεσαι», της είπε δακρύζοντας από χαρά και περηφάνια όταν την είδε λαμπροστολισμένη σαν τη Λιογέννητη. «Αν δεν σου φτάνουν

1. Από το Τούνεζι, την Τυνησία.

αυτά, σου παίρνω κι άλλα. Κι αν δεν αρκούν και κείνα, πουλώ και τη γολέτα μου, να σε χρυσοντύσω σαν την Τηνιακιά».

Εκείνη δεν είπε τίποτα, παρ' απόμεινε κοιτάζοντας τα φανταχτερά ρούχα της. Καθρέφτης ο ίσκιος της. Και όταν αργά σήκωσε τα μάτια πάνω τους, το πικρό χαμόγελό της δεν ήθελε να ειπεί αν έβγαινε απρόθυμη από το νησί ή ότι της δώσαν άντρα γέροντα.

Μέσα στη γολέτα είμαστε όλοι κι όλοι έξι νομάτοι. Ο καπετάνιος με τον γραμματικό του δύο· εγώ και το ναυτόπουλο άλλοι δυο και δυο ναύτες. Μυκονιάτες. Άλλος κανείς. Μα ο γραμματικός, ο Πέτρος Ζούμπερος, ήταν ο ναύτης μας, ο κυβερνήτης, ψυχή και στόλος της όμορφης γολέτας μας. Μόλις ίδρωνε το μουστάκι του. Τα μαύρα του μαλλιά έφευγαν από το πλατύ μέτωπο, ανέβαιναν στην κορυφή, κατέβαιναν κατσαρά στα λαιμοτράχηλα, σαν πολυτρίχι που ζει δροσερό, μεταξωτό επάνω σε μελαχρινό κεφαλοκόλονο. Είχε τα μπράτσα δυνατά, πλατύ το στήθος, άτρομο το βλέμμα. Αν τον έβλεπε η γριά μάνα της Λενιώς, βέβαια θα γνώριζε τον ονειρεμένο της γαμπρό. Τον είδε όμως η κόρη. Τον είδε και τον γνώρισε για φαντασιά της μάνας της, μπορεί και για στοχασμό δικό της. Έβγαλε αμέσως τα μεταξωτά, έκλεισε τα χρυσαφικά σ' ένα κοχυλοστόλιστο κοντάκι κι έλαμψε στο κατάστρωμα, με το κόκκινο μεσοφόρι και τον άσπρο σάκο της. Οϊμέ, τ' ήταν εκείνο! Τι πλάσμα ήταν εκείνο που έπεσε, δώρο τ' ουρανού ή τον κυμάτου γέλασμα, στο άχαρο σκαφίδι μας! Άλλαξε αμέσως η έρμη ζωή του ναύτη. Το καράβι έγινε σπίτι της. Από την αυγή ως το βράδυ το γύριζε, το στόλιζε, το περιποιόταν σαν νοικοκυριό της. Ανέβαινε στο κάσαρο, κατέβαινε στην πλώρη, συγύριζε τα φτωχόρουχα στα γιατάκια² μας· έμπαινε στο μαγερειό, έβγαινε στοτσιμπούκι να δέσει μαζί μας τους φλόκους. Τι ήθελες και δεν έκανε του καθενός; Ποιος είχε ράψιμο να του ράψει· ποιος μπάλωμα να τον μπαλώσει· ποιος είχε λύπη στην καρδιά να τη σηκώσει με το δροσάτο γέλιο της, με το γλυκόλογό της. Πουλάκι, θαρρείς, αγαπησάριχο και ομορφόπλουμο, πέταξε από τα δέντρα της Παράδεισος στην κούρνια μας και, με το φτερούγισμα, με τον κελαηδισμό του, άπλωσε βάλσαμο στις τυ-

2. Κρεβάτια.

ραννισμένες ψυχές, ανάδωσε τη χαρά, πλανεύτρα την ελπίδα, τον πόνο και τον μόχθο άβλαβα και ποθητά. Έφευγε η μαρτιάτικη μέρα γοργή σαν διάνεμα³. Ερχόταν η αυγή και λέγαμε: «Ποτέ να μη νυχτώσει!». Νύχτωνε και λέγαμε: «Πότε θα ξημερώσει;». Την ημέρα όλοι μαζί, χαρά, τραγούδι, γέλια. Τη νύχτα μοναχός καθένας, συλλογισμένος, μισάνθρωπος! Ένας τ' αλλουνού απόφευγε το συναπάντημα, παραξηγούσε το βλέμμα, με τον παραμικρό λόγο άπλωνε το χέρι στο λάζο, σαν να τον είχε αντίδικο. Κάθε χαραυγή το μάτι ανυπόμονο γύριζε στου καπετάνιου την κάμαρη, λες κι ήταν σημάδι τ' ουρανού να δείξει τον καιρό της ημέρας. Και όταν, τέλος, χάραζε στο κεφαλόσκαλο το κόκκινο μεσοφóri κι έχυνε στο κατάστρωμα του κρεβατιού τη ζεστασιά, του θηλυκού τον μόσχο και της νυχτιάς τα μυστικά, αλί στους ταύρους και τα κόκκινα μεσοφóρια!

Άξαφνα ο ουρανός συγνέφιασε. Όχι ο ουρανός ψηλά, ο πλατύχωρος θόλος. Εκείνος ξακολουθούσε, ολογάλαζος και ηλιολουσμένος την ημέρα, τη νύχτα κομποστόλιστος, να σκεπάζει το τρυφερό θάμα που έπεσε στη γολέτα μας. Ερωτευμένος, λες, ήταν και κείνος μαζί του κι έβλεπε κι αναγάλλιαζε. Άλλος ουρανός συγνέφιασε· το μέτωπο του καπετάν Παλούμπα. Η καλογνωμιά της Λενιώς δεν του άρεσε. Την ήθελε τη γυναίκα του, μα την ήθελε δική του. Ούτε από τον αέρα της δεν χάριζε κουρέλι στους άλλους. Στην αρχή έκαμε παράπονα, έπειτα την περιόρισε.

«Από την άκρη του κάσαρου δεν έχεις να κάμεις βήμα!» της είπε ορθά κοφτά.

Και για να βάλει σύνορο, άπλωσε στο ξύλο που κρατά τους κουβάδες ένα καραβόπανο. Χωρίστηκε έτσι σε δυο η γολέτα. Εδώ η Κόλαση· εκεί Παράδεισος. Εκείνη θύμωσε.

«Παλιόγερε!» φιθύρισε πεισματικά· «παλιόγερε! Με πήρες περιστéρι από τον κόρφο της μάνας μου και κοντεύεις να με κάνεις κουρούνα με τις γκρίνιες σου».

Και λύθηκε στα δάκρυα. Μα δεν βάσταξε πολύ. Σε λίγο πάλι τα γέλια και τα χάχανα. Σβούρα πάλι απ' άκρη σ' άκρη στο κατάστρωμα. Το μεσοτόιχι, που πίστεψε ακλόνητο εκείνος, έγινε μα-

3. Γνέφιμο.

γνάδι⁴ στη θέληση της γυναίκας. Την κονταυγή, όταν ο καπετάνιος ξενουχτισμένος βαρуроχάλιζε στην κάμαρη, ξέφευγε αχτίνα από το πλευρό του κι ερχότανε να πλύνει μαζί μας το κατάστρωμα. Ωχροόδροση σαν αυγινή μοσσιά⁵, με τα χρυσόμαλλα κυματιστά στον άνεμο, με τον άσπρο σάκο αφρόντιστα κουμπωμένο και το κόκκινο μεσοφόρι σφιχτοσηκωμένο στα γόνατα, τσαλαβουτούσε στα νερά κι έτριβε τα σανίδια ξαναμμένη, τρελή. Μέσα στα μιχτά φορέματα, το λυγερό κορμί, λαχταριστό κι ολότρεμο, έδενε την ψυχή μας. Κάτω από τα χυτά μαρμαροτράχηλα ανάτελνε αυγερινός το στήθος της· και κάτω από το μεσοφούστανο –πανάθεμά το!– οι γάμπες τορνευτές, τα τριανταφυλλένια ακροδάχτυλα έφευγαν περιστέρια στο νερό. Εκείνη όμως, αδιάφορη, έτριβε με πάθος τα σανίδια και κάθε τόσο αργυρογελώντας έλεγε στον Πέτρο Ζούμπερο:

«Ε, καλό γραμματικουδί· δεν με παίρνετε μούτσο σας;». Και ξεχνιότανε κοιτάζοντάς τον με τα μάτια γλαρά, με τέτοιο ανάδεμα των χειλιών, που έλεγες ήταν μέλισσα κι έτρεχε να κολλήσει σε γλυκόχυμο ανθό. Μα αμέσως, ξαφνιασμένη από το κάμωμά της, «Σουτ!» σφύριζε βάζοντας το ροδοδάχτυλο στα διψασμένα χειλάκια της και βλέποντας ολόγυρα, «σουτ, μη μας ακούσει ο γέρος!».

Και λέγοντας «σουτ!» έβαζε κάτι γέλια, κάτι τρελούτσικα, πεταχτά, κυματιστά γέλια, που και νεκρό μπορούσαν ν' αναστήσουν. Αλλά σε λίγο το γκουχ! γκουχ! εσαχλοβρόντα μέσα στην κάμαρη κι η Λενιώ έσβηγε πίσω στο κάσαρο. Έκλεινε τότε η πύλη της Παράδεισος κι έμεναν όξω ταπεινοί και περιίλυποι οι εξόριστοι δαίμονες. Εδώ ανάτελνε και κει φώτιζε η μέρα. Γέλια εκεί, τραγούδια και μπουζούκια· βάσανα εδώ, δουλειά και καταφρόνια. Ο μπούφος σφιχτοκρατεί στα νύχια την άδολη τρυγόνα· ελεύθερος αναγουρίζει τα φτερά της· ψηλαφά τους κόρφους, μαδά λυσσάρης τα μεταξένια πούπουλα, σφίγγει την και πνίγει στα νεκρά στήθη του. Δεν φτάνει πια σε μας παρά το σβησμένο γέλιο της. Το γέλιο που φορτώνει μολύβι την καρδιά το αίμα φέρνει στο κεφάλι μας. Έτσι τη συνηθίσαμε πάντα μαζί,

4. Αραχνοῦφαντο ὑφασμα της κεφαλής, πέπλο.

5. Ευωδιά.

που πίστεψε καθένας πως η γυναίκα κείνη ήρθε να σκορπίσει σε όλους τη χάρη της κι όχι σ' έναν μοναχά. Έτσι φαίνεται το συνηθισσε και κείνη. Γιατί άξαφνα, εκεί που τριβόταν σαν χαϊδεμένη γάτα κοντά στον καπετάνιο, πεταγόταν απάνω και μέριαζε το караβόπανο φωνάζοντας τρομαχτικά:

«Παναγία, βοήθα!... Παναγία, βοήθα!...».

Κι ευθύς που δροσόλουζε το καράβι με τη ματιά της, γύριζε πίσω γελαστά κι έλεγε στον τρομαγμένο αφέντη της: «Τίποτα, καλέ! Τίποτα... Έλεγα πως ήταν βαπόρι να μας κόψει».

Έτσι, ξημερωθήκαμε μια μέρα μπρος στην Καλλιόπολη. Να ειπώ την αλήθεια, ξημέρωσε η μέρα κι όχι εμείς. Η «Κυραδέσποινα» στο σύθαμπο αρμένιζε ακόμη. Πυκνή καταχνιά πλάκωνε τα Μπουγάζια κι ούτε θάλασσα ούτε στεριά ούτε δέντρο μάς έδειχνε. Μόνο μια στιγμή, μια μοναχή στιγμή, δεξιά μου φάνηκε ένας μιναρές, κάποιιο σπιτάκι, ένας μύλος με ανοιγμένες φτερωτές, κάτι αληθινό και ψεύτικο! Χρυσό τρεμόφεγγε το μισοφέγγαρο του μιναρέ· έσβηνε και θάμπωνε, έλαμπε κι έσβηνε. Το σπιτάκι, παραφουσκωμένο, πισωπατούσε, μουλωχτά έφευγε. Οι φτερωτές του μύλου, ακίνητες, πείσμα έδειχναν και το ξάφνισμα ενός δράκου. Σύντροφοι όμως ήταν και τους κοίταζα με ψυχοπνία. Μα ζηλιάρια η καταχνιά έσυρε και κει την υγρή σκέπη της, μας ξεμονάχιασε στη γολέτα.

Καθένας έπιασε τώρα τη θέση του. Ο καπετάν Παλούμπας κοντά στο τιμόνι· ο γραμματικός ορθός στοτσιμπούκι· οι άλλοι ναύτες ζερβόδεξα στις κουπαστές· το ναυτόπουλο στο κορζέτο ψηλά· εγώ με τον κόχυλα και το γλωσσίδι της καμπάνας στα χέρια.

«Μπου!... μπου!... Νταγκ!... νταγκ νταγκ!...»

Σφύριζα μια και δέκα, είκοσι απαντούσαν στο σφύριγμά μου. Μπουρούδες εμπρός, καμπάνες πίσω, δεξιά σφυρίχτρες, αριστερά μας σήμαντρα. Κέρατα, όστρακα, ξύλα, μέταλλα και ανθρώπινα λαρύγγια δεν βροντοφωνούσαν άλλο, με κάθε τρόπο, βραχνά, παραπονιάρικα είτε απειλητικά, παρά την τρομερή προσταγή:

«Σταθείτε! Φυλαχτείτε! Μη και τρακάρουμε!».

Όλοι το έλεγαν και το ένιωθαν όλοι να πέφτει χιονοβολή στην ψυχή τους. Και μονάχα η καταχνιά, αδιάφορη, επίμενε να συσμί-

γει τους ατμούς κρύους και να τυλίγει, να τυλίγει τα τόσα τέρατα που βρουχιόνταν περίτρομα στους κόρφους της.

Άξαφνα, βλέπω κάτω ασημοστρωμένη τη θάλασσα. Μπουλούκι θαλασσοπούλια πέταξαν λες από την πλώρη μας, απλώθηκαν γραμμή ολότρεμη, ξύρισαν με το φτερό τα νερά, χάθηκαν πέρα σαν μαύρο φίδι μακρύτατο, που φεύγει τη φωτιά. Και ζερβόδεξα, φαντάσματα να κατεβαίνουν απάνω μας, πανιά και ξάρτια καραβιών, που έτρεχαν αιθεροπλανεμένα, θαρρείς, να βρουν τον πόρο τους. Οι ναύτες, τυλιγμένοι στην καταχνιά, μόλις ξεχώριζαν, ψυχές ανεμοκίνητες που ταξιδεύουν στο χάος. Έτρεχαν και κείνοι ζερβόδεξα, κοίταζαν ολόγυρά τους, κάτω στα νερά κι απάνω στον αέρα, μην ξεβράσει κακό η θάλασσα και μη βρέξει χάλαρα ο ουρανός. Έτρεχαν και φώναζαν και σφύριζαν δαιμονισμένα:

«Σταθείτε!... Φυλαχτείτε!... Μη και τρακάρουμε!...»

«Μπου... μπου! Νταγκ... νταγκ-νταγκ!»

Φυσώ και γω τον κόχυλα και τινάζω το γλωσσίδι της καμπάνας ξετρελαμένος. Σαν να φύσηξαν Τρίτωνες στ' όργανό μου, η καταχνιά σηκώθηκε από τη Ρούμελη. Φάνηκαν τώρα οι πλαγιές πράσινες, τα χτίρια ροδισμένα, τ' ακρογιάλια γελαστά, κατάγλαυκη η θάλασσα. Ο ήλιος χρυσόθρονος ανέβαινε σπέρνοντας παντού, στο χόρτο και το λιθάρι, στον άμμο και τα νερά, σωρό τις διαμαντόπετρες. τα πλεούμενα με κατάβροχα πανιά φρόντιζαν να πιάσουν τη γραμμή τους. Και κάτω κει, από το στενό της Μάδυτος, πρόβαλε τρεχάτο, σαν να έκοψε τις αλυσίδες του, το αράπικο βαπόρι ερχάμενο καταπάνω μας.

Μα η «Κυραδέσποινα» αρμένιζε ακόμη στο σύθαμπο. Γύρω μας, και στην ανατολή αντίκρυ, έστεκε η καταχνιά σκοταδερή, αέρινος Καύκασος, σαν να μας είχε πείσμα. Μονάχα δυο τρεις φορές ο ήλιος λόγχισε τ' αδυνατότερα μέρη κι έδειξε τη φυλακή μας ασημοχρύσωτο κρύσταλλο. Κάτω στα νερά μονοπάτι φιδωτό έδενε τα δυο ακρογιάλια. Μα εγώ ξακολουθούσα πάντα να ρίχνω με τον κόχυλα και την καμπάνα μου βουή και κλάγγασμα στον αλαλαγμό και τον θρήνο.

«Μπου!... μπου!... Νταγκ!... νταγκ νταγκ!...»

Μια στιγμή, κάπως άκουσα ψιθυρίσματα στην πλώρη κατάνα-

κρα⁶. Βάνω τ' αυτί μου. Ένα γέλιο μικρό, γαργαλιστικό, γνώριμο γέλιο έρχεται να μου παγώσει την καρδιά. Και μια φωνίτσα μασημένη, κελαηδιστή ακούω να λέει:

«Αχ, τι καλά!... Τι όμορφα... Έτσι πάντα!... Έτσι πάντα!... Αιώνια έτσι!...».

Ήταν η φωνή της καπετάνισσας.

«Γιατί έτσι πάντα;» ρωτάει του γραμματικού η φωνή, τρυφερή και κείνη.

«Για να είμαστε οι δυο μονάχοι, οι δυο μας σ' όλο τον κόσμο!... Και γύρω μας μεταξοσέντονα, όπως τώρα· μεταξοσέντονα με χρυσές ούγιες, με δαντελένιες άκρες, με στημόνι από δροσιά. Γύρω κι απάνω και κάτω μας μεταξοσέντονα σαν αυτά, που δεν τα γύρισε αργαλειός, που δεν τα ύφανε υφάντρα. Μεταξοσέντονα σαν αυτά, που τ' άπλωσε στη θάλασσα νεράιδας χέρι, να κρύψουν στις χαρές τους εσέ, καλέ μου, κι εμέ τη σκλάβα σου...»

Άνοιξα τα μάτια διπλά· τίποτα δεν έβλεπα. Η καταχνιά έσφιξε πάλι και θάμπωσε και σκέπασε όλα με μυστήριο. Χάθηκε η Ρούμελη, έσβησε η θάλασσα, πάνε τα καράβια που γύρευαν τη γραμμή τους· έσβησε και τ' αράπικο που έτρεχε πριν καταπάνω μας. Και μέσα στο σταχτόμαυρο πλοκό, πύρινα φίδια, οι σαγίτες έφευγαν ψηλά με βραχνό σφύριγμα, με τρελή γοργάδα, εκουφοβρόντουν ψηλά, έβρεχαν καντήλια πέρα δώθε, λες κι ήθελαν να ιστορήσουν στ' αστέρια τη μοίρα μας. Όχι στην πλώρη· μήτε δίπλα μου δεν ξεχωρίζα τίποτα. Τον κελαηδισμό τους μόνον άκουα και κείνον κομματιαστό, πνιγμένο, σαν να ερχότανε από το πηγάδι μέσα.

Δαίμονας μ' έπιασε να πάω κοντά. Έλα όμως που δεν μπορούσα ν' αφήσω τη θέση μου. Έπρεπε ν' απαντάω και γω κάθε δυο λεφτά στον αλαλαγμό. Ήμουν εκείνη την ώρα η φωνή της γολέτας· η ψυχή της ήμουν. Και ξακολούθησα τακτικά να φυσώ τον κόχυλα και να κινώ της καμπάνας το γλωσσίδι με δύναμη, λες κι ήθελα να τη σπάσω.

«Μπου!... μπου!... Νταγκ!... νταγκ νταγκ!...»

Εκείνη την ώρα ακούω τον καπετάνιο, με φωνή πεισιμωμένη,

6. Στην άκρη.

να κράζει κοντά του το μικρό ναυτόπουλο. Απελπίστηκε από τον άνεμο και σκέφτηκε του Επιτάφιου το κερί. Σε κείνο δεν αντιστέκεται η καταχνιά ούτε στιγμή. Το ναυτόπουλο ήταν ο μικρότερος κι ο αθώοτερος μέσα στη γολέτα. Νίφτηκε αμέσως, φόρεσε τα γιορτινά του, έβαλε το κερί μ' ευλάβεια σ' ένα κουτάκι, το άναψε και το απίθωσε με μια κλωστή κάτω στα νερά.

«Λύτρωσέ μας, Χριστέ, όπως λύτρωσες τον κόσμο!» δεήθηκε.

Στη στιγμή –τ' ορκίζομαι–, στη στιγμή έρχετ' ένα φύλλο και σαρώνει από τη γολέτα την αντάρα. Την κουρέλιασε, την έσπρωξε στις σκοτεινές σπηλιές σαν κατάδικο. Ο ήλιος χρύσωσε τώρα τα σίδερα, διαμαντοστόλισε τα σχοινιά, βερνίκωσε το μπαστούνι, τα κατάρτια, τις σταύρωσες· έδειξε νοτισμένα ξύλα και πανιά. Αλί! Έδειξε κι ένα αντρόγυνο που γλυκοφιλιόταν δίπλα στον αργάτη.

Δεν πρόφτασα να καλοκοιτάξω κι ακούω πίσω μου τέτοιον βόγκο, που νόμισα πως το στοιχειό της θάλασσας χύθηκε να μας καταπιεί. Δεν ήταν το στοιχειό· ήταν ο καπετάν Παλούμπας· έτρεξε από το κάσαρο κακό δρολάτι απάνω τους. Εκείνοι, καθώς άκουσαν τον βόγκο του, κατάλαβαν πως τα μεταξοσέντονα τους πρόδωσαν. Τινάχτηκαν ντροπιασμένοι.

«Έλα!» φωνάζει ο γραμματικός. «Έλα μαζί μου!»

Και με τον λόγο πηδά στη θάλασσα. Έκαμε να ακολουθήσει το Λενιώ. Αλλά μόλις αντίκρισε το κύμα, πισωπάτησε ολότρεμη. Πλάκωσε τότε ο καπετάν Παλούμπας κι άπλωσε τα χοντρόχερά του στα χρυσά μαλλιά. Δεν πρόφτασε. Βρόντος ακούστηκε και τινάχτηκαν ξύλα κι άνθρωποι στη θάλασσα. Το αράπικο, τρέχοντας να κερδίσει τον δρόμο του, ήρθε σωτήρας της λυγερής και σκόρπισε πανιά-μαδέρια την «Κυραδέσποινα». Τι απόγινε ο γραμματικός; Πώς σώθηκε η ερωταριά; Δεν ξέρω τίποτα. Μπορεί να χαίρονται κάπου τη ζωή, όπως την ονειρεύτηκε ο καπετάν Παλούμπας. Εκείνον όμως τον είδα σακατεμένο, άγριο, μελαγχολικό στο περιγιάλι. Τίποτα πια δεν έβρισκε κανείς να του παϊνέψει.

Πάει κι η καλή καρδιά, πάει κι η γλήγορη γολέτα, πάει κι η όμορφη γυναίκα του.

Θείον Όραμα

Δεν λέτε, ρε παιδιά, τίποτα να ζεσταθούμε; Και με τον λόγο, φάνηκε μαύρο κορμί στην ανοιχτή θυρίδα, κύλησε από τη σκάλα κάτω ο Κώστας ο θερμαστής, βαρυτυλιγμένος στην πατατούκα¹ του. Έκανε κρύο δυνατό. Βοριάς εξύριζε τα πέλαγα, πάγωνε τ' ακρογιάλια, κρουστάλλιαζε τα στοιβαγμένα χιόνια στα βουνά. Και το πλήρωμα, ναύτες και θερμαστές, συναγμένοι ολόγυρα στη θερμάστρα, φρόντιζαν να ζεσταθούν με τη φασκομηλιά και το ψωμοτούρι. Ο λύχνος, καρφωμένος στη μέση ενός στύλου, φώτιζε και κάπνιζε μαζί τα περίγυρα εσωθέματα². Διπλά τριπλά τα κρεβάτια, κολλημένα στα πλευρά, με τα μαύρα τους στρωσίδια, θύμιζαν νεκροθήκες στ' ανήλιαστα βάθη της γης ταφιασμένες. Κοντά η καμαρούλα του ναύκληρου, ανοιχτόπορτη, έδειχνε άλλο κρεβάτι στρωμένο, δυο τρεις φωτογραφίες παλιές, μια χρωμολιθογραφία χανούμισσας, χρυσοφορεμένης και ξαπλωμένης σε πουπουλένια προσκέφαλα. Και ολούθε κρεμασμένα τα ρούχα, στο λάδι και στο κάρβουνο βουτημένα· οι μουσαμάδες ξεσχισμένοι και μυριοπαλωμένοι· τα χοντρά ποδήματα και τα κασκέτα και οι χρωματιστοί σκούφοι έδειχναν το χάρισμα καλογερικό κελί. Αλλά το φλοιόφιλημα του νερού που ακουόταν στα πλευρά, η μυρωδιά του κατραμιού και τα ψημένα πρόσωπα των ανθρώπων έδειχναν πως η ζωή εδώ αγωνίζεται τον τελευταίο αγώνα της. Για τούτο και κανένας δεν πρόσεξε τώρα στο αστείο κατρακύλημα του θερμαστή.

1. Κοντό παλτό χωρικών.

2. Αντικείμενα και ρουχισμός μέσα στον χώρο.

«Δεν λέτε, ρε παιδιά, και τίποτα να ζεσταθούμε;» Ξαναδευτέρωσε εκείνος αγκαλιάζοντας τη θερμάστρα σαν ερωμένη.

«Τι να ειπούμε;» ρώτησε μελαγχολικός ο Κώστας ο Αξιώτης. «Νυχτιά σαν την αποψινή δεν θέλει παραμύθια· όχι, δεν θέλει παραμύθια! Εδώ στον άγριο κόρφο που είμαστε κλεισμένοι, τριγυρισμένοι από το μούγκρισμα της Μαύρης Θάλασσας, σαβανωμένοι από τον πουπουλένιο θυμό τ' ουρανού, ας πούμε κατιτί θεικό και παρήγορο. Στα παλιά χρόνια οι γέροντές μας δεν είχαν την καταδίκη που έχουμε εμείς τώρα. Περούσαν τις άγιες ημέρες κάτω από τη στέγη τους, κοντά στη φωτιά, ανάμεσα στη φαμίλια τους. Όπως ο αμπελοφυτευτής τ' αμπέλι του, τρυγούσανε και κείνοι το καλοκαίρι τη θάλασσα και χαίρονταν τον χειμώνα τα καλά της άφοβα. Ήξεραν τη γιορτή και την καματερή³ τους. Είχαν καιρό για τη χαρά και για τη θλίψη τους. Εμείς τίποτ' απ' αυτά! Χειμώνα καλοκαίρι τ' οργώνουμε το κύμα. Βόδια καματερά στη βουκέντρα της ανάγκης, υποταχικά θ' αυλακώνουμε τ' αρμυρό χωράφι, μονάχα τη φάκνα⁴ μας έχοντας για πληρωμή. Για τούτο, καλά που έτυχε η κακοκαιρία ν' αφήσουμε λίγο τον κάματο. Δεν λέω πως θα μείνουμε τώρα ήσυχοι. Ο αφέντης θέλει δουλειά από τον δουλευτή, γιατί φοβάται μην οκνέψει με την ακαμωσιά. Φαντάσου όμως, αν ήταν καλοσύνη⁵, τι δρόμο θα παίρναμε τώρα. Έτσι τουλάχιστο έχω ελεύθερο τον νου να συλλογιστώ το σπίτι μου.

»Αχ, το σπίτι μου! Άρχισα το παράπονο και κοντεύω να δακρύσω σαν άπραγο παιδί. Μα δεν φταίω γω. Φταίει αυτή η νύχτα. Φταίει το αποψινό αποσπέρισμα, τ' αστέρι το λαμπρό που έτρεμε βασιλεύοντας πίσω από τα χιονισμένα βουνά και τάραξε το είναι μου. Όπως τους Μάγους, οδήγησε και μένα, πίσω από τα βουνά και τα πέλαγα, στη Νάξο, στο Γρίτι μου το πρασινοντυμένο, το ταπεινό μα ολόχαρο σπιτάκι μου. Και όχι εδώ· παραμπρός, παραμπρός ακόμη. Μ' έφερε στα παιδιάτικα χρόνια μου, πριν αφήσω τη στεριά και πριν ταξιδέψω στη θάλασσα.

3. Εργάσιμη μέρα, καθημερινή.

4. Τροφή ως αντίτιμο εργασίας, ξερή ζωοτροφή.

5. Καλοκαιρία.

»Καθόμαστε όλοι στο παραγώνι, διπλοπόδι στα μάλλινα στρωσίδια, ντυμένοι με τα ζεστά φορεματάκια μας, που τα έραψε της μάνας μας η φροντίδα και της αδερφής μας, της ομορφούλας, τα πιδέξια χέρια. Ο πατέρας μου, θεριακωμένος και νιοφάνταχτος γέροντας, καθότανε στις προσκεφαλάδες ψηλά και ρουφούσε απολαυστικά το τσιμπούκι του.

»Όταν μας έβλεπε έτσι συναγμένους, του άρεσε να διηγείται παραμύθια και ιστορίες της ζωής του. Της θάλασσας οι κίνδυνοι, της στεριάς οι χαρές, ο τρόμος των κουρσάρων, τα ναυτικά κατορθώματα της Επανάστασης διάβαιναν ζωντανά και ολοφώτιστα μπροστά μας. Μα κείνη τη νύχτα δεν θέλησε να μιλήσει ούτε για παραμύθια ούτε για ταξίδια του. Μόλις βάλαμε τον λύχνο στον λυχνοστάτη και φάγαμε τη λειψόπιτα, μας άρχισε θρησκευτικές κουβέντες. Ήταν θρήσκος ο αγιοχώματος και τα ιερά βιβλία δεν τ' άφηγε από κοντά του. Αλήθεια, στα ταξίδια του είχε πρόχειρα τα τροπάρια και τις βλαστήμιες. Μα τώρα που έπαψε τον αγώνα της ζωής φρόντιζε για τη σωτηρία της ψυχής του.

»“Δεν μου λες”, είπε στον αδερφό μου τον μικρότερο, “τι όραμα είδε η Παναγία τη νύχτα που γέννησε τον Κύριο ημών Ιησού Χριστό;”.

»Κόκαλο εκείνος. Ρωτάει εμένα, το ίδιο.

»“Α, δεν το ξέρετε!” πρόσθεσε με ήρεμη φωνή. “Μα δεν φταίτε σεις· φταίω γω που δεν σας το έμαθ' ακόμη. Έγινε πέρα στην Ανατολή, στον τόπο τον παράδοξο. Ποιον χρόνο δεν σας λέω. Φτάνει να μετρήσετε τον φετινό και το βρίσκετε αμέσως. Εκείνη τη νύχτα μια γυναίκα, συντροφιασμένη από τον τέκτονα⁶ τον άντρα της, στάθηκε μισοστρατίς σε μια σπηλιά και γέννησε ένα παιδί. Φτωχά ήταν τα ρούχα της, η όψη της πικραμένη· μα είχε κατιτί τόσο λαμπρό στη ματιά, που έλεγες θ' αναστήσει και την πέτρα. Κάτω από το γαλάζιο φόρεμα και το κόκκινο στηθοπάνι, το κορμί φάνταζε λυγερό, άξιο για να θρονιάσει μια πάναγνη ψυχή. Και, κάτω από τον άσπρο της κεφαλοδέτη, τα μυγδαλωτά μάτια, τα φρούδια τα σμιχτά, το λεφαντένιο μέτωπο,

6. Ξυλουργός, τεχνίτης.

λαμπρότερο κι από τα χρυσά στολίδια του, φανέρωναν την αισθαντική πηγή που θα σαρκώσει την αγάπη και την Καλοσύνη.

»Γέννησε το παιδί, το βύζαξε, το τύλιξε στο σάλι της και τ' απίθωσε στη φάτνη, πάνω στ' άχυρα, να κοιμηθεί. Σε λίγο ο ανασασμός έβγαινε από το στήθιακι του ήσυχος, σαν ανασασμός βαλσαμόδεντρου. Γύρω το σκοτάδι απλωνόταν πίσσα. Κάτω στο χώμα πλαγιασμένα τα ζωντανά, βόδια και πρόβατα και άλογα μαζί, ένοιωθαν κάποια φρίκη να χαμοπετά πάνω τους, σύγκρου να τα περιγλείφει κι έμεναν άγρυπνα. Μα ούτε βέλασμα ούτε χλιμίντρισμα ούτε βούγεμα⁷ ηχολογούσε. Η φάκνα έτριζε κάποτε· αλλά και κείνη έμενε ξερομασημένη στο στόμα τους. Απάνω η σπηλιά, με τον ουρανό της νεροστάλαχτο, με τα πλευρά της αυλακωμένα από τις νεροσυρμές, πράσινα από τα πολυτρίχια, σκισμένα από τα νύχια του όρνιου, τρύπια από του σφαλαγγιού το κεντρί, κλεισμένα με τον πλοκό της αράχνης, ξεθεμελιωμένα από τον ποντικό, ψήλωνε βουβή κι ατάραχη. Και κάτω από τη χαμηλή εμπατή, το φως αστροστόλιστης νύχτας χυνόταν στις πλαγιές και τα λακκώματα. Οι χουρμάδες εκεί ψήλωναν λαμπάδες, με τα καμαρωτά κλωνιά καρποφορτωμένα. Εκεί τ' αμπέλια έδειχναν κλαδιά έτοιμα ν' ανοίξουν μάτια χλωροπράσινα στο πρώτο φύσημα της άνοιξης. Εκεί ασπραγυρανθισμένες οι ελιές λαγάριζαν⁸ από τώρα τον χυμό που θα καεί θυσιά στο νεογέννητο. Εκεί και τα σπίτια της Βηθλεέμ, μικρά, τετράγωνα, με το δώμα πάνω και την πόρτα στο πλάγι, έλαμπαν στον ασβέστη, λες και στολίσθηκαν να καλωσορίσουν Εκείνον που θα τους χαρίσει τη δόξα. Βαθιά ο Ιορδάνης στέναζε μέσα στη χαλκοστρωμένη κοίτη του και πρόσμενε με τρόπο το θεϊκό κορμί που θ' άγιαζε τα νερά του. Δεξιά στη χούνη, σαν κατάρατο πνεύμα, βρουχιόταν η Νεκρή Θάλασσα, λες κι είχε ακόμη μέσα της τα Σόδομα και τα Γόμορρα. Αριστερά, απάνω από τους ζυγούς, εκεί που δεν έφτανε το ανθρώπινο μάτι, ήταν όμως ασήκωτος ο λογισμός του Θεού, στη χαρά και στην ακολασία παραδομένα, ούρλιαξαν τα Γεροσόλυμα, το άσμα των Προφητών κι η λατρεία λαού μεγάλου.

7. Μούγκρισμα βοδιού.

8. Καθάριζαν.

»Ο Ιωσήφ, μόλις είδε κοιμισμένο το παιδί, κατέβηκε στο χωριό να φροντίσει για τη λεχώνα. Και κείνη, ολομόναχη, αδυνατισμένη, με τη μητρική λαχτάρα στα στήθη, σταύρωσε τα χέρια, ακούμπησε το κορμί σ' έναν στύλο κι έκλεισε τα ματόφυλλα. Μα στάθηκε αδύνατο να κοιμηθεί. Η τύχη του θεόσταλτου ήρθε να της τυραννήσει την ψυχή. Τι θ' απογένει στον κόσμο την αντάρα ο τρυφερός της Κρίνος, Εκείνος που της δόθηκε με το χέρι ασπροντυμένου Χερουβείμ; Ποια θα είναι η ζωή και ποιο το τέλος του; Θα περάσει δρόμο πορφυρόστρωτο ή θα βάψει με το αίμα του τ' αγκάθια και τις στουρναρόπετρες; Ο κόσμος, παραλυμένος, δεν προσέχει πια στα λόγια των Προφητών. Ο Ισραήλ στενάζει κάτω από το ψέμα των Φαρισαίων και των Ρωμαίων τον ζυγό. Δεν κιθαρίζει ο Δαβίδ ούτε η Δεββώρα δικάζει τον λαό κάτω από τους χουρμάδες. Του Ααρών τα τέκνα ληστεύουν· απιστίας σύγνεφο κάθεται στην Ιερή Κιβωτό και στου Μεγάλου Ναού τα άδυτα. Πίνει το αίμα των Μακκαβαίων η γη, χωρίς ν' αποδώσει ελευθερία και δικαιοσύνη. Ο Γαυλωνίτης Ιούδας χάθηκε χωρίς ν' ανορθώσει τον Νόμο. Η Γη της Επαγγελίας, χωρισμένη σε βασιλεία και τοπαρχίες, φθείρεται από τον εμφύλιο σπαραγμό, σαν να τη βαραίνει ακόμη η απείθεια των προγόνων στην έρημο του Σιν. Κόλαση έγινε ο ποτέ Παράδεισος! Εγωιστής και εκδικητικός και άδοξος ο περιούσιος λαός του Κυρίου! Πώς θα ζήσει σε τέτοιον κόσμο το παιδί της;

»Άξαφνα, λύχνος ηλιοστάλαχτος κρεμάστηκε μπρος στις μάνας την ψυχή, έτοιμος να δείξει το μέλλον του νιογέννητου, όπως η νεφέλη έδειξε άλλοτε τον άγνωστο δρόμο στη φυλή της. Και τον είδε τριαντάχρονο λεβεντονιό να μαγνητίζει τις ψυχές του λαού. Ψηλός, λυγερός, με σεβαστή μελαγχολία στο ροδοζύμωτο πρόσωπο, με τα καστανά μαλλιά κυματιστά στους ώμους, με το στόμα γλυκοστάλαχτο και τα γαλανά μάτια, μιλούσε στον λαό και τον έπειθε. Εκήρυντε στις συναγωγές και χίλιοι τον άκουαν· ανέβαινε στο βουνό και μύριοι τον ακολουθούσαν. Διαβαίνει ανάλαφρα τη λίμνη της Γεννησαρέτ και ρίχνονται λαμνοκοπώντας οι κόσμοι στα βήματά του. Οι Προφύτες που τον προσπερνούσαν τώρα πισωδρομούν υποταχτικοί του. Ο Νόμος του Μωυσή αναζει

στα λόγια του και συμπληρώνεται. Η έρμη γη αναδροσίζεται· τ' απελπισμένα στήθη ξαναθαρρεύουν· τα πλανημένα πρόβατα γυρίζουν πάλι στη μάντρα τους. Η αγάπη τρέχει αδαπάνητη από τα πλατιά στέρνα του και δροσίζει το καμίνι της κακομοιριάς. Οι άπιστοι πιστεύουν και σηκώνονται οι ταπεινοί· τυφλούς φωτίζει, χωλούς οδηγεί. Τα Γεροσόλυμα στρώνουν τους δρόμους με βάγια να τον δεχτούν. Σύγκαιρα όμως καρφώνουν τον σταυρό. Ο φθονερός μαθητής τον παραδίνει με φίλημα. Ο δειλός φίλος τον αρνιέται πριν λαλήσει ο πετεινός. Μα Εκείνος, ανώτερος από τα τέκνα των ανθρώπων, συγχωρεί την άρνηση και την προδοσία, διαβαίνει πράος μέσα από τις κοροϊδίες και τα φτυσίματα, πίνει το ξίδι και τη χολή, φορεί το αγκαθερό στεφάνι, την περιφρονητική χλαμύδα, κρατεί το καλαμένιο σκήπτρο και ανεβαίνει στο μαρτύριο.

»“Γυναίκα, να ο γιος σου”, λέει την τελευταία στιγμή.

»Και αποχαιρετά, μ' ένα βλέμμα μελαγχολικό, τη μάνα που τον γέννησε, τους φίλους που τον πίστεψαν, τον λαό που τον τυράννησε, τη Γη που είδε τις πίκρες του και τον Ουρανό που θα δεχόταν το Σώμα του.

»Η μάνα ήταν εκεί και τα έβλεπε όλα. Ήθελε να φωνάξει, να τρέξει για να τον σώσει από τα χέρια των κακούργων, αλλά δεν μπορούσε να βγάλει φωνή. Το σώμα δεν ακολουθούσε τους πόθους της ψυχής. Μα όταν είδε έναν στρατιώτη αγριοπρόσωπο, έτοιμο να λογχίσει τα πλευρά του,

»“Μη!” εφώνηξε με όλη της τη δύναμη.

»Και με το “μη!” ξύπνησε. Δεν είδε ολόγυρά της τίποτα από το φριχτό όραμα. Το βρέφος κοιμότανε ακόμη πλάγι της, μέσα στη φάτνη, απάνω στο άχυρο. Μα δεν βασίλευε η σιγή και το σκοτάδι, όπως πριν. Αγγελική αρμονία κατέβαινε από ψηλά και λαμπρομέτωπο αστέρι έχυne θάλασσα το φως του στη σπηλιά.

»Και μπρος στα πόδια της, οι Μάγοι, γονατιστοί με τα δώρα τους, τη σμύρνα και τον μόσχο και το λιβάνι, ονόμαζαν τον γιο της βασιλέα και Θεό.

»Εκείνη την ώρα φάνηκε στην εμπατή χλομός ο Ιωσήφ.

»“Να φύγουμε”, λέει τρέμοντας στη γυναίκα του. “Ο Ηρώδης

θέλει το παιδί κι οι άνθρωποί του φάχνουν στη χώρα. Γλήγορα να φύγουμε!”

»Εκείνη άρπαξε αμέσως το βρέφος, το έσφιξε στους κόρφους της και πήραν δρόμο για την Αίγυπτο. Η νύχτα τούς έκρυψε. Μα τα αίματα των άλλων παιδιών κι ο θρήνος των μανάδων ανέβαιναν από τα σπίτια της Γαλιλαίας, πρωτόλουβη⁹ θυσία στον αναμορφωτή του κόσμου.

»“Πόσα αίματα θα χυθούν ακόμη!” φιθύρισε προφήτης η γυναίκα. “Πόσα αίματα!...”»

Τέλειωσε ο Αξιώτης το διήγημά του κι οι σύντροφοι έμειναν ακόμη ακίνητοι σαν ονειροπλανεμένοι. Μερικοί σταυροκοπήθηκαν· άλλοι στέναξαν βαθιά, σαν να ξύπνησε κάτι παρήγορο μέσα τους. Μα ο Κώστας ο Θερμαστής, ίδιος στ’ αστεία και στα σοβαρά, ρώτησε πονηρά τον σύντροφό του:

«Δεν μου λες, βλάμη· είδε η Παναγιά στ’ όνειρό της και τον πατριώτη σου τον Βαραββά;»

Εχείνος χολοταράχτηκε· φοβερή βλαστήμια ανέβηκε στα χείλη του. Μα την κατάπιε. Δεν ήταν καιρός τώρα να κολαστεί κανείς! Χαμογέλασε, έκαμε τον σταυρό του και ξαπλώθηκε στο έρημο κρεβάτι του.

«Και του χρόνου, παιδιά, στα σπίτια μας!» ευχήθηκε.

«Στα σπίτια μας, μα θα μας θερίζει η πείνα», είπε ο θερμαστής.

Και γέλασε δυνατά.

9. Ο πρώτος καρπός της εποχής, αυτός που εμφανίζεται πρώτος.

Κακότυχος

Η «Παντάνασσα», το νιόχιστο μπάρκο του Βάραγγα, φρεσκοβαμμένο, σημαιοστόλιστο, αρμένιζε με φλόκους και πανιά μέσα στον κόρφο του Γαλαξιδιού. Έκανε το πρώτο ταξίδι του. Χτες πήρε τη σαβούρα¹ του, σύναξε όλες τις προμήθειες: ψωμί, τυρί, ελιές, παστά κρέατα, νερό, καφέ και ζάχαρη, και με το χάραμα έλυσε τα πρυμόσχοινα. Οι συντοπίτες όλοι, άντρες, γυναίκες και παιδιά, χυμένοι έξω στο ακρωτήριο, το κοίταζαν, το καμάρωναν και το καταβόδωναν με την ψυχή τρεμάμενη. Εμείς από μέσα, δέκα ναύτες, ο γραμματικός έντεκα κι ο καπετάν Δρακόσπηλος δώδεκα, μια ματιά ρίχναμε στ' άρμενα και μια στη στεριά.

«Καλό ταξίδι και καλή αντάμωση!...»

«Ναι· καλή αντάμωση!...»

Ο Μοσυρίνας ο σκύλος μας έτρεχε απάνω κάτω χαρούμενος και κείνος. Μπλεκότανε στα πόδια μας, κατέβαινε στην πλώρη, έμπαινε στου καπετάνιου την κάμαρη, γύριζε στο μαγερειό, πηδούσε στοτσιμπούκι και γαβ! γαβ! αλύχταγε κατά τις στεριές, σαν να τους έλεγε και κείνος:

«Καλές αντάμωσες!».

Ο ουρανός καταγάλανος απάνω· τα νησιά, τ' ακρογιάλια γύρω ήμερα και γελαστά· η θάλασσα χρυσάχτινη. Πρίμος άνεμος φούσκωνε τα πανιά κι έσπρωχνε το καράβι γοργό στον δρόμο του. Μα τι τα θες! Με όλη τη χαρά που έδειχναν ψυχωμένα κι άψυχα γύρω, κάτι κρεμόταν αόρατο ψηλά και κάθιζε μυλόπετρα στην

1. Το έρμα, πρόσθετο βάρος για την ευστάθεια του πλοίου.

ψυχή μας. Ήταν η πίκρα του χωρισμού; Ήταν ο φόβος του κινδύνου; Όχι· δεν το πιστεύω. Αν ήταν η «Παντάνασσα» πρωτοτάξιδη, εμείς είμαστε παλαιοί θαλασσομάχοι. Ο Βάραγγας διάλεξε τον αθέρα² για να βάλει μέσα. Χρόνια, ταξίδια και θαλασσοδαρμούς δεν ήξερε ποιος είχε τα περισσότερα. Κι οι απέξω που μας καταβόδωναν δεν ήταν άμαθοι. Χίλιες φορές είδαν τον μισισμό και τον γυρισμό μας. Τα δάκρυα κι οι χαρές έχασαν το σύνορό τους σε κάθε ναυτότοπο. Τραγούδια και μοιρολόγια βρίσκονται αδερφωμένα, όπως το κυπαρίσσι κι η τριανταφυλλιά στο νεκροταφείο.

Δεν ήταν λοιπόν ο μισεμός· ήταν η τύχη του πρώτου μας. Θαλασσινό σαν τον καπετάν Δρακόσπηλο δεν γέννησε δεύτερο. Ζωντανή χάρτα ήταν το κεφάλι του. Πού τα ρέματα, πού ξέρες, πού πάγκοι, τα ήξερε με τον διαβήτη, σε Άσπρη και Μαύρη Θάλασσα. Τα λιμάνια, τ' ακρωτήρια, τις λένες³, τα ρήχη⁴, τα πόρτα μπορούσε να τα ειπεί ένα κι ένα με τα μίλια τους. Αν ρωτάς για τους ανέμους; Ένωθε το φύσημά τους τρεις ώρες πριν κινηθεί το πρώτο φύλλο. Θάλασσα, ουρανός, στεριές, άστρα, σύγνεφα, του ήλιου ανατολή και βασίλεμα δεν είχαν γι' αυτόν μυστικό. Μιλούσαν στην ψυχή του.

Και δεν τον έφταναν αυτά· ήθελε περισσότερα. Ήθελε πάντα να μαθαίνει τα μακρινά. Όπου δεν έφτανε το μάτι, πετούσε η φαντασία του. Άμα έβρισκε κανέναν κοσμοπερπατημένο, τον ρωτούσε για όλα. Για τους ωκεανούς, για την Αμέρικα, για τους πόλους, για τους πάγους που κατεβαίνουν ως τ' ακρογιάλια της Αγγλίας και τα ρέματα που έρχονται από το Μεξικό στη Νορβηγία κι έχουν το νερό ζεστό και φέρνουν βανάνες, καφέδες, των τροπικών καρπούς στα παγωμένα κλίματα. Όνειρο είχε να κλείσει στο κεφάλι του όλη την υδρόγειο.

Και όμως –θα το πιστέψετε;– αυτός ο θαλασσομάχος ένα καλό δεν είδε από τη θάλασσα. Δέκα χρόνια καπετάνιος και τρόμαξε τον ναυτόκοσμο με τα ναυάγια. Ένα μπάρκο του μαδέρια το σκόρπισε η λεονάδα στο Καβοκόρσο. Ένα μπρίκι, που είχε μισα-

2. Την αφρόκρεμα, τους καλύτερους.

3. Λοφίσκοι από άμμο στον βυθό της θάλασσας.

4. Η τελευταία φάση της παλίρροιας.

κό με τον δήμαρχο, το δάγκωσαν οι πέτρες στο Βονιφάτσιο. Του πεθερού του μια γολέτα την έφαγε ο άμμος του Αλαφονησιού. Με κανένα ξύλο δεν μπόρεσε να τελειώσει ταξίδι. Αν γλίτωνε στο πρώτο, την πάθαινε στο δεύτερο. Αν γλίτωνε και στο δεύτερο, στο τρίτο ήτανε ξοφλημένος. Κατάντησε ούτε τ' όνομά του να μη θέλουν ν' ακούσουν οι ναυτικοί. Κανείς караβοκύρης δεν του έδινε καράβι να κυβερνήσει· κανείς ναύτης δεν του μπιστευότανε τη ζωή του. Ακόμη και για επιβάτη δεν τον ήθελαν. Έλεγαν «καπετάν Δρακόσπηλος» κι ανατρίχιαζε όλο το Γαλαξίδι, σαν να πλάκωνε ο Παπακώστας με τους αντάρτες του. Οι καπετάνιοι που θα ταξίδευαν φρόντιζαν να μην τον απαντήσουν στον δρόμο τους. Το είχαν κακοσημαδιά.

Εκείνος τα έβλεπε κι αναστέναζε κατάκαρδα. Δεν παραπονιόταν όμως, γιατί γνώριζε το δίκιο τους. Εκείνο που τον απέλπιζε ήταν η τύχη του. Με κείνη πάλευε στον ύπνο και στον ξύπνο του. Πίστεψε πως κάτι κακό γεννήθηκε με τη γέννησή του και τον ακολουθούσε στα ταξίδια του. Αναγνώριζε πως δεν είχε πια δικαίωμα να συνεπαίρνει στην κακοτυχιά του ξένη περιουσία, με βάσανα και ιδρώτα αποχτημένη, και ξένη ζωή πολυάκριβη.

Αυτό δα ήταν η μεγαλύτερη δυστυχία του. Ήρθε και ψυχομαράθηκε· σούρωσε σαν τον Άρειο. Άρχισε ν' αποφεύγει όχι πια τους ξένους, αλλά και τους δικούς του. Πήγαινε πάντα μοναχός, μιλούσε, χειρονομούσε, πότε δυνατά και θυμωμένα, πότε κουφά και φοβισμένα. Και κάθε ηλιοβασίλεμα ξεκινούσε από το σπίτι του, που ήταν στη Χηρόλακκα ψηλά, γλίστραγε αμίλητος στην αγορά, κατέβαινε στο λιμάνι, έστεκε κατάνακρα στ' ορθολίθι, κοίταζε τη θάλασσα. Κοίταζε κάπου μισή ώρα. Έκανε «φτου! φτου!...» τρεις φορές· άλλες τρεις την έδερνε με τις πέτρες. Έπειτα πάλι έπαιρνε τον ανήφορο, διάβαινε στην αγορά, έφτανε σπίτι του.

Η γυναίκα του, η όμορφη Χρυσούλα, ο γυναικαδερφός του ο Βάραγγας κι ο γεροπεθερός του ήταν απαρηγόρητοι. Δεν ήξεραν τι να κάμουν· πώς να τον σώσουν. Νέος άνθρωπος, βλέπεις, χερσόδύναμος, πολυκάτεχος, άτρομος, για τον κίνδυνο και τον αγώνα γεννημένος, πώς μπορεί να κάθεται άδουλος σαν άκαρπο δεντρί; Και όχι μονάχα οι συγγενείς του, αλλά κι οι ξένοι πόναγαν για

την κατάστασή του. Ο ναυτόκοσμος, βλέπεις, είναι μια φαμελιά. Ήθελαν πολλοί να τον βγάλουν από τη νέκρα του, να του δώσουν δουλειά· έλα όμως που τρόμαζαν την τύχη του! Δεν ήταν παίξε γέλασε. Καλά αν γύριζε πίσω το πλεούμενο. Μ' αν το κάρφωνα σε καμιά ξέρα;

Εκείνη την εποχή έχτιζε την «Παντάνασσα» ο γυναικαδερφός του στα Καταλώνια. Ο πρωτομάστορης έβαλε όλη του την τέχνη να το κάμει γερό, κομψό, τέλειο· τα δάση έδωκαν τα καλύτερα ξύλα τους· οι μαστόροι κι οι καλαφάτες όλη τη μαστοριά τους. Ο Βάραγγας ξόδεψε αλύπητα. Πούλησε και κάτι χωράφια, που είχε προίκα, στη Γλύφα. Ή του ύψους ή του βάθους, συλλογίστηκε.

Η Χρυσούλα ρίχτηκε στον αδερφό της κολλιτσιίδα:

«Λυπήσου τον, λυπήσου τα παιδιά μου! Βάλε τον μέσα γρεντή⁵».

«Μωρέ αδερφή, τον λυπούμαι, μα τι να κάμω;» έλεγε κείνος στενοχωρημένος. Βλέπεις που ξόδεψα τα μαλλοκέφαλά μου. Θεσ να μην το ξαναϊδώ; Έχει κακοτυχιά ο άνθρωπος· μάλαμα πιάνει, στάχτη γίνεται. Δεν τον θέλει η θάλασσα. Ας πιάσει στη στεριά δουλειά και να τον βοηθήσω όσο μπορώ».

«Τι δουλειά να πιάσει;» επίμενε κείνη κλαίοντας. «Μπορεί να κάμει άλλη δουλειά ο ναύτης; Ζει το φάρι όξω απ' το νερό;» Θέλοντας και μη τον έβαλε καπετάνιο στην «Παντάνασσα» τον Δρακόσπηλο.

«Τήρα, μωρέ Θύμιο», του είπε πικρογελώντας, όταν τον αποχαιρετούσε στην ανεμόσκαλα· «τήρα να μην το κάμεις μαδέρια και τούτο».

«Αν δεν έρθει το μπάρκο, δεν θα έρθω και γω», απάντησε κείνος.

«Όχι, καλύτερα να έρθετε κι οι δυο».

Τώρα η «Παντάνασσα» έτρεχε ολάρμενη στον Καβομαλιά. Πηγαίναμε ίσα στον Ποταμό για φορτίο. Το κύμα έτρεχε πίσω της παιγνιδιάρικο, δροσόλουζε τα σμαλτωμένα πλευρά της, αρμονικά τη λίκνιζε. Ρύζι σκόρπιζε το νερό η πλώρη της. Ο άνεμος φούσκωνε τα ολοκαίνουρια πανιά, καμάρωνε στα σχοινιά, σφύρι-

5. Προσωρινά.

ζε στους μακαράδες, στις στραλιέρες, στις μούδες⁶. Δίπλα πιωδρομούσαν οι στεριές καταπράσινες, έφευγαν τρεχάτες, έσβηναν την ώρα που άλλες έβγαιναν εμπρός, για να χαθούν και κείνες κι άλλες να φανερωθούν. Δέκα κόμπους⁷ έπαιρνε στην ώρα. Έβλεπα τα γερά της δεσίματα, το λυγερό σκαφίδι, λαμπάδες τα κατάρτια, το γοργό τρέξιμο, τ' ορθοπλώρισμά της και την καμάρωννα. Δεν ήταν καλύτερο μπάρκο σε όλη τη Σφαίρα! Τα βουνά, έλεγα, πρόβαιναν να το καλωσορίσουν· τα κύματα έτρεχαν να στρωθούν στην καρίνα του.

«Την τάδε ώρα στον Καβογρόσο», λογάριαζε ο γραμματικός. «Αύριο πρωί στον Καβομαλιά· αύριο βράδυ στον Καβοντόρο· αντιμεθαύριο στα Δαρδανέλια· σε οχτώ ημέρες στον Ποταμό».

«Και αν τύχει καμιά φουρτούνα;» έκανε να φιθυρίσει κανείς ναύτης.

Όλοι γύριζαν και τον κοίταζαν με αγριεμένα μάτια: Μπα που να δαγκώσει τη γλώσσα του! Κοτάει, μωρέ, η φουρτούνα να βγει σε τέτοιο ομορφοκάραβο;

Πίσω της όμως η «Παντάνασσα» έβαλε όλους σε μεγάλη αγωνία. Τόσα καράβια ντόπια ήταν παραδομένα στο κύμα και κανένα δεν συλλογιζόταν κανείς. Φαινόταν φυσικό. Αλλά το μπάρκο του καπετάν Δρακόσπηλου φαινόταν αφύσικο. Εκείνοι που ήταν συγγενείς του και κείνοι που δεν είχαν κανέναν πάθαιναν το ίδιο.

«Πού να είναι τάχα η “Παντάνασσα;”» ρωτούσε στο συναπάντημά του ένας τον άλλο.

Στα καφενεία, στα κρασοπουλειά, στους ταρσανάδες η ίδια κουβέντα. Ο Βάραγγας απελπίστηκε. Δεν έφτανε η δική του στενοχώρια· είχε και τον κόσμο. Όποιος τον έβλεπε, πρώτο λόγο είχε να τον ρωτήσει:

«Ε, τι μαντάτα; Είχες κάνα χαμπέρι από τον γαμπρό σου;».
Άρχισε να θυμώνει.

Θα με κάμουν να μη βγω πια στον δρόμο, συλλογίστηκε. Όταν όμως λάβαινε γράμμα, έτρεχε να το διαβάσει στον καφενέ, στα

6. Οριζόντιο τμήμα του πανιού όπου είναι στερεωμένα σχοινιά για τη μείωση της επιφάνειάς του.

7. Κόμβους, μονάδα μέτρησης ταχύτητας πλοίου.

κρασοπουλεία, στους ταρσανάδες, να το ακούσουν όλοι. Και γράμματα λάβαινε συχνά. Όλοι γράφαμε. Τόσο οι ναύτες όσο κι ο καπετάνιος. Και γω, που δεν ήξερα να πιάσω την πένα, έβαλα τον γραμματικό κι έγραψε τρία γράμματα στη μάνα μου. Από κάθε πόρτο κι ένα γράμμα: «Σήμερα φτάσαμε στο τάδε μέρος· σήμερα φεύγουμε από το τάδε μέρος. Τέτοιον καιρό είχαμε ως τον Καβομαλιά· με τέτοιον καιρό περάσαμε τον Καβομαλιά». Σωστό ημερολόγιο.

Ο καπετάν Δρακόσπηλος τα μάτια του τέσσερα. Το είχε απόφαση. Ή να γυρίσει πίσω το καράβι στον κύρη του ή να μη γυρίσει και κείνος. Τις πρώτες μέρες δεν είχε ύπνο· δεν είχε σε κανέναν μπιστοσύνη. Ατού⁸! Το χέρι στο τιμόνι· τα μάτια στα ουρανοθέμελα.

Οι άλλοι άρχισαν να μουρμουρίζουν. Τους πείραζε στο φιλότιμο.

«Τι διάβολο, καπετάν Θύμιο, τσοπάνηδες είμαστε!» τόλμησε να του παραπονεθεί μια ημέρα ο γραμματικός. «Δεν πιάσαμε και μεις τιμόνι, δεν είδαμε μπούσουλα⁹!...»

Εκείνος το αισθάνθηκε. Τον κοίταξε κατάματα και δακρυσμένος γυρίζει και του λέει:

«Συχώρα με τ' αδέρφι· δεν φταίω γω. Σε γνωρίζω καλύτερό μου. Δεν φταίω γω· φταίει η τύχη μου. Συλλογίσου καλά να σπάσω και τούτο!».

Δεν κατέβηκε να πλαγιάσει παρά όταν βγήκαμε από τα Μπουγάζια κι έβαλε γραμμή για την Καλιάκρια! Ανοιχτή θάλασσα τώρα, ας σκαμπανεβάζει όσο θέλει. Μακριά από ξέρες! Με το φούντο¹⁰ στο λιμάνι γράμμα του καρaboκύρη: «Αδερφέ Βάραγγα· αφίχτημε καλά με τη δόξα του Θεού. Ούτε σκοινάκι δεν κόπηκε...».

Όταν τελείωσε το φορτίο και πήραμε την άγκυρα, ο καπετάν Δρακόσπηλος είπε του γραμματικού:

8. Αυτού, εκεί.

9. Πυξίδα.

10. Με το ρίξιμο της άγκυρας.

«Τρέμουν τα νεφρά μου τ' αδέρφι· τώρα είναι το μεγάλο πήδημα».

«Ντροπή μας!...» αποκρίθηκε θαρρετά εκείνος. «Δεν κοιτάς τι καιρό έχουμε; Διαμάντι».

Διαμάντι, ναι. Αλλά έτσι τον είχε πάντα πριν αφήσει το λιμάνι ο καπετάνιος. Η θάλασσα, παμπόνηρη, γνώριζε, νομίζεις, την αξία του και πάσχιζε με χίλια δολερά καμώματα να τον ξεγελά ώσπου να τον αρπάξει στα φτερά της. Μια τον άρπαζε, τον άλεθε και τον άλεθε, ώστε να τον κάμει πασπάλη¹¹. Φιλοτιμήθηκε όμως στα λόγια του γραμματικού κι έδωκε ρότα¹² με καρδιά. Γραμμή θα κατεβαίναμε στην Πόλη. Είχαμε πρίμο τον καιρό· τα σημάδια καλά. Η «Παντάνασσα», φορτωμένη ως τα μπούνια, με τ' αμπάρια σφιχτοσφαλισμένα, τα πανιά γιομάτα, έφευγε ίσκιος στο πρασινόγλαυκο κύμα. Τα δελφίνια έτρεχαν και κείνα μαζί μας. Οι γλάροι σύγνεφο έσκουζαν ολόγυρα.

«Τα Μπουγάζια!» ψιθύρισε ο καπετάνιος ένα πρωί.

Και σύλωσε τα μάτια δίβουλα απάνω τους, σαν να ήθελε να τα καλοπιάσει και να τα ημερώσει, σαν να ήθελε να τα φοβερίσει και να τους βγει στο πάλεμα. Εκείνα όμως, στρωτά, καταχνιασμένα, έστεκαν εμπρός σκοτεινογάλαζος τοίχος, σαν να του απαντούσαν: «Δεν έχει πόρο¹³ εδώ!». Και ο δύστυχος δειλίασε.

«Τα Μπουγάζια!» ψιθύρισε πάλι.

Και θέλησε να ορθοπλωρίσει στον άνεμο. Ο γραμματικός τον εμπόδισε.

«Κουράγιο, καπετάνιε! Τα Μπουγάζια δεν είναι θεριά να μας χάψουν. Δεν είμαστε Μαυροθαλασσίτες να πάμε στην άκρη άκρη. Γαλαξιδιώτες μάς λεν!»

«Ο χιονιάς πλακώνει!» είπε ο καπετάνιος δείχνοντας πίσω του.

«Σαν πλακώνει και τι; Σαράντα μίλια θέλουμε ακόμα. Η μέρα μόλις άρχισε. Όσπου να πλακώσει το χιόνι, φουντάρουμε στα Καβάκια».

Και φώναξε πάλι: «Ντροπή μας!».

11. Σκόνη.

12. Πορεία πλοίου.

13. Πέρασμα, διάβαση.

Αλήθεια ήταν ντροπή μας! Κάπου δέκα ξύλα, μικρά μεγάλα, έρχονταν πίσω και άλλα φύτρωναν στο θαλασσόφρυδο. Κανένα δεν άλλαζε δρόμο· κανένα δεν ορθοπλώριζε. Πώς να το κάνουμε πρώτοι εμείς!

«Μωρέ, νομίζεις πως φοβάμαι για τη ζωή μου;» είπε οξύθυμος στον γραμματικό. «Ζωή, παιδιά, γυναίκα, όλα τα σφάζω εδεπαδά για τίποτα. Συλλογιέμαι το μπάρκο και τον Βάραργα. Φαντάσου να τον κανταντήσω ζητιάνο από καραβοκύρη!»

Δεν πρόφτασε να τελειώσει τον λόγο του, και το πλοίο λάγγεφε ξαφνιασμένο. Ο χιονιάς ξέσπασε καραβοπνίχτης.

Το χιόνι άρχισε να πέφτει χοντρό, ανάλαφρο στο κατάστρωμα, να κάθεται στα ξάρτια, να πιάνει στα πανιά, να λιώνει στη σκοτεινή τη θάλασσα. Τριγύρω έκλεισαν τα ουρανοθέμελα, έσβησαν τ' άλλα πλεούμενα, χάθηκαν τα Μπουγάζια. Χάθηκαν από τα μάτια μας, όχι όμως κι από την ψυχή μας. Όλοι τα νιώθαμε κάπου εκεί λουφασμένα. Και ο χιονιάς προδότης έσπρωχνε απάνω τους το καράβι μας.

«Χαθήκαμε!» ψιθυρίζει χαλκοπράσινος τώρα ο γραμματικός.

«Σώπα, μωρέ, που χαθήκαμε!» φωνάζει αγανακτισμένος ο καπετάν Δρακόσπηλος.

Άλλαξε αμέσως πρόσωπο. Μυρίστηκε τον κίνδυνο κι έδραμε να τον απαντήσει στηθάτα. Άστραψε το βλέμμα του· αγρίεψε τη φωνή του. Ξεφέσωτος, με τα μαλλιά πίσω, τη βράκα ζωσμένη στη μέση, άρπαξε το δοιάκι από το χέρι του γραμματικού.

«Κάτω τους κούντρους¹⁴!... Στίγκα την μπούμα¹⁵!...» προστάζει αγριόθυμος.

Έπεσαν κάτω οι κούντροι, σφιχτοδέθηκε η μπούμα στα κέρκια της. Ο χιονιάς όλο και δυνάμωνε. Φύλλο στο φύλλο πλάκωνε από πίσω, έπεφτε στα πανιά, τα φούσκωνε και τα τέντωνε με πείσμα να τα ξεσχίσει. Και το κύμα κάτω, θολό και αφρισμένο, έπεφτε στην πρύμη της «Παντάνασσας», την κλόνιζε από αρμό σε αρμό, με βρούχημα, σαν να της έλεγε: «Τρέχα!». Και κείνη, ξετρελαμένη, ολότρεμη, έτρεχε, δρασκέλαγε νερένια κορφοβούνια,

14. Το κάτω μέρος του μεγάλου σκοινιού των ισχίων.

15. Είδος ιστίου, το τελευταίο προς την πρύμνη.

έπεφτε σε λαγκαδιές, δυσκολοσκάλωνε στα πλάγια και στέναζε βαριά.

«Στίγκα τους παπαφίγκους!... Στίγκα μαϊστρα!... Κάτω τον κοντραφλόκο».

Ο καπετάνιος έχυνε τρανταχτερά, σαν καδένες, τα προστάγματα. Και οι ναύτες έτρεχαν εδώ και κει, σκαρφάλωναν στα κατάρτια. Τα πόδια τους αρπάγια¹⁶ γάντζωναν στο σχοινί· τα χέρια τους μάγκανο έσφιγγαν τη σταύρωση. Στράλι δεν έμεινε πουθενά. Τις γάμπιες, τον τρίγκο και τους φλόκους είχαμε ακόμη ανοιχτούς. Το μπάρκο έτρεχε θεόστραβο στη στράτα του. Ποια στράτα; Κανείς δεν ήξερε. Η σκοτεινιά διπλή τριπλή κάθιζε γύρω μας. Πού ήταν οι ξέρες; Πού το Μπουγάζι; Πού μας έσπρωχνε ο άνεμος και πού μας έσερναν τα ρέματα; Τίποτα! Χάθηκαν για μας τα γαλόμετρα¹⁷.

«Τραβέροσο¹⁸», λέει τώρα σκεφτικός ο καπετάν Δρακόσπηλος.

Δεν μας έμενε άλλο παρά να ορθοπλωρίσει το μπάρκο. Πρόσταξε γοργά τους ναύτες να χύσουν και να κατσάρουν τη μαϊστρα, να κάμουν την μπούμα, να μολάρουν τους φλόκους.

«Βάλε κάτω σιγά σιγά το δοιάκι», λέει στον τιμονιέρη κάπως δίβουλος.

Τρέχω να τραβήξω τη σκότα της μπούμας· ναι! Η σκότα, κοκαλιασμένη από τον χιονιά, δεν έσερνε. Πάει ο υποναύκληρος να κάμει τη μαϊστρα και –φτου σου, διάβολε!– η σταβεντοσκότα ξεκοτσάρεται κι η μαϊστρα ανεμίζει σαν παντιέρα. Πού να ορθοπλωρίσουμε! Το ξύλο δεν μας ακούει πια. Τα πανιά της πλώρης γεμίζουν και παραφουσκώνουν. Ο καπετάνιος, βλέποντας την αδυναμία του, λύσσαξε. Τον έπιασε το αράπικο¹⁹.

«Δυο κεριά στον Αϊ-Νικόλα», προστάζει το ναυτόπουλο.

Φτερό εκείνο στην κάμαρη· άναψε τα κεριά εμπρός στο ασημοντυμένο κόνισμα του αγίου μας.

16. Γάντζοι.

17. Δοχείο μέτρησης του γάλακτος χωρητικότητας περίπου 10 κιλών, όργανο μέτρησης.

18. Αναγκαστική πορεία κόντρα στη διεύθυνση του ανέμου για να αποφύγει το πλοίο τα πλάγια χτυπήματα των κυμάτων.

19. Πείσμως.

«Τι κάθεςαι, μωρέ παιδί», μου γνέφει από μακριά. «Στο κορζέτο γλήγορα και λέγε μας. Ή μπουκάρουμε σήμερα ή χανόμαστε».

Αγκάλιασα το κατάρτι κι έφτασα απάνω στο κορζέτο. Μάνα μου! Τι να ιδώ και τι να παραγγείλω! Ούτε το μπαστούνι δεν ξεχώριζα. Όλα θαμπά γύρω μου, όλα χαμένα στο χιονόβολο. Και η «Παντάνασσα» έτρεχε ακόμη γοργή, θεότρελη, σαν να την έσερναν μαγνήτες οι στεριές.

«Τίποτα!» φωνάζω.

«Άλλα δυο κεριά, μωρέ!» πρόσταξε πάλι ο καπετάνιος. «Άναψε και το καντήλι· άναψέ τα όλα στη χάρη του».

Του κάκου! Ο άγιος δεν βοηθούσε. Ο χιονιάς όλο και δυνάμωνε. Η θάλασσα βρουχιόταν και άφριζε και τίναζε τα κύματά της ένα με το άλλο απάνω μας.

Ήμωνα μούσκεμα και δεν ήξερα αν ήμουν από τη θάλασσα ή από τον ουρανό.

«Τίποτα!» ματαφώναξα.

«Έτσι;» είπε ο καπετάνιος με θυμό. «Καλά! Φέρε το κόνισμα».

Τίναζε σύγκαιρα τέτοια αγριοβλαστήμια, που και το ξύλο ακόμη ανατρίχιασε.

Το ναυτόπουλο έφερε τρέμοντας τον Αϊ-Νικόλα στον καπετάνιο. Ο άγιος, με τη σεβαστή γενειάδα του, στο αργυρό φελόνι τυλιγμένος, με την κορόνα λιθοκόσμητη στο κεφάλι, ήταν ατάραχος, σαν να μη γινόταν τίποτα γύρω του. Ούτε φουρτούνες ούτε αγριοκαίρια χαμπέριζε. Ο καπετάν Δρακόσπηλος άναψε περισσότερο.

«Έτσι ε;» του είπε αναμπαιχτικά, στεκόμενος αντίκρυ του. «Δεν δίνεις χέρι και συ! Τρως το λάδι μου, καταλείς τα κεριά μου, δέχεσαι το θυμιάμα και τα γονατίσματα του φτωχόκοσμου, και την ώρα που σε χρειάζεται δεν λες και συ να βοηθήσεις. Σύντροφος λοιπόν με την τύχη μου και συ· κόντρα και συ! Μα πως θα χαθούν τόσες ψυχές, πως θα κλείσουν τόσα σπίτια, πως θα πεινάσουν τόσα στόματα, πως θα καταντήσει ένας χοντρονοικοκύρης ζητιάνος, πως θα χαθεί ένα όμορφο πλεύόμενο, καρφί δεν σου καίγεται! Καλά το λοιπόν· κάμε ό,τι δύνασαι· θα κάμω και γω ό,τι μπορώ».

Άρπαξε το κόνισμα από τα χέρια τον παιδιού, το έδεσε στο κατάρτι και με το βρομερό παπάζι²⁰ άρχισε να δέρνει τον άγιο.

«Κάμε λοιπόν το θάμα σου, κάμε το. Τι κάθεται;» φώναζε κι έτρεμε ολόκορμος.

Εγώ από ψηλά έβλεπα κάτω και τρόμαξα περισσότερο του καπετάνιου το κάμωμα παρά του καιρού τη λύσσα. Τώρα δεν ήταν έξω, ήταν μέσα στο καράβι ο δαίμονας. Δαίμονας ο θυμός που έσπρωχνε τον Δρακόσπηλο να κριματίσει, να βρίσει έτσι τον δυνατό προστάτη του ναυτόκοσμου. Εκείνος πάντα στάθηκε κυβερνήτης του ξύλου. Εκείνος ήβρε πρώτος το τιμόνι κι έσωσε το πλεύσιμο από του διαβόλου την επιβουλή. Και μεις τώρα τον κάνουμε θανάσιμο εχθρό. Ποια η τύχη μας; «Τίποτα!» ετοιμάστηκα να φωνάξω πάλι.

Μα την ίδια στιγμή, μέσα από τα σύθαμπα, είδα να προβάλλει σαν αράπικο κεφάλι μια κοτρόνα κατάμαυρη. Πρόβαλε αργοκίνητη και μουλωχτή, λες και τοιμαζόταν να ριχτεί απάνω μας.

«Έέρα προστά!...» φωνάζω με όλη μου τη δύναμη.

«Το τιμόνι στην μπάντα!» προστάζει ο καπετάν Δρακόσπηλος.

Όσπου να ειπεί «το τιμόνι στην μπάντα», η πλήρη της «Παντάνασσας» καρφώθηκε στου βράχου τ' αγριόδοντα. Καρφώθη και σταμάτησε ξύλο νεκρό. Το νερό περίγυρα άφριζε και μάνιζε, λες ήθελε να ξεριζώσει τα πορολίθαρα. Ο άνεμος σφύριζε βλαστήμιες και μοιρολόγια. Κανόνι βροντούσε πέρα το κύμα. Και μας έδερνε και μας έσπρωχνε και μας πελάγωνε, σαν να μας είχε αντίδικους. Το ξύλο έτριζε απάνω στον βράχο, στέναζε, ένας ένας τού έφευγαν οι αρμοί, άνοιγε η καρίνα, σκορπούσαν τα δεσίματα. Ένα κύμα έκοψε τις στραλιέρες. Άλλο κύμα ξεριζώσε το πρυμίο κατάρτι με όλα του τα ξάρτια. Τρίτο κύμα άνοιξε το λυγερό σκαφίδι του. Σχοινιά, μαδέρια στα κύματα· ναυαγοί στους βράχους. Σε μια ώρα μέσα κουρέλι έγινε η όμορφη «Παντάνασσα».

Το χιόνι έπεφτε και σαβάνωνε όλα, ναυαγούς και ναυάγια· βράχους, πέτρες, χάλαρα! Κατατσακισμένος, πιάστηκα σε μια σπηλάδα, σκαρφάλωσα απάνω, ξέφυγα του κυμάτου. Τώρα δρό-

20. Στουπί για το σφουγγάρισμα του καταστρώματος μετά το πλύσιμο.

μο για καμιά καλύβα, λίγη φωτιά. Πού ήμουν δεν ήξερα. Φωνάζω· ματαφωνάζω:

«Κώστα! Βασίλη!... Τάραρη!...».

Τίποτα! Ο βόγκος τον πελάγου έπνιγε τη φωνή μου. Κάνω έτσι τα πόδια μου· πέφτω απάνω σ' ένα κορμί.

«Βρε, κόφ' το κούτσουρο!» κλοτσάω.

Το κούτσουρο ήταν ο καπετάν Δρακόσπηλος. Καθισμένος στο λιθάρι, δεν έβγαζε μιλιά, μόνο κοίταζε τη θάλασσα, που έσερνε συντρίμμια στα πόδια του τα λείψανα του μπάρκου.

«Τι κάνεις εδώ, καπετάνιε;» του λέω. «Σήκω και πλακώνει το σκοτάδι. Εδώ θα μας θάψει το χιόνι».

Γυρίζει και μου ρίχνει αγριεμένο βλέμμα.

«Δεν πάω πουθενά, μωρέ· δεν πάω πουθενά! Το είπα ξάστερα του συγγενή μου. Ή με το καράβι ή ποτέ. Δεν θα πάω λοιπόν ποτέ».

Και λύθηκε στα δάκρυα. Με πήρε και μένα το παράπονο, καθώς είδα εκείνον τον θαλασσόλυκο να κλαίει σαν μωρό παιδί.

«Άσ' τα τώρα, καπετάνιε», του λέω. «Τι φταις του λόγου σου; Ό,τι ήταν να κάμεις, το 'καμες. Περισσότερο δεν μπορούσες· ήταν θέλημα Θεού. Τι να γίνει; Συλλογίσου πως έχεις γυναίκα πίσω, παιδιά...»

«Γυναίκα, παιδιά!...» ψιθύρισε, σαν να το άκουε για πρώτη φορά. «Η τύχη τους ήταν και κεινών. Φτώχυνα τρία σπίτια· τι θέλω να ζήσω περισσότερο... Να ρημάξω κι άλλα;»

Ωστόσο, σηκώθηκε ορθός.

Τράβηξα· δεν ήταν να χασομερίζω. Πέρασα βράχους, πήδηξα λιθάρια, έπεσα, σηκώθηκα· πάλι έπεσα, πάλι σηκώθηκα· έφτασα κάποτε σε μια καλύβα. Ήβρα όλους τους άλλους γύρω στη φωτιά. Βρεμένους, ξεσκλισμένους, ματωμένους, γερούς όμως όλους.

Όλους όχι. Ο καπετάν Δρακόσπηλος έμεινε στ' ορθολίθι ώσπου τον έθαψε το χιόνι. Δεν γύρισε η «Παντάνασσα», δεν γύρισε και κείνος ποτέ στο Γαλαξίδι.

Ο Κάτω Κόσμος

Αγνωστος μένει ο ναύτης που μας έκαμε το μεγάλο καλό. Άγνωστος και αδοξολόγητος, όπως γίνεται και με τους φτωχούς αγίους. Παντού η τύχη –που ανάθεμά τη!–, παντού η τύχη! Μα εγώ, αν ήξερα τ' όνομά του, θα του άναβα περισσότερα κεριά απ' όσα ανάβω κάθε χρόνο στον Αϊ-Νικόλα. Τούτος μάς σώνει –όχι και τόσο συχνά– από τις φουρτούνες. Εκείνος όμως με μια του μαστοριά μάς απάλλαξε σύγκαιρα από τους διαβόλους της Κόλασης και από τους αγίους του Παράδεισου, που θαρρώ δεν έχει και μεγάλη διαφορά. Δεν λέω πως μου αρέσει να βλέπω τους διαβόλους με τα στριμμένα κέρατα, τις μακριές ουρές και τα σπαθωτά νυχοπόδαρά τους. Ούτε τα λυσσασμένα ουρλιάσματά τους θέλω ν' ακούω σαν καμακίζουν άγρια καμιά ψυχή ούτε τον χόχλο του κατραμιού που βράζει στα Εφτά Καζάνια ούτε τους δαρμούς και τους θρήνους των κολασμένων. Μα κι η συντροφιά των Πατέρων –την ευχή τους να 'χω–, με τα κομπολόγια και τα λιβάνια, καθώς κι η ασύγκριτη ξαστεριά του Παράδεισου, δεν μου πολυαρέσει. Τι θες, τι γυρεύεις; Καλύτερα όπως τα κατάφερε ο μακαρίτης. Έστησε χωριστά το τσαντίρι μας κι έτσι έχουμε το μυαλό μας ήσυχο – αν έχουν μυαλό κι οι πεθαμένοι!

Μόλις άραξε το καΐκι στο νησί –στη Σέρφο, ας πούμε–, ο ναύκληρος πήρε το μισοκίλι και τράβηξε στο χωριό για να μετρήσει το σιτάρι. Λιανοψιχάλιζε κάπως όταν κίνησε, μα δεν δυσκολεύτηκε. Πρωτοβρόχια, σου λέει, θα περάσει. Μα καθώς έφτασε τον ανήφορο, πιάνει μια δαρτή βροχή νεροποντή σωστή! Πού να χωθεί; Ούτε δέντρο ούτε καλύβα ούτε σπηλιά βλέπει γύρω. Να τρέξει για το χωριό, έλειπε ο μισός δρόμος ακόμη να κατέβει πάλι

στο καΐκι, το ίδιο. Στέκει δίβουλος και άξαφνα τον παίρνουν τα γέλια. Κοιτάζει μήπως τον βλέπει κανένας στρατολάτης – ψυχή! Πιάνει γοργά και γδύνεται σαν τον Αδάμ. Ομορφοδιπλώνει τα ρούχα του, χώνει τα στο μισοκίλι, φορεί το μισοκίλι στο κεφάλι και παίρνει δρόμο. Να βραχεί δεν τον έμελε. Το δικό μας τομάρι βροχές και μπόρες δεν φοβάται· είναι αργασμένο¹. Τον έμελε για τα ρούχα του, που τα είχε πρωτόβαλτα ο φουκαράς.

Έπειτ' από κάποια ώρα στάθηκε η βροχή. Στάθηκε η βροχή, ντύνεται πάλι, παίρνει το μισοκίλι στο χέρι και πάλι δρόμο. Πριν φτάσει στο χωριό, τον απαντάει ο διάβολος.

«Γεια σου, πατριώτη».

«Γεια της αφεντιάς σου, κυρ διάολε».

«Πούθεν έρχεσαι;»

«Από τον γιαλό».

«Και η βροχή πού σ' απάντησε;»

«Στον δρόμο».

«Έλα δα!...»

«Μα τα κέρατά σου, στον δρόμο».

«Και δεν βράχηκες; Εγώ έγινα μουσικίδι.»

Ο ναύκληρος γέλασε.

«Α», λέει πονηρά! «Ξέρω μια τέχνη και δεν βρέχουμαι».

«Μωρέ τι λες!» κάνει ο διάβολος. «Σαν τι τέχνη ξέρεις;»

«Ξέρω μια...»

«Για ν' ακούσω».

«Δεν σ' τη λέω».

«Μωρέ αμάν, πες τη μου και ό,τι θες. Θες καράβια, θες χρυσάφι, καλούδια· τι θες να σου δώσω; Πες τη μου...»

Ο ναύκληρος έριξε κάτω το κεφάλι, τάχα πως συλλογιόταν τι να ζητήσει για πληρωμή.

«Να σε βουλώσω θέλω», του λέει. «Άμα σταθείς και σε βουλώσω, σου τη λέω».

Ο διάβολος άρχισε να ξυεί το αυτί του. Μωρέ κι άλλο μα-σκαραλίκι να πάθω, συλλογιέται. Γιατί, αλήθεια, πειράζει τους ανθρώπους συχνά· μα και κείνοι του σκαρώνουν δουλειές, που

1. Σκληραγωγημένο.

κλειέται για μήνες καταντροπιασμένος στη φωλιά του. Μια φορά έριξαν στον δρόμο μια σκούφια κεφαλλονίτικη κι έσπασε το κεφάλι του για να καταλάβει τι είναι. Την έβανε για κάλτσα, δεν έκανε, την έβανε καπνοσακούλα, ούτε· την τραβούσε από πάνω, από κάτω· τη μάζωνε, την άπλωνε, τίποτα. Τέλος, την πέταξε απελπισμένος, έφυγε κι ακόμη τη νομίζει μυστήριο!

Άλλη μια φορά κίνησε να πάει να πειράξει τη γυναίκα. Η Εύα η παμπόνηρη, καθώς τον είδε, τουρλώθηκε ολόγυμνη, με τα μαλλιά ριγμένα στο πρόσωπο· και κείνος πήρε τέτοιον φόβο, που έκαμε τον σταυρό του κι έφυγε στα τέσσερα. Και μη δεν γράφουν τα χαρτιά πως ο Σολομώντας με τη βούλα του ανάγκασε όλα τους τα τάγματα να πετροκουβαλούν για να χτίσουν τον Ναό στα Γεροσόλυμα; Άφησε την άλλη φορά που πήγε μεταμορφωμένος σε γάιδαρο να πειράξει τα σχολειταρούδια και κείνα τον έπεσαν απάνω, που είδε κι έπαθε να ξεφύγει από τα χέρια τους. Φαντάσου τι σοφίστηκαν τα διαβολόπαιδα! Επειδή δεν έφτανε να τον καβαλήσουν όλα, του έχωσαν ένα δοκάρι στον πεινό και καβάλησαν κι απάνω στο δοκάρι. Για τούτο στεκόταν τώρα δίδουλος και τριβουλος. Μα πάλι δεν ησυχάζε ώσπου να μάθει το μυστικό. Και με το δίκιο του. Τι διάβολος, σου λέει, είμαι γω, άμα δεν ξέρω όσα ξέρει ένας παλιογεμιτζής!

«Έλα», λέει αποφασισμένος «βούλωσέ με και πες μου».

Άμα τον βούλωσε ο ναύκληρος, του είπε την τέχνη:

«Έβγαλα τα ρούχα μου, τα έχωσα στο μισοκίλι, έβαλα το μισοκίλι στο κεφάλι και δρόμο. Έπαψε η βροχή, φόρεσα τα ρούχα μου, πήρα το μισοκίλι στο χέρι και πάλι δρόμο».

«Μωρέ αυτό ήταν όλο!» λέει ο διάβολος τραβώντας τα γένια του. «Άιντε μου!»

Πέρασε καιρός, πέθανε ο ναύκληρος. Πού αλλού θα πήγαινε παρά στην Κόλαση; Από τον καιρό που χτίστηκε ο κόσμος, ναύτης δεν είδε την πόρτα του Παράδεισου.

Η Κόλαση –ακούς!– είναι ένας ξερότοπος τρισχειρότερος κι

απ' τη Σαντορίνη. Ποτέ δεν βρέχει, χλόη δεν φυτρώνει, πουλί πετάμενο δεν διαβαίνει. Είναι τοιχογυρισμένη με ψηλούς τοίχους κι έχει μονάχα μιαν εμπατή, μια μεγάλη σιδερόπορτα. Όταν πρωτόγινε ο κόσμος, η πόρτα ήταν μικρή, γιατί οι άνθρωποι πήγαιναν γραμμή στον Παράδεισο. Μα λίγο λίγο ξύπνησαν, έγιναν πονηροί και πίβουλοι² κι έτρεχαν καραβιές στην Κόλαση. Για να μπουν όμως μέσα, τους έβγαине ο Θεός ανάποδα.

Οι φύλακες, καλόβουλοι, γκρέμισαν τον τοίχο και άνοιξαν μια πόρτα, που χιλιάδες μπορούν να περάσουν μαζί. Αλλά τόσος είναι ο λαός, ώστε πάντα στριμωμένοι και με καβγάδες κατορθώνουν να μπουν. Οι γροθιές, οι κλοτσιές και τα μαλλιοτραβήματα πηγαίνουν καπνός! Αν δεν ήταν οι διαβόλοι με τα δικράνια³ να τους χωρίζουν, δεκαεφτά φορές θα ξαναπέθαινε καθέννας.

Ο μαυροναύκληρος, όταν έφτασε, κοιτάζει. Τι να ιδεί; Ο καλύτερος κόσμος πήγαινε εκεί. Οι άρχοντες με τις ολόχρυσες στολές και με τα σοβαρά τους πρόσωπα. Οι παπάδες και οι δεσποτάδες με τα φαρδομάνικα και τα ιερά τους γκόλφια· οι καλογοριές και οι γουμένισσες· όλοι, τέλος, εκείνοι που στον κόσμο περνούν για κατιτί και τους σέβεται είτε τους φοβάται ο χοντρός λαός πήγαιναν εκεί κλαίνοντας τον Κόσμο που άφησαν και κλωθογυρίζοντας ακόμη στον νου τις άδικες και παράνομες υποθέσεις τους.

Ο ναύκληρος ανακατώθηκε με τον λαό και σπρώχνοντας ζερβόδεξα έφτασε, τέλος, στην πόρτα. Μα για κακή του τύχη να βρεθεί φύλακας ο βουλωμένος. Καθώς τον βλέπει, βάνει τις φωνές. Τρέχουν οι άλλοι διαβόλοι.

«Τι είναι, μωρέ; Τι τρέχει;» τον ρωτούν.

«Έτσι κι έτσι», τους λέει. «Μην τον αφήσουμε και μπει, γιατί θα μας βουλώσει όλους».

Τον ακούν εκείνοι, τον αρχίζουν στις κλοτσιές· τον πετούν έξω από την Κόλαση».

Αμ τώρα τι να κάμω; συλλογιέται.

Δεξιά βλέπει τον Παράδεισο, ένα περιβόλι ωραιότατο, με δέντρα ευωδέστατα και βρύση κατά πολλά όμορφη, όπως λένε τα

2. Επίβουλοι, δόλιοι.

3. Διχαλωτό γεωργικό εργαλείο, κατάλληλο για το λίχνισμα των σιτηρών.

Συναξάρια. Μα βλέπει την πόρτα κατακλειδωμένη κι έρημη. Κανένας δεν ζύγωνε εκεί.

Πίσω από τα κάγκελα της πόρτας βλέπει τον Άγιο Πέτρο, με τα κλειδιά κρεμασμένα στο ζωνάρι του, με τα μάτια μισοκλεισμένα, τη μύτη μακρουλή και κόκκινη σαν πιπεριόνος. Ο Άγιος Πέτρος –ακούς!– είναι ένας μεθύστακας που βάνει κάτω τον καλύτερο κρασοπατέρα του Απάνω Κόσμου. Εκείνη την ώρα ήταν στουπί.

Ένας κουτσοκουλόστραβος κουρελιάρης και φειριάρης –Κραβαρίτης θα ήταν– δυο ώρες τώρα χτυπούσε την πόρτα κι ο άγιος κλειδοκράτορας χαμπάρι δεν είχε. Τέλος, άκουσε, αγριοβλαστήμησε δυο τρεις φορές, σηκώθηκε τρέκλα δίπλα και άνοιξε να μπάσει τον κουρελιάρη. Ο ναύκληρος δεν χάνει καιρό, χώνεται μέσα.

Ευστά πάει σε μιαν άκρη και βλέπει ψηλά τον Παντοκράτορα να κάθεται στον θρόνο του. Έλαμπε ο ήλιος, έλαμπε κι ο θρόνος στο χρυσάφι και τις διαμαντόπετρες. Δεξιά μεριά καθόταν ο Χριστός και γύρω η Δωδεκάδα, οι Απόστολοι, σε θρόνους μαλαματένιους. Παρακάτω, ξαπλωμένοι στη χλωρασιά, κάθονταν κοπάδια κοπάδια οι άγιοι και οι όσιοι και οι μάρτυρες. Γλεντούσαν εκείνη την ώρα! Είχαν φαγιά. Μα τι φαγιά; Πεντοβολούσε ο Παράδεισος. Κι έπιναν ένα κρασί ρουμπίνι! Ο Δαβίδ –ο προφήτης ντε!– έπαιζε την κιθάρα και τραγουδούσαν οι άγγελοι, κάτι παιδιά – ψυχή μου! Να τα έβλεπε ο Μπίρας αποδώ, θα σηκωνόταν το πετσί του μια πιθαμή. Κι έκαναν τέτοια σαλαλοή, που τράνταζε ο Κάτω Κόσμος.

Ο ναύκληρος τα έβλεπε και στενοχωριόταν που δεν είχε κανέναν για να μιλήσει. Άρχισε να βλαστημάει τους διαβόλους, που δεν τον άφησαν στην Κόλαση.

Τέλος, δεν κρατήθηκε. Πλησιάζει έναν γηραλέο άγιο και του λέει με σέβας:

«Δεν μου λες, πάτερ Αγιαντώνη, ποιος είναι κείνος που κάθεται κοντά στον Χριστό;»

«Ου, παιδί μου!» έκανε ο άγιος. «εκείνος είναι ο πάτερ Χαράλαμπος, που στον καιρό του μισόκαλου⁴ Σεβήρου είδε κι έπαθε για τον αφέντη τον Χριστό μας!»

«Μπα!» είπε ο ναύκληρος. «περισσότερα έκαμες του λόγου

4. Αυτός που μισεί το καλό, ο φθονερός.

σου. Εκείνος, αν πάλεψε, πάλεψε με τους ανθρώπους· αμ εσύ που τα 'βαλες με τους διαβόλους; Το ξέρω γω· ερχόντουσαν τη νύχτα στο κελί σου σαν πεντάμορφες παρθένες και συ τις έδιωχνες και κοιμόσουν ολόγυμνος στα χιόνια για ν' αποφύγεις τον πειρασμό. Δεν λέω, νοικοκύρης είσαι, μα τόση περιφρόνηση, θαρρώ, δεν σου άξιζε».

Ο Αγιαντώνης έριξε το κεφάλι κάτω, σούφρωσε τα φρύδια κι έφυγε χωρίς να ειπεί λέξη.

Καλά σ' έχω, συλλογίστηκε ο ναύκληρος.

Και με την ίδια πιβουλή πλησιάζει τον Αγιάννη τον Καλυβίτη, που ήταν ξαπλωμένος κάτω από μια μηλιά κι έβλεπε από μακριά το γλέντι.

«Δεν μου λες», του λέει, «γιατί εσύ, τέτοιο αρχοντόπουλο, που άφησες τιμές και δόξες για την αγάπη του Χριστού, να κάθεσαι παραμελημένος κι άλλοι που τίποτα δεν έκαμαν να τρωγοπίνουν στο τραπέζι τον Παντοκράτορα; Δεν ξέρω· νοικοκύρης είσαι· μα τέτοια περιφρόνηση, θαρρώ, δεν σου άξιζε».

Ο Αγιάννης σήκωσε τα μάτια, κοίταξε καλά τον ναύτη· έπειτα μεμιάς τα χαμήλωσε, γύρισε το άλλο πλευρό και άρχισε να κλαίει.

Καλά σ' έχω και σένα, σκέφτηκε ο δικός μας.

Και τραβώντας τον δρόμο του απάντησε τον Άγιο Τρύφωνα και τον ερεθίζει και κείνον. Έπειτα πηγαίνει στον Άγιο Λευτέρη. Έτσι κέντρισε πέντ' έξι αγίους, αρχίζουν εκείνοι τις φωνές, πιάνονται στα χέρια. Πάνε άλλοι να τους χωρίσουν, πιάνονται και κείνοι· σπάνε ποτήρια, πετάνε πιάτα, αναποδογυρίζουν το τραπέζι· επανάσταση στον Παράδεισο! Ο Παντοκράτορας, βαρύς από το φαγοπότι, κοιμόταν εκείνη την ώρα, γυρμένος στα γόνατα ενός αγγέλου. Ακούει τον καβγά, πετιέται θυμωμένος, αρπάζει έναν βούρδουλα, να σου! του ενού, να σου! τ' αλλουνού, τους αλωνίζει όλους.

«Δεν φταίμε μεις, αφεντικό!» φωνάζουν οι άγιοι. «Να, αυτός μας έβαλε σκάνταλα».

Πιάνουν τον ναύκληρο· τον πηγαίνουν εμπρός του.

«Μωρέ, πού βρέθηκες εδώ μέσα!» του λέει Εκείνος θυμωμένος. «Μπάροχο τον κάναμε τον Παράδεισο;»

Μια κλοτσιά και τον ρίχνει μίλια έξω.

Τώρα πού να πάω; κάθεται και συλλογιέται. Να ήταν εύκολο τουλάχιστον να γυρίσω πάλι στον Κόσμο.

Κάπως του καλοφάνηκε του φίλου! Τι καλά ν' αρχίσει πάλι τα γλέντια και τα ταξίδια του!

Τηράει περίγυρα να έβρει δρόμο για τον Απάνω Κόσμο· τίποτα. Αυτός που με το κερί και το κουμπάσο⁵ άνοιγε δρόμους στα πέλαγα και με το τρισκόταδο έμπαινε στα μπουγάζια σαν να έμπαινε σπίτι του, γύριζε τώρα ψηλαφώντας σαν θεότυφλος. Ο Χάρος, μόλις πάρει τον πεθαμένο, τον περνάει –αχούς;– από της Άρνης το βουνό· ένα βουνό θεόρατο και δασωμένο. Στη ρίζα του βουνού είναι της Αρνησιάς η βρύση. Τον ποτίζει νερό και αρνιέται γιαμιάς τους δικούς του. Έπειτα τον περνάει από της Αρνησιάς το λιβάδι, που είναι δασοφυτρωμένο το λησμοβότανο. Άμα περάσει κι αποκεί ο μαύρος άνθρωπος, λησμονάει τον κόσμο και τις στράτες και τα διάβατά του.

Για τούτο κι ο ναύκληρος, όσο και αν πάσχιζε, τίποτα δεν έκανε. Γύριζε αριστερά, βρισκόταν στην πόρτα της Κόλασης κι έβλεπε αγριεμένο τον διάβολο μ' ένα δικράνι σιδερένιο στα χέρια να τον φοβερίζει. Γύριζε δεξιά, έβλεπε τον Παράδεισο και τον Άγιο Πέτρο με τη θεόρατη κλείδα έτοιμο να του σπάσει τα κόκαλα.

«Μωρέ!» λέει, «σκούρα τα πράματα!».

Αντί όμως ν' απελπιστεί, θύμωσε· και ο ναυτικός, σαν θυμώσει, αναποδογυρίζει τις θάλασσες.

«Έτσι είστε;» λέει. «Να σας μπω και γω στο ρουθούνι». Πιάνει αμέσως και μαδάει όση τρίχα είχε απάνω του και την πλέκει πανί. Έπειτα πάει κρυφά και κόβει μια κλάρα· την πελεκάει καλά και στένει ανάμεσα Παράδεισος και Κόλασης δικό του τσαντίρι. Καταδικό του. Ούτε Θεό φοβάται ούτε διάβολο. Χώρια οι λύκοι από τα πρόβατα· χώρια και οι στεριανοί από τους ναυτικούς. Άλλη ζωή στον Απάνω, άλλη στον Κάτω Κόσμο.

Για τούτο σας λέω πως, αν τον ήξερα τον μακαρίτη, θα του άναβα περισσότερα κεριά από όσα ανάβω στον Αϊ-Νικόλα. Πέθανα; Δεν σκοτίζομαι για Κόλασες και για Παράδεισους. Πάω γραμμή στο τσαντίρι μου!

5. Διαβήτη για τη μέτρηση αποστάσεων στους ναυτικούς χάρτες.

Πειράγματα

«**Ε**ίδες τονε, είδες τονε;»

«Είδα τονε.»

«Κι ίντα φορούσε;»

«Άσπρη βράκα, άσπρη βράκα!»

«Κι ακόμα δεν την έβαψε!...»

Ο Πέτρος Σαντορινιός ο θερμαστής, περνώντας καταϊδρωμένος από τη μηχανή στην πλώρη, έριξε αδιάφορα τάχα τα λόγια του σε μερικούς ναύτες που έραφταν καθισμένοι κατάχαμα ένα πανί. Με τούτα θέλουν να ειπούν οι ναυτικοί πως οι Καστελοριζίτες, αφήνοντας το νησί τους για να ζητήσουνε στα ξένα τύχη, φορούν άσπρη φουφουλόβρακα και τη βάφουν μόλις καλύτερέφουν τα οικονομικά τους. Γι' αυτό κάποιου ξενιτεμένου η γυναίκα συχνορωτά όσους γυρίζουν στην πατρίδα όχι τόσο για την υγεία του αντρός της, όσο για την προκοπή του, και κράζει μελαγχολικά που δεν αναγνωρίζει το ποθητό χρώμα στο φόρεμά του. Οι ναύτες τώρα, στη δουλειά τους προσηλωμένοι, καθόλου δεν επρόσεξαν στον θερμαστή και τα λόγια του. Ο Στελόγιωργας όμως, που γνώριζε πατρίδα του αυτό το ξερονήσι, αν και είχε γεννηθεί στη Νάξο, πήδηξε άξαφνα, σαν να τον κέντησαν στον πισινό. Αυτόν ηθέλησε να πειράξει ο Σαντορινιός με τα λόγια του! Μα αυτός είχε συνήθεια να μη χαρίζεται σε κανέναν. Ζεστό ήξερε να χτυπά το σίδερο. Και, λυγίζοντας τη φωνή του, σύμφωνα με την προφορά των γυναικών της Σαντορίνης, ανταπόδωκε αμέσως το πείραγμα:

«Κα, μπρε, το πουλί μου... Τσ' αν πας στο Ταϊγάνι τσ' ερθείς με το καλό, να μου φέρεις ένα φλασκί ταμπάκο, να σε γλυκοφιλώ!...».

Ο θερμαστής είχε το ένα πόδι στη σκάλα κι ετοιμαζόταν να βάλει και το άλλο. Πήγαινε ν' αλλάξει τα βρεμένα ρούχα του. Ακούοντας όμως του ναύτη τα λόγια, πισωπάτησε αλαφιασμένος, σαν να είδε το φίδι εμπρός του. Α! μα αυτό ήταν πάρα πολύ!... Τ' ήθελε ν' ανακατέψει τις γυναίκες στα πειράγματά του ο Στελόγιωργας; Ναι, αληθινά· η μάνα του έβαζε ταμπάκο κι η αδερφή του· συνήθεια του τόπου. Μα τούτο όμως δεν θα ειπεί πως η γυναίκα εκεί άλλαξε ολωσδιόλου· πως από τα στολίδια και τα ρούχα και τα συγύρια του σπιτιού της προτιμά ένα φλασκό ταμπάκο!... Ο θερμαστής κοίταξε κατάματα τον ναύτη, να γνωρίσει αν τα είπε με κακό σκοπό τα λόγια του, να προσβάλει στ' αληθινά. Ξέρουν όλοι μέσα στο καράβι πως αυτός δεν τις δέχεται εύκολα τις προσβολές. Είδε όμως το πρόσωπό του να λάμπει από ειλικρίνεια· γνώρισε στα μάτια του άδολη τη χαρά που κατόρθωσε να τον θυμώσει τόσο εύκολα. Έφτυσε δυο τρεις φορές στα πόδια του, έσπασε τα γέλια και άρχισε ν' αναζητά στη μνήμη του τόσα άλλα ανέκδοτα που έχουν για τους Καστελοριζίτες οι ναυτικοί. Αθέλητα όμως πειράχτηκαν τα νεύρα του και το μυαλό σταμάτησε απότομα, όπως σταματά η μηχανή στο βαπόρι μ' ένα κατέβασμα της λάμας. Δεν δούλευε καθόλου, πανάθεμά το! Διάβαιναν εμπρός του πλήθος τα πειράγματα, όμως κουλουριασμένα σαν αρμαθιά χελιών, που δεν γνωρίζεις πού η ουρά τελειώνει και πούθε αρχίζει το κεφάλι. Θυμήθηκε τη χαρά του πεθερού όταν είδε τον γαμπρό του ξεβράκωτο: «Γεια σου, καλέ γαμπρέ, που θα χορτάσεις το καημένο το κορίτσι μου!»· ξεχώρισε τη μονάκριβη συκιά που έχει το νησί και μνημονεύεται σε όλα τα προικοσύμφωνα, μα δεν είχε πρόχειρα και τα λόγια τους: «Γράψε, γράψε!» «Γράψε και τι να γράψω;» «Γράψ' ένα κλωνί συκιά περ πονέντε!...».

Μα εκεί που έμενε έτσι αφαιρεμένος και φουρκισμένος που δεν τον βοηθούσε η γλώσσα είδε άλλο ναύτη, έναν γέροντα χοντροκαμωμένο και κακοτράχαλο, να γελά πονηρά και κάτι να ψιθυρίζει στον Καστελοριζίτη. Βέβαια του θύμιζε κάποιον

1. Από τα δυτικά.

πέριραγμα της Σαντορίνης αυτό το καβοντόγιο². Μα τι θέλουν οι άλλοι και ανακατώνονται στις κουβέντες τους! Και, παίρνοντας την προφορά που έχουν οι Βαρνιώτες της Θράκης, με την περιφρόνηση που τρέφουν οι Ασπροθαλασσίτες ναυτικοί για τους Μαυροθαλασσίτες συναδέλφους των:

«Μ' αφείς³, πουί⁴ μ', αφείς», είπε αλλάζοντας κατά τη φράση και τη φωνή, από τον τρυφερό γυναίκειο στον βάνουσο αντρίκειο τόνο. «Να φύω θω⁵!...»

«Και πού α πάγεις; Και πού α πάγεις;»

«Στο Μπαλτζίκι».

«Αχ! στα χαμένα νερά! Και πότε θ' ακούσω τις χαλκαδένιες σου να κάνουν γράντα γράντα;...»

Εσχημάτιζε τις χαλκαδένιες του, τις αλυσίδες της άγκυρας, πώς βυθίζονται στα νερά και κάνουν γράντα γράντα, έδειχνε πως το Μπαλτζίκι απέχει ώρα μόλις από τη Βάρνα· έπαιρνε στο πρόσωπο τον τρόπο της γυναίκας για το μακρύ κι αβέβαιο ταξίδι του αγαπημένου της και σύγκαιρα την απελπισία εκείνου για τον χωρισμό και την περηφάνια για το κατόρθωμα. Ο θερμαστής έδινε στη φωνή, στη στάση, στις χερονομίες του τόση αστεία μεγαλοπρέπεια, που έσκασαν όλοι, ναύτες και θερμαστές, στα γέλια και κοίταξαν τον Βαρνιώτη σαν κάτι παράξενο και περιφρονημένο πράμα. Έτοιμοι ήταν να του ριχτούν όλοι με σαρκασμούς.

Εκείνος χαμογέλασε στην αρχή, αναψοκοκκίνισε, έριξε το κεφάλι κάτω και τράβηξε να φύγει. Ήταν ήσυχος ανθρωπάκος, φευγάτος από την πατρίδα του, από τη δουλειά και την κακοπάθεια αφανισμένος, είχε ολόκληρη λυκοφαμελιά στη ράχη του και δεν του έμενε καιρός για μαλώματα και καβγάδες. Μα εκεί που διάβαινε κοντά στον Κώστα τον θερμαστή, εκείνος άπλωσε την αρίδα του, πεδικλώθηκε ο ναύτης και κύλησε χάμω σαν ασκί. Τώρα τα γέλια έσκασαν στο καράβι δυνατά και τρανταχτά. Αλλά ο Μίμης ο Γαλαξιδιώτης ήρθε τότε σύντροφος στον γέροντα και ηθέλησε να τον βοηθήσει στη γλωσσοφαγιά.

2. Γεροξεκούτης.

3. Αφήνεις.

4. Πουλί.

5. Να φύγω θέλω.

«Μωρέ, δεν του μιλάς!» είπε προστατευτικά. «Όποιος δεν μιλεί εδώ μέσα, ζωντανό τον θάφτουνε. Τι ρίχνεις το κεφάλι κάτου και φεύγεις; Να κι ο Κρητικομηλιός τώρα που βγήκε στο μεϊντάνι⁶. Δεν πάει να βάλει νέφτι σαν τον πατριώτη του. Ακούς, είχε μιαν οκνή γαϊδάρα και κάποιος τον συμβούλεψε να της αλείψει νέφτι τον πισινό. Το 'καμε ο μπουρμάς⁷ κι αλήθεια δεν είχε στασιό από τότε· έφευγε βαπόρι. Μα τώρα ο φίλος ξεποδαριάστηκε. Έτρεχε· πού να τη φτάσει! Σαν έξυπνος, τέλος, αλείβεται και κείνος νέφτι. Τώρα τη φτάνει και την περνάει. Διαβαίνει από το σπίτι του και βάνει τις φωνές: «Γυναίκα! Ε, γυναίκα! Έβγα να πιάσεις το χτήμα και γω έχω δρόμο ακόμη!...»».

Ο Κώστας δέχτηκε του Γαλαξιδιώτη το πείραγμα και τους σαρκασμούς των συντρόφων του. Σούφρωσε μόνο τα χείλη, αγνάντεψε τον ουρανό ψηλά, τις πράσινες στεριές αντίκρου, κάτω τη γαλάζια θάλασσα, που αυλάκωνε το πλοίο, κι έβγαλε ένα «πουφ!» περιφρονητικό. Και όταν έπαψε ο θόρυβος, τέντωσε την άλλη του αριδα, ανακλαδίστηκε⁸ χάσκοντας πιθαμή το στόμα, λες και ήθελε να χάψει τον ήλιο, και είπε με φωνή σύγκαιρα αναγελάστρα και ράθυμη στον ναύκληρο:

«Και σου λένε, Μπαρμπαγιώργη, πως δεν είναι έξυπνοι οι Γαλαξιδιώτες. Αφού και στη στεριά παίρνουν οδηγό τον μπούσουλα!... Αφού μετρούν τα χωράφια τους από άρμπουρο⁹ σ' άρμπουρο κι απ' ασφάκα¹⁰ σ' ασφάκα... Και δεν είναι παλικάρια, γιατί πήραν το τιτίβισμα των περιστεριών για ληστάδες κι έφυγαν αφήνοντας τις γυναίκες τους στους νταβλοκαλογέρους!...».

Ο Γαλαξιδιώτης άναψε αμέσως. Το χαμόγελο έσβησε στα χείλη του και χαλκοπρασίνισε σαν την οχιά. Α, δεν τα σηκώνει ο Μίμης αυτά! Ό,τι κάνουν οι άλλοι, καλά καμωμένα. Μα αυτόν δεν θέλει να τον πειράζει κανείς. Αφύς σηκώθηκε απάνω και ήρθε κατάμπροστα στον θερμαστή, βάζοντας τα χέρια στη μέση του, σαν να τον προσκαλούσε στο πάλεμα.

6. Εμφανίστηκε δημόσια.

7. Δειλός, φοβιτσιάρης.

8. Τεντώθηκε.

9. Άλμπουρο, κατάρτι.

10. Είδος θάμνου.

«Α στον διάβολο», είπε, «σαλιάρη, που δεν ξέρεις τι λες».

«Να χαθείς, βλάχο!» απάντησε ο Κώστας θυμωμένος.

Κι ευθύς τινάχτηκε ολόρθος, ζύγωσε κοντά, με τα χέρια και αυτός στη μέση, τον κοίταξε κατάματα, έσμιξαν μύτη με μύτη και σφύριξε πάλι:

«Να χαθείς, παλιόβλαχε!».

Χόγλαζε και στους δυο ο θυμός. Ετοιμάστηκαν να χυθούν ένας στον άλλο, να γροθοκοπηθούν, να ξεμαλλιαστούν, να ξεσχιστούν· το κατάστρωμα να στρώσουν με τα κρέατά τους· να βάψουν τη θάλασσα με το αίμα τους. Αλλά ο Μπαρμπαγιώργης ο ναύκληρος μπήκε στη μέση, έσπρωξε τον ένα αποδώ, έριξε τον άλλο αποκεί και ορθός ανάμεσά τους:

«Ε, ντραπείτε και μια στάλα, ρε παιδιά», είπε με την τρανταχτή φωνή του. «Αμή!... σαν δεν θέλετε να σας πειράζουν, μην πειράζετε και σεις! Καμιά φορά ένα πείραγμα φέρνει χίλια κακά. Είδα τόσα και τόσα στη ζωή μου! Από τέτοια αθώα πειράγματα χάθηκε το παιδί ο Ανέστης, ελαφρό το χώμα του. Μωρέ, παιδαρος μια φορά! Και χάθηκε από ποιον; Από μια μύξα!... Α, εκείνο το κακό δεν θα μου το βγάλει μήτε η πλάκα.

»Είμαστε στη Νοβοροσίσκη μ' ένα γαλαξιδιώτικο μπαρκομπέστια. Εγώ ναυτολογήθηκα στην Πόλη. Εκείνοι ήταν από πριν. Είχαν πολλά ταξίδια μαζί και ήταν θαρρεμένοι. Αλλά με όλα τα θάρρη τους, άμα άκουε κανέναν λόγο για τους πατριώτες του, ο Γεράσιμος ανατρίχιαζε σαν το λυσσασμένο σκυλί εμπρός στον καθρέφτη.

»Ο Ανέστης ήταν Σπετσιώτης, αρβανίτικο κεφάλι – μπίντα¹¹ σωστή! Είχε όμως αγαθή ψυχή· όση κορμοστασιά τόση και καρδιά. Του άρεσαν τα γέλια και τα ξεφαντώματα. Μια δραχμή να είχε στην τσέπη, τη θυσίαζε για τους φίλους· τα ρούχα του πουλούσε για τον σύντροφο. Εγνώρισα την καρδιά του μόλις πάτησα στο καράβι. Ο καπετάνιος δεν ήθελε τον Γεράσιμο, γιατί' ήταν βλάστημος και σπιούνος. Αποφάσισε να τον βγάλει και γι' αυτό ναυτολόγησε μένα. Ο Ανέστης όμως ήξερε πως

11. Δέστρα για την πρόσδεση των πλοίων. Μεταφορικά σημαίνει τον ξεροκέφαλο.

είχε φαμελιά απάνω του και ηθέλησε να τον σώσει. Είπε στον καπετάνιο πως ήβρε δουλειά έξω και θ' άφηνε το καράβι. Τον παρακάλεσε στη θέση του να κρατήσει τον Κεφαλλονίτη. Εκείνος κατάλαβε, αγαπούσε και το παιδί. Κράτησε τους δυο, κράτησε και μένα.

»Μα εγώ ένιωσα τη διαφορά τους αμέσως. Μίλια ήταν μακριά ο ένας από τον άλλο. Ο Γεράσιμος φαρμακομύτης, αγέλαστος, κρυφονούσης, βρασμμένη ψυχή. Ο Ανέστης το ενάντιο. Ό,τι έλεγε η καρδιά, το έδειχνε στα χείλη ο Σπετσιώτης. Ό,τι έλεγαν τα χείλη, το τάφιαζε στ' απόκρυφα της ψυχής ο Κεφαλλονίτης. Και μέσα εκεί, σαν σε λεβέτι αγάνωτο¹², το έβραζε και το ανακάτωνε για χρόνια, ώσπου το έριχνε έξω φαρμάκι και χολή.

»Ο Ανέστης όμως δεν πρόσεχε και πολύ στα τέτοια. Όταν ήθελε να γελάσει –και το ήθελε συχνά ο κακόμοιρος!–, έλεγε τον λόγο του, αδιάφορο και αν πλήγωνε κανέναν. Είχε να ειπεί για τους Κεφαλλονίτες, όπως και για κάθε τόπο της Ελλάδας. Εμείς οι Ρωμιοί τα έχουμε αυτά. Τ' άφηκαν κληρονομιά οι παλαιοί μας. Έλεγε λοιπόν πως οι Κεφαλλονίτες στην Επανάσταση βγήκαν να πολεμήσουν στου Λάλα ξαρμάτωτοι και, όταν τους ρώτησαν οι ντόπιοι γιατί πηγαίνουν έτσι στον πόλεμο, εκείνοι απάντησαν με την παιδιάτικη προφορά τους: “Α δα και άρματα θέλουμε! Βγάνε βρούλα, δένε Τρούκους!...”. Κι έπειτα, που τους λιάνιζε με το γιαταγάνι ο εχθρός, φρόντιζαν να μη χαλάσουν τα ρούχα τους! “Κάτσε, καλέ αγά, και μη μου χαλάς τον γαμπά¹³ μου!...”

»Ο Γεράσιμος τ' άκουε αυτά, μα δεν έλεγε τίποτα. Τι να ειπεί, που έτρεμε του Ανέστη τον γρόθο. Άσπριζε μόνον ως τ' αυτιά· έδειχνε στο χαμόγελό του γούλια¹⁴ κατακίτρινα, σαν να είχαν φαρμακόφιδο μέσα τους, και κινούσε το κεφάλι ρίχνοντας σουβλερές ματιές στον ξεφαντωτή. Δεν μου άρεσε καθόλου αυτό το παιχνίδι. Ήθελα να πείσω το παιδί να λιγοστέψει τα χωρατά.

»“Μην τον κάνεις έτσι, μωρέ· πειράζεται ο Κεφαλλονίτης”.

12. Λέβητας, καζάνι που δεν είναι επαλειμμένο με κασσίτερο.

13. Χοντρό μάλλινο παλτό, κάπα.

14. Ούλα.

»“Μπα”, είπε σηκώνοντας τις πλάτες. “Εγώ δεν τα κάνω να τον πειράξω. Έτσι τα λέω”.

»“Μα εκείνος τα παίρνει στ’ αλήθεια”.

»“Δεν βαριέσαι!...”

»Κι έφυγε από κοντά μου αντιπατώντας¹⁵ τις πατούσες του στα σανίδια, σαν να έλεγε πως έτσι μπορεί να πατήσει καθέναν που θα θελήσει να αντισταθεί στη χαρά του. Εγώ δεν απελπίστηκα. Μίλησα στον Ανέστη, ηθέλησα να μιλήσω και στον Γεράσιμο.

»“Σε πειράζει, πείραξέ τον και συ”, του είπα. “Μιλεί για τους συντοπίτες σου· μίλησε για τους δικούς του. Μην έχουν λίγα οι Σπετσιώτες! Να, πες του για το αρνοκέφαλο. Κάποιος φώνισε από την αγορά ένα αρνοκέφαλο. Μα στον δρόμο τού γλίστρησε κι έπεσε στη θάλασσα. Κάνει να το πιάσει, αδύνατο· το κεφάλι όλο και μάκραινε από την ακρογιαλιά. Ο έξυπνος τότε τι σοφίζεται; Παίρνει μια τούφα χορτάρι και τη δείχνει στο αρνοκέφαλο. Ψου!... φου!... το μαύλιζε...”

»Δεν μ’ άφησε να τελειώσω. Πήδηξε ορθός, με άρπαξε από τον ώμο.

»“Δεν τα ξέρω γω αυτούνα! Δεν τα ξέρω γω αυτούνα!” ρέκαξε¹⁶ τρέμοντας. “Ή θα πάψεις ή, μα τον Άγιο!...”

»Και στύλωσε μάτια τόσο θυμωμένα στον φοβερό μπαλτά, που πίστεψα πως το σύνεργο σερνόταν να πέσει στα χέρια του. Από την ώρα κείνη το κατάλαβα. Ο Κεφαλλονίτης αδύνατο να μη μας κάμει δουλειές στο καράβι. Και τις έκαμε αλήθεια. Τις έκαμε γρηγορότερα και φοβερότερα απ’ ό,τι φανταζόμουνα.

»Είχαμε κοντόγεμο το καράβι που μας πλάκωσε η Λαμπρή. Ο καπετάνιος φρόντιζε να πάρει το φορτίο και να φύγει πριν έρθουν οι άγιες ημέρες· μα στάθηκε αδύνατο. Έφτασε η Μεγάλη Πέφθη, έπαψε το φόρτωμα. Είδες τι θρήσκοι που είναι στη Ρουσία! Θεός και τσάρος· τίποτ’ άλλο. Έπαψε κάθε δουλειά και ρίχτηκε ο κόσμος στις εκκλησιές. Θέλοντας μη θέλοντας κάναμε και μεις το ίδιο. Ήρθε η Κυριακή· άρχισε το “Χριστός Βοσκρέσια”. “Χριστός Ανέστη” και μεις. Ο καπετάνιος έφησε το αρνί, μας μοίρασε από ένα κόκκινο αυγό, μας έδωσε λίγο κρασί.

15. Περιπατώντας καμαρωτά.

16. Φώναξε, έσκουξε.

»Ήταν μέρα καταχνιασμένη και ζεστή, από κείνες που βλέπουν συχνά τ' άγρια εκείνα λιμάνια. Δεξιά ο Καύκασος, ένα βουνό που χύνει στους θυμούς του φοβερό ανεμοστρόβιλο, τώρα πλάγιαζε ήρεμο, σαν λέοντας, κοιτάζοντας τα πέλαγα. Αριστερά η πόλη, φτωχική, με λίγα σπίτια και περισσότερες καλύβες, με πλατείς δρόμους πελαγωμένους στη λάσπη και μια εκκλησούλα πρασινοθόλωτη στη μέση, έμοιαζε ψαροχώρι. Και ανάμεσα το δάσος καψαλιασμένο πρόβαινε από την κλεισούρα με κάποιο αργό λούφασμα, λες και προσπαθούσε να συρθεί στην ακρογιαλιά, να χαρεί και κείνο το χλιο το κύμα. Κι έβγαινε απ' ολούθε βουή και θόρυβος από το μελαγχολικό του ζητιάνου οργάνετο και από το βραχνιασμένο λαρύγγι των χαροκόπων. Άλλοι έτρεχαν αποκαρωμένοι απάνω στ' αμάξια· άλλοι άρπαζαν τηνμποτίλια της βότκας· άλλοι χόρευαν μισοστρατίς κι άλλοι γκρεμίζονταν αναίσθητοι, γυναίκες και άντρες μαζί, στα χαλίκια του γυαλού και τους τράφους¹⁷ του δρόμου.

»Οι ναύτες, όλοι στην πλώρη συναγμένοι, είχαν μπλεχτεί χειροπόδαρα κι ένας τριβόταν στη ράχη τ' αλλουνού, άλλος έβανε στα σκέλια του άλλου το κεφάλι· μερικοί πάλευαν και άλλοι κυνηγιόνταν. Το σώμα τους, μαθημένο στη δουλειά, δεν μπορούσε να μείνει τώρα άδουλο. Είδα πως ο Ανέστης είχε διάθεση και ηθέλησα να τον σηκώσω αποκεί.

»“Έλα”, του λέω, “ν’ ανοίξουμε τα πανιά να λιαστούνε σήμερα. Τα ’φαγε η νοτιά τόσες μέρες”.

»“Τράβα κι έφτασα”, είπε πρόθυμος.

»Στη δουλειά δεν έλεγε όχι. Τράβηξα εμπρός, σκάλωσα στο πισινό και άρχισα να λύνω τα σχοινιά. Μα δεν πρόφτασα να πάω στο τρίτο και άκουσα φωνές πίσω μου. Ο Ανέστης, παίρνοντας αφορμή από το μπλέξιμο των συντρόφων του, θυμήθηκε να ειπεί για τους σαράντα Κεφαλλονίτες. Όλοι θα έχετε ακουστά πως σαράντα θεριστάδες κοιμήθηκαν τη νύχτα σαν σαρδέλες σ' έναν στενό αχειριώνα και την αυγή δεν ήξεραν πώς να ξεχωρίσουν τα πόδια τους. Ένας ήθελε να πάρει του άλλου και φιλονικούσαν. Ώσπου βρέθηκε κάποιος βουκόλος και με το χοντροράβδι του

17. Χαντάκια.

έκαμε καθέναν να πάρει τα δικά του και να φύγει. Δεν ήταν τίποτε. Μα ο Γεράσιμος, μπορεί να ήταν και πιωμένος λιγάκι, άρχισε τις βλαστήμιες. Φρίξον, ήλιε! Ο Ανέστης ακούοντάς τον ξαπλώθηκε χάμω ξεκαρδισμένος στα γέλια. Και όσο γελοούσε, τόσο εκείνος άφριζε και μάνιζε. Κατεβαίνω να ιδώ τι γίνεται· απαντώ τον Γεράσιμο πρασινοκίτρινο σαν την μπακρίλα¹⁸.

»“Τι πάθατε, μωρέ παιδί;”

»“Θαν του πιω το αίμα, μα τον Άγιο. Θαν του πιω το αίμα!...” λέει άγρια.

»Και φεύγει κατά την πρύμη βιαστικός, με τα μαλλιά σηκωμένα, μ’ ένα βήμα άταχτο, σαν να του δώσανε χτυπιά στο κεφάλι.

»“Χριστός Βοσκρέσια!... Χριστός Βοσκρέσια!...” γροικώ εκείνη την ώρα φωνές και γέλια. Τρέχω στην κουπαστή· τι να ιδώ; Του διαβόλου πέντ’ έξι Ρούσες κολυμπούσαν στην πλώρη μας. Είδαν την ημέρα ζεστή, έπιαν και καμιά βότκα παραπάνω και ρίχτηκαν να παιγνιδίσουν με το κύμα. Βουτούσαν το κεφάλι κι έπειτα τινάζονταν ολόρθες, με τα ξανθά μαλλιά τους κολλημένα στα μαρμαροτράχηλα· με τα στήθη ολόμεστα· με τα χιονάτα κορμιά στο κύμα σαν διαμαντόπετρες κλεισμένες στο ζαφείρι. Έπαιρναν νερό με τις φούχτες τους, το έριχναν απάνω μας και ανοιγοσφαλώνοντας τα χειλάκια τους σαν μύδια φώναζαν ολόχαρες:

»“Γόσποντιν! Χριστός Βοσκρέσια!... Χριστός Βοσκρέσια, σαλιότκι!...”.

»Ναι, Χριστός Ανέστη!... Χριστός Ανέστη! Ποιος λέει τ’ όχι!...

»Είμαστε όλοι κρεμασμένοι στην κουπαστή· το μάτι μας γαρίδα! Έβλεπες μέσα στο θαμπό νερό τα κορμιά τους κίτρινα σαν ελεφαντοκόκαλο ν’ αργοκινούνται και σ’ έπιανε ανατριχίλα και πείσμα. Πείσμα και ζήλια. Μας άπλωναν τα χέρια· τους δίναμε την ψυχή. Οι ραντίδες που έπεφταν απάνω μας λέγαμε πως ήταν κάτι από το κορμί τους και τις σφίγγαμε στον κόρφο, τις φέρναμε στα χείλη με αχορταγιά. Τους ρίχναμε πορτοκάλια· τους πετούσαμε μεταξομάντιλα. Και κείνες θεότρελες τσαλαβουτούσαν εδώ και κει, άρπαζαν τα χαρίσματα, έπιαναν την καρίνα,

18. Σκουριά χάλκινου σκεύους.

αρπάζονταν στα σχοινιά ν' ανεβούν απάνω τάχα και φώναζαν ολογέλαστες:

»“Για βας λιουμπλιού!... Για βας λιουμπλιού!...”

»“Ναι, σ' αγαπώ! Και γω σ' αγαπώ!...” τους φώναζε ξετρελαμένος ο Ανέστης.

»Άξαφν' ακούω πίσω μου βροντή. Είπα πως κόπηκε η άγκυρα, πως έσπασε κανένα κατάρτι. Γυρίζω τρομαγμένος· οχ, αλίμονο! Ο άθεος Κεφαλλονίτης έκαμε τον λόγο του. Καθώς έσκυφτε στην κουपाστή ο Ανέστης, μια του έδωκε με τον μπαλτά και χώρισε το κεφάλι από το κορμί. Τόση δύναμη έβαλε, που έμεινε καρφωμένος πιθαμή ο μπαλτάς στη σανίδα. Δεν πρόφτασα να κινηθώ από τη θέση μου, να καλοϊδώ το ακέφαλο κορμί που σπάραζε στο αίμα του, και βλέπω τον φονιά να πηδάει στο τσιμπούκι και να ρίχεται στη θάλασσα σκούζοντας σαν τον ρήσο.

»“Πιάστε τον!...” φώναξα.

»Μα δεν είδα στα γελαστά νερά παρά τις Ρούσες που έφευγαν με φωνές στο ακρογιάλι, σαν κοπάδι δελφινιών εμπρός στη φάλαйна!...»

Και με τον λόγο, έχωσε τη βελόνα δυνατότερα στο πανί ο Μπαρμπαγιώργης ο ναύκληρος, σαν να σούβλιζε την καρδιά του Κεφαλλονίτη. Κάποια ανατριχίλα φάνηκε να κυριεύει όλους, ναύτες και θερμαστές. Κοίταξε ένας τον άλλο σοβαρά, σαν να συνεννοούνταν πως αληθινά πρέπει ν' αφήσουν τα πειράγματα. Έπειτα όμως χαμόγελο άνθισε στα χείλη τους. Μπα! Όσα πειράγματα κι αν ειπούν, δεν θα φτάσουν ως εκεί. Και άξαφνα ο Κώστας ο θερμαστής, με φωνή παραπονιάρρα, βλέποντας τον Κιμωλιάτη τον μάγερα:

«Κι αν μάθεις πως έπεσ' από τον κούντρο, μην το πιστέφεις, μάτια μου... Κι αν μάθεις πως έπεσ' από τον παπαφίγκο, μην το πιστέφεις, μάτια μου... Μ' αν ακούσεις πως έπεσε η καζάνα και με πλάκωσε, πίστεφέ το!... Πίστεφέ το!...»

Γέρακας

Χύθηκε τρελοβοριάς στο πέλαγο, σήκωσε μεσουρανίς το κύμα. Αφροί κατάσπροι απλώνονται ολούθε· βουνά ψηλώνουν και ανοίγουν άβυσσοι. Αθέμελο το νερό, άβουλο, στου ανέμου το θέλημα παραδομένο, κλωθογυρίζει μέσα στα νησιά, δέρνεται και στενάζει απάνω στα χάλαρα, φεύγει στη νοτιά με γοργά πηδήματα. Οι στεριές γύρω, οι κάβοι, οι κόρφοι στέκουν αφροζωσμένοι και αχνομέτωποι. Ψηλά δεν έχει σύγνεφα ο ουρανός· τα σάρωσε ο άνεμος. Κάτω δεν έχει πλεούμενα η θάλασσα· τα έκλεισε ο φόβος στα λιμάνια. Ο ήλιος μονάχος γοργογυρίζει ψηλά και κάτω αρμενίζει το τρεχαντήρι του Βαλμά, της λύσσας και της φρίκης μοναχικό ανάμπαιγμα. Δεν τον τρομάζει τον βοριά, δεν το ψηφά το κύμα. Έχει πισσαλειμμένο το σκαφίδι του· έχει σκαρμούς από πρινάρι, κατάρτια ελάτινα· πανιά και άρμενα γερά. Κι έχει για καπετάνιο δράκο της θάλασσας· έχει για ναύτη του δράκου τον υγιό· έχει ναυτόπουλο ένα κλαψάριχο παιδί. Θυμώνει, ξεθυμώνει ο ναύτης· βλαστημά και μάχεται ο καπετάνιος. Και το ξύλο λεβέντικο φεύγει και χάνεται απάνω στο νερό, που σηκώνεται πύργος να του φράξει τον δρόμο, που απλώνει πλοκάμια να το σύρει στους βυθούς.

«Ε, μωρέ παιδί· πιάσε καλά το τιμόνι και κυβέρνα το άφοβα», λέει ο καπετάνιος στον ναύτη του. «Εγώ νυστάζω και πάω να κοιμηθώ. Στο λιμάνι σαν φτάσεις, με ξυπνάς».

«Καλά, πατέρα· πήγαινε κι έννοια σου».

Μικρός βγήκε ο Βαλμάς απ' το νησί και γύρισε πενηντάρης, με άσπρα μαλλιά στο κεφάλι, με τον Γιώργη δεκαοχτώ χρονών και με το ξύλο φρεσκοχτισμένο και πισσαλειμμένο, λυγερό και

καλοθάλασσο. Μα τι έγινε τόσον καιρό; Πού πήγε, πού στάθηκε, πώς βρήκε το παιδί, πώς απόχτησε το τρεχαντήριο; Κανείς δεν έμαθε ποτέ.

«Το παιδί μου!» έλεγε· «το τρεχαντήριο μου· τίποτ' άλλο». Και αν θάρρευε κανένας γέροντας, κάποια γριά και τον ρωτούσε κατά πού πέρασε τη ζωή του, σούφρωνε τα φρούδια, το χέρι άπλωνε κι έλεγε αόριστα και μυστικά:

«Πέρα κάτω· στην Άσπρη Θάλασσα».

Μα η Άσπρη Θάλασσα είναι μεγάλη. Αρχίζει από το Γιβραλτάρι και φτάνει στη Συρία. Σε ποιο μέρος της Άσπρης ήταν ο Βαλμάς; Άρχισαν οι νησιώτες, άντρες και γυναίκες, να δαιμονίζονται. Με τη φαντασία ψαχούλεψαν κάθε νησί της, κάθε χωριό, κάθε μαχαλά· έπιαναν κάθε ξενοπάτη και τον ξετάζανε:

«Μπρε καλέ μου, μπρε άρχοντα! Ένας ψηλός, ένας λιγνός, ένας αρχάγγελος, ο καπετάν Βαλμάς, μη στάθηκε στο νησί σας; Μην παντρεύτηκε, μην έκαμε παιδί που το λένε Γιώργη; Μην απόχτησε ένα τρεχαντήριο, το “Μπιούτη”;».

«Όχι· όχι· δεν τον είδαμε, δεν τον ακούσαμε· όχι!»

Οι νησιώτες άφρισαν: «Μωρέ διάβολε! Και βελόνι να ήταν, κάπου θα βρόνταε». Τέλος, γυρεύοντας εδώ και κει, πες ο ένας το κοντό του κι ο άλλος το μακρύ του, έπλεξαν την ιστορία του. Ναι· ο καπετάν Βαλμάς λέει πως πήγε στην Άσπρη Θάλασσα· μα δεν στάθηκε στην Άσπρη Θάλασσα. Πήγε στην Αμέρικα. Εκεί παντρεύτηκε με μιαν Αμερικάνα ιδιότροπη, που του γέννησε το παιδί. Έπειτα η Αμερικάνα πέθανε ή του έφυγε ή και τη σκότωσε – είχε δα και στο βλέμμα κατιτί άγριο σαν του φονιά. Λοιπόν, τη σκότωσε. Αγόρασε το ξύλο. Μπα! Αυτός ν' αγοράσει; Αυτός να δουλέψει; Να, σε κάποιον κόρφο το βρήκε αραγμένο, πήδηξε μέσα τη νύχτα, σκότωσε τον караβοκύρη με το λάζο του – είχε δα κι ένα φοβερό λάζο!–, έβαλε μέσα το παιδί του και γύρισε στο νησί. Τ' όνομα του τρεχαντηριού δεν ήταν άλλο παρά τ' όνομα που είχε η Αμερικάνα. Παράξενη γυναίκα, παράξενο και τ' όνομά της. Έτσι τα κομπόδεσαν και ησύχασαν όλοι τους.

Ο καπετάν Βαλμάς έφερε και μετρητά στην πατρίδα. Έβρε το πατρικό του χάλασμα, τον κήπο χέρσο· την οικογένειά του ξε-

κληρισμένη. Μονάχα το σπίτι διόρθωσε για να ξεχειμάζει. Ούτε κήπο φρόντισε ούτε άλλο τίποτα. Ρίχτηκε στη δουλειά. Ταξίδευε σερμαγιά· καπετάνιος και φορτωτής μαζί. Από το νησί στον Πειραιά· από τον Πειραιά στα Δαρδανέλια· από τα Δαρδανέλια στα Ροδονήσια· και πάλε πίσω στον Πειραιά· πίσω πάλε στο νησί του. Και δεν είχε άλλον μέσα στο τρεχαντήριο. Αυτός και ο γιος του και ο Ρουφογάλης, ένας σκύλος μαλλιαρός, αγριομούτσουνος και φωνακλάς. Είχε και το ναυτόπουλο, για να τους κάνει τις δουλειές. Τίποτ' άλλο.

Μα ούτε κι αγάπη είχε άλλη ο Βαλμάς από τις δυο, τις πρώτες του: το τρεχαντήριο και το παιδί του. Ένα σχοινάκι να κοβότανε από το ξύλο ήταν καλός να χαλάσει κόσμος. Κεφάλι να έλεγε το παιδί πως του πονεί, έκλαιγε σαν γυναίκα. Το τρεχαντήριο σε κάθε λιμάνι το έβαφε, το στόλιζε, το γλυκοκοίταζε σαν καλός καβαλάρης το άλογό του· πολλές φορές άνοιγε κουβέντα μαζί του. Το παιδί κάθε βράδυ στα γόνατα το έπαιρνε, το κύλαε, το ψηλαφούσε στα ξανθόγουρα μαλλιά, το φιλούσε παθητικά σαν ερωμένη.

«Παιδί μου! Μπιούτη μου!» τρυφεροφιθύριζε.

Τόσο τα είχε σφιχτά στην αγάπη του, που δεν ήξερε καλά καλά ποιο ήταν το παιδί και ποιο το ξύλο του.

Τώρα όμως ξένοιαστος ροχάλιζε στο κρεβάτι του ο καπετάν Βαλμάς. Είχε μαζί και τα δυο. Το παιδί καθότανε στοιχειό στο τιμόνι· το τρεχαντήριο έφευγε στα κύματα. Δεν τον τρομάζει τον βοριά, δεν το ψηφά το κύμα. Αλλά και κείνα δεν το ψηφούν το καρυδόφλουδο. Καντάρια πέφτει ο άνεμος από ψηλά, μεστώνει τα πανιά, σχοινιά λυγίζει, τα κατάρτια σκουντά· τρώγει τους μακαράδες και τα σίδερα στο πεταχτό διάβα του. Φύλλο περνά, φύλλο πλακώνει, άλλο φύλλο αρματώνεται στο άπειρο. Και κάτω το νερό δέρνεται και φουσκώνει, αφρίζει και μανίζει, εχθρός του εαυτού του. Ο ναύτης μάταια προσπαθεί να κρατήσει γραμμή στη σκάφη του. Ξεσχίζονται τ' άπάνω πανιά και φεύγουν ανεμοπαρμένα πούπουλα πέρα δώθε. Πλάνο το κύμα, αντί να σπρώξει δεξιά το τρεχαντήριο, αριστερά το πλαγιάζει, το παραδίνει στ' ανοιχτά.

Το ναυτόπουλο αρχίζει πάλι τα κλάματα.

«Μωρέ Γιώργη, πού πάμε; Χαθήκαμε! Άσε να ξυπνήσω τον καπετάνιο».

«Σκασμός! Μη βγάλεις άχνα, γιατί σ' έφαγα!»

Ο ναύτης φιλότιμος δεν θέλει να κράξει βοήθεια τον πατέρα του. Ναι, είναι καλός δουλευτής· δεν είναι όμως και πιδέξιος κυβερνήτης. Η ώρα θέλει χέρι δυνατό, μάτι και τέχνη. Αν ξύπναε ο καπετάν Βαλμάς, εύκολα θα έβαζε τη σκάφη στον δρόμο της. Μα ο Γιώργης δεν θα τον ξυπνήσει ποτέ. «Τι άνεμο!» λέει. «Δεν μπορώ να ταξιδέψω ένα σκαφίδι και γω!...» Έδεσε το τιμόνι και άρχισε με το ναυτόπουλο να μαζεύει πανιά! Μα ο καιρός τον κεφάλωσε. Μια σπιλιάδα¹ έρχεται και κόβει το πρυμνιό κατάρτι στη μέση.

Με τον βρόντο, πετάχτηκε ο καπετάν Βαλμάς. Κοιτάζει, τι να ιδεί; Εμπρός κάπνιζε ο Καβομαλιάς. Ο πέτρινος ελέφαντας, στη θάλασσα προυμουτισμένος², τίναζε νεροστρόβιλους στ' αστέρια. Μηδέ Τσιρίγο μηδέ Ηλοι ξεχώριζαν πουθενά. Άχνα το νερό τα σκέπαζε απ' άκρη σ' άκρη. Το πρόσωπό του κιτρίνισε σαν λεμόνι· τα μάτια του έσταζαν αίμα και χολή. Ασυλλόγιστα έφερε το χέρι στο σιλέτο.

«Βρε άθεε», αγριομίλησε· «πού πας να μας πνίξεις!»

«Με πήρε στο φτερό· δεν το κατάλαβα», ψιθύρισε άτολμα.

«Γιατί, μωρέ, δεν με ξύπναες;»

Ρίχνεται απάνω στο δοιάκι για να ορτσάρει³. πού να ορτσάρει; Δεν είχε καιρό. Το όμορφο τρεχαντήρι έτρεχε δαιμονισμένα απάνω στη στεριά. Και κείνη, πέτρα μοναχή, στεκότανε αντίκρυ, περιφρονώντας τα κύματα που βρουχιόνταν στα πόδια της και την ψυχή του καπετάνιου, που λάχτιζε οργισμένη τα δασά στέρνα του. Τρικυμία στον γιαλό, τρικυμία και στο καράβι μέσα. Ρέκαζε η θάλασσα, ρέκαζε κι ο καπετάν Βαλμάς. Κοίταζε εμπρός στη στεριά, που πήγαινε αθέλητα με μάτι άγριο, λες κι έπασχε να την ανοίξει με το βλέμμα του· κοίταζε και το παιδί στο δοιάκι λουφασμένο σαν βροχοδαρμένο λαγουδάκι. Έδειχνε γροθιά

1. Ριπή ανέμου.

2. Πεσμένος μπρούμυτα.

3. Να οδηγήσει το ιστιοφόρο προς την κατεύθυνση του ανέμου.

στη στεριά, γροθιά στον άνεμο πίσω του· γροθιά στο κύμα που καβαλίκευε το ξύλο, κούρσευε το κατάστρωμα. Δυο φορές έσυρε το χέρι στο σιλέτο· πάλε το άφησε.

«Οχ, Θε μου!» είπε βαρυστενάζοντας· «πνίξε με να μην κριματίσω».

Άξαφνα όμως ο Γιώργης τινάχτηκε ολόρθος κι έπεσε απάνω στο τιμόνι με όλη του τη δύναμη. Κάποια ελπίδα μέσα του ανάτειλε· στον νου του κάποιο λιμάνι ήσυχο ζωγραφίστηκε. Στην άγρια πέτρα απάνω η ψυχή μάντεψε αγκαλιά καλόγνωμη. Το τρεχαντήρι διάβηκε από την Καβοκαμήλα, λόξεψε στον άνεμο κι έσυρε γραμμή καταπάνω στη στεριά.

«Τι κάνεις αυτού, μωρέ!» εφώναξε ο καπετάνιος.

«Στο λιμάνι, πατέρα μου. Εκεί είναι πόρτο».

«Τι πόρτο, άτιμε! Τι λιμάνι μού λες; Νομίζεις πως θα με γελάσεις;»

«Οχι, σου λέω, πατέρα· είναι πόρτο μπροστά μας».

Ο Βαλμάς δεν ήθελε να πιστέψει καθόλου. Απελπισμένος όμως έδραμε στο δοιάκι, έβαλε όλη του τη δύναμη. Μα τίποτε δεν ξεχωρίζει πουθενά. Η στεριά ψηλώνει ακόμη, πέτρα μονοκόμματα, άγρια σαν οστρακοντυμένος κολοσσός. Ούτε σχισμάδα δείχνει ούτε λάκκωμα στις πλαγιές. Και το νερό ακούραστο αφροκοπανίζει τα πόδια της, πλένει τα και λευκαίνει, δούλος ταπεινός και μαζί εχθρός της θανάσιμος. Και το «Μπιούτη» ακράτητο φεύγει, σαν να το κράζει ποθητό φάντασμα. Δυο τρεις οργιές ακόμη και θα κουτρίσει στο μάρμαρο.

Τον καπετάν Βαλμά φριχτή τον δέρνει υποψία. Το παιδί του θέλει να παίξει με τη στερνή του ώρα! Τραγικό βλέπει εμπρός του όραμα: ξύλα-μαδέρια το τρεχαντήρι στον βράχο και τ' όνομά του ανάμπαιγμα στα χείλη των θαλασσινών. Δεν κρατήθηκε περισσότερο.

Έσυρε από τη ζώνη το σιλέτο και χύθηκε απάνω στην αγάπη του, την ώρα που το τσιμπούκι οργιά ήθελε να χωθεί στην πέτρα. Άρπαξε τον Γιώργη από τα μαλλιά, πίσω γύρισε το κεφάλι του και το σιλέτο άστραψε στο φως της ημέρας. Μα την ίδια στιγμή κύμα θεόρατο καβάληκε την πρύμη, χώρισε τον σφάχτη από το σφαχτάρι του.

Το τρεχαντήρι μ' ένα τρέμουλο, σαν να ήταν το ίδιο το σφαχτάρι, στάθηκε ακίνητο. Ούτε κύμα το δέρνει ούτε άνεμος πια. Λιμανάκι ολοστρόγγυλο, με καταπράσινες πλαγιές, με σπιτάκια πασίχαρα, με κάστρου χαλάσματα ζερβόδεξα, ανοίγει εμπρός στο θαλασσόδαρτο ξύλο.

Ο ήλιος βασιλεύοντας κατάραχα πορφυροβάφει στρωτό γυαλί τα νερά και καθρεφτίζει παράμορφα τα κουρέλια των πανιών, των αρμένων τα ξεσκλίδια, δίνει χαρά σε ψυχωμένα κι άψυχα. Ο Ρουφογάλης χαιρετά με τρανταχτά γαβγίσματα το περιγιάλι. Το ναυτόπουλο τραγουδά σκαρφαλώνοντας στο κατάρτι. Και πίσω από το κάσαρο, ταπεινός και περίλυπος, ο καπετάν Βαλμάς κρύβει το πρόσωπό του πάνω στο πανιασμένο στήθος του μοναχογιού.

Έτσι έμαθαν οι ναυτικοί το λιμάνι του Γέρακα.

Κακοσημαδιά

Μας ήβρε το ηλιοβασίλεμα ανάμεσα Σίφνου-Σέρφου, δυόμισι μίλια κάτω από την Κόκκινη Χερσόνησο. Ως εκεί βοήθησε ο γρεγολεβάντες και με πρωτοδεύτερα πανιά κατεβήκαμε από τη Μύκονο τον Τούρλο για πέντε ώρες. Ήταν γρήγορη η γολέτα του καπετάν Κρεμμύδα και δεν είχε δυσκολία σε καλόν καιρό να πάρει και οχτώ και δέκα μίλια την ώρα. Όμως αποδώ κι εμπρός δεν έπαιρνε ουδέ τρία στη βόλτα. Γιατί άξαφνα χύθηκε από το βουνό της Μήλου, σαν να διάβαινε από απέραντο καλαμιώνα, το πουνεντογάρμπι, κεφάλωσε τον γρέγο και μας χώρισε κάτω από την Κίμωλο. Ο καπετάν Κρεμμύδας πρόσταξε να κατεβάσουμε τα πανιά. Μα ώστε να το πει, ξεθύμανε ο καιρός και σε λίγο έπηξε η θάλασσα κι έγινε λιμνοστάσι.

«Όρσε, διάολε!» είπε φαρμακωμένος. «Μια φέρνει να μας πνίξει, μια μαγκάρει!... Ταρσανά θα κάνουμε!...»

Ο καπετάν Κρεμμύδας ήταν πενηντάρης, κοντόχοντρος, με κεφάλι ολοστρόγγυλο, με πρόσωπο κρεμεζοβαμμένο² και μαλλιά κάτασπρα· τα μάτια του ήταν μικρά, τα φρύδια και τα μουστάκια του βλάχκα³· η φωνή του βραχνή και βαριά σαν ρέκασμα κυμάτου και η καρδιά του απονήρευτη. Από ναύτης ήταν δουλευτής και οικονόμος. Λίγο λίγο απόχτησε μερικά λεφτά, πήρε μισακό ένα σαπιοκάικο και δούλεψε σερμαγιά εδώ τριγύρω. Έπειτα το σαπιοκάικο έγινε όλο δικό του και άνοιξε δουλειές

1. Κοπάζει.

2. Ερυθροβαμμένο.

3. Λευκόξανθα.

ως την Αττάλεια. Τέλος, έχτισε τη γολέτα και άπλωσε τα ταξίδια του πέρα στον Ποταμό.

Μα τώρα ήταν όλος θυμό. Όταν κατεβίναμε από τη Μαύρη Θάλασσα, οι ναύτες, που ήταν συντοπίτες του, φρόντιζαν κάθε ώρα να του θυμίζουν με τρόπο την πατρίδα και τα σπίτια τους.

«Ε, καπετάνιε, και να ήταν κανέννας σαββατογεννημένος εδώ μέσα και να έπιανε ένας δυνατός γρεγολεβάντες στα Μπουγάζια και να βρίσκαμε τον Καβοντόρο χειμωνιάτικο και να διπλάρωνε η γολέτα μας κάτω από τον Τσικνιά!» έλεγε ο ένας.

«Εκεί που θα ειπείς τον Τσικνιά, δεν λες καλύτερα της Μύκονος τον Τούρλο;» πρόσθετε άλλος κοιτάζοντάς τον κατάματα.

Εκείνος γύριζε αλλού, τάχα πως δεν άκουε, κι έπιανε κουβέντα με τον Μπαρμπατρίμη τον ναύκληρο για τον καιρό. Και όταν τον στενοχωρούσαν με τα λόγια τους και με τις ματιές τους, που ήταν πιο παρακαλεστικές από τα λόγια τους, έσκαε την κόκκινη σκούφια του χάμω και μελανιάζοντας έλεγε:

«Ανάθεμα τον καπετάνιο που τσουρμάει συντοπίτες του! Να με ιδείς στο πίκι⁴ κρεμασμένο, Μπαρμπατρίμη, αν βάλω άλλη φορά στη γολέτα μου Μυκονιάτη!...».

Οι ναύτες έσκυβαν το κεφάλι και σκορπούσαν κατακόκκινοι από ντροπή, σαν παρθένες άβγαλτες, με λυπητερό χαμόγελο στα χείλη και μ' ένα δάκρυ, φιλό φιλό και άφαντο, στη βρύση των ματιών τους. Κι ο καπετάνιος, πικραμένος, έφευγε σέρνοντας στο κατάστρωμα τα ποδήματά του για να φανεί φοβερός και κλειότανε στην κάμαρή του. Γιατί και κείνου η καρδιά λαχτάριζε για τη Μύκονο. Εκεί είχε τη γυναίκα του, την φιλομελάχρινη Ελεφάντω, μ' ένα παιδί στην κούνια κι άλλο στην κοιλιά. Οι καιροί ενάντιοι μας άργησαν στη Μαύρη Θάλασσα, και, αντί να φτάσουμε στη Μαρσίλια, δεν είχαμε ούτε τον μισό δρόμο παραμένον. Μα να που ήταν κάποιος σαββατογεννημένος στη γολέτα κι έπιασε δυνατός γρεγολεβάντες στα Μπουγάζια κι ήβραμε τον Καβοντόρο χειμωνιάτικο και διπλάρωσε η «Βαγγελίστρα» μας κάτω από τον Τσικνιά. Ο καπετάνιος πρώτος έτρεξε σπίτι του. Μα στον γυρισμό ούτε παιχνίδια ούτε φίλους έφερε. Και στο

4. Ατρακτοειδές ξύλο στη μέση του ιστού, όπου στηρίζονται τα ιστία.

ταξίδι τώρα, αν και είχε την πλήρη κατά τον γαρμπή, τα μάτια του ήταν στυλωμένα στον γρέγο κι έβλεπε πάντα εμπρός του, από τα χιονάτα σπίτια και τις όμορφες εκκλησιές του νησιού, ένα μονάχα σπιτάκι και μέσα τη γυναίκα του, κλιναρωμένη να χαροπαλεύει! Την έβλεπε να γυρίζει τα φωτερά μάτια της και ν' αργολέει με αδύνατη φωνή:

«Πού είσαι, Μανολιέ και μαυροκαπετάνιε!... Πού είσαι, Μανολιέ και μαυροκαπετάνιε!...».

Και πού να ζητήσει, πού να έβρει ησυχία ο Μανολιός. Δρασκελάε το κατάστρωμα σαν το λιοντάρι· πότε μίλαε μόνος του δυνατά· πότε χειρονομούσε χωρίς αιτία· πότε τραβούσε τα μαλλιά και χτυπούσε το κεφάλι του στα ξύλα. Και όλο βλαστημούσε την τύχη του και την τέχνη του.

Στη γολέτα είχαν απλωμένα όλα τα πανιά. Τέσσεροι φλόκοι εμπρός και πέντε πανιά στο πλωριό κατάρτι, τρεις στραλιέρες στη μέση, μπούμα και φλις στο πρυμίο κατάρτι. Μα το ξύλο έμενε ακίνητο σαν βάρυπνο. Ρίζες έριξε, νομίζεις, στον πάτο και θα βλαστοβολήσει. Αποκαρωμάρα βασίλευε γύρω, από άνθρωπο σε ξύλο, από θάλασσα σε ουρανό. Κουρελιασμένα σύγνεφα καφετιά κρέμονταν εδώ και κει και σταχτοκόκκινη σκόνη καθόταν ανάλαφρα στις στεριές και τη θάλασσα. Πότε και πότε έβγαζαν καμιά σπιλιάδα, έπαιρναν μπουρίνια τα πανιά και αυλακώναμε τη θάλασσα ζερβόδεξα μ' ένα γλυκομουρμούρισμα, αποκαρωτικό και κείνο. Έπειτα έπεφτε ο άνεμος, τα πανιά κυματούσαν σιγαλινά, τα σχοιινιά λάγγευαν και χτυπιόνταν στο κατάστρωμα, ώσπου έμεναν ακίνητα. Κι ο καπετάν Κρεμμύδας φαρμακωμένος συχοψιθύριζε σφίγγοντας τα δόντια του:

«Όρσε, διάολε! Μια φέρνει να μας πνίξει, μια μαγκάρει!... Ταρσανά θα κάνουμε!...».

«Σώπα, καπετάνιε, και γλήγορα δυναμώνει ο νότος», είπε ο Μπαρμπατρίμης. «Για ιδές τι τέμπλα έκανε το Τσιρίγο!» Αληθινά, κάτω στη νοτιά μαυροκόκκινα σύγνεφα σωριάζονταν τετραπανωτά. Και πίσω βασιλεύοντας ο ήλιος σαΐτευε ανάμεσα από κροσσωτές σχισμάδες, από σκοτεινόξανθες ή αιματοβαμμένες σπηλιές, δεμάτια αχτίνες, έλουζε τη γη με φως και χρώματα.

Η θάλασσα, ασπρογάλαζη, καθρέφτιζε τους ίσκιους των νησιών και αυλακωνόταν από τα ρέματα, σαν πλατύς κάμπος κιμωλίας, ζωσμένος από δρόμους και μονοπάτια. Και τα νησιά, η Μήλος και η Ερμόμηλος, που τρέφει τ' αγριόγιδα· πίσω η Σίφνος και η Σέρφος με τα παρδαλά γαϊδούρια της· η Νάξο παραπάνω με τους Βαραββάδες και η Πάρο με τα μάρμαρα· η Μόλυβος η καμπουρωτή και η Κίμωλος η σαλαμάντρα· η Σίικινος και η Φολέγαντρος εδώθε και κάτω τα Γερακούνια χωριστά, σαν κοτρόνα κυματοπλανημένη, έπαιρναν ένα χρώμα κι έδιναν μύρια. Έστεκε το ένα με κάποιιο συγνεφάκι στην κορφή· το άλλο με ζουνάρι καταχνιά στη μέση· το δώθε με κροκοβαμμένο μέτωπο· το κείθε καστανοστεφανωμένο· το παρακεί με κάτασπρο χωριουδάκι, σαν απλοχεριά χιονιού που λησμονήθηκε στη λακκούλα του. Και πέρα στη θάλασσα, σε μεταξωτό παραπέτασμα, τα καράβια, κοντυλογραμμένα, πήγαιναν οκνά κι ο μαύρος καπνός των βαποριών ψήλωνε κι έσβηνε σε χρυσόξανθες τουλούπες. Ανάερα πουλάκια πετούσαν κυματιστά κι έλαμπαν τα χιονάτα στήθη τους, σαν αργυρά φύλλα που άρπαξε ο άνεμος από εργαστήρι χρυσικού· και κάτω από τα κοντινά μας ακρογιάλια της στεριανής ζωής η βουή έφτανε, γεμάτη χαρές και γέλια. Χώρια από τον καπετάνιο, οι άλλοι απλώναμε την ψυχή να ρουφήξουμε κείνη την Παράδεισο, με ζήλια στα μάτια για κείνους που τη χαίρονται. Και άξαφνα, δεν ξέρω πώς, ένωσα μιαν ευτυχία γλυκιά και μια θλίψη γλυκύτερη, που ήθελα να τη φωνάξω γιατί μ' έπνιγε. Και άρχισα το τραγούδι:

Του ναύτ' η μάνα ζύμωνε του γιου της παξιμάδι!...

«Σκάσε, βρε, μη σου σπάσω το δοιάκι στο κεφάλι!» μ' έκοψε ο καπετάνιος.

Ξέχασα το τραγούδι και λούφαξα σε μια κόχη. Σηκώνω τα μάτια και βλέπω στο πλωριό κατάρτι μια κουκουβάγια. Τα μαύρα νυχοπόδαρά της γύριζαν δαχτυλίδια στα χείλη της κόφας⁵ και στήριζαν ακίνητο το κορμί, σαν να ήταν φεύτικη. Και αληθινά

5. Ξύλινη πλατφόρμα στην κορυφή των ψηλότερων αξόνων των ιστιοφόρων.

έμοιαζε για ψεύτικη. Ήταν η ομορφότερη κουκουβάγια που είδα στη ζωή μου! Όπως καθόταν συμμαζωμένη, με τα μάτια στυλωμένα πέρα, δεν έκανε την ασχήμια που ταιριάζει στο σόι της. Έμοιαζε καλονοικοκυρά, βγαλμένη στην πόρτα να περιμένει τον άντρα της. Μου ήρθε όρεξη να παίξω με το πουλί και άρχισα να το προγκάω:

«Ξιξιξί!... Ξιξιξί!...»

«Τι κάνεις αυτού, μωρέ!» μου φωνάζει ο καπετάνιος.

«Μια κουκουβάγια κάθεται στην κόφα».

«Κουκουβάγια!...»

Σηκώθηκε από τη θέση του και ήρθε να την ιδεί από κοντά. Μα εκείνη, καθώς ψήλωσα το χέρι μου να δείξω, φρου!... έκαμε και πέταξε πέρα. Ο καπετάν Κρεμμύδας ακολούθησε για κάμποση ώρα το τρεμουλιαστό πέταμά της κι έπειτα, σαν να μην είχε δύναμη να γυρίσει στη θέση του, σωριάστηκε απάνω στο αμπάρι. Έμεινε εκεί με το κεφάλι σκυμμένο. Έπειτα μου είπε:

«Κακοσημαδιά, μωρέ παιδί· μεγάλη κακοσημαδιά!... Είδες το άτιμο να πάρει τα ζερβά!... Αν πετούσε δεξιά, θα είχαμε καλό ταξίδι· μα τώρα κακά σημάδια. Ή σε μας ή στο σπίτι κάτι κακό θε να γένει!...»

Και γω εκείνη την ώρα τα ίδια συλλογιζόμουνα. Η κουκουβάγια λένε πως ήταν αδερφή των οχτώ παιδιών και του Κωσταντή. Η μάνα της την είχε πολύτιμη παρακαταθήκη του αντρός της.

*Στα σκοτεινά την έλουζε, στ' άφεγγα την επλέκε,
στ' άστρι και στον αυγερινό έφτιανε τα σγουρά της.*

Όταν έγινε δώδεκα χρονών, ήρθαν προξενητάδες και τη ζητούσαν νύφη στη Βαβυλώνα. Η μάνα και τα οχτώ τ' αδέρφια δεν ήθελαν να τη δώσουν τόσο μακριά· δεν μπορούσαν να υποφέρουν τον χωρισμό της. Μα ο Κωσταντής επίμενε και κάθε μέρα έλεγε της γριάς του:

*Δώσ' τηνε, μάνα μ', δώσ' τηνε την Αρετή στα ξένα,
στα ξένα κει που περπατώ, στα ξένα που πηγαίνω,
να 'χω και γω παρηγοριά, να 'χω και γω κονάκι.*

Λόγια της πλώρης

Μα της μάνας η καρδιά δεν θέλει ν' ακούσει τα λόγια του
πραγματευτή και σοφά τού απαντά:

*Φρόνιμος είσαι, Κωσταντή, κι άσχημα απελογήθης.
Κι αν μόρθει, γιε μου, θάνατος, κι αν μόρθει, γιε μου,
αρρώστια,
κι αν τύχει πίκρα ή χαρά, ποιος θα μου τηνε φέρει;*

«Εγώ!» απαντάει εκείνος βαστάζοντας όρκο φριχτό. Κι έτσι κατάφερε να χωρίσει την Αρετή από τη φαμελιά της. Δεν πέρασε όμως πολύς καιρός και οι φόβοι της μάνας αλήθεψαν. Θανατικό έπεσε στη χώρα. Σάρωσε κόσμο και κοσμάκη, σάρωσε και της δόλιας μάνας τα εννιά παιδιά! Έρημη εκείνη, καταμόναχη, κλαίει και μύρεται στα μνήματα των οχτώ παιδιών· αλλά στο μνήμα του πραγματευτή κλοτσά τις πλάκες, βρουχιέται κι αναθεματίζει:

*Ασήκω, σήκω, Κωσταντή, την Αρετή μου θέλω!
Τον Θεό μου 'βαλες εγγυητή και τους αγίους μαρτύρους,
αν τύχει πίκρα ή χαρά να πας να μου τη φέρεις.*

Η κατάρα των γονέων ακούεται, όπως κι η ευχή. Σηκώνεται ο Κωσταντής μισολιωμένος από το μνήμα.

*Κάνει το σύγνεφο άλογο και τ' άστρι σαλιβάρι
και το φεγγάρι συντροφιά και πάει και τηνε φέρνει.*

Η μάνα, βλέποντάς την άξαφνα, δεν μπορεί να πιστέψει τα μάτια της. Και, όταν τέλος την αναγνωρίζει και μαθαίνει τον ανέλπιστο γυρισμό της, σωριάζεται νεκρή. Η Αρετή, απελπισμένη, ρίχνεται στον Θεό, παρακαλεί και λέει Του:

*Θεέ μου, και κάνε με πουλί, κάνε με νυχτοπούλι,
να περπατώ στις ερημιές, να κλαίω τους αδερφούς μου!*

Έτσι έγινε η κουκουβάγια η πεντάμορφη. Άλλαξε το σόι, δεν άλλαξε όμως και την ψυχή. Ο ξεκληρισμός την ακολουθεί ακόμη και, όπου καθίσει, φέρνει και κει τη νέκρα και την ερημιά. Αφού τώρα ήρθε κι έκατσε στο καράβι μας, βέβαια για καλό δεν ήταν. Μα για να παρηγορήσω τον καπετάνιο, έκαμα τον αδιάφορο.

«Μπα, δεν βαριέσαι που πιστεύεις, καπετάνιε!» του λέω. «Ο Θεός καλός, όλα καλά».

Εκείνος δεν είπε τίποτα· κούνησε θλιβερά το κεφάλι και κατέβηκε στην κάμαρή του.

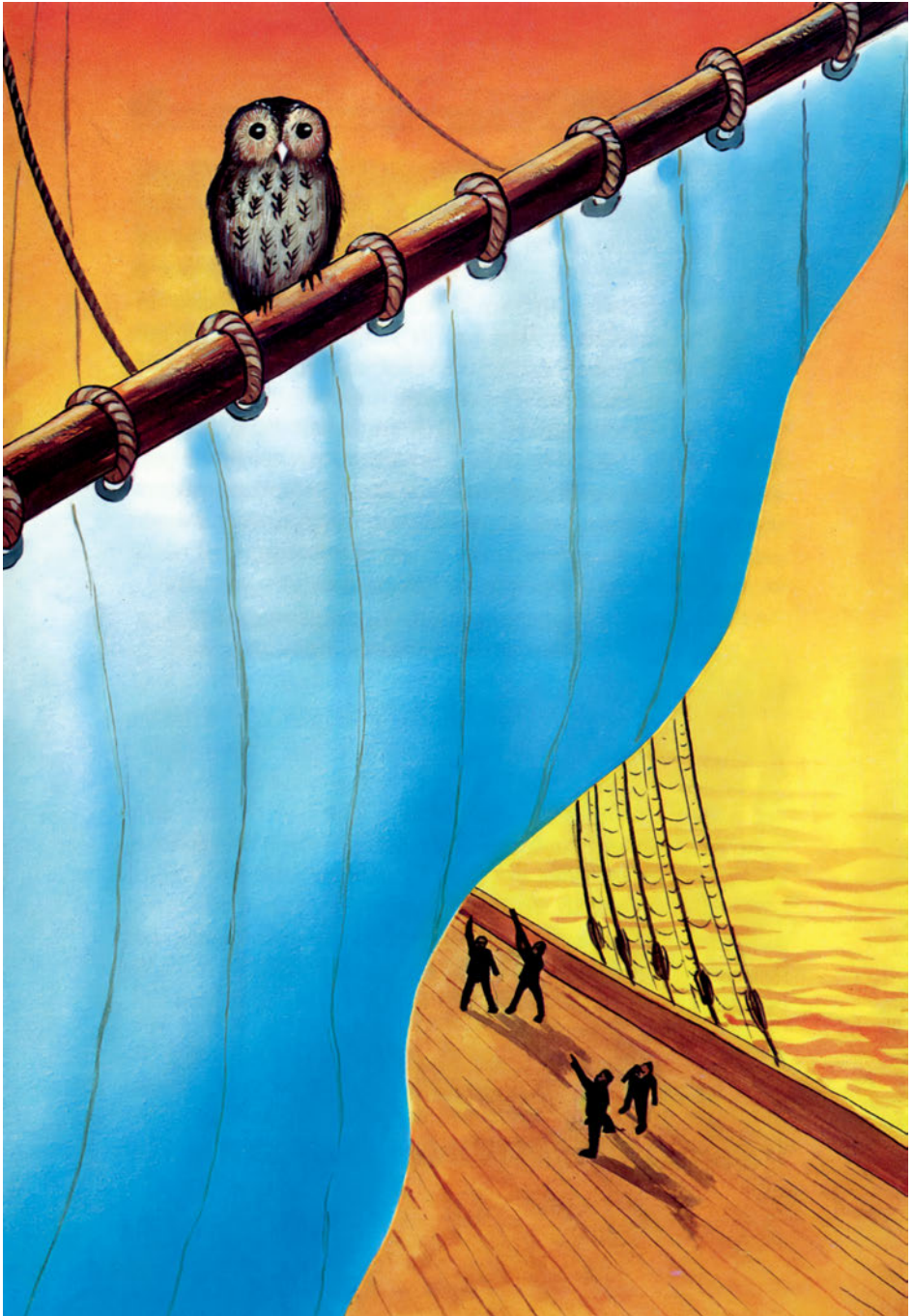
«Πάει ν' ανάψει κι άλλο κεριό», φιθύρισε ο Μπαρμπατρίμης. Οι μετάνοιες και τα κεριά δεν έπαψαν αφόνοντας φύγαμε από τη Μύκονο.

Μα δεν ήταν τώρα η πρώτη κακοσημαδιά που έτυχε του καπετάν Κρεμμύδα. Πριν ακόμη ξεκινήσει από το σπίτι, όλα τα σημάδια τού ήρθαν ανάποδα. Ζήτησε να βάλει μισθωτό καπετάνιο στη γολέτα και δεν ήβρε κανέναν. Όταν είδε πως παίρνει βοηθητικός καιρός και αποφάσισε να φύγει, βρέθηκε Τρίτη ανάβαλε. Κινάει την Τετράδη να κατέβει στον γιαλό και πρώτο πράμα που αντίκρισε ήταν μια γίδα. Τι να κάμει; Γυρίζει πίσω. Τέλος, την Πέφτη, αφού βγήκαν οι συγγενείς του να ψάξουν τους δρόμους κι οι γυναίκες τράβηξαν εμπρός να διώξουν κάθε κακό συναπάντημα, κατόρθωσε να φτάσει στη γολέτα.

Ωστόσο, η κουκουβάγια δεν είχε σκοπό να ξεκολλήσει από το καράβι! Ήρθε πάλι και κάθισε στο κατάρτι. Ήταν γυρισμένη στον καπετάνιο και στύλωνε τα μάτια της καταπάνω του. Μόλις την είδα, φρόντισα με χειρονομίες να την προγκήξω. Μα χίλια κι αν έκανα, δεν ξεκολλούσε ο πειρασμός. Έβλεπε τις χειρονομίες μου μια στιγμή κι έπειτα γύριζε αλλού το κεφάλι με περιφρόνηση, σαν να μου έλεγε: «Μωρέ, άι χάσου!...».

Τέλος, ο καπετάνιος την είδε.

«Πίσω μου, Σατανά!» είπε κάνοντας τον σταυρό του. Σήκωσε τα μάτια και την κοίταξε κατάματα. Μα και κείνη κατάματα τον κοίταζε, λες και ήθελε να τον αβασκάνει. Στο τέλος τα κατάφερε. Ο καπετάνιος κιτρίνισε σαν το κεριό. Ύστερα μεμιάς έγινε άραπης· ανέβηκε το αίμα να τον πνίξει. Κοίταξε το πουλί και δεν έπαυε να μουρμουρίζει σαν αδικοτυραννισμένη ψυχή:

«Φτου! Σε ξορκίζω με τον απήγανο⁶, πειρασμέ! Τι θες, μωρέ, από μένα, άθες!... Φεύγα αποπάνω μου και μη με κολάζεις. Άσε με, φαμελίτη άνθρωπο, να βγάλω το φωμί μου!...».

Μα εκείνη δεν καταλάβαινε από τέτοια. Κάθε τόσο χαμηλοπλάγιαζε το κεφάλι ζερβόδεξα, σαν ν' αυτιαζόταν μαντέματα, που έφερνε από μακριά ο αιματοβαμμένος αιθέρας. Έπειτα το ψήλωνε απότομα, με τα μάτια κάπου γυαλιστά, σαν να είχε αφαιρεθεί από τα κοσμικά, για να ξηγήσει τα μαντέματα. Και έξαφνα γύριζε στον καπετάνιο, σαν να έλεγε: «Κοίταξε καλά· αν θελήσω, αλίμονο σε σένα και στο σπίτι σου!...».

Έσκυβε έπειτα, έχωνε τη μύτη στα στήθη της, σήκωνε τα λιανοπούπουλα του προσώπου σαν αγκιστρωτά λεπίδια, γούρλωνε τα μάτια, θερίο μανιασμένο που ξέσχιζε τα κρέατά του για να ξεθυμάνει. Ο μαυροκαπετάνιος, βλέποντάς την έτσι, χαμήλωνε τα μάτια κι έφευγε να μην τη θυμώσει περισσότερο. Μα αφού βηματίζε λίγο, στεκότανε απότομα κάτω από το πινό⁷ και σταυρώνοντας τα χέρια σήκωνε το κεφάλι και της έλεγε:

«Μωρή, φεύγα! Πήγαινε στο καλό· πήγαινε στην ευχή του Θεού και των γονέων μου! Άσε με να πάω στον δρόμο μου και μη με κολάζεις... Φεύγα, μωρή άτιμη, σκύλα, σιχαμένη, βρομιάρα!... Πήγαινε στο καλό, πήγαινε στον διάολο!...».

Και η φωνή του από μαλακή και παρακαλεστική ανέβαινε και ξέσπασε βρισάρα, σαν το κύμα που πιάνεται παιγνιδιάρικο στο ένα ακρογιάλι και καταντά στο αντικρινό τρομερός κοσμοχαλαστής. Αλλά το πουλί, σαν να χαιρόταν με την παραφορά του, άνοιγε το στόμα και χαννιζόταν⁸ πλατιά με χαμόγελο και περιφρόνηση. Και κείνος, βλέποντάς το έτσι, όλο άναβε· βλαστημούσε κι έβριζε και χειρονομούσε και δάγκωνε τα δάχτυλά του.

«Μωρέ, φέρε μου την τσάγκρα⁹! φώναξε άξαφνα. «Φέρε μου την τσάγκρα να του πιω το αίμα!»

Κίνησα να κάμω το θέλημά του. Αλλά δεν είχε υπομονή. Έφτασε πρώτος στην κάμαρη, άρπαξε το σκουροντούφεκο και

6. Θάμνος που τα φύλλα του σκορπούν δυσάρεστη μυρωδιά.

7. Κεραία πλοίου.

8. Χασμουριόταν.

9. Κυνηγετικό όπλο με κοντό κοντάκι και με μία μόνο μακριά κάνη.

από τη σκάλα την άναψε στο πουλί. Ένας ξερός χτύπος ακούστηκε, μα τίποτ' άλλο. Ο κόκορας έπεσε, αλλά δεν έπιασε το καφούλι! Παγώσαμε. Κακοσημαδιά στην κακοσημαδιά! Καλά το είπε ο καπετάν Κρεμμύδας: «Η στο καράβι ή στο σπίτι μεγάλο κακό θε να γένει!...».

Στον ξερό χτύπο, η κουκουβάγια πέταξε. Αλλά δεν πέταξε μακριά να φύγει, να χαθεί από μπρος μας. Χαμοπετούσε περίγυρα σχίζοντας τον αέρα με τα ψαλιδωτά φτερά της, καθότανε στο ξάρτι κι έριχνε ξαφνικά μια στριγκιά φωνή που πάγωνε το αίμα: «Κουκουβάου!... κουκουβάου-βάου!...».

Ο ήλιος ήταν βασιλεμένος και δεν έβλεπες στη δύση παρά σύγνεφα αιματοβαμμένα και κατακόκκινο αιθέρα, σαν αντιλάμπισμα μεγάλης πυρκαγιάς. Πέρα στο Τσιρίγο, ο νότος έχτιζε τέμπλο, σωριάζοντας σύγνεφα θεοσκότεινα στη βάση, στη μέση ανοιχτότερα, στην κορφή καταγάλαζα. Κι απάνω στα κυματιστά χείλη, στους πύργους και τις πολεμίστρες, έχυσε πλατύ χρυσογάιτανο κι άλλο από πάνω αργυρό και ψηλά για φλάμπουρο σήκωσε τον Αποσπερίτη. Και πίσω αποκεί σαΐτευε σπιλιάδα σε σπιλιάδα τον άνεμο, καρτερώντας τη στιγμή να χυθεί συφάμελος ν' αναποδογυρίσει τον κόσμο. Ο Μπαρμπατρίμης, που ακολουθούσε συλλογισμένος το χτίσιμο του τέμπλου, είπε του καπετάνιου:

«Καπετάν Κρεμμύδα, θα μας βγάλει αέρα ο νότος. Λέω να πάρουμε κάτω λίγα πανιά».

«Μπα! καλοκαιρινός είναι· άσ' το κι ας πάει!...»

Ο καπετάνιος ήταν αγαθός άνθρωπος. Μακριά όμως να μην τον θυμώσεις. Τον θύμωσες; Ίδιος βοριάς γίνεται. Τρέχα να μπεις στο λιμνοστάσι, γιατί φίδι που σ' έφαγε!

«Αν δεν σου πιω το αίμα, να μη με ειπούν καπετάν Κρεμμύδα!» είπε σκάζοντας χάμω τον σκούφο του.

Άλλαξε το καφούλι, έφτιασε την αβιζώτη¹⁰.

«Κυβέρνα καλά, Μπαρμπατρίμη», είπε· «ίσ' απάνου στ' άτιμο! Τήρα καλά να μην το χάσεις από τα μάτια σου!»

10. Μικρή γόμωση πυρίτιδας που αναφλεγόταν στα εμπροσθογεμή τουφέκια και πυροδοτούσε την κυρίως γόμωση που προωθούσε το βλήμα.

«Λέω, καπετάνιε, να μαϊνάρουμε λίγα πανιά. Θα βγάλει αέρα ο νότος».

«Μωρέ, δώσ' του να παίρνει, γεροξεκουτιάρη! Κυβέρνα καλά κι απάνω του σου λέω!...»

Ο Μπαρμπατριμής μουρμουρίζοντας έκατσε στο τιμόνι και χούφτωσε το δοιάκι. Ο αέρας όλο και δυνάμωνε. Οι σπιλιάδες έρχονταν συχνότερες και τα πανιά άρχισαν να γεμίζουν, τα ξάρτια και οι μακαράδες να τριζοβολούν. Ο γέρος έδινε τώρα τα προστάγματα γοργά· οι ναύτες έτρεχαν από σκότα σε σκότα· η γολέτα λίχνιζε το νερό. Μα καπετάνιος και ναύτες δεν είχαν τον νου στο ξύλο παρά στην κουκουβάγια, που δεν έπαυε να κλωθογυρίζει πετώντας πάντα ζερβόδεξα.

Στην αρχή βλέπαμε παράξενο το θέλημα του καπετάνιου. Έξω από τον Μπαρμπατριμή οι άλλοι είμαστε δίβουλοι. Μα ένας με τον άλλο ξεχαστήκαμε ακολουθώντας το πέταμα του πουλιού. Σε κείνο ή σε μας έπρεπε να ξεσπάσει η κακοσημαδιά. Αν το σκότωνε, σωνόμαστε και μεις και το καράβι και τα σπίτια μας. Γιατί ποιος ξέρει αν ήταν για τον καπετάνιο η κουκουβάγια κι όχι για κανέναν άλλο! Αληθινά, εκείνος ήταν ο καρaboκύρης· εκείνος στο σπίτι του άφησε άρρωστο. Μα ποιος ήταν βέβαιος; Ο καπετάνιος μπόλιασε σε όλους τη μανία του και, αν μας έβλεπες, θα πίστευες πως φάγαμε όλοι τρελομανίταρα και κανείς δεν είχε τα λογικά του.

«Να το, βάρ' του!...» φώναζε ένας με τον άλλο κινώντας χέρια και πόδια.

Και κείνος με το ντουφέκι στο χέρι, το πρόσωπο αναμμένο, έτρεχε κοιτάζοντας περίγυρα, με γουρλωμένα μάτια, λες κι έρχονταν να πατήσουν κουρσάροι το πλεούμενο.

Το πουλί ήξερε πολλά παιχνίδια. Δεν πετούσε τόσο μακριά να το χάνουν τα μάτια μας. Μα ούτε και κοντά να το φτάνει η τσάγκρα. Φανερωνόταν δεξιά μας και η γολέτα έτρεχε απάνω του. Εκείνο πετούσε κατάμπροστα στην πλώρη, κρατώντας πάντα το ίδιο μάκρος. Έφτανε έτσι κάτω στη Μήλο ή απάνω από τα Γερακούνια ή κατά την Ερμόμηλο. Τότε, για να φυλαχτεί από τις δόλιες ξέρες, πόδισε¹¹ η γολέτα. Εμείς βλαστημούσαμε που θα

11. Βρήκε προσωρινά καταφύγιο.

χάναμε το πουλί. Εκείνο φαινότανε πίσω στο πίκι, να στυλώνει τα κρασάτα μάτια του κατά τον καπετάνιο. Και μόλις εκείνος ξάμωνε¹² το ντουφέκι, έχυνη τη φωνή του βρισιά και περιγέλασμα και πετούσε κλωθογουρίζοντας μ' ένα πέταμα τρεμουλιαστό και βαρύ και άταχτο, σαν μεθυσμένο· και η γολέτα πλιο μεθυσμένη έτρεχε καταπάνω του με τα πανιά γεμάτα. Ο καπετάνιος με την τσάγκρα στο χέρι. Και μεις όλοι με τα μάτια γουρλωμένα, τα πρόσωπα κατακόκκινα, χειρονομώντας και παραμιλώντας, που, αν μας έβλεπες, βέβαια θα πίστευες πως φάγαμε όλοι τρελομανίταρα και κανείς δεν ήταν στα λογικά του!...

Τώρα το φεγγάρι ψήλωνε ολοστρόγγυλο από το βουνό της Νάξου. Τα μακρινά νησιά και περιγιάλια, σκοτεινιασμένα, νόμιζες πως έπλεκαν στον θαμπό αιθέρα κι έδιναν να μαντεύεις παρά να ξεχωρίζεις τα σχήματά τους. Τα κοντινά, η Κίμωλος και η Μόλυβος, η Μήλος και η Ερμόμηλος και τα Γερακούνια, ξεχώριζαν τυλιγμένα σε ασπρογάλαζη καταχνιά. Έδειχναν σχισμάδες και σπηλιές σκοτεινόμαυρες· τ' ακρωτήρια και τις ραχούλες φωτεινότερες· τις πλαγιές τους ήμερες, στρωτές, δίχως λάκκους και αγριαγκάθια· τις ρεματιές και τ' ακρογιάλια δίχως λιθάρια και χάλαρα. Το πουλί μάς έριξε κάτω από την Ερμόμηλο και βλέπαμε φώτα στο Κάστρο της Μήλου και δυο φωτιές μεγάλες να χύνονται ποτάμια πύρινα και να φτάνουν στο καράβι, που έλεγες τώρα θ' ανάψει και κείνο. Από το αντίθετο πλευρό κατέβαινε του φεγγαριού η λαμπάδα κι έγλειφε με γλώσσες αργυρές το καταραμαλειμμένο σκαφίδι μας.

Ο αέρας όλο και δυνάμωνε· σφύριζε μέσα στ' άρμενα κι έβγαζε χίλιων λογίων φωνές. Ο Μπαρμπατρίμης, συλλογισμένος, αυτιαζότανε το σφύριγμα και, την ώρα που ο καπετάνιος τον πλησίαζε, του ξανάειπε ανήσυχος:

«Καπετάν Κρεμμύδα, ο νότος δυναμώνει. Να μαϊνάρουμε, λέω, λίγα πανιά».

«Κάμε ό,τι θες», απάντησε κείνος. Ακούμπησε αγχομαχώντας στην κουπαστή και παράτησε την τσάγκρα. Μα την ίδια στιγμή ακούστηκε η φωνή της κουκουβάγιας απάνω από το κεφάλι του:

12. Έστηνε το ντουφέκι και τη σημάδευε.

«Κουκουβάου!... κουκουβάου-βάου!...».

Το αναθεματισμένο! Τόση ώρα ήταν χωμένο στο ξάρτι και μεις χαμπάρι δεν είχαμε. Τινάχτηκε ορθός, άδραξε την τσάγκρα και αγριοφώναξε:

«Στο τιμόνι, Μπαρμπατρίμη! Στο τιμόνι κι απάνω του!».

Αφήσαμε όλοι τα πανιά και πήρε καθένας τη θέση του. Ο Μπαρμπατρίμης γύρισε τη γολέτα από την Ερμόμηλο κατά τα Γερακούνια. Το μέρος έχει ρέματα κι εύκολα μπορεί να σε ξεπέσει. «Ερμόμηλο ξεπέσεις, Γερακούνια καταντάς», έλεγαν οι παλαιοί. Μα ο γέροντας είχε στιβαρό και πιδέξιο χέρι. Όταν χούφτωνε το τιμόνι, λαχτάρα το 'πιανε. Δεν είχαμε φόβο κι αρχίσαμε πάλι τον τρελό αγώνα.

Μα το πουλί το πλάνο δεν είχε σκοπό να πάψει το παιχνίδι του. Μαύρο σαν χούφτα χώμα, πετούσε αργά αργά, λες και φρόντιζε να μη χαθεί από τα μάτια μας. Πότε στριφογύριζε στη γολέτα, πότε διάβαινε σαίτα ανάμεσ' από τα πανιά και χώνευε στις στραλιέρες και καρβαλίκευε τον τρίγχο και περνούσε κάτω από τα κουρτελατσίνια και καθότανε στον έξω φλόκο. Άξαφνα, με φωνές και φτεροκοπήματα, πηδούσε πάλι μέσα, κατέβαινε στο φλις, ροβολούσε στην μπούμα. Και αποκεί, ρίχνοντας άλλη φωνή, ξανάρχιζε το παράξενο κλωθογύρισμά του.

«Πίσω μου, διάολε!...» έλεγε ο μαυροκαπετάνιος.

«Μωρέ, το κεφάλι μου κόβω πως δεν είναι πουλί αυτός ο πειρασμός», είπε μια στιγμή ο Μπαρμπατρίμης. «Πιάσε, λέω, την τσάγκρα με το ζερβί να μη σου την πάρει, καπετάνιε!... Δεν ακούς μια ώρα τώρα το σκυλί πώς γρινιάζει;»

Αληθινά, ο Πιστός, ο σκύλος μας, πεσμένος στην πλώρη, με την ουρά κρυμμένη στα σκέλια, το κεφάλι ριγμένο στα μπροστινά του, ανοιγοσφαλούσε τα μάτια και γρινιάζε. Αρχίσαμε τα σταυροκοπήματα. Άλλος φιλούσε το φυλαχτό του, άλλος έπαιρνε στην τσέπη του κερύ του Επιτάφιου κι άλλος μουρμούριζε τα τροπάρια. Ο καπετάνιος, καθώς είδε το σκυλί, σταυροκοπήθηκε, έπιασε με το ζερβί χέρι το σκαντάλι.

Τέλος, ήρθε μια στιγμή που είπαμε πως τέλειωσαν τα βάσανα! Η κουκουβάγια άρχισε ν' αργοπετά, να χαμηλώνει και άξαφνα βρόντησε χάμου στο κατάστρωμα.

«Βάρ’ της!» φωνάξαμε ομόφωνοι.

Ώστε να ξαμώσει ο καπετάνιος, χάθηκε από μπρος μας. Εκείνος άρχιζε να μας βρίζει που δεν μιλήσαμε σύγκαιρα. Μα την ίδια στιγμή βλέπω τον Μπαρμπατρίμη να παραιτεί το δοιάκι και αρκουδιίζοντας να τον πλησιάζει και με χειρονομίες να δείχνει στο σχοινί της μεσανής στραλιέρας.

«Βάρ’ της!»

«Μπαμ!» αντήχησε και καπνός με σκάγια και στουπιά έπεσε στα πανιά, σαν να τα έδερνε αδρού χαλάζι. Με την ντουφεκιά, ένας άλλος χτύπος συγκρατητός ακούστηκε, όπως όταν γκρεμίζεται δέντρο συγλαδοκορμόριζο. Πέσαμε όλοι μπρούμυτα.

Ο διάβολος έκαμε τον σκοπό του! Μια στιγμή που παράτησε ο γέρος το τιμόνι, μας άρπαξε το ρέμα, μας έσπρωξε απάνω στα Γερακούνια και η γολέτα άνοιξε σαν καρύδι. Και από τη θαμπή ερημιά του νησιού ανέβηκε για τελευταία φορά πιο άγρια κι αιματοπήχτρα η φωνή της κουκουβάγιας:

«Κουκουβάου!... κουκουβάου-βάου!...».

«Αχ, μ’ έχασες, πειρασμέ!...» στέναξε ο καπετάνιος τραβώντας τα μαλλιά του.

Μα ο Μπαρμπατρίμης έτρεξε και του βούλωσε το στόμα.

«Φτύσ’ στον κόρφο σου, καπετάνιε, φτύσ’ στον κόρφο σου και μη βαργωμάς τον Θεό!... Να που ξεδιάλυνε η κακοσημαδιά. Κάλλιο στο καράβι παρά στο σπίτι σου!»

Ο καπετάν Κρεμμύδας γύρισε και τον κοίταξε άφωνος. Θυμήθηκε το σπίτι του, τη γυναίκα του κλιναρωμένη να χαροπαλεύει, να γυρίζει εδώ και κει τα φωτερά μάτια της και κάτω τα παιδιά να σέρνονται και να κλαίνε μονάχα κι έρημα. Και πέφτοντας με αναφιλητά στην αγκαλιά του Μπαρμπατρίμη:

«Ναι», είπε με φωνή μισοσβησμένη, λες και φοβότανε να την ακούσει κι ο ίδιος. «Δόξα να ’χει ο Θεός! Κάλλιο στο καράβι παρά στο σπίτι μου!...»

Η Γοργόνα

Με το μπρίκι του καπετάν Φαράση αρμένιζα μισοκάναλα εκείνη τη νύχτα. Σπάνια νύχτα! Πρώτη και τελευταία θαρρώ στη ζωή μου. Τι είχαμε φορτωμένο; Τι άλλο από σιτάρι. Πού πηγαίναμε; Πού αλλού από τον Πειραιά. Πράματα και τα δυο που τα έκαμα το λιγότερο είκοσι φορές. Μα εκείνη τη βραδιά ένιωθα τέτοιο πλάκωμα στην ψυχή, που κιντύνευα να λιγοθυμήσω. Δεν ξέρω τι μου έφταιγε· θες η γαληνεμένη θάλασσα, θες ο ξάστερος ουρανός, θες το τσουχτερό λιοπύρι· δεν μπορώ να ειπώ. Μα είχα τόσο βαριά την ψυχή, ήβρεσκα τόσο σαχλοπλημμυρισμένη τη ζωή, που, αν με άρπαζε κανείς να με ρίξει στο νερό, «όχι!» δεν θα 'λεγα.

Ο ήλιος ήταν ώρα βασιλεμένος. Τα χρυσοπόρφυρα συγνεφάκια, που συντρόφευαν το βασίλεμά του, σκάλωσαν κάπου μαύρα σαν μεγάλες καπνιές. Ο Αποσπερίτης έλαμψε κρυσταλλόχιονο μέσα στα σκούρα. Φάνηκαν ψηλά οι αστερισμοί ένας κι ένας. Τα νερά κάτω πήραν εκείνο το λευκοσκότεινο χρώμα, το κρύο και λαχταριστό του ατσαλιού. Το ναυτόπουλο άναψε τα φανάρια· ο καπετάνιος κατέβηκε να κοιμηθεί· ο Μπούλμπερης έκατσε στο τιμόνι. Ο Μπραχάμης, ο σκύλος μας, κουλουριάστηκε στη ρίζα του αργάτη να ησυχάσει και κείνος.

Εγώ ούτε να ησυχάσω μπορούσα. Ούτε ύπνο ούτε ξύπνο. Δοκίμασα να πιάσω κουβέντα με τον τιμονιέρη· μα είχε τόση ανοστιά, που έσβησε σαν φωτιά αναμμένη με χλωρόξυλα. Πήγα να παίξω με τον Μπραχάμη· αλλά και κείνος τρύπωσε ακόμη περισσότερο το μουσούδι στα πόδια του και βαριεστημένος γρίνιασε, σαν να μου έλεγε: «Άφησέ με και δεν έχω την όρεξή σου!».

Τότε, βαριεστημένος και γω, πήγα και ξαπλώθηκα μπρούμυτα καταμεσής κι έκλεισα στη χούφτα τα μάτια μου. Ήθελα να μη βλέπω τίποτα, να μην αισθάνομαι πως ζω. Και λίγο λίγο σχεδόν το κατόρθωσα. Κάτι ελάχιστο, σαν θαμπό καντηλάκι, ένιωθα να ζει μέσα μου και γύρω το κορμί μου να σμίγει και να χωνεύει μέσα στ' αναίσθητα σανίδια της κουβέρτας.

Πόσο έμεινα έτσι δεν ξέρω. Τι μου ήρθε στον νου, κι αν μου ήρθε τίποτα, δεν θυμούμαι. Άξαφνα όμως άρχισα ν' ανατριχιάζω σαν κάποιος μαγνήτης να ερέθιζε τα νεύρα μου, όπως η υγρασία αναγκάζει τα πουλιά στο φλυάρισμα. Κι ευθύς πορφυρό κύμα χύθηκε απάνω μου. Πίστεψα πως κολυμπούσα στα αίματα. Και όπως ο κοιμάμενος σε σκοτεινό δωμάτιο αυτόματα ξυπνά στο λαμπρό φως της ημέρας, και γω άνοιξα τα μάτια μου. Τ' άνοιξα ή τα 'κλεισα δεν θυμούμαι. Θυμούμαι μόνο πως έμεινα ακίνητος. Πρώτη μου σκέψη ήταν πως ξύπνησα στο στομάχι κάποιου ψαριού, που ρούφηξε το καράβι μας. Και όμως δεν ήταν στομάχι ψαριού. Ήταν ο ουρανός ψηλά και κάτω η θάλασσα. Μα όλα, ψηλά και χαμηλά, στρωμένα ήταν με ρούχο κατακόκκινο, κυματιστό, που έβαφε με αβρό φεγγοβόλημα ως και το σωτρόπι της σκάφης μας. Κάπου στα πέρατα της γης πυρκαγιά τίναζε τη λαμπάδα της ψηλά κι έριχνε φοβερούς αποκλαμούς πέρα δώθε. Μα πού το κάμα και πού η αθάλη της; Και τα δυο έλειπαν.

Κάτω στα βάθη του βοριά κάποιιο μενεξεδένιο σύγγεφο άπλωσε και τύλιξε γαλαζόχρωμα τ' αστέρια, τα έκρυψε κάτω από το πυκνό μαγνάδι του. Και παραπάνω τόξο απλώθηκε λευκοκίτρινο κι έχυσε μεσούρανα ποτάμια σκοτεινά και ποτάμια πράσινα, χρυσορόδινα και γλαυκά, λες και ήθελε να βάψει το στερέωμα. Και το τόξο, κινητό σαν ανεμόδαρτο παραπέτασμα, κουνούσε τα κρόσσια εμπρός, άπλωνε τις αραχνοϋφαντες δαντέλες του και πρόβαινε, όπως η πλημμύρα προβαίνει και σκεπάζει με αφρούς και γλώσσες την αμμουδιά. Τ' αέρινα ποτάμια έτρεχαν γοργά και φούσκωναν και κυλούσαν πάντα σκοτεινά ή πράσινα, χρυσορόδινα ή γλαυκά, και σκόρπιζαν αντιφεγγίσματα ολούθε σαν ηλεκτρικού προβολές χοντρές και αδαπάνητες. Η θάλασσα ακίνητη αντανάκλουσε τα τόσα χρώματα και φαίνονταν όλα ξαφνισμένα μέσα στην τόση

λάμπη. Μα περισσότερο ξαφνισμένος ήμουν εγώ. Δεν ήξερα τι να κάμω και τι να συλλογιστώ. Έφτασε, είπα, του κόσμου η συντέλεια. Τέτοια όμως συντέλεια μπορούσε να ευχαριστήσει τον καθένα. Η Γη βούλεται να πεθάνει μέσα στα ροδοκύματα!...

Άξαφνα ανατρόμαξα. Κάτω βαθιά, μέσ' από το μενεξεδένιο σύγνεφο, είδα να προβαίνει ίσκιος πελώριος. Η χοντρή κορμοστασιά, το πυργογύριστο κεφάλι του φάνταζαν Αγιονόρος. Τα δυο του μάτια γύριζαν φωτεινούς κύκλους κι έβλεπαν περήφανα τον Κόσμο πριν τον κλοτσήσουν στην καταστροφή. *Να τος, είπα, ο θεόσταλτος άγγελος, ο χαλαστής και σωτήρας!* Τον έβλεπα κι είχα σύγκρουο στην ψυχή. Από στιγμή σε στιγμή πρόσμενα σφυρί να πέσει το φριχτό χτύπημα. Πάει τώρα η Γη με τους καρπούς, πάει κι η θάλασσα με τα ξύλα της! Ούτε τραγούδια πλιο ούτε ταξίδια ούτε φιλιά!

Αλλά δεν άκουσα το χτύπημα. Ο ίσκιος πρόβαινε στα νερά με άλματα πύρινα. Κι όσο γρηγορότερα πρόβαινε, τόσο μίκραινε η κορμοστασιά του. Και άξαφνα ο θεότρεμος όγκος χιλιόμορφη κόρη στάθηκε αντίκρυ μου. Διαμαντοστόλιστη κορόνα φορούσε στο κεφάλι και τα πλούσια μαλλιά γαλάζια χήτη άπλωναν στις πλάτες ως κάτω στα κύματα. Το πλατύ μέτωπο, τ' αμυγδαλωτά μάτια, τα χείλη της τα κοραλλένια έχυναν γύρα κάποια λάμπη αθανασίας και κάποια περηφάνια βασιλική. Από τα κρυσταλλένια λαιμοτράχηλα κατέβαινε κι έσφιγγε το κορμί ολόχρυσος θώρακας λεπιδωτός και πρόβαλλε στο αριστερό την ασπίδα κι έπαιζε στο δεξί τη μακεδονική σάρισα.

Δεν είχα συνέρθει από την απορία και φωνή γλυκιά, ήρεμη και μαλακή άκουσα να μου λέει:

«Ναύτη, καλέ ναύτη ζει ο βασιλιάς Αλέξαντρος;».

«Ο βασιλιάς Αλέξαντρος!» ψιθύρισα με περισσότερη απορία. Πώς είναι δυνατό να ζει ο βασιλιάς Αλέξαντρος; Δεν ήξερα τι ρώτημα ήταν εκείνο και τι να της αποκριθώ, όταν η φωνή ξαναδευτέρωσε:

«Ναύτη, καλέ ναύτη ζει ο βασιλιάς Αλέξαντρος;».

«Τώρα, κυρά μου!» απάντησα χωρίς να σκεφτώ. «Τώρα βασιλιάς Αλέξαντρος! Ούτε το χώμα του δεν βρίσκεται στη γη». Οϊμέ!

Λόγια της πλώρης

κακό που το 'παθα! Η χιλιόμορφη κόρη έγινε μεμιάς φοβερό σίγαμα. Κύκλωπας βγήκε από το κύμα κι έδειξε λεπιοντυμένο το μισό κορμί. Ζωντανά φίδια, τα μεταξόμαλλα σηκώθηκαν πέρα δώθε, έβγαλαν γλώσσες και κεντριά φαρμακερά κι έχυσαν φοβερυστικό ανεμοφύσημα. Το θωρακωτό στήθος και το παρθενικό πρόσωπο άλλαξαν αμέσως, σαν να ήταν η Μονοβύζω του παραμυθιού. Τώρα καλογνώρισα με ποιον είχα να κάμω! Δεν ήταν ο Χάρος της Γης, ο χαλαστής και σωτήρας άγγελος. Ήταν η

Γοργόνα, τ' Αλέξαντρου η αδερφή, που έκλεψε το αθάνατο νερό και γύριζε ζωντανή και παντοδύναμη. Η Δόξα ήταν του μεγάλου κοσμοκράτορα, αγέραστη κι αιώνια σε στεριά και θάλασσα. Και μόνο για Κείνης τον ερχομό έχυσε ο Πόλος το Σέλας του, να στρώσει τον αθέρα με της πορφύρας το χρώμα. Δεν ρωτούσε βέβαια για το φθαρτό σώμα, αλλά για τη μνήμη του αφέντη της. Και τώρα, στην άκριτή μου απόκριση, μανιασμένη έριξε το χέρι, ένα δασοτριχωμένο και βαρύ χέρι στην κουπαστή, έπαιξε ζερβόδεξα την ουρά της κι έδειξε Ωκεανό τον μαλακό Πόντο.

«Όχι, κυρά, ψέματα!...» τρανοφώναξα με λυμένα γόνατα.

Εκείνη με κοίταξε αυστηρά και με φωνή τρεμάμενη ξαναρώτησε:

«Ναύτη, καλέ ναύτη ζει ο βασιλιάς Αλέξαντρος;».

«Ζει και βασιλεύει», απάντησα ευθύς. «Ζει και βασιλεύει και τον κόσμο κυριεύει».

Άκουσε τα λόγια μου καλά. Σαν να χύθηκε αθάνατο νερό η φωνή μου στις φλέβες της, άλλαξε αμέσως το τέρας κι έλαμψε παρθένα πάλι χιλιόμορφη. Σήκωσε το κρινάτο χέρι της από την κουπαστή, χαμογέλασε ροδόφυλλα σκορπώντας από τα χείλη της. Και άξαφνα στον ολοπόρφυρο αέρα χύθηκε τραγούδι πολεμικό, λες και γύριζε τώρα ο μακεδονικός στρατός από τις χώρες του Γάγγη και του Ευφράτη.

Σήκωσα τα μάτια ψηλά και είδα τ' αέρινα ποτάμια, τα σκοτεινά και τα πράσινα, τα χρυσορόδινα και τα γλαυκά, να σμίγουν στον ουρανό και να κάνουν Στέμμα γιγάντιο. Ήταν κάμωμα του καιρού ή μην ήταν απόκριση στο ρώτημα της αθάνατης; Ποιος ξέρει. Μα σιγά σιγά οι αχτίνες άρχισαν να θαμπώνουν και να σβήνουν μια με την άλλη, λες κι έπαιρνε τα κάλλη μαζί της η Γοργόνα στην άβυσσο.

Τώρα ούτε Στέμμα ούτε Τόξο φαινόταν πουθενά. Κάπου κάπου σκόρπια σύγνεφα έμεναν σταχτιά και κάτωχρα· και μέσα στην ψυχή μου θαμπή και ξέθωρη η πορφύρα της πατρίδας μου.

Με το μπρίκι του καπετάν Φαράση αρμένιζα μισοκάναλα εκείνη τη νύχτα.

Ναυάγια

Μόλις αράξαμε στη Στένη, ο καπετάν Ξυρίχης πήρε τη βάρκα κι έτρεξε στο τηλεγραφείο. Δυο ημέρες τώρα δεν ήβρεσκε ησυχία. Τριάντα μίλια έξω από το Μπουγάζι αντάμωσε τον «Αρχάγγελο», το μπάρκο του, που ήταν μέσα κυβερνήτης και γραμματικός τα δυο του αδέρφια. Δεν πρόφτασαν να καλοχαιρετηθούν, να ειπούν για το φορτίο και τον ναύλο τους και τους χώρισε ο χιονιάς. Κατόρθωσε, τέλος, να ορθοπλωρίσει το δικό μας και ολάκερο ημερονύχτι θαλασσοδαρθήκαμε στ' ανοιχτά. Μα όταν μπήκε στον Βόσπορο, ρώτησε όλους τους βαρκάρηδες, τους πιλότους, ακόμη τους κουμπάρους και τις κουμπάρες, αλλά τίποτε δεν έμαθε για τον «Αρχάγγελο». Τι να έγινε; Φυλάχτηκε πουθενά; Πρόφτασε να ορθοπλωρίσει και κείνος ή έπεσε απάνω στους βράχους; Κι αν τσακίστηκε το μπάρκο, σώθηκαν τουλάχιστον τ' αδέρφια του; Όλο τέτοια συλλογίζεται κι έχει συγκεφωμένο το μέτωπο, τρέμουλο έχει στην καρδιά.

Όταν έφθασε στο τηλεγραφείο, ξέχασε μια στιγμή τον πόνο του εμπρός στον πόνο των αλλωνών. Κάτω στην αυλή, απάνω στις σαρακωμένες σκάλες και παραπάνω στ' ασάρωτα πατώματα, κόσμος σαν αυτόν ανήσυχος· γυναίκες, άντρες, παιδιά προσμεναν να μάθουν από το σύρμα την τύχη των δικών τους. Και κείνο σώριαζε με την ταρναριστή φωνή του ακατάπαυτα θλίψη. Ονόμαζε πνιγμούς, μετρούσε θανάτους, έλεγε ναυάγια παρουσίας, χαμούς, συνέπαιρνε χαρές κι ελπίδες σαν δρόλαπας. Και κάθε λίγο, απάνω στα πατώματα, στις σκάλες κάτω και παρακάτω στην αυλή, θρήνοι ακούονταν, κορμιά έπεφταν λιπόθυμα, φωτιά κυλούσε το δάκρυ.

Ο καπετάν Ευρίχης δεν μπορούσε να υποφέρει περισσότερο το βάσανο. Βιαζότανε να μάθει και τη δική του μοίρα. Έσπρωξε τον κόσμο ζερβόδεξα, ανέβηκε δύο δύο τα σκαλιά, έφθασε με κόπο στη θυρίδα και ρώτησε με ολότρεμη φωνή:

«Για τον “Αρχάγγελο”... το μπάρκο... μην ακούσατε τίποτα;».

«Τίποτα», του απαντά ξερά ο τηλεγραφετής.

«Τίποτα! Πώς είναι δυνατό;» ξαναρωτάει. «“Αρχάγγελο” το λεν· έχει φιγούρα δέλφινου... έχει στο μεσανό κατάρτι κόφα. Σπετσιώτικο χτίσιμο».

Και κολλάει περίεργα τα μάτια στου υπαλλήλου το πρόσωπο, αυτιάζεται τους κρότους που βγάζει ξερούς, συγκρατητούς, σαν δοντοχτύπημα κρυωμένου, η μηχανή. Τα σωθικά του λαχταρούν, φεύγουν τα σανίδια από τα πόδια του· έτοιμος να λιποθυμήσει. Μα δεν την παραιτά τη θέση του. Τέλος, σηκώνει εκείνος τα μάτια, τον καλοκοιτάζει μια στιγμή και λέει με φωνή αδιάφορη:

«Ναι... “Αρχάγγελος”. Χάθηκε στο τάδε μέρος της Ρούμελης· κόπηκε στα δύο· η πρύμη του ρίχτηκε στους βράχους με δύο παιδιά μέσα... Τα παιδιά είναι ζωντανά».

Ζωντανά! Αναστηλώνεται ο καπετάνιος στα πόδια του.

«Τα ονόματα;» λέει με φωνή σαν χάδι. «Δεν μπορούμε τάχα να μάθουμε τα ονόματα;»

«Πέτρος και Γιάννης».

Δόξα σοι ο Θεός! Πέτρος και Γιάννης είναι τ' αδέρφια του. Ζωντανά λοιπόν και τα δύο. Ζωντανά εκείνα, θρύμματα το ολοκαίνουργο σκαφίδι! Πάλι δόξα σοι ο Θεός! Φτιάνουν άλλο μεγαλύτερο κι ομορφότερο. Φιλεύει ανοιχτόκαρδος πέντε πούρα τον υπάλληλο· δίνει ένα μετζίτι¹ κέρασμα στον υπηρέτη· παρηγορεί γλυκομίλητος τα θλιμμένα πρόσωπα: «Δεν είναι τίποτα· όλα καλά είναι· όλα καλά!».

«Ποιας ηλικίας τάχα να είναι τα παιδιά;» ρωτάει πάλι.

Ο υπάλληλος σκουντουφλιάζει· μα τον παρασκότισε! Γύρω ακούονται φωνές ανυπόμονες· σπρώχνει ο ένας τον άλλο· θέλουν να τον βγάλουν από τη θυρίδα. Έμαθε πως ζουν τ' αδέρφια του. Δεν του φτάνει; Είναι κι άλλοι που λαχταρούν για τους δικούς

1. Τουρκικό νόμισμα.

των. Ας μάθουν και κείνοι κατιτί! Μα εκείνος δεν αφήνει τη θέση του.

«Ποιας ηλικίας τάχα;» ξαναρωτά.

«Δέκα δώδεκα χρονών».

Πάλι απελπισία. Τ' αδέρφια του δεν είναι τόσο μικρά. Είναι από είκοσι πέντε κι απάνω. Σκουντούφλης, κατεβαίνει τις σκάλες, βγαίνει από την αυλή, παίρνει το βαποράκι και φτάνει στα Θεραπεία. Αποκεί μ' έν' άλογο φτάνει στον Αϊ-Γιώργη, παίρνει την ακρογιαλιά. Τα μάτια τον ομπρίζουν². Ο ήλιος παιγνιδίζει ακόμη σε ζαφειρένιο ουρανό. Η θάλασσα λίμνη απλώνεται ως τα ουρανοθέμελα. Η γη ανθοσπαρμένη μωσχοβολά. Μα η ακρογιαλιά μοιάζει με νεκροταφείο. Κάθε βράχος και νεκροκρέβατο. Καράβια κομματιασμένα, βαρκούλες μισοσπασμένες, σχοινιά, κατάρτια, φιγούρες, πανιά, εικονίσματα, παδέλες³, πιάτα, λιβανιστήρια, πυξίδες, χρυσόξυλα⁴. Και μαζί χέρια, πόδια, κορμιά δίχως κεφάλια, κεφάλια δίχως κορμιά, άδεια καύκαλα, τρίχες χωμένες στις σχισμάδες, μυαλά στουπιασμένα στην πέτρα. Ένα τρεχαντηράκι ομορφοφκιασμένο άγγελος πρόβαινε με πανιά και ξάρτια, λες κι αρμένιζε ανάερα. Και όμως ήταν καρφωμένο στον βράχο, σφιλιασμένο τόσο καλά στην πέτρα, που ουδέ νερό ουδ' άνεμος μπορούσε να περάσει. Κι ένα σκυλί, στην πρύμη δεμένο, γύριζε μάτια φωτιές, δάγκωνε την αλυσίδα του και το νερό κοιτάζοντας αλύχταγε κι αλύχταγε, σαν να το έβριζε που χάλασε τ' ομορφοκάραβο.

Έκαμε ακόμη μερικά βήματα ο καπετάν Ξυρίχης και έξαφνα βρέθηκε μπρος στο μπάρκο του. Έπρεπε να είναι δικό του ξύλο για να το γνωρίσει. Ούτε κατάρτια ούτε πανιά ούτε σκαφίδι απόμενε πλια. Μονάχα η πρύμη του, και κείνη ξεσκλησμένη, κρατιότανε σε δύο χάλαρα. Και γύρωθ' της, πικρή νεκροπομπή, άλλα ξύλα σκορπισμένα, κουπιά και άρμενα, άλλες καρίνες φαγωμένες, άλλα ποδόσταμα και σωτρόπια και σταύρωσες. Κι ακόμη γύρωθ' της άλλη πικρότερη συνοδεία! Βλέπει τον ναύ-

2. Υγραίνουν, σακρούζουν.

3. Μαγειρικό σκεύος.

4. Φυτό με αντιφλεγμονώδεις και αντισηπτικές ιδιότητες.

κληρο νεκρό στο πλάγι· βλέπει τους ναύτες πέρα δώθε σκορπισμένους, άλλους κολλιτσιδά απάνω στα κοτρώνια, άλλους μισοσκεπασμένους με τον άμμο, άλλους παιχνίδι του νερού, δαρμός και φτύμα του. Κι απάνω στα τουμπανιασμένα κουφάρια, στα πρόσωπα τα χασκογέλαστα, τα όρνια καλοκαθισμένα βύθιζαν το ράμφος στη νεκρή σάρκα και στον κρότο του πέταξαν κρίζοντας, σαν να διαμαρτύρονταν που τα ενόχλησε στο πλούσιο φαγοπότι.

Αρχίζει τώρα φριχτότερο του καπετάνιου το βάσανο. Εκείνα τα κουφάρια δείχνουν πως κοντά βρίσκονται και τα δικά του. Θέλει να δράμει⁵, να φάξει ολούθε, μα δεν τολμά. Κάτι μέσα τον κρατεί, τα πόδια του καρφώνει στ' αγνάρια τους. Τέλος, πάει και φαχουλεύει, βρίσκει ασούσουμα και τ' αδέρφια του. Το ένα κείται με το κεφάλι συφαιλισμένο⁶, το άλλο έχει και τα δύο πόδια κομμένα στα γόνατα. Αν δεν του το 'λεγε η ψυχή, βέβαια δεν θα τα γνώριζαν τα μάτια του, όπως και το μπάρο. Αλλά του το είπε και τα καλογνώρισε. Και τότε τα μάτια του στέρεψαν· ούτε δάκρυα βγάζουν ούτε σπαρταρούν. Τη θάλασσα μόνο κοιτάζουν πεισιμωμένα. Άξαφνα, ο γρόθος σηκώνεται και πέφτει με ορμή, που λες τρόμαξε και πισωπάτησε κείνη φοβισμένη.

Έπειτα σκύφτει και γλυκοφιλεί τ' αδέρφια του. Χαϊδεύει τους τα χτυπημένα κορμιά ανάλαφρα, σαν να φοβάται μην τα ξυπνήσει· κάτι τους ψιθυρίζει μυστικά στ' αυτί, θες παρηγόρια, θες μακρινή υπόσχεση. Έπειτα με το λάζο αρχίζει και σκάφτει τον τάφο τους. Παιδεύτηκε κάπου μια ώρα στον άμμο. Τον άνοιξε καλά· απίθωσε πρώτα τ' αδέρφια, έπειτα τον ναύκληρο, κατόπι τους ναύτες, κύλησε απάνω πέτρες και χάλαρα. Έπειτα έπιασε πάλι τη στράτα του κι έφτασε στα Θεραπειά. Βρίσκει το βαπόρι, έφτασε πάλι στο μπάρο του.

«Έτοιμα;» ρωτά τον γραμματικό.

«Έτοιμα».

«Βίρα άγκουρα!»

Ο καπετάν Ξυρίχης, αμίλητος, έπιασε τη θέση του στο κάσαρο κι εξακολούθησαμε το ταξίδι.

5. Τρέξει.

6. Κομματιασμένο.

Οι κουρσάροι

«**Η** Παναγιά η κλεφτρίνα», των κουρσάρων το μυστικό¹, δίχως κατάρτι και πανί, κάθετα αραγμένο στο Κλεφταύλακο, σαν βόας που χωνεύει στου δάσους τα πυκνόκλαδα. Κάτω από τ' άστρα, το πισσαλειμμένο σκαφίδι του, με τα παραπέτα φελλοντυμένα, την πρύμη και την πλώρη χαλκόφραχτη, μόλις ξεχωρίζει από τα σκοτεινά νερά και της ακρογιαλιάς τα χάλαρα. Τα τέσσερα κανονάκια τα μπρούτζινα, που κάνουν το βρούχημά του τρόμο των θαλασσινών. Οι μπαλτάδες, που συχνοβάφονται στο αίμα. Τα τρομπόνια, τα τσεκούρια, οι γάντζοι, που πιάνουν αϊτονύχια στα πλευρά των καραβιών, όλα είναι θαμμένα στο σκοτάδι. Μονάχα πού και πού, όταν οι φωτιές ψηλώνουν περισσότερο και χρυσαλείφουν πέτρες και νερά, δείχνουν και στο κατάστρωμα φίδια κουλουριασμένα τα σχοινιά,

1. Είδος ιστιοφόρου πλοίου, δημοφιλές για τους Έλληνες πειρατές στο Αιγαίο.

πεινασμένη την κόψη των αρμάτων, αιμάτου λύθρου² εδώ και χει. Άλλο τίποτα.

Περίγυρα ψηλώνουν τον Καβομαλιά οι βράχοι, πέτρες ατόφιες, και ορθοσκύβουν απάνω του, λες θέλουν να το φυλάξουν από μάτι κακότροπο. Και χει, ξαπλωμένοι στο σκοτάδι ή συμμαζωμένοι στις φωτιές, μαυρίζουν οι κουρσάροι, ίσκιои και φαντάσματα. Είναι κάπου σαράντα· όλοι ένας κι ένας διαλεχτοί. Πατριίδα τους το κάθε νησί της Άσπρης Θάλασσας· το κάθε πόρτο του Μοριά και της Ρούμελης. Θρησκεία τους το κούρσεμα· λατρεία το μύστικο· αρχηγός ο καπετάν Λαχτάρας, δράκος αχόρταγος στην κλεφιά και στο αίμα. Ξαπλωμένος κατάνακρα στ' ορθολίθι, τις πλάτες στηρίζοντας στη χορταριασμένη πλαγιά, ψηλαφά τα ψαρά γένια του και κοιτάζει κάτω, θαλασσινός θεός που θέλει να γνωρίσει το απέραντο κράτος του.

Δίπλα φωτιά πολύγλωσση ψηλώνει και στοιχειώνει, ροκανίζοντας την τροφή της, και σκορπά χρώματα στα μαλαμοκαπνισμένα τ' άρματα, στα διαμαντοκόλλητα αλυσίδια, στα μεταξωτά βρακιά, τ' άσπρα ποδήματα, τα ρουμπινοστόλιστα δαχτυλίδια του. Ανάμεσα στα πόδια του λουφασμένος ο Καρακαχπές, μαυρομάλλης και φουντουραδάτος, κοιτάζει κατάνακρα, σαν να τον ρωτά τι συλλογιέται, σαν να του υπόσχεται πως, όλοι κι αν τον αρνηθούν, αυτός θα μείνει πάντα πιστός ως τον τάφο του.

Έτσι το συνηθίζει να κάθεσαι στη μαύρη πέτρα, με τη φωτιά δίπλα και στα πόδια τον σκύλο του ο καπετάν Λαχτάρας. Να κάθεσαι, νατσιμπουκίζεις και να συλλογίζεσαι. Τι συλλογίζεσαι; Όχι βέβαια τη γυναίκα και το μοναχοπαιδί του, που τα έχει σφαλισμένα στον Πύργο του Φονιά. Ούτε τα τόσα αίματα και τα λόγια, που παρακαλώντας τον θερμά λένε οι σκλάβοι του πριν σκύψουν το κεφάλι στον άσπλαχνο λάζο του. Μα τώρα ούτε και τα πολλά πλούτη: βαρέλια τα φλωριά, αρμάθες τα κολονάτα³, στέρνες αστέρευτες τα δουβλόνια⁴, τ' ασημοκάντηλα, τα λιθοκόσμητα πουκάμισα των αγίων· άρματα τ' αξετίμητα· στοίβες

2. Αίμα πηγμένο και ανακατεμένο με ιδρώτα και σκόνη.

3. Ισπανικό ασημένιο νόμισμα με τα δύο ημισφαίρια και τις κολόνες του Γιβραλτάρ.

4. Ισπανικό χρυσό νόμισμα.

απάτητες τα γουναρικά, οι τσόχες, οι σελτέδες, τα τουλουπάνια, τα μεταξωτά, τα σαμούρια και τα λαχούρια. Και κείνα καλά κάθονται κλεισμένα στις άφωνες σπηλιές και δεν έχουν μάρτυρα παρά τον Θεό και τα χέρια του.

Μια βδομάδα τώρα κάτι άλλο τον δαιμονίζει και τον κρατεί ανήσυχο. Ο Τρακάδας, ο βλάμης του. Τον είχε βλάμη στο Βαγγέλιο, κουμπάρο στο παιδί του, δεξί χέρι στο κούρσο⁵, αρχηγό στο πλήρωμα, δήμειο στους σκλάβους του. Πέντε χρόνια κλειστά. Και ακόμη τον είχε σύντροφο στα προσωπικά του κακουργήματα. Εκείνος κάθε φορά τον απάλλαττε, με μια του μαχαιριά ή και μια πέτρα στον λαιμό, από κάθε ανυπόταχτο είτε δύστροπο σύντροφο. Πόσοι και πόσοι δεν πλάγιασαν έτσι αξύπνητα! Πόσα μερίδια χοντρά δεν άραξαν έτσι στις αποθήκες τον καπετάν Λαχτάρα, αντί να φτάσουν στα σπίτια εκεινών και να στολίσουν τις γυναίκες τους! Τώρα ήρθε και η δική του σειρά. Τον ξεπάστρεψε με μια φίχα φαρμάκι. Μα τι να γίνει; Ποιος του είπε να μάθει όλα του τα μυστικά; Ποιος του είπε να ξέρει όλες τις κρυφώνες του; Έπρεπε να το έχει πάντα στον νου. Η φτελιά, που πάει και ριζώνει στην άκρη του ποταμού, καλά δροσίζει τις ρίζες στο νερό, μεστώνει και θεριεύει και με τη γειτονιά του περηφανεύεται. Μα γρήγορ' αργά θα λιώσουν μια ημέρα τα χιόνια στα βουνά, θα κατεβάσει το ρέμα κλωθογύριστο και θα συνεπάρει τον θυμό του και τη φτελιά τη γειτόνισσα. Τι σου φταίει ο ποταμός;

Έτσι φροντίζει να δικαιολογηθεί ο καπετάν Λαχτάρας. Μα δεν ησυχάζει καθόλου. Δεν ησυχάζει, γιατί και ο Τρακάδας δεν ησυχάζει στον τάφο του. Οι φόννοι και τα κρίματα έπλεξαν πλοκό και δεν αφήνουν την ψυχή να διαβεί το τρίχινο γεφύρι στον Κάτω Κόσμο. Φορτωμένη με χοντρές αλυσίδες, σκλάβα σέρνεται στους τόπους που κριμάτισε, θρηνολογεί και δέρνεται βαρύγρωμη και αλύτρωτη πάντα. Με το βουργιάλι⁶ στην πλάτη και στο χέρι το ραβδί, γυρίζει ο κουρσάρος τα τρίστρατα, φάντασμα σκυθρωπό και αμίλητο. Πολλοί γνώριμοί του θέλησαν να μιλήσουν μαζί, τον

5. Λεηλασία.

6. Μικρό ταγάρι, σάκος.

έκραξαν να τον κεράσουν στο κρασοπουλειό, πάσχισαν να τον μπάσουν στην εκκλησιά.

Μα εκείνος φεύγει μακριά, σβήνει από κοντά τους, σύγνεφο βαρύ, σκούσμα και θλίψη αφήνοντας γύρω του. Και κάθε νύχτα, τέτοια ώρα, έρχεται στον βλάμη του, με το γιαταγάνι γυμνό στο δασοτριχωμένο χέρι, με ραντίδες αιμάτου στο πρόσωπο, και τη σκούφια του απλώνει ζητώντας μερδικό, όπως έκανε και ζωντανός. Και ο άτρομος καπετάνιος, νευρικός, ψηλαφά τα γένια του, τινάζει τον καπνό του τσιμπουκιού σύγνεφο εμπρός, ελπίζοντας να κρύψει το ενοχλητικό φάντασμα.

«Ε, παιδιά! Ορθοί στο κούρσο!» θέλει να φωνάξει όπως πάντα την ώρα της προσβολής⁷.

Μα ο λάρυγγας αγκαθόφραχτος κουρελιάζει τη φωνή, τη βγάνει άναρθρη και ασχημάτιστη. Και σύγκαιρα ηχάει, το σκότος σχίζει πύρινη σφυριγματιά, τρανή και χαλκόστομη, σαν να σαλαγάει κοπάδια ο Σαρίλαγκος. Ακούεται δούπος βαρύς, σάρας⁸ κύλημα, ένας κρότος κουφός και συγκρατητός, σαν να πήραν ζωή τα πορολίθαρα. Και μέσα στη σαλαλογή, φωνή σαν κουκουβάγιας ανάκρασμα ακούεται να λέει:

Τάω-τω!

και πίσω δεν κοιτώ!

Τ' αγνάρια μου πάνε μπροστά

και γω γυρίζω πίσω!

Έλα, βλάμη, σήκω,

σήκω να μοιράσουμε!...

Ο καπετάν Λαχτάρας πνίγεται τώρα στον ιδρωτα. Γνώριμη του είναι η φωνή, γνώριμη η σφυριγματιά και η σαλαλογή. Δεν είναι άλλος από τον Τρακάδα τον βλάμη του. Έρχεται απόψε με περισσότερη μάνητα, με φριχτότερη συνοδεία. Δεν κρατεί στο χέρι γυμνό το γιαταγάνι του· δεν έχει αιματωμένο το πρόσωπο. Το φτωχικό βουργιάλι του φορεί και κρατεί στο χέρι το θρυμμα-

7. Της επίθεσης.

8. Άχρηστο πράγμα.

τισμένο ραβδί του. Μα έχει τόσο άγριο πρόσωπο· το βλέμμα τόσο πικρό· τόσο καμπουριασμένο, μικρό κι ελάχιστο το κορμί, που μπορεί να τρομάξει και δράκο. Παράλυτος κάθεται ο καπετάνιος στον βράχο του. Θέλει να σύρει το χέρι στ' άρματα και το χέρι στέκει ακίνητο, σαν αλυσοδεμένο, στην πέτρα. Θέλει να βγάλει φωνή· μα του είναι αδύνατο. Γυρίζει το βλέμμα ζερβόδεξα να ιδεί τους συντρόφους και ξεχωρίζει μαύρους ίσκιους, που τρέχουν και πηδούν αναμαλλιασμένοι, θεότρελοι από τον φόβο τους. Άλλοι γκρεμίζονται στη θάλασσα· άλλοι χώνονται στις σπηλιές· άλλοι παίρνουν τα πλάγια· άλλοι ανεβαίνουν κατάραχα κι ακόμη τρέχουν να φύγουν αόρατο εχθρό. Ρίχνει βλέμμα στον σκύλο του, θέλει να του θυμίσει την παλιά υπόσχεση. Μα και κείνος, αναμαλλιάρης, ολότρεμος, γρούζει μόνο και πάσχει να χωθεί κάτω από τα πόδια του αφέντη του. Ωστόσο, κοντά του, τόσο κοντά, που να αισθάνεται τον ανασασμό λίβα στο πρόσωπο, που να πέφτει Καβομαλιάς ο ίσκιος στο στήθος του, στέκεται μικρομέγας ο Τρακάδας· με γέλιο τον κοιτάζει κατάματα, τον περιχύνει με την αγριόχρωμη φωνή του:

Τάω-τω!

και πίσω δεν κοιτώ!

Τ' αχνάρια μου πάνε μπροστά

και γω γυρίζω πίσω!

Έλα, βλάμη, σήκω, σήκω να μοιράσουμε!...

«Να μοιράσουμε τι;» ρωτά ο καπετάνιος. «Θέλεις τα ρούχα μου; Θέλεις τ' άρματα και τα χρυσαφικά μου; Δικά σου είναι· δικός σου είμαι και γω. Μπροστά σου μ' έχεις άβουλο και ακυβέρνητο. Μη ζητάς όμως τα πλούτη τα κρυμμένα. Τα ξέρεις και τα ξέρω. Μην τα ζητάς!»

Το είπε, δεν το είπε, το άκουσε ο βρικόλακας. Ανάβρυσε το γέλιο τρανταχτό από τα φτωχά στήθη του. Και είδε ο Λαχτάρας σκελετωμένο χέρι ν' απλώνει απάνω του, να τον σηκώνει στον ώμο. Είδε τ' αστέρια κινούμενα απάνω του, σαν γοργοκάραβα με τα πανιά γεμάτα. Πού πάνε τ' αστροκάραβα με τα πανιά

γεμάτα; Στο κούρσο πάνε. Στο κούρσο και το αίμα τρέχει κι αυτός.

«Ε, παιδιά, ορθοί!» θέλει να φωνάξει όπως πάντα στην ώρα της προσβολής.

Μα τίποτα δεν βλέπει γύρω του· τίποτα ζωντανό μέσα στο μυστικό! Όλα κείτονται λουφασμένα: τα κανονάκια τα μπρούτζινα, οι αιματοβαμμένοι μπαλτάδες, τα τρομπόνια, τα τσεκούρια, οι γάντζοι. Κείτονται λουφασμένα, σαν να τα έχει σύγκρου. Φαίνονται τρομαγμένα, δίβουλα και κείνα σαν τους κουρσάρους πριν και σαν τον Καρακαχπέ. Κανείς δεν έρχεται να τον βοηθήσει, κανείς δεν τολμά να κράξει στον βλάμη του: «Φτάνει!». Και κείνος, αφέντης εκεί μέσα, τρέχει αφύσ από πρύμη σε πλώρη, δένει τον σφιχτά στον αργάτη με τα σχοινιά, σηκώνει στη μέση το κατάρτι, απλώνει το πανί, λύνει πρυμόσχοινα. Και πάλι τον κοιτάζει κατάματα, ρίχνει πάλι την άγρια λαλιά του:

Τάω-τω!

και πίσω δεν κοιτώ!

Τ' αγνάρια μου πάνε μπροστά

και γω γυρίζω πίσω!

Έλα, βλάμη,

σήκω, σήκω να μοιράσουμε!...

Ασκή έγινε τώρα το σκελετωμένο σώμα του Τρακάδα και αμόλησε δυνατό άνεμο. Φούσκωσε αμέσως το ράθυμο πανί, αναταράχτηκε η θάλασσα, και το μυστικό πέταξε από το Κλεφταύλακο στ' ανοιχτά.

Ο καπετάν Λαχτάρας βλέπει γύρω τις στεριές να πισωδρομούν, σκοτεινά σύγνεφα στο φύσημα του βοριά. Βλέπει το κύμα να τον καβαλά. Βλέπει απάνω σπαθί ακονισμένο τ' ολοφούσκωτο πανί, πνίγεται και μανίζει από την απελπισιά. Τι θα γίνει! Πού τον στέλνει σφιχτοδεμένο έτσι ο μισητός σύντροφος; Πάσχει να λύσει τα σχοινιά, θέλει να φωνάξει· μα είναι ανίκανος. Φυσά και βράζει μέσα του η κόλαση. Φυσά και βράζει, μα δεν μπορεί ν' αλαφρωθεί. Βούλεται, πασχίζει και, τέλος, βγάνει βρούχημα την κατάρτα:

«Σύρε στον σαββατιανό λύκο! Σύρε!...».

Με την κατάρα, έσπασαν τα δεσίματα. Πήδηξε ορθός ο καπετάνιος και τρέχει αναμαλλιάρης να φύγει τον βρικόλακα. Πηδά φαράγγια, σέρνεται σε ρεματιές, πλαγιές ανεβαίνει, κατεβαίνει σάρες, πηδά και φεύγει σαν ζάρκαδος. Πίσω του ο Καρακαχπές, αναμαλλιάρης και κείνος, ρίχνεται στα βήματά του.

«Φεύγα!» του λέει.

Ξεσχίζει του τη βράκα με τα δόντια του. Εχθρός έγινε τώρα ο υποταχτικός κι ο σύντροφος! Καθώς τον βλέπει έτσι ο καπετάν Λαχτάρης, παίρνει το αλύχτημα για φωνή του βλάμη του· γνωρίζει στη λάμψη των ματιών την αγριόθυμη φλόγα του Τρακάδα. Και φεύγει ακόμη με γόνατα παραλυμένα· με κομμένη φωνή. Πηδά φαράγγια, σέρνεται σε ρεματιές, πλαγιές ανεβαίνει, κατεβαίνει σάρες. Διπλό «μπλουμ!» ακούστηκε άξαφνα στη ρίζα ενός βράχου και η θάλασσα έκλεισε για πάντα τα μάτια τους.

Μα σύγκαιρα άλλα μάτια η ανατολή άνοιξε αντίκρυ και η πλάση αναγάλλιασε. Τρέμουν ρουμπίνια στα νερά, παίζουν σμαράγδια στους κάμπους. Το σώμα του Λαχτάρη, ποντοπλάνητο, αδερφωμένο με τον Καρακαχπέ τον σκύλο του, τρομάζει τώρα τους θαλασσινούς. Και κάτω στον κάμπο τον Λαχιού αναπαύεται γυμνό και φτωχικό το σκέλεθρο του Τρακάδα.

Τελώνια

Πάνω στα λυχνανάμματα είδα φανό μπροστά μου τη φωτιά του Στρόμπολι. Ο νότος παλικάρι έσπρωξε την «Άγια Μαύρα» μου από τη Μαρσίλια ως εδώ με δέκα δώδεκα κόμπους την ώρα. Πέρασα καλά τον Καβοκόρσο – Μάνη σωστή στο χώμα και τους ανθρώπους της· άφησα βουβή την Καπρέα· την Έλβα με τα ψηλά βουνά, τη Σπιανόζα δασωμένη, το Μοντεχρήστο ξερή και άχαρη πυραμίδα πίσω μου. Τώρα όμως κλαψομοίρης γέροντας άρχισε να ζαρώνει τα φρύδια του. Ο σιρόκος έβγαζε στοιχειά και κύματα. Ο ουρανός, σγνεφοσκεπασμένος, θεοσκοτεινός, χαμήλωσε ως τα ξάρτια, έπνιξε όλα στην καταχνιά. Το κατάστρωμα γλίστησε σαν να ήταν πλυμένο με σαπουνάδα. Τα σίδερα, τα κατάρτια, ο αργάτης, το δοιάκι, βουτημένα στον ιδρωτα, μούσκεψαν τα πανιά· τα σχοινιά φούσκωσαν παραχορτασμένα σαν φίδια.

«Μπρε!»

Δεν μου άρεσαν καθόλου τα σημάδια του. Είπα να κλείσουν καλά τ' αμπάρια και να καθίσει ο Κριτσέπης στο τιμόνι. Ίσα πλώρη ο φανός του Στρόμπολι.

«Καλό πνίξιμο!» ακούω πίσω μου στριγκιά φωνή. Σπασμοί μ' έπιασαν. Τη γνώριζα πολύ καλά την καταραμένη φωνή. Δεν ήταν άλλη παρά του Κάργα, του παιδικού μου φίλου και συντρόφου στη σκούνα.

Μαζί του βύζαξα το γάλα της μάνας μου, μαζί ανατράφηκα στη σκούνα του πατέρα μου· μονήμερα ιδρωσαν οι τρίχες στα χείλη μας. Η μάνα του πέθανε πριν να τον αποκόψει. Ο πατέρας του πνίγηκε στο Καβοντιλάρμε της Καλάβριας πριν να τον χαρεί

παλικάρι. Απόμεινε ορφανός και πεντάφτωχος. Ο δικός μου τον πήρε στο σπίτι, μας αδέρφωσε. Μαζί στο σχολειό, μαζί στα παιχνίδια. Πάντα οι δυο μας. Όχι δυο φέματα· οι τρεις μας έπρεπε να ειπώ. Γιατί και το Σμαρώ ήταν μαζί μας πάντα, το Σμαρώ, ακριβή χαρά και μοναχός καβγάς μας.

Άξαφνα όμως μας άδραξε ο πατέρας και μας έριξε στην «Άγια Μαύρα». Μας μάγεψε η θάλασσα. Όλες οι κουβέντες μας για τα πλεύμενα. Όνειρό μας ήταν να μπούμε σε μεγάλο καράβι, ένα μπάρκο, μια νάβα¹, σε μεγαλύτερο ακόμη! Να βάνει μέσα χίλια κιλά· πέντε, δέκα, εκατό χιλιάδες κιλά. Και να έχει πολλά πανιά· δάσος κατάρτια, σχοινιά, σύρματα! Και να ταξιδεύουμε μακριά, πολύ μακριά, σε απέραντα πέλαγα, πίσω του ήλιου. Καπετάνιος εγώ, καπετάνιος εκείνος, να σμίγουμε στη βόλτα και να χαιρετιόμαστε:

«Ε, από το μπάρκο!... Ποιος καπετάνιος;».

«Ο Μήτρος του Τράχηλα!»

«Ε, από τη νάβα!... Ποιος;»

«Ο φίλος του Μήτρου· ο Λάμπρος Κάργας. Και για πού με το καλό;»

«Για την Αμέρικα... Και σεις;»

«Για την Αυστράλια».

«Τι φόρτωμα;»

«Μοσχοκάρυδα, βανάνες, καφέδες, ζαχαροκάλαμο... Και σεις;»

«Διαμαντόπετρες, μπιρλάντια, μεταξωτά, κεχριμπάρι, φίλντισι!»

Και όταν τελείωνε το ταξίδι, θα γύριζε καθέννας στο νησί φορτωμένος κολονάτα.

«Και σαν γυρίσεις πίσω;» ρώταε ένας τον άλλο.

«Θα πάρω το Σμαρώ γυναίκα μου».

Τέλος, όταν απέθανε ο καπετάν Τραχήλης, έγινε σύντροφος στη σκούνα ο Κάργας. Αλλά, μόλις κλείσανε τα συμβόλαια, μπήκε μέσα διαφορετικός.

«Το δοιάκι», λέει, «δεν μ' αρέσει».

«Γιατί;»

1. Τρικάρτο ιστοφόρο.

«Έτσι· έχει κεφάλι φιδιού. Να το κάνουμε σκυλιού».

«Μα τι σε πειράζει φίδι-σκυλί; Τη δουλειά του την κάνει».

«Δεν την κάνει».

Και φραπ! στη φωτιά το δοιάκι. Έκαμε κεφάλι σκυλιού.

Έπειτα άρχισε για όλα του καραβιού. Πάνε οι μπαμπάδες, πάνε οι μούρσοι, πάνε τα πόμολα. Είχαμε φιγούρα έναν Μακεδόνα· δεν του άρρεσε.

«Να βάλουμε», λέει, «δέλφινά».

Έβαλε δέλφινά. Το πομπρέσο² είχε σκαλισμένο έναν σταυρό στην άκρη.

«Όχι σταυρό», λέει· «λουλούδι θα βάλω».

«Μα τι σε πειράζει σταυρός-λουλούδι; Ίδιο είναι».

«Όχι· καλύτερα λουλούδι».

Άλλα έξοδα πάλι. Έβαλε στο πομπρέσο λουλούδι. Τον αργάτη τον έβαψε πράσινο, την κάμαρη κόκκινη· το μαγερείο κατάμαυρο· τα κατάρτια κίτρινα. Έπειτα ήθελε να βάψει το σκαφίδι. Ήταν γαλάζιο, φρεσκοβαμμένο.

«Όχι γαλάζιο», λέει· «κάτασπρο είναι ομορφότερο».

«Μα το άσπρο λερώνει εύκολα. Έπειτα δεν έχει ανάγκη ακόμα».

«Έχει δεν έχει θα το βάψω. Δεν μπορώ να το βλέπω με τέτοιο χρώμα Στο στομάχι μου κάθεται».

Τι να του ειπώ; Είχε μανία στο άλλαγμα. Το κεφάλι του ίδιος μπούσουλας· ούτε κάρτο³ δεν έμενε στη θέση του. Από τ' άψυχα ρίχτηκε σε λίγο στους ανθρώπους. Έδιωχνε τον έναν, έπαιρνε τον άλλο, έβριζε τον τρίτο.

Έπειτα ρίχτηκε στο καραβόσκυλο τον Ζέπο μας, που τον είχε ο μακαρίτης μια ζωή μαζί του! Τον έδερνε, τον κλοτσούσε, τον άφηνε νηστικό. Τέλος, μια νύχτα τον έπνιξε μισοκάναλα κι έφερε από τη Μεσσήνα ένα κοπρόσκυλο που βαριόταν και ν' αλυχτήσει.

«Μωρέ γιατί, βλάμη;» τον ρωτώ.

«Έτσι· δεν τα θέλω τέτοια στο καράβι μου».

Στο καράβι του! Δεν κρατήθηκα περισσότερο.

2. Ο πρόβολος ή μπαστούνι, πλάγιος ιστός στην πλήρη των ιστιοφόρων.
3. Κουάρτο, το 1/4 μιας μονάδας μέτρησης.

«Άκουσε, Λάμπρο», του λέω. «Εγώ δεν σ' έβαλα αφέντη εδώ μέσα· σ' έβαλα σύντροφο».

«Σύντροφο», μου απαντάει με θυμό, «για να σου ανοίξω τα μάτια».

Τώρα κατάλαβα! Δεν έχει μονάχα μανία στο άλλαγμα παρά κάτι περισσότερο. Ήθελε να φαίνεται στη σκούνα μοναχός καρaboκύρης. Τον έτρωγε το εγώ του. Τόσο ξιπάστηκε με το καπετανιλίκι ο χοντροναύτης, που πίστεψε πως ήταν πορφυρογέννητος. Όλα τα ήξερε και όλα τα όριζε. Γη, θάλασσα, ουρανός, πλεούμενα, όλα δικά του. Κι αν δεν ήταν δικά του, δεν έπρεπε να είναι αλλουνού! Μοναδικός στο είδος του, μοναδικός στην τέχνη του.

Απελπισία μ' έπιασε. Πέταξε η όρεξη για τη δουλειά, πέταξαν τα όνειρα. Ο αϊτός έχασε τα φτερά του κι έμεινε χεροδούλης και ψωμοζήτητης στη γη. Ψωμοζήτητης μα πονόψυχος. Ήξερα ποιος μου ψαλίδισε τα φτερά και όμως λυπόμουν να τον διώξω. Μα ήρθαν δύσκολες χρονιές. Πάθαμε ζημιές στα ταξίδια. Αν ήθελα να χαλάσω τη συντροφιά, δεν θα έπαιρνε ο Κάργας ούτε το απόθεμα. Ας πάει να χαθεί! σκέφτηκα. Ο πατέρας μου τον έκαμε άνθρωπο· δεν πρέπει εγώ να τον καταστρέψω.

«Τι λόγο είπες, βλάμη;» τον ρωτάω τώρα.

«Τον είπα», μου απαντά με θυμό. «Φοβάσαι μην αληθέψει; Μη φοβάσαι!...»

«Μπα· τι να φοβηθώ;» ψιθύρισα κάνοντας τον αδιάφορο. «Μα γιατί να ειπείς τον κακό σου λόγο;»

«Τον είπα. Μα δεν μου λες; Αλήθεια παίρνεις το Σμαρώ γυναίκα;»

Και χωρίς να περιμένει απάντηση, έβγαλε ένα τσαλακωμένο χαρτί, σίμωσε στον φανό της πυξίδα και διάβασε τρεχάτα:

«Το Σμαρώ, παιδί μου, δεν είναι για σένα. Η Μαριώ του καπετάν Τραχήλη την αρρεβώνιασε με τον γιο της τον προστάτη σου. Έπειτα, μάθε και τη δική μου συμβουλή. Μην απλώνεις το χέρι σου εκεί που δεν φτάνεις. Τι έχεις να κάμεις εσύ με το κορίτσι του καπετάν Πανώριου; Εκείνο είναι καρaboκυροπούλα και δεν μπορεί παρά να πάρει καρaboκύρη».

«Τ' ακούς!» μου λέει. «Δεν είναι ψέμα, ε;»

«Όχι, βέβαια· δεν είναι φέμα», του απάντησα ήσυχος. «Ξέρεις πως το Σμαρώ τ' αγαπούσα από τότε που είμαστε μικρά παιδιά».

«Και γω τ' αγαπούσα», είπε εκείνος. «Και γω από τότε τ' αγαπούσα και τώρα τ' αγαπώ και θα τ' αγαπώ όσο ζω και ζεύω! Να μην απλώνω εκεί που δεν φτάνω! Και γιατί δεν φτάνω εγώ στο Σμαρώ; Σε τι είσαι συ καλύτερος από μένα; Τ' έχεις περισσότερο; Καραβοκύρης εσύ, καραβοκύρης και γω. Ίσα την έχουμε τη σκούνα. Μισή και μισή. Θες τώρα να πάρω τον μπαλτά και να τη χωρίσω στη μέση;»

Σηκώθηκε αγριοπρόσωπος, γύρισε τα μάτια του ζερβόδεξα, σαν να ζητούσε τον μπαλτά να χωρίσει στη μέση τη σκούνα. Είδα πως ήταν να πάρει τέλος η κουβέντα μας. Ήθελα όμως και να τον πειράξω λιγάκι.

«Τι τα θέλεις αυτά;» φιθύρισα. «Το Σμαρώ με παίρνει γιατί μ' αγαπά».

«Σ' αγαπά! Εκείνη σ' αγαπά!... Εσένα!... Χμ!...»

Να ειπώ την αλήθεια τον λυπήθηκα. Δεν πίστευα πως αγαπούσε τόσο το Σμαρώ. Σε τέτοια διαστρεμμένη ψυχή δεν πίστευα να χωρεί τόση αγάπη.

Γύριζα στο κάσαρο με τα χέρια πίσω, συλλογισμένος. Άξαφνα νιώθω να τραβά κάποιος τον μουσαμά μου. Στρέφω και τον βλέπω να μου δείχνει κάτι με τρεμάμενο χέρι ψηλά στο κατάρτι. Σήκωσα τα μάτια μου· ανατρίχιασα. Τα χαμήλωσα κι ανατρόμαξα. Τελώνιο ήταν εκεί, λαμπυρίδα ωχροκίτρινη, σιχαμερή μύξα. Μα ο σύντροφος, με το χαμογελαστό πρόσωπό του, μου φάνηκε φοβερότερο τελώνιο, ψυχωμένος Σατανάς, από κείνους που τελωνίζουν τις ψυχές! Άφηκε, είπε, τον σκοτεινό του θρόνο και ήρθε στη γη να τελωνίσει και τη δική μου ψυχή.

«Καλό πνίξιμο!» σφύριξε πάλι στ' αυτιά μου.

Και πριν κουνηθώ από τη θέση μου, έφυγε μακριά τριποδίζοντας⁴ στο κατάστρωμα και ουρλιάζοντας σαν τρισκατάρατος.

«Τα φώτα!... Σβήστε τα φώτα!...» φώναξα ευθύς.

Μα οι ναύτες είχαν ιδεί τα τελώνια και πρόβαλαν στο κατάστρωμα με όλα τα χάλκινα σκεύη του μαγερειού. Ταφιά, τεντζε-

4. Τρέχοντας.

ρέδες, λεβέτια, καπάκια έπαιζαν τώρα στα χέρια τους κι έβγαζαν σωστό δρολάπι από ήχους και φωνές. Νευρικό το μέταλλο άστραφτε, ούρλιαζε, τα στέρνα του ξέσκιζε άπονα, τρανολαλούσε με πάταγο, έκραζε με ρυθμό, έσπρωχνε κύματα οργής και λύσσας να κουρελιάσει το στερέωμα. Κλαγγή, δούπος, στρίγκλισμα, κραυγή, θρήνος, σμιχτά όλα, περιπλεχτά, ορμούσαν εδώθε κείθε, τάραζαν το σκαφίδι, λάμπαζαν⁵ την άβυσσο.

Τα τελώνια όμως έμεναν σκαλωμένα στη θέση τους, περιφρονώντας την ταραχή και τον θόρυβο. Τώρα δεν ήταν δυο, δεν ήταν τρία· ήταν εκατό, χίλια. Τ' ωχροκίτρινο φως τους έφευγε πέρα δώθε στο πλωριό κατάρτι, στο πρυμιά, στους φλόκους, στα πινά, στις στραλιέρες· άπλωνε κι έσβηγε κινούμενο σαν φίδι που έφαγε τη λαμπηδόνα⁶. Και πέρα βαθιά, στο σκοτάδι μέσα, άστραψε γοργά, άσπρισε η θάλασσα και τα πανιά μας, κεραυνός χύθηκε χαλκότερνος και τρανταχτός. Άτρομος απαντούσε ο δαίμονας στον φόβιο αλαλαγμό μας. Απελπίστηκα.

«Το γουρούνι, παιδιά! Τι το φυλάτε το γουρούνι!» φώναξα.
«Δεν σκούζει, καπετάνιε!» μου λέει ο Μπίρκος.

Τρέχω κοντά, το κλοτσάω, το σπρώχνω, τραβώ τις τρίχες, του ξεριζώνω τ' αυτιά. Τίποτα! Το θρεφτό μας, συμμαζεμένο στην πλώρη, κλιναύτικο⁷, με τη μουσούδα χωμένη σε μια νεροκολοκύθα, έμενε ακίνητο απάνω στα νερά του και δεν έβγαζε γρυ από τον φόβο του. Και το αστροπέλεκο έλαμπε κι εβρόντα ολόγυρά μας, αριστερά, δεξιά, εμπρός και πίσω μας, γοργό, λες και βιαζόταν να κατακάψει τα σύμπαντα. Η σκούνα, κυματόδαρτη, ανεμοδαρμένη, σπαρτάριζε σύξυλη, λάγγευε τρελή κι έτρεχε μπροστά να ξεφύγει τον κίνδυνο. Κατάπλωρα το Στρόμπολι, άορατο μέσα στο σκοτάδι, τίνιζε κάθε λεπτό φλόγες θεόφηλες από το ανήσυχο στόμα του, ξερνούσε πέτρες κόκκινες και λάβα, που ροβολούσε ποτάμι πύρινο κάτω κι έβαφε αίμα τα σκοτεινά νερά. Και το σκυλί του σύντροφου, το ράθυμο και μουλωχτό, αναμαλλιασμένο τώρα από τους κλότσους των ναυτών και τον τρόπο του, έκατσε με πείσμα στοτσιμπούκι και ούρλιαζε, δείχνοντας σπαθιά τα

5. Φώτιζαν άπλετα.

6. Μυθικό βότανο που την ημέρα είναι άορατο και τη νύχτα λάμπει.

7. Με χαμηλωμένα τα αυτιά.

δόντια του στον κεραυνό, σαν να ήθελε να τον φοβερίσει. Μα το φωμάκι, σάστισα. Πρώτη φορά που σάστισα στη ζωή μου. Βόηθα τύχη της Σμαρώς! είπα μέσα μου.

Ένας βρόντος φοβερός έκοψε στη μέση τον στοχασμό μου. Βρόμα και θειάφι και φως με τύφλωσαν ευθύς· έπνιξαν τον ανασασμό, έγδαραν τσιγκέλια τα στήθη μου. Το αστραπόβολο έπεσε σούβλα πύρινη στο κατάστρομα. Τετέλεστα! Η καταραμένη ευχή του Κάργα και με το παραπάνω ακούστηκε: «Καλό πνίξιμο!». Πάει τώρα η σκούνα, πάνε τα νυφιάτικα, πάει και ο καψογαμπρός στον πάτο.

Να το ήξερες, καημένη μάνα, και ν' άναβες ένα κεριό στον Αϊ-Νικόλα! σκέφτηκα.

Τρέχω να βρω τον δρόμο τον αστραπόβολο, γυρίζω στο κατάστρομα, πασπατεύω εδώ, ψαχουλεύω εκεί· τίποτε δεν βλέπω. Οι ναύτες ολόγυρά μου, με τα χάλκινα σκεύη νεκρά στα χέρια τους, πανιασμένοι γύριζαν αρκουδίζοντας, έπιαναν τα σανίδια, ψηλάφούσανε τις κουπαστές. Όμως η «Άγια Μαύρα», σαν να μην αισθανόταν πληγή απάνω της, λάγγευε ακόμη στα κύματα, έφευγε απάνω στο ηφαιστειο. Στα κατάρτια της ψηλά, στους φλόκους, στα πινά, στις στραλιέρες, τα τελώνια έπαιζαν το ωχροκίτρινο φως τους. Και ολόγυρα οι αστραπές καδένες έσχιζαν το κατάμαυρο χάος, σαν να έστηναν φλογερό σύνορο στον δρόμο μας.

«Βαράτε, μωρέ, και μας έπνιξαν!» φωνάζω.

Άρχισε πάλι ο χαλκόστομος αλαλαγμός κάτω από τα κατάρτια. Όμως στο κάτασπρο φως μιας αστραπής κάνω έτσι και βλέπω τον Κριτσέπη, με κεριό του Επιτάφιου στο χέρι, να κυνηγά από τα στράλια τα τελώνια. Το σίμωνε απάνω τους, έφευγαν εκείνα· το έπαιρνε, πάλι φανερώνονταν. Το κρυφτό έπαιζαν μαζί του! Γυρίζω, βλέπω και τους άλλους να κάνουν το ίδιο. Μαύρο φίδι με δάγκωσε.

«Μωρέ, πού άφησες το τιμόνι;» τον ρωτώ.

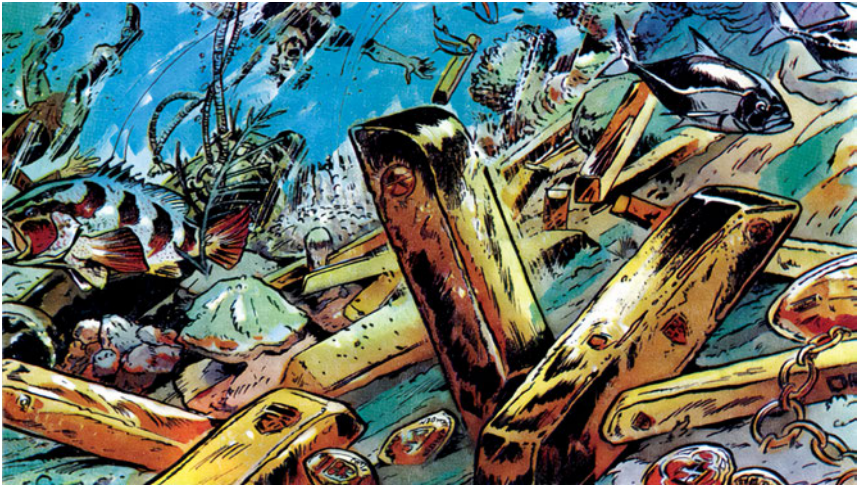
«Το πήρε ο καπετάν Κάργας», μου απαντά. «“Σύρε”, λέει, “να ξεκουραστείς λιγάκι”».

«Στον Κάργα τ' άφησες!» φωνάζω.

Και τρέχω στο κάσαρο. Δεν έκαμα δύο πηδήματα, κυλίστηκα

Λόγια της πλώρης

κάτω ανάσκελα. Ο σύντροφος έκαμε το θέλημά του. Μια παρατιμονιά και η «Άγια Μαύρα» μας έσκασε απάνω στα χάλαιρα. Πηδώ στον βράχο· τι να ιδώ! Το ηφαίστειο, σαν πληγωμένος γίγαντας, έχυνε από τα πλευρά ποτάμι το αίμα του και απαντούσε με βρόντους στον στεναγμό της σκούνας μας. Και άξαφνα φοβεροί αποκλαμοί, αφροκόκκινοι και στοιχειωμένοι, πρόβαλαν μέσ' από τις πέτρες, κλείστηκαν ολόγυρα στο ξύλο και έσυραν κάτω την «Άγια Μαύρα» με όλα τα κακούργα τελώνια. Μαζί τους ήταν και ο Λάμπρος Κάργας ο σύντροφος.

Το γιούσουρι

Οταν το πρωτάκουσα, ήμουν παιδί στα σπάργανα. Και σαν έφτασα εικοσάχρονο παλικάρι, έλεγαν ακόμη για κείνο, με τον ίδιο θαυμασμό και περισσότερη φρίκη. Το γιούσουρι, το αντρειωμένο γιούσουρι, που βρίσκεται στον κόρφο τον Βόλου! Το γιούσουρι, που ώρες ψηλώνει και θεριεύει ως το πρόσωπο της θάλασσας· ώρες χαμηλώνει και γίνεται κάστρο αγύριστο, με τους ρόζους και τα κλαδιά, με τις ρίζες και τ' αντιρίματα¹! Κάτω στο νησί μας το έχουν μόλογο²! Γενιά σε γενιά το παραδίνουν οι ναύτες και πάει από πατέρα σε παιδί, από παιδί σε αγγόνη, πάντα μεγάλο, θαυμαστό πάντα, σκληρό σαν σίδερο, δυνατό σαν λέοντας, ψυχωμένο κι αθάνατο σαν στοιχειό.

Εκείνοι που το πρωτόειδαν έσβησαν από τη θύμηση των ανθρώπων τώρα. Εκείνοι που ονειρεύτηκαν να το κόψουν κοιμούνται αξύπνητα στη γη ή και στα βάθη της θάλασσας. Εκείνοι που πήγαν γυρεύοντάς το δεν δευτέρωσαν τον σκοπό τους.

Έχει, σου λένε, κατιτί πλάνο κι επίβουλο και αλλάζει χρώματα και αλλάζει σχήματα και γλιστρά σαν χέλι και θεμελιώνεται σαν πύργος και φωσφορίζει σαν ωκεανόφαρο, που λύνεται το σώμα με το πρώτο αντίκρισμα.

Εγώ, από μικρός που το άκουα, μ' έπιανε κατιτί παράξενο. Φόβος και μαζί πείσμα.

Καλά, έλεγα, ο διπίθαμος Αράπης, που ρουφά τα πέλαγα και φράζει τα ποτάμια μονάχα με τα γένια του. Καλά η αθάνατη

1. Οι δεύτεροι βλαστοί που φυτρώνουν μετά την καταστροφή ή το κόψιμο των πρώτων.

2. Γνωστό, το ξέρουν.

Γοργόνα, του Αλέξαντρου η αδερφή, που γυρίζει τη θάλασσα και στο πικρό άκουσμα βουλιάζει τα πλεούμενα σύψυχα με την ουρά της. Καλά κι ο Άριστος, που σκοτώνει τα θεριά και τα βουνά γκρεμίζει και ξεριζώνει ρουπάκια με το κοντάρι του. Μα ένα δέντρο εκεί, του νερού πλάσμα, θρέμμα του άμμου, και να κάνει τόσα θάματα! Μπα, ντροπή μας! Άκουα τους άντρες λεβεντοθρεμμένους και να μιλούν γι' αυτό με τόσο σεβασμό, σαν να μιλούσαν για το Τρισυπόστατο. Τι διάβολο! Εκείνοι μια φορά έβαλαν τα στήθη τους εμπρός στο κανόνι τον Τούρκου! Πήδηξαν με αναμμένο δαυλί στις μπαρουταποθήκες του! Είδαν τον θάνατο χίλιες φορές και δεν τόλμησαν να ξεριζώσουν ένα δεντρί! Δεν μπορούσα να το χωνέψω.

«Δεν μου λες, πατέρα;» κάνω κάποτε του γέροντά μου. «Τι είναι αυτό το γιούσουρι;»

«Ξύλο, παιδί μου, σαν και τ' άλλα· θαλασσόξυλο. Αν θέλεις να το μάθεις, σύρε να ιδείς την πίπα μου».

Πάω μέσα, ανοίγω το αρμάρι, βρίσκω την πίπα του. Μια πίπα χοντρή και μεγάλη, με ρόζους, μαύρη, κατάμαυρη σαν έβενος.

«Μπα! τούτο είναι το γιούσουρι; Το κόβουν λοιπόν;»

«Το κόβουν λέει; Αφού το 'χεις στα χέρια σου! Έκοψα πήγες όταν ήμουν σφουγγαράς».

«Γιατί δεν πας λοιπόν να κόψεις και το γιούσουρι του Βόλου;»

Πέτρωσε ευθύς το χαμόγελο στα χείλη του· σοβαρεύτηκε το πρόσωπό του. Γύρισε και με κοίταξε αφαιρεμένα, σαν να έλειπε ο νους από το κεφάλι του.

«Α!» είπε. «Το γιούσουρι του Βόλου δεν είναι το ίδιο. Πήγα μια φορά και γω. Μα λίγο έλειψε ν' αφήσω δίχως άντρα τη μάνα σου».

«Αφού κόβεται!...»

«Κόβεται όταν είναι μικρό. Κάτω στην Μπαρμπαριά είναι δάση ολάκερα. Εκεί που φαρεύουν το σφουγγάρι αρπάζουν και κάνα κλαρί. Έτσι κλεφτά, στην ώρα που κοιμάται. Άμα όμως ξυπνήσει, δεν το κόβει ούτε η ρομφαία τον Αρχάγγελου».

«Το γιούσουρι του Βόλου δεν κοιμάται;»

«Κοιμάται, μπορεί να κάμει δίχως ύπνο; Μα εκείνο στοίχειω-
σε πια! Ζει με τους αιώνες. Ποιος ξέρει από πότε; Να ιδείς των
παλαβών τα κόκαλα πώς κρέμονται πολυέλαιοι απάνω του!...»

Και το βλέμμα του, κάπως δειλό, στυλώθηκε απάνω σε μια
στάμνα που έστεκε σπασμένη στην αυλή· το μέτωπό του σού-
φρωσε και κέρωσε, λες κι έβλεπε οχιά να προβάλλει αποκεί.

«Εσύ, πατέρα, πώς πήγες! Με τη μηχανή;» ξαναρώτησα.

«Όχι, με την πέτρα, σαν τους Καλυμνιώτες. Πού μηχανές στον
καιρό μας!»

«Εγώ, σαν μεγαλώσω, θα πάω να το κόψω», είπα με πείσμα.

Ενόμιζα πως θα έλεγε όχι· πως θα φρόντιζε με χίλια δυο να
μ' εμποδίσει· πως θα μου διηγόταν ιστορίες τρομερές για ν'
απελπιστώ. Τίποτα! Μια στιγμή με κοίταξε συλλογισμένος από
τα πόδια ως την κορφή, σαν να μετρούσε το ανάστημά μου·
χαμογέλασε.

«Καλά· σαν μεγαλώσεις, να πας», είπε με την πρώτη του
απάθεια. «Τώρα που είσαι μικρός σύρε να μάθεις τη θάλασσα».

Πήγα κι έμαθα τη θάλασσα. Ναυτόπουλο έγινα, έπειτα ναύ-
της. Είδα φουρτούνες, χιονιές, αγριοκαίρια. Πήγα και με σφουγ-
γαράδικα στην Μπαρμπαριά. Μα και ναυτόπουλο και ναύτης
και σφουγγαράς δεν ξέχασα το στοιχειωμένο γιούσουρι και τον
λόγο που έδωκα στον πατέρα μου. Μαζί με το κορμί μεγάλωνε κι
ο πόθος μέσα μου, σαν να τον είχα στο αίμα μου. Εγώ ήθελα να
κόψω το γιούσουρι, στην ανάγκη να το ξεριζώσω και να το σύρω
πίσω από το καΐκι στο νησί μας. Θα το ξάπλωνα στην αμμουδιά
θρασίμι και θα έβανα διαλαλητή να διαλαλήσει σε όλη τη χώρα:

«Εβγάτε, χωριανοί, να ιδείτε το μέγα θάμα! Το στοιχειό της
θάλασσας νικήθηκε από του νησιού μας το στοιχειό, τον Γιάννο
Γκάμαρο! Τρέμουν, τρίζουν τα βουνά! Εβγάτε, χωριανοί, να ιδεί-
τε και να ειπείτε!...».

Θα έτρεχε αμέσως μελίσι ο λαός· θα έβλεπαν οι θαλασσογέν-
νητοι και θα σταυροκοπούνταν, θα έβλεπαν οι γυναίκες και θα
τρόμαζαν, τα παλικάρια και θα ζηλοφθονούσαν, οι λυγερές και
θα έλεγαν: «Να λεβεντονιός για να γίνει άντρας μας!». Δεύτερος
Αϊ-Γιώργης θα δοξαζόμουν στο νησί. Κι ένας τρόμος μυστικός,
μια λαχτάρα βασιάνιζε κάθε τόσο την ψυχή μου, μην προλάβει

άλλος και αρπάξει τη δόξα μου. Γυρεύεις τι γίνεται; Αλλά πάλι ησυχάζα με την ιδέα πως άλλος αξιότερός μου δεν ήταν δυνατόν να γεννηθεί. Και ακόμη πίστεψα πως το δεντρί εκείνο δεν καθόταν τόσους αιώνες εκεί στον ανήλιαστο θρόνο του παρά για να γίνει μια μέρα δικό μου παίνεμα. Κι έτσι έκλεισα τα είκοσι χρόνια μου.

Ψάρευα το σφουγγάρι με τη μηχανή του καπετάν Στραπάτσου στην Έγριπο. Δώσε απάνω, δώσε κάτω, φτάσαμε και στον κόρφο του Βόλου.

Άρπαξα τον καιρό.

«Τι λες, καπετάνιε; Κάνουμε την απόπειρα;»

«Ποια;»

«Πάμε να κόψουμε το γιούσουρι;»

Γέλασε ο καπετάν Στραπάτσος· γέλασαν και οι άλλοι· γέλασα, τέλος, και γω. Δεν τολμούσα να κάνω τον σοβαρό.

«Ρε, τι λες;» μου κάνει. «Είσαι στα συγκαλά σου ή να στείλω για τον παπά; Αμή!... Πήγαν τόσοι και τόσοι και δεν έκαμαν τίποτα και θα κάμουμε μεις;»

«Γιατί όχι; Είμαστ' αδέξιοι εμείς; Έπειτα –άκου να σου ειπώ– εκείνοι πήγαν με την πέτρα. Μια βουτιά κι απάνου. Τι θες να κάμουν με μια βουτιά;»

«Μωρέ, κοίτα να βγάλουμε το καρβέλι και άφησε τα όνειρα!» μου λέει, τέλος, ο καπετάνιος.

Δεν απελπίστηκα. Θα τον καταφέρω στο ύστερο, σκέφτηκα.

Και αλήθεια, έδωκα πήρα, τον κατάφερα μια Κυριακή που δεν ψαρεύαμε.

«Τι λες, πάμε;» του κάνω.

«Μωρέ, πού να πάμε;»

«Για το γιούσουρι»

«Και ποιος θα βουτήξει;»

«Εγώ βουτάω· γι' αυτό ρωτάς!»

Πήγαμε, τέλος. Κοιτάζω με το γυαλί στον πάτο· πουθενά γιούσουρι! Φέρνω μια βόλτα, δυο, τρεις τίποτα! Άρχισα ν' απελπίζομαι. Μιαν απελπισία παράξενη. Τόσα χρόνια το ανάσταινα στη φαντασία μου, το έβλεπα μπροστά μου, πάλευα μαζί του, το νικούσα, και τώρα να βγαίνουν όλα ψέματα! Δεν μπορούσα να

το υποφέρω. Κάπου έπρεπε να υπάρχει, κάπου να το συναντήσω, θες κάτω στους βυθούς, θες πέρα στο ακρογιάλι, θες απάνω στα σύγνεφα! Να το συναντήσω, να μετρηθώ μαζί του κι ας με καταλύσει. Ας κρεμαστούν και τα δικά μου κόκαλα απάνω του, όπως και των άλλων παλαβών. Όχι όμως να μην το γνωρίσω ποτέ στη ζωή μου! Τότε γιατί έζησα τόσον καιρό, γιατί έγινα εικοσάχρονος, γιατί έμαθα τη θάλασσα, γιατί ανασκάλισα τους βυθούς; Μονάχα για το καρβέλι!

«Τραβάτε για το λιμάνι· τραβάτε να πιούμε και καμιά», είπε ο καπετάνιος βαριεστισμένος. «Οι γερόντοι λένε κάποτε παραμύθια».

Κρύος ιδρώτας με πήρε. Άρχισαν να θολώνουν τα μάτια μου.

«Στον Θεό σου, καπετάνιε», του λέω, «έχε υπομονή. Να φέρουμε μια βόλτα πάλι».

Ούτε κείνος όμως ούτε οι λαμνοκόποι με άκουαν. Το καϊκι γύρισε κι έφυγε για το λιμάνι βαριεστισμένο και κείνο.

Εγώ, κρεμασμένος στην κουπαστή, δεν έπαυα να κοιτάζω ξερβόδεξα, με καρδιοχτύπι μεγάλο, σαν να ζητούσα της μάνας μου τα κόκαλα. Μάταια όμως! Το νερό πρασινογάλαζο έφτανε ως κάτω στον πάτο και μου έδειχνε ξερά τα φύκια· όχτους εδώ απόκρημνους, εκεί αμμόστρωτες απλωσιές, σουφρωμένες, ζεστές, κρεβάτια για τις νεράιδες μαλακά κι απάρθена. Το γιούσουρι όμως όχι· κανένα σημάδι για τ' ονειρεμένο μου δεντρί.

Έλεγα ν' αφήσω το γυαλί και να ξαπλωθώ στο κατάστρωμα. Αλλά την ίδια στιγμή θολό σύγνεφο ίσκιωσε μπροστά μου, πίσω έμεινε, σαν να διάβηκε φάλαινα.

«Στοπ!» φωνάζω. «Σταθείτε!»

Στάθηκε το καϊκι, γύρισε πίσω στα νερά του και είδαμε όλοι σαν χιλιόχρονη βελανιδιά να κάθεται στον πάγκο. Δεν ήταν λοιπόν φέμα, δεν ήταν παραμύθι!

Ντύνομαι γοργά, παίρνω το λάζο στη ζώση μου, ένα τσεκούρι στο χέρι και βουτώ κάτω. Μα καθώς σήκωσα τα μάτια, σύγκρουμ' έπιασε. Καλά το έλεγαν οι γέροντές μας. Τι ο διπίθαμος Αράπησ! Τι Γοργόνα και τι Άριστος! Τούτο είναι το θάμασμα! Οι ρίζες του, μελαφές, λεπιδοντυμένες, βύζαιναν το μάρμαρο,

έμπαιναν στις σχισμές, αγκάλιαζαν τ' αγκωνάρια, γάντζωναν τις ποδιές του, ένα σώμα, θαρρείς, και μια δύναμη. Απάνω ορθοκάθεδρος ο κορμός, αρκουδοντυμένος, με ρόζους εδώ και εκεί, κλειστούς στο πολυτρίχι μέσα, οργιές ψήλωνε. Και αποκεί κλαδιά και αντικλάδια μυριόριζα, καμαρωτά κι ολόισα έφευγαν πέρα δώθε, ψηλά και χαμηλά, λες κι έπασχαν ν' αποκλείσουν όλο τον πλατύχωρο κόρφο με το δίχτυ τους. Ολόγυρα το νερό, διάφανο, σαν γυάλα το σκέπαζε και το έλουζε, τροφή μαζί και ταίρι, ανάσα και κλίνη του. Και κάτω από το μαρμαρένιο βάθρο σκοτεινή έχασκε η άβυσσο, κρύα και άπατη.

Ήβρα το δέντρο στον ύπνο του. Μα και στον ξύπνο να το ήβρισκα, το ίδιο έκανε. Αν ήταν ν' αρπάξω ένα κλαδί και να βγω απάνω, καλά. Μα εγώ ήθελα να το κόψω σύρριζα. Για τούτο κατέβηκα εκεί. Έκαμα τον σταυρό μου, ξάμωσα το τσεκούρι και γκοπ! του κατάφερα την πρώτη. Εύπνησε Όφης. Και αρχίζει αμέσως ένας σίφουρας, ένας χτύπος, ένα κακό, λες και χύθηκαν όλα τα ρέματα απάνω μου. Το νερό χόχλασε, δάρθηκε κλωθογύριστα, σκότος πήδηξε από την άβυσσο κι έχασα όλα, τα πάντα. Έκατσα χαμηλά, αρπάχτηκα σ' ένα ρίζωμα να μη με σύρουν. Και είδα άξαφνα τους ρόζους τους κλειστούς να γλαυκοπαίζουν σαν μάτια αράπικα και να χύνεται αστρίτης³ η φλόγα απάνω μου. Και στα κλαδιά τα λευκοπράσινα είδα να κρέμονται τα σκέλεθρα, πομπή και γάνα⁴ των παλαβών που τόλμησαν να τα βάλουν μαζί του. Στο βρούχημά του άκουσα χτύπο ξεχωριστό. Και δεν ήταν άλλος παρά τα κόκαλα που δέρονταν μεταξύ τους και τα γυμνά ποδάρια λάχτιζαν με πείσμα τ' άσαρκα μέτωπα, σαν να τους έλεγαν:

«Γιατί μας φέρατε εδώ;».

Απάνω μού τσίμπαε ο καπετάνιος:

«Έλα τώρα. Έλα και δεν θα κάμεις τίποτα».

Δεν θα κάνω τίποτα! Και γω το κατάλαβα. Μα και με τι μούτρα ν' ανέβω απάνω; Πού το στοιχειό του νησιού μας πλια;

3. Δηλητηριώδες φίδι.

4. «Πομπή και γάνα»: εξευτελισμός. Γάνα: επίχρισμα της γλώσσας, πράσινη σκουριά σε χάλκινα αντικείμενα.

Πού ο Αϊ-Γιώργης; Α, όχι· αν δεν κατέβαινα, καλά· μα τώρα πάει! Μόλις έπεσε ο σίφουνας, σηκώνω το τσεκούρι και του καταφέρνω δεύτερη με όλη μου τη δύναμη. Πέτρα να χτύπαγα, το λιγότερο θα ράγιζε· εκείνο τίποτα. Ούτε σκλήθρα δεν άνοιξε. Αντί να πάει μέσα το τσεκούρι, έφυγε πίσω δυο πιθαμές, τρεις, τέσσαρες, σαν να χτυπούσα σε λάστιχο. Πρέπει να το ξεριζώσω, πικροσυλλογίστηκα.

Τσιμπάω απάνω:

«Ρίχτε μου τον λοστό».

Μου κατεβάζουν το σύνεργο. Ρίχνω πέρα το τσεκούρι και αδράχνω τον λοστό. Αρχίζω στις ρίζες. Τυραννήθηκα, και γω δεν ξέρω πόσο. Ώρες ερχόνταν, ώρες περνούσαν, και γω με τον λοστό στο χέρι. Μόνο στεκόμουν κάποτε να πάρω ανάσα ή και να ρίξω γύρω καμιά ματιά. Μπορούσε το σκυλόψαρο να ριχτεί απάνω μου.

Τέλος, τσιμπάω πάλι: «Ρίχτε μου τη γούμενα⁵».

«Μωρ', έλα πάνω», τσιμπάει ο καπετάνιος ανυπόμονος. «Για σένα τη θες τη γούμενα; Έχουμε και φιλότερο σχοινί. Έλα πάνω· θα σου κόψω τον αέρα!»

«Κόβεις τον αέρα, μα σχίζω το λάστιχο», του απαντώ θυμωμένα. «Η ξέχασες πως έχω το λάζο μαζί μου;»

Τα χρειάστηκε ο καπετάν Στραπάτσος· μου έριξε τη γούμενα.

Πιάνω από μακριά και θηλυκώνω καλά τον κορμό. Έπειτα πηγαίνω στο άλλο πλευρό και αρχίζω πάλι με τον λοστό τις ρίζες. Εκείνο δώσ' του και γλαυκόπαιζε τα μάτια, σαν να ήθελε να με μαγνητίσει. Εσειόταν και τάραζε σαν φάρι· τα κλαδιά του, χταποδιού αποκλαμοί, λάγγευαν δώθε κείθε, κουλουριάζονταν, τίναζαν καταπάνω μου τ' ακροδάχτυλά τους να με συλλάβουν. Μα πού να με συλλάβουν! Και αν δεν ήξερα καθόλου τα δολερρά παιχνίδια του, κι αν δεν είχα ακούσει τα καμώματά του, τα σκέλεθρα που έβλεπα σφηνωμένα ψηλά ήταν αρκετά να μου δείξουν τον κίνδυνο. Σε κάθε του ανακλάδισμα, στρείδι κολλούσα στα πλευρά του μάρμαρου. Πόδια, χέρια, μάτια, όλα δούλευαν σύγκαιρα. Και ο λοστός, αφύς, ξεκόλωνε ένα με το άλλο τ'

5. Καραβόσκοινο.

αντιρίματα, τα έβγαζε από τα θαλάμια τους, τα χώριζε από την πέτρα, ξεφλουδισμένα πολλές φορές, κι άλλες φορές με σκλήθρες από χάλαρα, με φόρτωμα από κοχύλια.

Τέλος, κατάλαβα πως άρχισε να λασκάρει. Έχανε το στήριγμά του.

«Απάνω!» τσιμπάω.

Με ανεβάζουν απάνω. Γδύνομαι γοργά, παίρνω την πρώτη ανάσα.

Μπρε! Πήρε και σούρπωνε. Αντίκρυ το Πήλιο φήλωνε βαθυγάλαζο σαν από λουλάκι. Τα χωριά του άσπριζαν στις πλαγιές, σκόρπια μάρμαρα. Στον Βόλο άναβαν τα φώτα και ο ουρανός, ολοπόφυρος από το ηλιοβασίλεμα, έβγαζε ένα ένα τρεμόφεγγα τ' αστέρια του. Μου φάνηκε πως ξανάζησα όταν είδα μπρος μου γνώριμα πρόσωπα. Ξέχασα μια στιγμή και το γιούσουρι και τους κόπους μου και τη δόξα μου ακόμη.

«Τι απόκαμες;» ρωτάει ο καπετάν Στραπάτσος.

«Τώρα θα ιδείς», του λέω πηδώντας απάνω. «Έλα, παιδιά, τα κουπιά σας. Το δέντρο θα το σύρουμε στο νησί από απόψε».

«Μωρέ, τι λες! Δεν έπαθες τίποτα; Δεν σ' άγγιξε το στοιχειό!»

Και ρίχνονται όλοι απάνω μου, με ψηλαφούν, σφίγγουν τα κρέατά μου, κινούν τα μπράτσα μου και ακόμη δεν πιστεύουν πως είμαι γερός.

«Μα τραβάτε, παιδιά», λέω· «το δέντρο κόπηκε».

Ρίχνονται στα κουπιά· τραβούν με δύναμη. Ναι! Αντί να σύρει μπροστά, πίσω πήγαινε το καΐκι μας.

«Μωρέ, μας γελάς», λέει ο καπετάνιος αγαναχτισμένος. «Τι μολογάς πως έκοψες το γιούσουρι;»

«Μα τον Αϊ-Νικόλα, το 'κοφα», του κάνω· «τράβα! Τ' ήθελες, να τ' αποκόψω, για να με πλακώσει από κάτω; Δυο τραβήματα θέλει και θα 'ρθει με τις ρίζες του».

Αρχίζουμε πάλι το τράβημα. Κάπου μια ώρα έτσι παιδευτήκαμε. Άκουες τους σκαρμούς κι ετρίζοβόλουν. Πείσμα έπιασε τους ναύτες και αντρειεύονταν σαν ζωτικά. Ο καπετάν Στραπάτσος, ξετρελαμένος από χαρά και περηφάνια, ψυχή έδινε σε όλους με τις φωνές του:

«Ω-Ω!... Ω-ω!... Γεια σας, παλικάρια!... Ίσα, λιοντάρια μου!... Ντροπή μας! Μωρέ, ίσα, τίγρηδες!...».

Και τα παλικάρια, τα λιοντάρια, οι τίγρηδες έχωναν βαθιά το κουπί και το έπαιρναν πίσω με τόση δύναμη, που έλεγες τώρα θα γίνει σύφαλα. Τέλος, βαθύ μούγκρισμα αντήχησε κι η θάλασσα σήκωσε τρανό κύμα καταπάνω μας. Το καΐκι πέταξε γοργόφτερο εμπρός. Αμέσως μέγα κήτος φάνηκε να πιάνει απ' άκρη σ' άκρη τον κόρφο. Ήταν το γιούσουρι.

«Να ιδώ! Και γω να ιδώ!...»

Τρέχουν όλοι στην πρύμη να γνωρίσουν το στοιχειό. Το βλέπουν και σταυροκοπιούνται φοβισμένοι.

«Εμπρός!» λέω στον καπετάν Στραπάτσο. Να το βγάλουμε όξω τώρα που νύχτωσε, πριν το νιώσουν και μας το πάρουν οι Τούρκοι.

Μόλις βγήκαμε από τον κόρφο, Γοργόνα οργισμένη μάς απάντησε η νοτιά. Ο ουρανός έσβησε τ' αστέρια του, έκρυψε τα σύνορά του. Άδης το σκότος απλώθηκε απάνω μας. Το κύμα ψήλωνε βουνό, ανέμιζε φωσφορούχους τους αφρούς κι έχυne φως κάτασπρο, θαμπό και άχαρο περίγυρα. Τι άλογα και τι άτια! Τι φώκιες και τι φάλαινες κλωθογύριζαν κοπαδιαστά, βρουχιόνταν και αλάλαζαν στο σύσκοτο εκείνο χάος. Ν' ανησυχώ άρχισα. Δεν ήταν θάλασσα εκείνη· ήταν θυμός και σείσμα, κατάρα και χολή, φαρμάκι της άβυσσος.

Όμως τίποτα. Το γιούσουρι, σφιχτοδεμένο, ακολουθούσε τ' απονέρια που έστρωνε η πρύμη της σκάφης μας. Το άκουα να δέρνεται κάποτε και να ρουχνίζει, σαν ζωντανό που παίρνει ανήφορο. Ντροπή το είχε πως νικήθη και πάσχιζε με κάθε τρόπο ν' απαλλαγεί. Μα ποιος το άφηνε; Μέσα στο άγριο πέλαγο, μια ξεχωρίζα ταρναριστή φωνή, τη φωνή του διαλαλητή· ένα γνώριζα αίσθημα, το θάμασμα των γερόντων μας. Έναν πόθο, την ευχή των κοριτσιών:

«Να λεβεντονιός για να γίνει άντρας μας!».

Με το χάραμα, είδα κατάπλωρα συγνεφοσκεπασμένο το νησί μας. Τρία μίλια θέλαμε ακόμη. Μα τρία γερά. Τα μπράτσα λύθηκαν οληνύχτα επάνω στο κουπί. Τα πρόσωπα σούρωσαν·

τα μάτια θόλωσαν. Ζάρες έκαμε το μέτωπο· άσπρισαν τα κατά-
μαυρα μαλλιά, σαν να κύλησαν στογός⁶ τα χρόνια επάνω μας.
Ο καπετάνιος, ξαπλωμένος τ' ανάσκελα στον πάγκο, έμοιαζε
πτώμα. Οι λαμνοκόποι αμίλητοι κινούσαν ράθυμα τα κουπιά,
σαν μηχανές που κάνουν αναίσθητα το έργο τους. Μόνος εγώ
εξακολουθούσα να λάμνω σωστά. Έρθε μάλιστα πολλές φορές
που τους επήρα⁷. Μα τι να κάμω και γω; Περισσότερος ήταν ο
πόθος παρά η δύναμή μου. Το κύμα επίμενε να ψηλώνει ακόμα,
να λικνίζει και να μας βρέχει και να μας κλυδωνίζει φοβερά.

Τέλος, ρόδισε η ανατολή, φάνηκε ο ήλιος. Φάνηκαν βουρκω-
μένες οι στεριές, θολό το πέλαγο, φιλόξενο το νησί μας αντίκρυ.

«Άλα, παιδιά, και φτάσαμε!» φώναξα.

Και πηδώ στην πλώρη ν' αγναντέψω καλά το λιμάνι, να ιδώ
την αμμουδιά όσον θα το ρίξω θρασίμι. Το καΐκι πέταξε μέσα,
δυο χάλαρα πήδηξε, άραξε απάνω στον άμμο. Τρέχω στην πρύμη
και αδειάζω τη γούμενα.

Οϊμέ! Σχοινί κομματιασμένο κρατώ μόνο στα χέρια μου! Τι
έγινε το άκαρπο δεντρί; Κάτω βρίσκεται στον κόρφο του Βό-
λου, απάνω στον θεόχτιστο πάγκο του, με τις λεπιδωτές ρίζες,
αρχουδοντυμένο τον κορμό, κλαδιά και παρακλάδια του πέρα
δώθε, λες και πάσχει να κλείσει όλα στο δίχτυ του.

Ακόμη το παραδίνουν γενιά σε γενιά οι ναύτες και πάει από
πατέρα σε παιδί, από παιδί σ' εγγόνι, πάντα μεγάλο, θαμαστό
πάντα, σκληρό σαν σίδηρο, δυνατό σαν λέοντα, ψυχωμένο και
αθάνατο σαν στοιχειό.

Και γω, ο Γιάννος ο Γκάμαρος, νέος Αϊ-Γιώργης του νησιού,
εβδομητάρης κι ετοιμόροπος τώρα, δεν θαλασσοδέρομαι
παρα για το καρβέλι!

6. Στοίβα.

7. Ξεσήλωσα.

Για τον συγγραφέα

Ο Ανδρέας Καρκαβίτσας γεννήθηκε στα Λεχαινά της Ηλείας το 1866. Σπούδασε στην Ιατρική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών και υπηρέτησε ως στρατιωτικός γιατρός, αλλά και ως γιατρός σε εμπορικά πλοία. Ασχολήθηκε επίσης με τη δημοσιογραφία αναλαμβάνοντας διάφορες αποστολές και περιοδείες.

Γνώρισε έτσι την ελληνική ύπαιθρο, τη ζωή των χωρικών, τα επαρχιακά ήθη και τον κόσμο της θάλασσας. Έγραψε αρχικά στην καθαρεύουσα, προσχώρησε όμως στη συνέχεια στη δημοτική. Ανάμεσα στα έργα του ξεχωρίζουν τα *Διηγήματα*, οι *Παλιές αγάπες*, τα *Λόγια της Πλώρης*, *Ο Ζητιάνος*, *Η Λυγερή*, *Ο Αρχαιολόγος*, που γνώρισαν πολλές επανεκδόσεις. Οι κακουχίες των πολέμων και οι διάφορες κατά καιρούς αρρώστιες είχαν υποσκάψει την υγεία του. Το 1917 νοσηλεύτηκε για λίγο καιρό στο σανατόριο της Πεντέλης. Πέθανε στο Μαρούσι στις 24 Οκτωβρίου 1922.

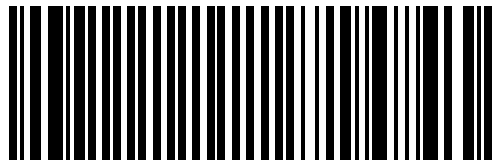
Βάσει του ν. 3966/2011 τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου, του Λυκείου, των ΕΠΑ.Λ. και των ΕΠΑ.Σ. τυπώνονται από το ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία.

Το παρόν βιβλίο σύμφωνα με τις Υπουργικές Αποφάσεις 142611/ΓΔ4 – 28/11/2024 και 145275/ΓΔ4 – 04/12/2024 θα διανεμηθεί δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία της χώρας.

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, άνευ γραπτής άδειας σύμφωνα με τη νομοθεσία περί προστασίας πνευματικών δικαιωμάτων.

Κωδικός Βιβλίου: 0-21-0228
ISBN 978-960-06-6498-0

(01) 000000 0 21 0228 3